BONAVENTURA
veghile de noapte
Postfaţă şi note de Hertha Perez
Traducere de
Hertha
Iniţiale şi coperta KERI D. EUGEN
ÎNTÂIA
VEGHE DE NOAPTE

— sunat ceasul nopţii.

M-am învelit în straiul meu aventuros, am apucat lancea şi cornul, apoi am ieşit în întuneric şi am strigat ora, după ce mă apărasem de spiritele rele făcând semnul crucii.

Era una din acele nopţi lugubre, în care lumina şi întunericul alternează ciudat. Pe cer norii treceau minaţi de vânt – uriaşe imagini bizare – iar luna apărea şi dispărea rapid. Jos, pe străzi, era o linişte de mormânt; doar sus, în văzduh, sălăşluia furtuna, ca un spirit nevăzut.

Mie-mi convenea asta şi mă bucuram auzindu-mi paşii răsunând în singurătate, căci mi se părea că sunt, printre atâţia oameni care dormeau, un soi de prinţ de basm într-un oraş vrăjit, unde o forţă răuăj făcătoare transformă orice fiinţă vie în piatră, sau singurul supravieţuitor de pe urma unei molime generale ori a potopului.

Ultima comparaţie mi-a provocat frisoane şi am fost, deodată, bucuros să văd, sus de tot, deasupra oraşului, într-o mansardă, arzând o lampă singură şi palidă.

Ştiam prea bine cine guvernează acolo sus, deasupra vânturilor. Era un biet poet care stătea treaz doar noaptea, căci atunci creditorii săi dormeau, iar muzele se puteau apropia de el.

Nu m-am putut opri să improvizez următorul discurs adresat lui:

„— Oh, tu, care îţi duci viaţa acolo sus, te înţeleg prea bine, căci am fost şi eu cândva ca aceia de seama ta. Dar am renunţat la ocupaţia asta de dragul unei meserii cinstite, din care te şi hrăneşti şi care nu e lipsită cu totul de poezie pentru cel ce ştie s-o descopere. Am fost pus în calea ta ca un soi de stentor 1 satiric, şi întrerup regulat visele despre nemurire nutrite de tine sus, în văzduh, căci aici, jos, toate amintesc de timp şi de cele trecătoare. Suntem, e drept, amândoi paznici de noapte; păcat însă că, în această epocă rece şi prozaică, veghile tale nocturne nu-ţi aduc nimic, în timp ce ale mele sunt

totdeauna încununate de profit. Pe când mai făceam ca şi tine, noaptea, poezii, a trebuit să îndur foame, ca tine, cântând unor urechi

6

surde; asta o mai fac şi acum, dar sunt plătit. Oh, prietene poet, cine vrea să trăiască astăzi n-are voie să facă poezii! Dacă însă eşti născut cu cântecul şi nu te poţi lepăda nicidecum de el, fă-te paznic de noapte, ca mine. E singura ocupaţie solidă, plătită, şi nu eşti lăsat să mori de foame.

— Noapte bună, frate poet".

M-am mai uitat încă o dată în sus şi i-am zărit pe perete umbra: el adoptase o poziţie tragică, trecuse o mână prin păr, cu cealaltă ţinea foaia de pe care îşi recita, probabil, sieşi propria nemurire.

Am suflat din corn, i-am sitrigat tare ora şi mi-am văzut de drum.

Stai! Acolo veghează un bolnav – şi el e cufundat în vise, ca şi poetul, în vise febrile!

Omul acesta a fost dintotdeauna un liber cugetător şi, în ultima lui oră de viaţă, se ţinea tare, ca Voltaire. îl văd prin deschizăturile obloanelor, priveşte palid şi liniştit înspre neantul gol în care intenţionează să se scufunde peste o oră, pentru a dormi pe vecie somnul cel fără de vise. Trandafirii vieţii i-au căzut de pe obraji, dar înfloresc, în jurul lui, pe chipurile a trei băieţi adorabili. Cel mai mic se uită cu naivitate copilărească la faţa palidă şi rigidă, certându-l parcă fiindcă nu mai vrea, ca altă dată, să-i zâmbească. Ceilalţi doi stau, uitându-se cu seriozitate; încă nu-şi pot imagina cum arată moartea. Tânăra femeie, cu părul despletit şi bluza desfăcută pe pieptul frumos, vede cu desperare deschizându-se în faţa ei groapa neagră şi, din când în când, aproape mecanic, şterge sudoarea de pe fruntea rece a muribundului.

În preajmă stă, arzând de mâm e, popa cu crucifixul ridicat, ca să-l pocăiască pe liberul cugetător. Cuvintele sale se umflă puternic, ca un fluviu, prezentând viaţa de apoi în imagini îndrăzneţe, fără a arăta însă zorii frumoşi ai zilei celei noi, boschetele în floare şi îngerii, ci, ca un fel de Breughel 2 sălbatic al iadului, descrie flăcările, şi abisurile, şi întreaga viaţă subterană, îngrozitoare, a lui Dante. Zadarnic! Bolnavul rămânea mut şi nemişcat, privea, cu o linişte înspăimântătoare, căzând frunză după frunză şi simţea cum lama rece, de gheaţă, a morţii se apropia tot mai mult de inima lui. Vântul nopţii îmi şuiera prin păr,

scutura obloanele putrede ale ferestrelor ca un nevăzut spirit al morţii ce se apropie. M-am înfiorat; bolnavul s-a uitat deodată aprins în jurul lui, de parcă s-ar fi însănătoşit prin minune şi ar fi simţit în piept o viaţă nouă. Această reînviere rapidă şi strălucitoare a flăcării pe cale de a se stinge, sol sigur al morţii apropiate, aruncă totodată o lumină scânteietoare asupra piesei nocturne jucate în faţa muribundului şi străluceşte, fie şi numai o clipă, în lumea primăvăratică a credinţei şi a poeziei. Echivalentă cu dubla iluminaţie din noaptea lui Corregio 3, contopea raza terestră şi pe cea cerească într-o singură strălucire, minunată.

Bolnavul a respins cu fermitate speranţa, provocând, prin aceasta, sosirea unei clipe măreţe. Popa tuna mânios, încercând să-i cutremure sufletul, şi picta acum desperat, cu trăsături de foc, evocând, în acest ultim ceas al muribundului, întregul Tartar 4. Acesta însă zâmbea uşor şi dădea din cap.

Am fost sigur, în clipa asta, de nemurirea lui, căci numai fiinţa finită nu e în stare să suporte gândul pieirii, în timp ce spiritul nemuritor se poate sacrifica liber, aşa precum femeile din India se aruncă îndrăzneţe în flăcări, dăruindu-se morţii, nicidecum tremurând în faţa ei.

La această privelişte, o nebunie sălbatică părea să-l cuprindă pe popă şi, deoarece descrierea i se părea neputincioasă, începu să vorbească în conformitate cu caracterul său, în numele diavolului însuşi, care îi era apropiat. Se exprima ca un adevărat maestru, curat diabolic, într-un stil îndrăzneţ, departe de maniera slăbănoagă a diavolului modern. Bolnavul s-a plictisit. S-a întors sumbru şi a privit cele trei roze primăvăratice înflorind lângă patul său. Pentru ultima oară a simţit înălţându-se în fiinţa lui o dragoste fierbinte, iar faţa palidă i s-a aprins de un roşu uşor, ca o amintire. A rugat să i se aducă băieţii, i-a sărutat cu mare efort, apoi şi-a culcat capul greu pe pieptul soţiei, a scos un ah! uşor, care părea mai mult de plăcere decât de durere, şi a adormit în braţele iubirii, Popa, fidel rolului său de diavol, a continuat să-i tune la ureche, deoarece, zice-se, la cei decedaţi auzul mai rămâne, o vreme, sensibil, şi i-a spus, în numele său, că Scaraoschi îi va înhăţa nu numai sufletul, ci şi trupul.

Astea fiind zise, a ieşit în grabă de acolo, năpustindu-se în stradă. Eu mă zăpăcisem şi-l consideram, în tulburarea mea, diavol adevărat, drept

9
8
care, când a vrut să treacă pe lângă mine, i-am pus lancea în piept. „Du-te la dracu'!" a grăit el, pufnind. Atunci mi-am revenit şi am zis: „Iertare, Prea-Sfinte, v-am luat, în nebunia mea, drept diavolul însuşi, de aceea v-am pus pe inimă lancea în chip de „Dumnezeu cu noi!" Să nu ne-o luaţi, de astă dată, în nume de rău!" Şi dus a fost.

Ah! Acolo, în cameră, scena devenise emoţionantă. Frumoasa femeie îşi ţinea iubitul în braţe, palid, liniştit, dormind parcă. În senina ei neştiinţă, încă nu-i bănuia sfârşitul, crezând că somnul îi va insufla viaţă nouă – o credinţă naivă care, în sens mai înalt, n-o înşela. Copiii au îngenuncheat gravi în jurul patului; numai cel mai mic se străduia să-l trezească pe tatăl lui, timp în care mama, făcându-i în tăcere semn cu ochiul, îi punea ocrotitor mâraa pe capul cârlionţat.

Scena era frumoasă; mi-am întors capul, să nu văd clipa în care iluzia va dispărea. Cu voce înăbuşită am îngânat sub fereastră un cântec funebru, pentru a alunga, cu tonuri blânde, din urechea care mai auzea încă, strigătul de foc al călugărului. Celor care se apropie de moarte, muzica le e soră, ea reprezintă primul sunet dulce al vieţii de dincolo, iar muza cântecului e cea care-i conduce spre cer. Aşa a adormit întru vecie Jakob Bohme 5, şi anume ascultând muzica îndepărtată pe care n-o aude altcineva decât cel ce moare.

A DOUA VEGHE DE NOAPTE

10

ea sul m-a chemat din nou ia îndeletnicirea-mi nocturnă. Străzile pustii mi se aşterneau în faţă, din când în când vreun fulger sec străpungea, pentru o clipă, bezna, iar undeva departe, departe de tot, se auzea un murmur ca un fel de formulă magică, de nepătruns.

Poetul meu stinsese lumina, căci considera mai convenabilă lumina cerului şi, totodată, mai poetică. Privea în sus, la fulgerele din cer, stând la geam într-o cămaşă albă de noapte, deschisă la piept, şi cu părul negru, ţepos, în dezordine. Mi-am

11

adus aminte de ore suprapoetice asemănătoare, în care interiorul e cuprins de furtună, buzele tună, iar mina, în loc de pană, ar vrea să apuce fulgerul, pentru a scrie cu el cuvinte de foc. Spiritul zboară J atunci, de la un pol la altul, crezând că poate cu-i prinde astfel tot universul şi când, în cele din urmă, se exprimă prin cuvinte, acestea

sunt copilăroase, iar mina distruge grabnic hârtia.

Am înlănţuit iute, cu ajutorul muzicii, diavolul poetic din mine, oare, către sfârşit, obişnuia să râdă de slăbiciunea mea cu o satisfacţie răutăcioasă. Acum era suficient să suflu de câteva ori, strident, din corn, şi-mi trecea de îndată.

Pot să recomand, pretutindeni şi tuturor celor care se feresc de asemenea surprize poetice ca de o febră, sunetul cornului meu de paznic de noapte; drept un adevărat *antipoeticum 6*. Remediul e ieftin şi, totodată, de mare importanţă, deoarece, în timpurile noastre, aidoma lui Plato, socot poezia un] soi de furie, cu singura deosebire că el o considera coborâtă din cer, iar nu provenită din balamuc.

Oricum ar fi însă, azi peste tot arta poetică răj mâncândoielnică, pentru că există atât de puţini nebuni şi un prisos atât de mare de oameni raţionali, încât sunt în stare să acopere, din rândurile lor, toate domeniile, până şi pe acela al poeziei. Un nebun adevărat, ca mine, nu-şi mai găseşte loc în asemenea condiţii. Asta-i şi motivul pentru care mă învârt acum doar în jurul poeziei, adică am devenit umorist, meseria mea de paznic de noapte lăsându-mi timp berechet pentru asta.

12

Chemarea mea de umorist ar trebui, e drept, mai întâi s-o dovedesc, dar nu mă hazardez la aşa ceva, pentru că azi chemarea nu e prea căutată, fiind suficient singur renumele. Că doar există şi poeţi fără chemare, care vieţuiesc numai prin renume – ca atare mă scot din afacere.

Prin văzduh, tocmai trecea un fulger, care mi-a dat prilejul să zăresc trei fiinţe furişându-se pe lângă zidul cimitirului, ca nişte măşti de carnaval. Le-am strigat, dar se făcuse iarăşi noapte, deci n-am văzut nimic, în afara unei cozi incandescente şi a unei perechi de ochi ca de foc, în timp ce tunetul îndepărtat era însoţit de murmurul unei voci apropiate, ca un acompaniament la „Don Juan" 7: „Fă-ţi meseria, corb al nopţii, dar nu te amesteca în treburi ale spiritului!"

Asta m-a enervat totuşi, drept care am aruncat lancea în direcţia vocii; la un nou fulger, cei trei s-au topit în aer ca vrăjitoarele lui Macbeth.

„— Nu mă recunoaşteţi drept spirit? – am strigat mânios după ei, în speranţa de a mă face auzit – şi.am fost totuşi poet, cântăreţ ambulant, director al unui teatru de marionete şi altele tot atât de

spirituale, una după alta. Aş fi dorit să vă fi cunoscut spiritele pe când eraţi încă în viaţă – de aţi ieşit, cumva, din ea! – ca să văd dacă spiritul meu nu se putea compara cu al vostru. Ori poate aţi primit un adaos de spirit post mortem, cum s-a întâmplat cu mulţi oameni mari deveniţi celebri abia după moarte şi ale căror scrieri au' câştigat în spirit prin aşezare, ca vinul care devine mai spiritual odată cu vârsta".

13

Mă apropiasem până la câţiva paşi de locuinţa liber-cugetătorului excomunicat. Prin uşa deschisă, răzbătea o lumină palidă care albea noaptea, împletindu-se ades, în mod straniu, cu fulgere scurte. De pe coline, se auzea distinct un murmur, de parcă imperiul spiritelor ar fi avut intenţia să se amestece mai serios în joc.

După obicei, mortul fusese expus în vestibulul casei, în jurul lui ardeau câteva luminări nesfinţite, puţine la număr, pentru că popa cu iz de diavol refuzase să le blagoslovească. Mortul zâmbea în somnul lui adânc, poate din cauza iluziei sale ne-roade contrazise de viaţa de dincolo, iar zâmbetul îi strălucea, ca o îndepărtată reflecţie a vieţii, pe trăsăturile rigide, înţepenite de moarte.

Într-o sală lungă şi slab luminată, se zărea o nişă îmbrăcată în negru; acolo stăteau nemişcaţi, în genunchi, cei trei băieţi şi mama, palidă, în faţa unui altar – grupul Niobe 8 şi copiii ei –, cufundaţi într-o rugăciune mută şi plină de spaimă, pentru a smulge trupul şi sufletul celui decedat din ghearele diavolului, căruia i-l hărăzise popa.

Numai fratele celui decedat, un soldat, stătea de veghe lângă sicriu, cu credinţa fermă în cer şi în propriul lui curaj, îndrăznind să ţină piept diavolului însuşi. Privirea lui era liniştită şi expectativă. El urmărea chipul rigid al mortului şi fulgeraţiile Silabe, duşmănoase parcă, ale luminii de la luminare; sabia sa era întinsă pe cadavru şi semăna, datorită minerului ei în formă de cruce, mai degrabă cu o armă clericală şi, totodată, laică.

14

De altfel, în jur era o linişte de mormânt şi, în afară de murmurul îndepărtat al furtunii şi de pâlpâitul lumânărilor, nu se mai auzea nimic.

Şi aşa a rămas până ce, ou bătăi răzleţe şi grave, ceasul a vestit miezul nopţii; vântul vijelios's – a pornit să alunge sus, în văzduh, nori de furtună, asemeni unei imagini de coşmar, cuprinzând curândy ca un linţoliu, tot cerul. Luminările dimprejurul sicriului s-au stins, tunetul a

mugit mâniat, ca o forţă răzvrătită, şi i-a strigat pe cei ce dormeau duşi, iar norii scuipau mereu flăcări însângerate, ce luminau violent faţa ţeapănă şi palidă a mortului.

Am văzut acum că sabia soldatului scânteia în noapte şi că acesta se pregătea curajos de luptă. Şi n-a durat mult – din aer au crescut un fel de băşici şi, dintr-odată, cele trei stafii ale lui Macbeth s-au făcut din nou vizibile, de parcă vântul vijelios le-ar fi mânat de chică. Fulgerul a luminat măştile diavoleşti schimonosite, şi părul de hidră, şi tot aparatul diavolesc.

Pe mine, în acest moment, dracul m-a apucat de un fir de păr; când au ajuns sus, pe uliţă, m-am strecurat repede printre ei. S-au oprit, de parcă ar fi păşit pe căi greşite, din cauza celui de al patrulea, nepoftit, care li se alăturase.

„— Ei, drace! Oare diavolul poate să meargă şi pe drumul cel bun?! am exclamat răzând sălbatic. Nu vă sinchisiţi de faptul că vă întâlnesc umblând pe căi greşitesunt de-al vostru, fraţilor, fac grup comun cu voi!" Asta i-a pus cu adevărat în încurcătură. Unul a scos un „Ferească Domnul!" şi şi-ia făcut cruce, drept care am exclamat: „Frate

15

L

diavole, nu te depărta atât de tare de caracterul tău, mă cuprinde desperarea din cauza ta şi-mi vine să te consider un sfânt sau, cel puţin, un ins sfinţit. Dacă însă stau mai bine pe gânduri, trebuie mai degrabă să-ţi doresc noroc pentru faptul că ai reuşit să digeri, până la urmă, şi crucea şi, fiind de acasă un dia\rol înrăit, te-ai transformat, aparent, în sfânt!"

După limba vorbită de mine şi-au dat seama, în cele din urmă, că nu sunt dintre ai lor şi s-au năpustit tustrei asupra mea, vorbind în ton curat clerioalesc despre excomunicarea şi altele la fel, în cazul în care le-aş deranja îndeletnicirile.

„— Să nu vă faceţi griji, am răspuns, până acum n-am crezut cu adevărat în diavol, dar, de când v-am văzut, totul mi-a devenit clar şi sunt foarte sigur că sunteţi demni de breasla voastră. Vedeţi-vă în linişte de treburi, căci iadului şi bisericii nu le poate ţine piept un biet paznic de noapte".

Şi duşi au fost, în adâncurile casei. Eu i-am urmat îngândurat.

A fost un spectacol îngrozitor. Fulger şi beznă îşi făceau loc, însoţind loviturile ce cădeau năprasnic. Acum era lumină, se vedea clar

încăierarea celor trei din jurul sicriului, sabia scânteietoare în mâne războinicului tare ca fierul, iar în mijlocul lor mortul, care stătea şi privea, cu faţa rigidă şi palidă, nemişcat ca o mască. Apoi din nou s-a lăsat noaptea grea şi doar departe, în adâncul nişei, se zărea o luminiţă slabă – mama şi cei trei copii se rugau cu desperare.

Totul s-a petrecut fără cuvinte, în tăcere. Dar deodată s-a auzit un trosnet puternic, de parcă diavolul ar fi fost pe cale să învingă. Fulgerele au devenit mai zgârcite şi, pentru multă vreme, s-a coborât noaptea. După un timp însă, doi au tulit-o repede pe uşă şi – după cum am văzut prin întuneric, la lumina ochilor lor – duceau, într-adevăr, cu ei un mort.

Stăteam acolo, în faţa uşii, blestemând în sinea mea. În vestibul era întuneric beznă, nu se auzea nicio mişcare, şi am crezut atunci că vajnicul războinic şi-a frânt cel puţin gâtul.

În clipa aceasta, a fulgerat teribil, norul de furtună s-a descărcat deplin, rămânând, un timp, ca o faclă înfiptă în văzduh, fără a se stinge. L-am văzut atunci pe soldat stând din nou, calm şi rece, lângă sicriu, şi cadavrul zâmbind ca mai înainte, dar – o, minune! – aproape de chipul de mort rânjea o mască de diavol, trunchiul îi lipsea cu totul, iar un şuvoi de sânge roşu ca purpura colora haina albă, mortuară, a liber-cugetătorului care dormea.

Înfiorându-mă, m-am învelit în mantia mea, am uitat să mai suflu din corn şi să strig ora, şi am pornit în goană spre coliba mea.

16

C. – cd. 2303 – 73

17

A TREIA VEGHE DE NOAPTE

mi paznicii de noapte şi poeţii, nu ne prea sinchisim de cele ce fac oamenii ziua, căci în zilele noastre e considerat printre adevărurile necontestate faptul că oamenii sunt cu totul banali când acţionează, începând să prezinte un oarecare interes abia când visează.

Din această pricină am aflat despre sfârşitul acelei întâmplări doar lucruri incoerente, pe care le voi comunica tot atât de incoerent.

Cei mai mulţi se frământau din pricina capului, căci nu era unul obişnuit, ci un adevărat cap de

18

diavol. Justiţia, căreia i s-a prezentat cazul, l-a respins, obiectând că acestea, capetele, nu sunt de domeniul ei. Era, într-adevăr, o afacere

dubioasă, şi s-au iscat certuri, unii zicând că soldatul ar trebui pus sub acuzaţie pentru omucidere, alţii că ar trebui canonizat pentru că-l omorâse pe diavol. Din acestea din urmă, a rezultat un nou neajuns: luni de zile nu s-a mai cerut iertarea păcatelor, deoarece diavolul era de-a dreptul negat, invocându-se capul luat în custodie. Popii ţipau din amvon până ce răguşeau, că un diavol poate exista şi fără cap, oferindu-se să dovedească acest lucru cu mijloacele lor proprii.

Capul ca atare nu are concludent. Fizionomia era de fier, dar un lacăt aflat într-o parte ducea la presupunerea că diavolul avea ascunsă, sub cea dintâi, o a doua faţă, păstrată, poate, doar pentru sărbători speciale. Lucrul cel mai rău era că lipsea cheia pentru acest lacăt, deci şi pentru această a doua faţă. Cine ştie ce observaţii rodnice s-ar fi putut face în acest caz despre fizionomiile de diavol; prima faţă era una foarte obişnuită, pe care o prezintă diavolul pe orice gravură în lemn.

În această zăpăceală şi nesiguranţă cu privire la autenticitatea capului de diavol, s-a decis să se trimită capul doctorului Gali 9 de la Viena, pentru a se căuta pe el neîndoielnicele protuberante satanice: de astă dată s-a amestecat, deodată, şi biserica, declarând că, la asemenea hotărâri, ea ar trebui considerată drept prima şi ultima instanţă. A lăsat să i se rumâneze craniul şi – aşa cum s-a zvonit nu după mult timp – în curând acesta a dispărut, iar mai mulţi domni clerici susţineau că ar fi văzut.

19

la miezul nopţii, pe diavolul în persoană luându-şi capul înapoi. Drept care întreaga chestiune a rămas ca şi neelucidată, cu atât mai mult cu cât singurul care ar mai fi putut aduce o oarecare lumină, şi anume acel popă care rostise anatema cu privire la liberul cugetător, murise subit de apoplexie. Aşa susţineau, cel puţin, zvonurile şi domnii de la mănăstire, căci, de fapt, cadavrul n-a fost văzut de niciun profan – din cauza anotimpului călduros, a trebuit să fie îngropat repede.

Povestea mi-a tot umblat prin cap în timpul veghii de noapte, fiindcă până acum crezusem doar într-un diavol poetic, nicidecum într-unul adevărat. În ceea ce-l priveşte pe cel poetic, desigur, e păcat că acum este neglijat atât de mult şi că, în locul principiului rău absolut, sunt preferaţi ticăloşii virtuoşi, în maniera lui Iffland 10 şi Kotzebue 11, la care diavolul apare umanizat, iar omul diavolizat. Într-o epocă oscilantă, se caută a se evita tot ce este absolut şi independent, din această cauză nu mai putem suferi nici gluma

adevărată, nici seriozitatea adevărată, nici virtutea sau răutatea autentică. Caracterul timpului e cârpit şi cârpăcit ca un surtuc de măscărici şi – ceea ce e mai rău – măscăriciul care-l poartă vrea să pară om serios.

Pe când meditam, aşa, mă postasem într-o nişă în faţa unui sfânt Crispinus 12 de piatră, care purta o mantie gri ce semăna cu a mea. Deodată, foarte aproape de mine, s-a mişcat o figură feminină şi una masculină şi aproape că s-au rezemat de mine, pentru că m-au luat drept sfânt de piatră orb şi surd.

Bărbatul rostea fraze bombastice despre dragoste

20

şi fidelitate, femeia, în schimb, se îndoia cu credinţă şi-şi frângea artificial mâinile. Bărbatul s-a iurat cu îndrăzneală pe mine, susţinând că e de neclintit şi de nezdruncinat ca stana de piatră. Deodată, s-a trezit satirul din mine şi, când acesta, ca pentru întărirea celor spuse, a pus mâna pe mantia mea, m-am scuturat puţin răutăcios, ceea ce i-a surprins pe amândoi. Dar amantul nu s-a tulburat prea tare, a zis că probabil blocul de piatră de sub statuie s-a lăsat puţin în jos, ceea ce a deranjat un pic echilibrul.

S-a blestemat apoi, la rând, în maniera a zece caractere din cele mai noi drame şi tragedii, să-şi piardă sufletul dacă va fi vreodată infidel. La urmă, a vorbit chiar în maniera lui Don Juan, la a cărui evoluţie pe scenă asistase tocmai în seara aceea, şi a încheiat cu cuvinte pline de greutate: „De nu am intenţii cinstite, această piatră să apară ca oaspete îngrozitor la ospăţul nostru nocturn”. Am memorat aceasta şi am mai ascultat cum ea îi descrie casa şi mecanismul secret prin care se poate deschide uşa, de asemenea am auzit că au fixat, pentru ospăţ, miezul nopţii.

Am mers la faţa locului cu o jumătate de oră mai devreme, am găsit casă, uşa cu mecanismul tainic şi m-am – furişat încetişor, pe câteva scări dosnice, până la o sală luminată sumar. Lumina venea prin două uşi de sticlă. M-am apropiat de una şi am zărit aplecată asupra unei mese de lucru o fiinţă în halat despre care, la început, m-am îndoit dacă e om sau o figură mecanică, atât de tare se ştersese de pe ea tot ce era omenesc, rămânând

21

numai impresia de muncă. Fiinţa scria, năruită între munţi de acte, ca un lapon îngropat de viu. Mi se părea că vrea să guste anticipat

viaţa de sub pământ, căci tot ceea ce se cheamă pasiune şi participare era şters de pe fruntea-i rece, ca de lemn; marioneta şedea dreaptă, fără viaţă, în coşciugul de acte plin cu care. Aţa invizibilă a fost trasă, degetele au început să trosnească, au apucat pana şi au semnat, una după alta, trei hârtii. M-am uitat mai atent – erau condamnări la moarte. Pe masă se aflau codul lui Justinian şi codul penal, ambele un soi de suflet personificat al marionetei.

N-am putut să-l mustru, dar justiţiarul rece mi s-a părut o maşină mecanică a morţii, oare seceră fără voinţă, masa sa de lucru – un tribunal în care, într-un minut, se execută, din trei trăsături de pană, trei condamnări la moarte. Cerule, de-aş putea să aleg între cei doi, aş prefera să fiu păcătosul viu, decât acest om drept-mort.

Şi mai mult m-a mişcat faptul că am văzut, în faţa lui, imaginea sa în ceară, cu totul asemănătoare, de parcă n-ar fi fost suficient un singur exemplar lipsit de viaţă, şi mai trebuia o dublură, pentru a ne înfăţişa, din două părţi diferite, această raritate moartă.

Tocmai acum a intrat doamna de mai înainte. Marioneta şi-a scos scufia şi a pus-o oarecum temător lângă ea… – încă nu v-aţi culcat? a întrebat doamna, ce viaţă agitată duceţi! Cu fantezia veşnic încordată”! „– Fantezia? a întrebat el surprins, ce vreţi să spuneţi cu asta? Nu prea sunt la curent cu termenii pe care-i folosiţi în ultima vreme”. „Pen

22

tru că nu vă interesaţi de nimic mai înalt, nici măcar de tragic!” „Tragic? într-adevăr! a răspuns el mulţumit de sine, vedeţi, aici cer să fie executaţi delincvenţii!” „Vai, ce sentimente!” „Cum *T* Am crezut că vă fac o bucurie cu asta, pentru că, în cărţile pe care le citiţi, mulţi îşi pierd viaţa. De asta am şi fixat execuţiile, drept surpriză pentru ziua. dumneavoastră de naştere!” „Doamne! Nervii mei!” „Vai, aveţi ieşirile astea atât de des acum „că mă şi tem anticipat!” „Ah, dumneavoastră nu mă puteţi ajuta în situaţia asta. Plecaţi, vă rog, şi culcaţi-vă!”

Convorbirea a luat sfârşit. El *a* plecat, ştergându-şi sudoarea de pe frunte. În această clipă, am hotărât, destul de diabolic, ca, dacă era posibil, chiar în noaptea aceea, s-o predau pe nevastă-sa justiţiei criminale penale, ca să capete putere asupra ei. N-a durat mult până ce zeul Marte al meu 13 s-a furişat la Venera lui. Deoarece şchiopătam şi nici nu arătam prea bine, pentru a fi zeul Vulcan îmi lipsea doar plasa de aur, am decis ca, în lipsa ei, să folosesc câteva adevăruri de aur şi

maxime moralizatoare. La început, lucrurile au mers cum au mers: tipul n-a păcătuit decât împotriva poeziei, prin tendinţa prea pronunţată a descrierilor sale; a pictat un cer plin de nimfe şi amoraşi ce se zbenguiau în baldachinul pe care intenţiona să se odihnească, drumul până acolo l-a presărat cu trandafiri de păcăleală pe care-i aşternea din bogăţie, cu întorsături de frază graţioase, iar spinii, care erau cât pe-aci să-i rănească picioarele, îi evita prin formulări uşoare şi frivole.

După ce păcătosul s-a transpus, în felul acesta „într-o atmosferă poetică şi s-a dezis complet de mo

23

rală în spiritul celor mai noi teorii (perdeaua verde din mătase acoperise uşa de sticlă, totul fiind pe cale de a deveni o piesă conjugală), am folosit rapid *antipoeticum-ul*, am suflat strident din cornul meu de paznic de noapte, după care m-am urcat pe un piedestal gol, destinat statuii Justiţiei, aflată încă în lucru. Acolo am stat ţeapăn şi liniştit.

Sunetul îngrozitor i-a trezit pe cei doi din îndeletnicirea lor poetică, iar pe soţ din somn, şi toţi trei au ţâşnit în acelaşi timp prin două uşi diferite.

„— Musafirul de piatră!" a exclamat, cutremurându-se, amantul, când m-a zărit; „– Ah, Justiţia mea – a strigat soţul – a fost deci terminată, cât de neaşteptată e surpriza pe care mi-ai făcut-o, iubita mea!"

„— Curată eroare – am spus eu, la rândul meu – Justiţia se mai află încă vizavi, la sculptor. Eu m-am aşezat doar provizoriu pe piedestal, ca să nu rămână gol într-o ocazie deosebit de importantă. E drept că eu nu pot fi decât un soi de surogat, căci justiţia e rece ca marmura şi n-are inimă în pieptul ei de piatră, eu însă sunt un biet nerod cu slăbiciuni sentimentale şi, pe deasupra, dispus poetic, din când în când. În cazuri obişnuite, pentru uzul casnic, sunt însă şi eu destul de bun şi, dacă e nevoie, pot ţine loc de musafir de piatră. Asemenea musafiri prezintă avantajul că nu iau parte la masă şi nu se înfierbântă acolo unde acest lucru ar putea pricinui pagube, în timp ce ceilalţi se înflăcărează repede şi încălzesc fruntea gazdei, după cum îmi dovedea mie exemplul".

24

— Vai, doamne, dar ce-i asta?" a bolborosit soţul.

— Vă referiţi la faptul că muţii încep să vorbească? Asta decurge din frivolitatea epocii. Niciodată nu e bine să invoci diavolul. Tinerii noştri gentilomi trec însă peste asta şi abuzează de asemenea lucruri când e vorba de sufletele slabe, pentru a apărea într-o postură cât mai eroică. Ca atare, l-am crezut pe cuvânt pe omul nostru, cu toate că, de fapt, n-am ce căuta aici, ci ar trebui, în fond, să stau afară, în piaţă, în mantie cenuşie, în chip de sfântul Crispinus cel de piatră".

„— Doamne, ce poţi să crezi despre aşa ceva! a exclamat soţul speriat, nu-i de loc în ordine, e un caz extraordinar!"

„— Pentru omul de justiţie, da, într-adevăr! Acest Crispinus a fost de meserie cizmar, însă dintr-o deosebită religiozitate şi cu un adevărat exces de virtute s-a apucat de hoţie şi a furat piele ca să facă papuci săracilor. Ce hotărâre se poate lua într-un asemenea caz, spuneţi şi dumneavoastră! Nu văd altă ieşire decât să fie mai întâi spânzurat, şi apoi declarat sfânt. Asemănător ar trebui să se procedeze, de exemplu, în cazul adulterinilor care păcătuiesc împotriva legilor doar pentru a menţine liniştea casei. Mobilul e unul lăudabil, şi asta contează, în fond, în ultimă instanţă. Câte femei nu şi-ar chinui de moarte bărbatul, dacă nu şi-ar face apariţia un astfel de prieten al casei, oare ar deveni un păcătos din curată moralitate. Şi cu asta am ajuns la tema care mă interesează pe mine în primul rând, deci, în numele domnului, putem începe judecata.

25

Dar văd că cei doi inculpaţi au căzut în leşin, aşa că trebuie să facem o pauză în proces!"

„— Inculpaţi? a întrebat mecanic soţul. Nu văd niciun fel de inculpaţi, acolo e doar jumătatea mea!" „– Bine, să ne oprim mai întâi la ea! Jumătatea dumneavoastră! Bine zis! Adică: crucea sau chinu] căsniciei – într-adevăr, e o căsnicie exemplară cea în care această cruce reprezintă doar o jumătate. Dacă dumneavoastră, cea de a doua jumătate, reprezentaţi binecuvântarea nupţială, mariajul dumneavoastră trebuie să fie raiul pe pământ".

„— Binecuvântare nupţială!" a spus el, cu un oftat greu.

„— Abţineţi-vă, dragă prietene, de comentarii – sentimentale marginale şi mai bine să aruncăm acum o privire asupra celui de-al doilea inculpat, leşinat şi el de spaima musafirului de piatră. Dacă noi, oamenii dreptului, am putea acorda circumstanţe atenuante din principii morale, aş vrea să-i fiu apărător şi l-aş feri, cel puţin, de

pedeapsa tăierii capului, prevăzută de *Carolina u*, mai ales că decapitarea se poate aplica doar în *effigie* 15 – la drept vorbind în cazul acestor personaje, nici nu poate fi vorba, în mod serios, de cap!”

„— Carolina să fi devenit, deodată, atât de crudă? a spus soţul, zăpăcit de tot. Doar mai înainte se cutremurase când am vorbit de execuţie!”

„— Nu v-am luat-o în nume de rău că aţi confundat ambele Caroline, căci Carolina dumneavoastră, cea vie, cruce şi chin al căsniciei, poate fi luată drept codul Carolinian, care nici el nu-i mai breaz.

26

Ba aş îndrăzni chiar să susţin că un chin casnic e mult mai grav decât cel imperial, fiindcă măcar acesta din urmă nu-i, în niciun caz, pe viaţă”.

— Dar, doamne, asta nu poate continua aşa!

a spus el, revenindu-şi parcă. Nici nu mai ştiu prea bine de sunt treaz sau visez, aş avea chef să mă pipăi, să mă pisc chiar, ca să văd dacă dorm sau nu, fiindcă aş putea jura că l-am auzit într-adevăr, mai înainte, pe paznicul de noapte!”

„Doamne! am exclamat. Acum mă trezesc. Mimaţi zis pe nume, şi e norocul meu că nu mă aflu sus de tot, de pildă pe un acoperiş sau într-un elan poetic, încât acum să-mi fi frânt gâtul în cădere. Dar nu stau, din fericire, mai sus decât trebuie să stea dreptatea, deci mai rămân încă printre oameni. Vă holbaţi la mine, nu vă puteţi acomoda cu asta, dar am să vă lămuresc de îndată. Sunt paznic de noapte pe aici şi totodată somnambul, probabil, pentru că ambele funcţii pot fi închipuite într-o singură persoană. Când îmi exercit meseria de paznic, adesea mă apucă pofta să mă postez, ca somnambul, pe vârfuri ascuţite, ca de pildă vârfuri de acoperiş sau alte locuri critice de acest fel, şi aşa am ajuns, bunăoară, aici, pe piedestalul lui Themis 16. E o toană desperată, care mă va costa, într-o zi, gâtul, dar se mai întâmplă uneori ca, tocmai prin acest obicei, să-i feresc de hoţii, într-un mod cu totul particular, pe locuitorii acestui oraş, pentru că obişnuiesc să mă vâr în toate ungherele, şi e ştiut doar că hoţii cei mai inofensivi îşi exercită meseria afară, spărgând obloanele cu ranga de fier. Acest punct cred că mă. scuză, aşadar vă las cu bine!”

27

M-am îndepărtat

A PATRA VEGHE DE NOAPTE

rintre locurile mele preferate pentru veghile de noapte este şi ieşindul vechii catedrale gotice. Stau acolo, la lumina sumbră a unei singure lămpi care arde mereu, şi îmi apar adesea, mie însumi, ca o stafie. Locul invită la meditaţie; azi mă conduce la propria-mi poveste, şi iată-mă răsfoind, ca din plictiseală, cartea vieţii mele, scrisă nebuneşte şi destul de confuz.

Încă de la prima pagină, lucrurile se prezintă destul de îndoielnic, iar pagina a cincea nu tratează despre naşterea mea, ci despre căutarea de comori. Aici se văd semne mistice din Cabala, iar pe gravura în lemn explicativă – un cizmar neobişnuit, care vrea să renunţe la cizmărie pentru a învăţa să facă aur. Alături stă o ţigancă gălbejită şi greu de recunoscut, cu părul vâlvoi căzându-i pe frunte. Ea îl îndoctrinează într-ale comorilor, îi dă o baghetă magică, indicându-i exact locul unde poate găsi, în trei zile, o comoară. Am azi chef să mă opresc numai la gravurile în lemn şi trec, ca atare*, la a doua gravură în lemn*

Aici îl vedem din nou pe cizmar, dar fără ţigancă. De data asta, artistului i-a reuşit mult mai bine faţa. Are trăsături puternic conturate, arătând că omul nu s-a oprit doar la picioare, ci a trecut *ultra crepidam*. 17 E un soi de contribuţie satirică la tema „Erorile geniului" şi ne convinge de faptul că acela care, de pildă, ar fi putut deveni un pălărier bun, e un cizmar prost, şi viceversa, dacă inversăm exemplul. Locul reprezintă galeria unei mănăstiri, liniile negre vor să arate că e noapte, iar zigzagul de pe cer semnifică fulgere. E clar că un alt om, cinstit, cu aceeaşi meserie, ar fugi de un astfel de loc, dar geniul nostru nu se sinchiseşte. A scos deja dintr-o adâncitură o ladă grea şi s-a apucat s-o deschidă. Dar, o, doamne, conţinutul putea fi denumit comoară doar de un amator de curiozităţi, căci în ladă mă aflam eu însumi, fără niciun fel de bunuri, fiind totuşi un cetăţean gata pentru viaţă.

Ce fel de consideraţie o fi făcut căutătorul meu de comori, ou privire la găselniţa sa, nu rezultă din gravură, pentru că artistul n-a vrut cu nimic să depăşească graniţele artei sale.

a *treia gravură în lemn*

Aici e nevoie de un comentator exersat. Stau pe o carte şi citesc alta. Tatăl meu adoptiv se ocupă de un papuc, pare însă a medita, în

acelaşi timp, la nemurire. Cartea pe care şed cuprinde nişte farse de carnaval de Hans Sachs, 18 cea pe care o citesc e *Zorii dimineţii* de Jakob Bohme, ambele constituind nucleul de bază al bibliotecii casei noastre, căci ambii autori au fost cizmari de breasilă şi, totodată, poeţi.

Nu vreau să merg mai departe cu explicaţiile, pentru că în această gravură este vorba prea mult despre originalitatea mea. Citesc deci, mai degrabă, în sinea mea ce/ de *al treilea capitol* legat de gravura respectivă. E scris de cizmarul meu care, aşa precum s-a priceput, a continuat să-mi schiţeze biografia, şi începe cam aşa:

„Mă cuprinde adesea o stare ciudată când îl văd pe Kreuzgang 15>: exista un anume obicei, de a lua drept naş la botez looul unde era găsit copilul. Nu-l pot măsura cu măsura obişnuită, căci e în el ceva exaltat, ca în bătrânul Bohme care, în timp ce făcea pantofi, s-a adâncit şi el în meditaţie, ajungând la

31

mistere. Aşa şi el: lucruri din cele mai banale îi apar cu totul neobişnuite, ca de pildă răsăritul soarelui, care se petrece zilnic şi despre care noi, ceilalţi muritori, nu ne imaginăm nimic deosebit. Aşa şi stelele de pe cer, şi florile de pe pământ, pe care adesea le pune să discute între ele şi să aibă legături din cele mai ciudate. Nu de mult m-a zăpăcit cu totul în legătură cu un pantof, punându-mi, la început, întrebări privind părţile lui componente, iar după ce i-am răspuns, cerându-mi lămuriri despre fiecare substanţă şi mergând din ce în ce mai departe: mai întâi la ştiinţele naturii, şi anume reducând pielea la bou, apoi mai departe, până ce am ajuns cu papucul meu sus de tot, la teologie, zicându-mi, în cele din urmă, că sunt un simplu cârpaci în meseria mea, pentru că nu-i pot da explicaţii până la sfârşit. De asemenea, numeşte adesea floarea drept o adevărată scriptură, pe care noi nu ne pricepem s-o citim, la fel pietrele multicolore. Speră să înveţe cândva limba lor şi să poată comunica, atunci, lucruri minunate. Adesea, pe ascuns, stă şi urmăreşte ce spun ţânţarii sau muştele când zumzăie în lumina soarelui, căci crede că ele conversează despre subiecte importante despre care niciun om nu bănuieşte nimic. Dacă le spune asemenea lucruri calfelor şi ucenicilor din atelier, şi aceştia râd de el, îi declară, în mod foarte serios, orbi şi sufzi, oameni care nu văd şi nu aud ce se petrece în jurul lor. Acum şade zi şi noapte cu Jakob Bohme şi Hans Sachs, doi cizmari tare ciudaţi, despre care, nici la vremea lor, nu ştia nimeni în ce ape se scaldă.

32

Un lucru mi-e foarte clar: acest Kreuzgang nu-i o persoană obişnuită, de altfel nici n-am ajuns la el într-un mod obişnuit.

Niciodată n-o să-mi iasă din cap seara când, supărat de veniturile mele modeste, am adormit pe trepiedul meu – faptul că a fost un trepied n-a rămas, se zice, fără influenţă – şi am visat că găsesc, într-o ladă închisă, o comoară, dar mi s-a poruncit să nu deschid lada până ce nu mă voi fi trezit. Toate astea au fost atât de clare, visul şi starea de trezire distingându-se limpede una faţă de cealaltă, încât nu mi-a mai ieşit din cap şi, în cele din urmă, am făcut cunoştinţă cu o ţigancă, pentru a încerca, într-adevăr, experienţa.

Totul s-a petrecut în cea mai mare ordine: am scos lada văzută în vis, înainte de asta m-am gândit dacă sunt treaz cu adevărat, şi apoi am deschis-o; dar în locul aurului aşteptat, scosesem din pământ acest copil-minune.

La început, am fost puţin consternat, pentru că o astfel de comoară vie ar trebui, cel puţin, însoţită de una neînsufleţită, dacă e să pice ceva de aici, dar băiatul era gol puşcă şi mai şi râdea când îl priveam. După ce am meditat puţin, am luat treaba mai în serios şi mi-am făcut propriile mele gânduri despre chestiunea asta, din care cauză am şi dus comoara cu grijă acasă". Cam atât în ceea ce-l priveşte pe cinstitul meu cizmar…

Deodată, am fost întrerupt de o apariţie ciudată. O făptură înaltă, masculină, învelită într-o mantie, păşea prin boltă. S-a oprit lângă o piatră funerară.

C. 3 – cd. ’303 – 73

33

M-am furişat încetişor în spatele unei coloane, mai aproape de el, când a aruncat, deodată, mantia şi am zărit sub părul negru, lăsat pe frunte, o faţă duşmănoasă şi sumbră, de un colorit sudic, gri-palid. Întotdeauna mă apropii de viaţa, străină şi neobişnuită, a unui om, cu aceleaşi sentimente ca şi de perdeaua în spatele căreia urmează să fie pusă în scenă o piesă shakespeareană şi cel mai mult îmi place dacă, în ambele cazuri, e vorba de o tragedie, după cum nu pot suferi, alături de seriozitatea autentică, decât gluma tragică şi măscărici ca în *Regele Lear*, tocmai pentru că doar aceştia sunt cu adevărat îndrăzneţi, se ţin de glume en gros şi fără rezerve, vizând viaţa omenească în întregime. În schimb, micii făcători de glume şi autorii de comedie cu „inima

bună", care se mişcă numai în mediul familial şi nu îndrăznesc, ca Aristofan, să ia în derâdere pe zeii înşişi, îmi sunt nespus de odioşi, ca şi acele suflete slabe, uşor emoţionabile care, în loc să sfarme viaţa unui om, în întregul ei, pentru a-l înălţa deasupra acesteia, se ocupă doar de mici torturi, aşezând lângă cei chinuiţi pe medicul care le determină acestora gradul exact de tortură suportabil, astfel ca bietul nerod, deşi schilodit, să mai scape totuşi cu viaţă – de parcă viaţa ar fi lucrul cel mai esenţial, nu, mai cu seamă, omul însuşi, care merge mai departe decât ea, viaţa reprezentând, în fond, doar primul act şi Infernul din *Divina Comedie*, prin care trebuie să treacă acesta, în căutarea idealului.

Bărbatul care îngenunchea acolo, pe mormânt, aproape de mine, avea un pumnal ascuţit, scos din

tr-o teacă frumos lucrată, de mână. Mi se părea o fire cu adevărat tragică şi mă simţeam atras de el. N-aveam chef să dau alarmă de foc în caz că ar fi întreprins ceva serios şi tot atât de puţin aveam chef să stau, în chip de confident, în culise, pentru a putea apărea la timp, la replica din actul V, spre a-i ţine braţul eroului, căci viaţa lui mi se părea asemănătoare cu teaca, frumos lucrată, din mâna lui, ce ascundea cu învelişu-i colorat pumnalul, ca şi coşul de flori al Cleopatrei, sub trandafirii căruia stătea pitit şarpele otrăvitor, iar acolo unde drama vieţii s-a concentrat în felul acesta, nu trebuie să doreşti a abate catastrofa tragică.

Pe vremea când eram directorul unui teatru de păpuşi, am avut un rege Saul, *w* căruia îi semăna leit acest individ, cu toate obiceiurile sale – avea mişcări la fel de mecanice şi rigide, şi un stil prin care trupele de marionete se disting de actorii vii, care în ziua de azi nu se pricep nici măcar să moară ca lumea pe scenele noastre.

Totul era aproape terminat, până la căderea cortinei, când omului i s-a oprit, deodată, braţul ridicat deja pentru lovitura mortală; a căzut în genunchi pe mormânt, ca o statuie de piatră. Între vârful pumnalului şi pieptul pe care urma să-l străpungă mai rămăsese un spaţiu de-o palmă, iar moartea stătea aproape lipită de viaţă, dar timpul părea să se fi oprit, nu mai voia de loc să înainteze, şi acest singur moment părea o adevărată veşnicie, menită să anuleze pentru totdeauna orice schimbare.

M-am simţit înspăimântat, am privit speriat cadranul ceasului

bisericii: şi aici arătătorul stătea în

35

loc, arătând miezul nopţii. Mi s-a părut că sunt paralizat şi în jur totul e nemişcat şi mort: bărbatul de pe mormânt, catedrala cu coloanele înalte şi rigide, cu monumentele sale, cu cavalerii şi sfinţii de piatră îngenuncheaţi, care păreau că aşteaptă ţepeni o epocă nouă, ce avea să răsară ca să-i elibereze.

Deodată, totul a trecut – ceasul şi-a dat drumul, arătătorul a început să înainteze. Prima bătaie a miezului de noapte a răsunat prin bolta pustie. În urma punerii în mişcare a mecanismului de ceasornic, omul de pe mormânt părea să capete din nou mobilitate; pumnalul a căzut pe pietre, sfărâmându-se:

„— Blestemată transă cataleptică – a spus el rece, de parcă ar fi fost obişnuit cu aşa ceva – niciodată nu mă lasă să termin lovitura!”

Astea fiind zise, s-a ridicat de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic şi a dat să plece.

„— Îmi placi, am strigat, ai o ţinută în viaţă şi o linişte tragică autentică. Îmi place, la om, demnitatea clasică, măreaţă, oare urăşte cuvinte prea multe acolo unde trebuie făcute multe, şi un astfel de s*alto mortale p*entru care tocmai te pregătiseşi nu e un lucru de nimic – face parte dintre piesele de forţă pe care le păstrezi până la urmă”.

„— Dacă mă poţi ajuta să fac saltul, a spus el sumbru, e bine. De nu, slăbeşte-mă cu laudele şi comentariile tale. S-a scris şi aşa prea mult despre arta de a trăi, dar în zadar caut un tratat despre arta de a muri; nu sunt în stare să mor!”

„— Oh, de-ar avea mulţi dintre scriitorii noştri preferaţi acest talent! am exclamat eu. Operele lor

36

ar putea, atunci, să rămână muşte de o zi, ei însă ar fi nemuritori şi şi-ar putea continua la infinit scriitoria efemeră, fiind iubiţi până în ziua cea din urmă. Dar, din păcate, le bate prea devreme ceasul în care trebuie să moară şi, împreună cu ei, muştele lor de o zi. Oh, prietene, de te-aş putea înălţa, în această clipă, la nivelul unui Kotzebue, acest Kotzebue nu s-ar scufunda niciodată, şi chiar şi la sfârşitul lumii s-ar mai găsi ultimele sale opere, împreună cu ultima operă a lui Hogarth 21, iar timpul şi-ar putea aprinde ultima pipă cu o scenă din ultima sa dramă, trecând astfel, plin de entuziasm, în veşnicie!”

Bărbatul voia acum să plece în tăcere, fără a mai rosti în final, ca

un actor prost, o tiradă uriaşă. Eu l-am apucat însă de mână şi i«am spus: „— Nu te grăbi, prietene, nu e nevoie să te grăbeşti, doar ai tot timpul, atâta vreme cât este vorba de timp, căci, judecând după vorbele tale, te socot drept Evreul rătăcitor, care, pentru că a hulit cele nemuritoare, drept pedeapsă a devenit nemuritor chiar aici, pe pământ, unde totul în jurul lui e pieritor. Te uiţi încruntat, tu, singurul om a cărui viaţă nu urmează să fie curmată de acul timpului, ce taie ca o sabie ascuţită, niciodată oprită din mersul ei asasin, şi care nu poate pieri decât atunci când însuşi mecanismul de fier al timpului va fi stricat. Ia lucrurile uşor, căci e hazliu şi merită osteneala de a urmări, ca spectator, această mare tragicomedie a istoriei mondiale, până la ultimul act, şi-ţi poţi permite, la urmă, plăcerea cu totul particulară de a fluiera spectacolul, când, la capătul tuturor lucruri

37

lor, deasupra potopului general, vei sta pe ultima!

singura culme de munte ce se va mai putea zări, iar apoi să te azvârli, sălbatic şi mânios, un al doilea;

Prometeu, în prăpastie!" 1

„— De fluierat, aş fi vrut să fluier – a spus omul cu dârzenie – însă poetul nu m-a intercalat în piesă ca personaj. Asta n-am să i-o iert niciodată!" „– Cu atât mai bine! am strigat, s-ar putea să mai apară în piesă vreo revoltă, iar eroul principal să se ridice împotriva autorului însuşi. Asta se întâmplă des şi în micuţa comedie umană, imitaţie a celei mari, unde eroul, la urmă, îl copleşeşte într-atât pe poet, încât acesta nu-l mai poate ţine în Mu. Oh, mi-ar face plăcere să-ţi ascult povestea, tu, cel veşnic călător, ca să mă umfle râsul. Mi se întâmplă, de altfel, foarte des să râd în timpul unei tragedii serioase, adevărate şi, din contra, să plâng, din când în când, la câte o farsă bună, căci ceea ce e cu adevărat îndrăzneţ şi mare poate să fie privit întotdeauna din ambele părţi!"

„— Te înţeleg, poznaşule! a zis omul. Acum sunt, de altfel, destul de sălbăticit ca să pot crede şi ca să-ţi spun povestea mea. Dar, în numele cerului, să nu te prind cumva, în timp ce povestesc „luând o mină serioasă, că amuţesc pe loc!"

„— Nicio grijă, camarade, râd şi eu cu tine" am răspuns, iar omul s-a aşezat sub o familie de cavaleri de piatră ce se rugau lângă mormânt şi a început astfel:

„— E al dracului de plictisitor, recunoaşte şi tu, să desfăşori,

perioadă după perioadă, propria ta poveste. Prefer s-o pun în scenă şi s-o mimez ca

38

un păpuşar împreună cu bufonul, asta va face totul mai concret şi mai amuzant.

La început, se aude o simfonie de Mozart, cântată de o orchestră de muzicanţi proşti, de ţară. E un acompaniament destul de potrivit ou o viaţă ratată – o muzică ce-ţi înalţă sufletul prin idei măreţe, în acelaşi timp făcându-te să-ţi doreşti să te duci dracului din cauza scârţâitului. Apoi vine bufonul şi-l scuză pe directorul teatrului de marionete pentru că a procedat ca domnul nostru şi a încredinţat cele mai importante roluri actorilor celor mai lipsiţi de talent. De aici deduce însă şi aspectul pozitiv: piesa trebuie să iasă emoţionantă, ca în cazul unei materii tragice şi măreţe prelucrate de poeţii mici şi obişnuiţi. Cu privire la viaţa şi caracterul timpului, face cele mai neroade comentarii, şi anume că, acum, ambele sunt mai mult emoţionante decât comice şi că, în zilele noastre, mai degrabă îţi vine să plângi decât să râzi pe seama omenirii, ceea ce face ca el însuşi să fie un bufon moralist şi serios, care se produce întotdeauna numai în genul tragic, nobil, de unde recoltează multe aplauze.

Apoi apar înseşi păpuşile de lemn; doi fraţi fără inimă se îmbrăţişează, iar bufonul râde de felul cum ei se strâng în braţe şi de sărutul buzelor nemişcate. Un frate de lemn îşi păstrează caracterul de marionetă şi se exprimă nesfârşit de ţeapăn, formulează perioade lungi, uscate, în care nu e niciun pic de viaţă şi oare, tocmai de aceea, oferă modele de stil prozaic. Cealaltă păpuşă însă se străduieşte să imite un actor viu, rostind, din când în când, iambi proşti şi rimând uneori silabele finale, iar bufonul dă din

39

cap aprobator şi ţine un discurs despre căldura sentimentului unei marionete şi despre recitarea elegantă a unor astfel de poezii tragice. Apoi fraţii îşi dau mâinile de lemn şi ies din scenă. Drept supliment, bufonul dansează solo şi apoi, în antract, Mozart grăieşte din nou prin intermediul muzicanţilor de ţară.

Mai departe… Apar două păpuşi noi: o Colom-bină 22 şi un paj care deschide umbrela de soare deasupra capului ei; Colombina e primadona companiei şi, fără complimente, o operă de maestru a croitorului de forme. Contururi cu adevărat greceşti – totul la scara

ideală. Vine unul din fraţi, cel care mai adineauri vorbea în proză. O zăreşte, se loveşte în dreptul inimii, începe, dintr-odată, să vorbească în versuri, rimează toate silabele finale sau introduce asonante în *a* şi o, încât Colombina se sperie şi fuge cu pajul. Acesta vrea să se repeadă după ea, dar, dintr-o greşeală a, directorului teatrului de marionete, se ciocneşte puternic de bufon, oare improvizează un discurs foarte răutăcios, satiric, demonstrându-i creatorului său – adică directorului teatrului de marionete – că nu-i face plăcere să-i hărăzească lui doamna şi că, tocmai prin aceasta, piesa va deveni nebunească şi comică, un nerod melancolic fiind cea mai nostimă persoană a unei farse. Cealaltă păpuşă blestemă, înjură din desperare pe director, timp în care spectatorii plâng de atâta râs. La sfârşit, păpuşa mai speră încă să-şi găsească doamna, aşadar se decide s-o caute în tot teatrul. Bufonul o însoţeşte.

40

În actul al III-lea, apare din nou Colombina, cirăgostindu-se cu celălalt frate-marionetă; ei cântă un duet tandru, schimbă apoi inelele, după care soseşte un bătrân şi preocupat Pantalone, 23 însoţit de muzicanţi, cântând un fel de muzică veselă ale cărei sunete nu se aud, ceea ce produce o deosebită impresie asupra spectatorilor. La sfârşit, se dansează după muzica mută, iar Pantalone face observaţii destul de reuşite privind auzul său muzical, de asemenea apără legenda cum că, la polul nord, sunetele ar îngheţa, că s-ar topi doar în sudul cel cald – şi deci numai acolo pot fi auzite. Toate astea sunt atât de ciudate, încât, pur şi simplu, nu ştii dacă lucrurile trebuie luate în serios sau nu; unii spectatori, mai descuiaţi la cap, le consideră de-a dreptul nebune.

Când cei doi se duc, în sfârşit, la culcare, soseşte iar bufonul şi celălalt frate. Acesta povesteşte cum a făcut călătorii întinse, de la un pol la altul, şi tot n-a găsit-o pe Colombina, ceea ce l-a făcut să despere şi să vrea să-şi ia viaţa. Bufonul deschide o clapă de la pieptul marionetei şi găseşte, într-adevăr, spre mirarea lui, o inimă, ceea ce-l îngrijorează şi, de teamă, capătă câteva idei deştepte, ca de exemplu: totul în viaţă, atât durerea, cât şi bucuria, sunt numai aparenţe, iar în toată treaba asta doar faptul deranjează, aparenţa se înfăţişează ca atare, din care cauză marionetele nu bănuiesc niciodată ră sunt luate peste picior şi că servesc numai drept remediu anti-plictiseală, şi se consideră persoane serioase şi importante. Vrea, drept urmare, să-l facă să înţeleagă esenţa însăşi a mă

nonetei, se zăpăceşte însă tare de tot, şi, după un discurs lung şi foarte nostim, se trezeşte exact acolo de unde pornise. Râde în pumni cu răutate, apoi pleacă. În actul al IV-lea, cei doi fraţi se întâlnesc şi, în timp ce vorbeşte cel cu inimă, se aud deodată sunetele mute din actul trecut, care însoţesc cuvintele, fapt ce-l zăpăceşte de tot pe fratele fără inimă. Acum se apropie şi Arlechin, bătându-şi joc de dragoste, pentru că aceasta nu e simţire eroică şi nu poate fi folosită pentru binele public. Invită pe director ca, pe viitor, s-o desfiinţeze cu totul şi să introducă, la trupa sa, simţăminte pur morale. La sfârşit, insistă să fie revizuit neamul omenesc şi să se execute câteva reparaţii mondiale ultranecesare. Insistă, totodată, să i se explice de ce trebuie să fie bufonul unui public necunoscut lui. Urmează o situaţie tragică, executată însă prost de tot. Şi anume apare frumoasa Colombină, iar când fratele fără inimă o prezintă celuilalt drept soţia lui, acela, fără a rosti o vorbă, cade cu capul de lemn pe o piatră. Cei doi fug după ajutor; bufonul însă îl ridică şi, ştergându-i fruntea de sânge, îl sfătuieşte calm, fiindcă nu există lucruri în sine, să încerce a-şi scoate mai bine din cap piatra şi întreaga poveste. îl laudă de asemenea pe director, pentru că a desfiinţat destinul tragic grec şi a introdus, în schimb, o ordine teatrală morală, după care toate trebuie să se termine cu bine.

La ultimul act, în sfârşit, îţi vine să te prăpădeşti de râs. Mai întâi se cântă valsuri neroade, pentru a calma spiritele; apoi apare marioneta cu inimă şi, prin silogisme şi sofisme, dovedeşte Colombinei că directorul a schimbat păpuşile şi, dintr-o eroare, a dat-o ca soţie fratelui, şi că, în realitate, ca piesa să se termine comic, ea îi aparţine lui. Colombină pare să-i dea crezare, nu vrea să fie de acord cu el, drept care acesta cade în desperare, încercând, pe scurt, s-o răpească. Ea îl respinge cu dispreţ, la care el se comportă ca un smintit, se loveşte cu fruntea de lemn de perete şi foloseşte asonanta în u. În cele din urmă, pleacă de acolo ca un nebun, după ce, mai întâi, a azvârlit în camera pe care o închide în urma lui pe frumosul paj din actul al II-lea, care tocmai voia să treacă pe acolo, în cămaşă de noapte şi buimăcit de somn.

După o scurtă pauză, apare din nou împreună cu marioneta-frate, care ţine în mână o spadă scoasă din teacă şi, după o tiradă scurtă şi rigidă, loveşte mortal mai întâi pe paj, apoi pe

Colombină, iar în cele din urmă pe sine. Fratele stă, holbându-se prosteşte la cele trei păpuşi de lemn care zac de jur-împrejur pe pământ, apoi, fără a rosti un cuvânt, apucă spada pentru a se expedia jos şi pe sine însuşi, dar, tocmai în această clipă, se rupe sfoara pe care directorul a tras-o cu prea multă putere, braţul nu mai poate executa lovitura, atârnând nemişcat: în acelaşi timp, din gura păpuşii se aude strigând o voce străină: „Să trăieşti veşnic!”

Îşi face din nou apariţia bufonul, spre a-l linişti, invocând – cam supărat, când acela se manifestă prea violent –, între altele, cât de neroadă pare marioneta care formulează opinii cu privire la propria ei persoană, deoarece, în fond, e obligată să se comporte numai în funcţie de toana directorului.

43

care poate s-o azvârle înapoi în ladă, dacă aşa *îi*”, place lui. A mai spus apoi multe lucruri bune despre libertatea voinţei şi despre nebunia unui creier de marionetă, judecând-o foarte realist şi raţional; toate astea pentru a dovedi păpuşii cât de nechibzuit este din partea ei să ia prea în serios asemenea lucruri, totul rezumându-se, în cele din urmă, la o farsă în care singurul ce joacă un rol raţional e bufonul, tocmai pentru că ia farsa drept ceea ce este, şi nu mai mult”.

Aici omul s-a oprit o clipă, continuând apoi într-o dispoziţie sălbatic-veselă: „Iată întreaga piesă de carnaval în care eu însumi am reprezentat pe fratele cu inimă. De altfel, consider nimerit să-ţi ciopleşti în acest fel povestea în lemn şi s-o reprezinţi pe scenă; astfel, poţi să fii oricât de răutăcios, fără ca moraliştii să aibă ceva împotrivă şi să aducă vorba despre blasfemie. De asemenea, totul apare măreţ de nemotivat, aşa cum se şi întâmplă în realitate, deşi nouă, oamenilor fără minte, ne place să căutăm motive, atunci când e vorba de mărunţişuri, în timp ce directorul nostru nu face acest lucru şi nu consimte să dea socoteală, fapt pentru care nu vrea să şteargă din piesa sa de carnaval atâtea roluri ratate, cum e al meu, de pildă. Oh, vreme de multe generaţii m-am străduit să sar din piesă, spre a scăpa de director, dar nu mă lasă, oricât de dibaci aş încerca s-o şterg. Cel mai agasant lucru e plictiseala, de care mă resimt tot mai mult, căci, trebuie să ştii, timp de multe secole am servit aici, jos, ca actor, fiind una din acele permanente măşti care nu mai pot scăpa de teatru.

44

Am încercat în fel şi chip. La început, m-am denunţat la justiţie,

ca mare criminal şi triplu asasin; au cercetat chestiunea şi au pronunţat, în cele din urmă, sentinţa: trebuia să rămână în viaţă, deoarece din apărarea mea rezulta că n-am poruncit asasinatul cu cuvinte directe şi clar exprimate şi că-mi poate fi pus la socoteală doar ca o acţiune spirituală, care nu trebuia adusă în faţa unui forum *externum*. 24 Am blestemat pe apărătorul meu, şi urmarea a fost un proces uşor, de injurie, după care mi s-a dat drumul.

Am intrat apoi în serviciul de război, unde n-am evitat nicio bătălie, dar soarta nu mi-a înscris numele pe nicio ghiulea şi pe marele loc de pelerinaj, printre mii de muribunzi, moartea m-a îmbrăţişat şi şi-a rupt cununa de lauri, pentru a o împărţi cu mine. Ba a trebuit chiar să accept un strălucitor rol de erou în drama detestată şi mi-am blestemat, scrâşnind din dinţi, nemurirea care m-a întâmpinat din toate părţile.

De mii de ori am dus la buze cupa cu otravă şi de mii de ori mi-a căzut din mână mai înainte de a o fi putut goli. În fiecare miez de noapte ies, ca figura mecanică de pe cadranul unui ceas, din ascunzişul meu, spre a-mi da lovitura de moarte, dar de fiecare dată când s-a stins ultima bătaie mă întorc, şi aşa mai departe, veşnic vin şi plec… Oh, de-aş şti unde pot să găsesc acest mecanism mereu zornăitor al timpului, ca să mă azvârl asupra lui şi să-l rup în bucăţi. Dorinţa de a-mi îndeplini intenţia mă duce adesea la desperare, ba chiar, în nebunia mea, schiţez mii de planuri cum aş putea rea

45

Liza acest lucru, dar apoi mă uit în sinea mea, ca într-un abis fără fund, în care timpul, fluviul subteran ce nu seacă niciodată, vâjâie surd, şi din adâncuri întunecate răsună cuvântul „veşnic", iar eu mă retrag, îngrozindu-mă de mine însumi, şi neputând totuşi fugi niciodată de mine".

Aici, bărbatul a încheiat, iar mie mi-a venit un dor fierbinte de a-i da, chiar ou mina mea, bietului om fără somn opiumul binefăcător, de a-l cufunda în somnul lung şi dulce după oare tânjeşte ochiul său fierbinte şi supratreaz. Dar m-am temut că, în clipa decisivă, nebunia lui l-ar putea abandona şi că, murind, ar putea să îndrăgească din nou viaţa, tocmai pentru perisabilitatea ei. Oh, doar din această contradicţie e format omul însuşi; iubeşte viaţa de dragul morţii şi ar urî-o dacă ceea ce teme ar dispărea din faţa lui.

Aşa că n-an! putut face nimic pentru el, lăsându-l pradă nebuniei

şi sorţii. lui.

A CINCEA VEGHE DE NOAPTE

eghea de noapte premergătoare a durat mult şi consecinţa a fost, ca pentru eroul acesteia, insomnia, iar eu am fost nevoit, împotriva obiceiului meu, să fac din zi noapte, ca spaniolii, să stau treaz şi să mă plictisesc în mijlocul vieţii burgheze şi alături cu mulţimea de „dormitori treji" 25.

Ca atare, n-am altceva mai bun de făcut decât să traduc în proză, limpede şi plictisitoare, nebunească mea noapte poetică, aşternând pe hârtie destul de raţional şi bine motivat viaţa nebunului;

47

am lăsat-o apoi să fie tipărită, spre desfătarea şi plăcerea deştepţilor „umblători de zi" 26. De fapt, a fost doar un mijloc de a mă obosi şi, în plus, ţineam neapărat să o citesc pentru mine însumi, în această veghe de noapte, ca nu cumva să fiu nevoit să am de a face cu proza şi a doua oară, ziua. Deci s-a întâmplat precum urmează: Patria lui Don Juan a fost Spania cea arzătoare şi fierbinte, în care arborii şi oamenii se desfăşoară mult mai bogat, şi unde viaţa toată capătă un colorit viu. Numai el părea o stâncă nordică, mutată în această veşnică primăvară; stătea rece şi nemişcat, doar din când în când era zguduit ca de un cutremur, încât toţi se speriau şi se simţeau stingheri în preajma lui.

În schimb, fratele său, Don Ponce, era feciorelnic şi blând, iar când vorbea, cuvintele-i răsunau ca florile; făceau lanţ în jurul vieţii prin care el păşea ca printr-o grădină vrăjită, smălţuită cu verde. Toţi îl iubeau; Juan nu-l ura, dar expresia lui îi repugna, căci nu ştia să facă nimic cu calm şi măreţie; diminua totul, prin decoraţiuni supraîncărcate, simţea nevoia să picteze cu culori toate ornamentele-i pestriţe, pentru a face lucrurile mai plăcute la vedere, ca poeţii slabi care încearcă să împodobească a doua oară natura, şi aşa abundentă şi pestriţă, în loc să creeze prin forţa lor proprie o natură nouă, independentă.

Trăiau alături, fără a fi legaţi sufleteşte; când se îmbrăţişau, păreau doi morţi ţepeni, sprijiniţi piept lângă piept, într-atât de reci erau inimile lor, în care nu domnea nici ură, nici dragoste. Doar

Ponce păstra pe faţă o mască nemişcată, zâmbitoare, şi irosea multe cuvinte prietenoase, folosind un mod de interpretare plăcut, fără asprimi geniale ori brutalităţi savuroase. Juan, în asemenea ocazii,

devenea mai puţin maleabil, reticent, şi acest nord sever sufla duşmănos în sudul blând, astfel încât florile artificiale se ofileau repede.

Soarta părea să se fi înfuriat din pricina indiferenţei a doua inimi înrudite, aruncând perfid între ei ură şi revoltă, pentru ca aceia care respinseseră dragostea să se apropie unul de altul măcar ca duşmani mânioşi.

S-a întâmplat la Sevilla, unde Juan, fără să participe cu adevărat, a asistat la o luptă de tauri. Privirea lui s-a abătut de la amfiteatru, a alunecat peste rândurile suprapuse de spectatori, oprindu-se mai puţin asupra mulţimii vii decât asupra podoabelor multicolore, fantastice, şi asupra covoarelor brodate ce acopereau balustrada. În cele din urmă, atenţia i-a fost atrasă de-o singură lojă, goală încă; s-a uitat mecanic într-acolo, ca şi cum abia în acel loc s-ar fi ridicat, pentru el, cortina adevăratului spectacol. După o pauză lungă, a apărut o singură persoană feminină, înaltă şi acoperită de văluri negre, iar în spatele ei un paj, de o mare frumuseţe, care o ferea de arşiţă cu o umbrelă de soare. A rămas nemişcată în tribună, şi tot atât de nemişcat a stat Juan, vizavi de ea; simţea că enigma vieţii lui întregi s-ar ascunde, parcă, după aceste văluri, temându-se, totuşi, de momentul când aveau să cadă, ca şi cum din ele s-ar fi putut înălţa fantoma însângerată a lui Banco 27.

C. 4 cp. 2303 – 73

49

În sfârşit, a venit şi momentul aşteptat: ca un crin alb a răsărit din veşminte o făptură feminină fermecătoare; obrajii ei păreau fără viaţă, iar buzele, abia colorate, erau închise liniştit, astfel încât părea, mai degrabă, imaginea plină de semnificaţie a unei superbe fiinţe supraomeneşti, decât o femeie terestră.

Juan a simţit groază, totodată o dragoste arzătoare şi sălbatică; înăuntrul lui s-a produs o perturbare – un strigăt răsunător a fost singurul lui mod de a se manifesta. Necunoscuta l-a privit o clipă, pătrunzător, în aceeaşi clipă şi-a pus din nou vălul pe obraz, şi dusă a fost.

Juan s-a repezit după ea, dar n-a mai găsit-o. A parcurs toată Sevilla zadarnic. Teama şi dragostea l-au gonit pretutindeni, deşi, uneori, e drept, doar câteva secunde, i se părea că momentul în care avea s-o găsească va fi pe cât de dorit, pe atât de groaznic. S-a străduit

ca măcar o dată să-şi întărească această presimţire, ca s-o înţeleagă, dar de fiecare dată trecea în zbor pe lângă el, ca un vis nocturn, şi, când încerca să mediteze, se trezea din nou în beznă, şi totul îi era şters din memorie. De trei ori traversase toată Spania, fără să fi reîntâlnit faţa palidă care părea a-i privi viaţa, ucigător şi, totodată, drăgăstos. În cele din urmă, un nestins dor de patrie l-a mânat înapoi spre Sevilla; primul om pe care l-a întâlnit a fost Ponce. Cei doi fraţi păreau a se speria, unul la vederea celuilalt, căci ambii deveniseră cumplit de străini, până la enigmă. Duritatea lui Juan dispăruse – era cuprins de flăcări, întocmai ca un vulcan prin ale cărui straturi milenare şi-a croit deodată drum focul interior; să stai în apropierea lui părea teribil de periculos. În schimb, blândeţea de altă dată a lui Ponce se transformase în asprime; stătea rece lângă fratele înflăcărat, toate zorzoanele false îi căzuseră, şi semăna cu un copac văduvit de podoaba primăvăratică, trecătoare, cu crengile goale întinse în văzduh, ţepene şi strâmbe – tot aşa după cum acelaşi trăsnet poate aprinde o pădure, încât s-o facă să lumineze orizontul mii de nopţi de-a rândul, în timp ce, trecând uşor peste ampla stearpă, pâr-joleşte doar puţinele flori, făcându-le să se usuce, fără a lăsa vreo urmă.

Cu politeţe rece, Ponce l-a rugat pe Don Juan să-l însoţească până la locuinţa sa, ca să i-o prezinte pe soţia lui. Juan l-a urmat automat. Era timpul siestei: fraţii au intrat într-un pavilion acoperit cu viţă deasă; lângă o statuie de marmură, se odihnea făptura palidă, nemişcată, dormind lângă geniul de piatră al morţii, a cărui faclă răsturnată îi atingea pieptul. Juan a încremenit, prinzând parcă rădăcini în pământ; l-a cuprins o presimţire funestă care n-a mai dispărut, devenind, dimpotrivă, tot mai limpede, întocmai ca enigma lui Oedip, pe cale de a se elucida. Apoi şi-a pierdut cunoştinţa şi a căzut în nesimţire pe piatră.

Când şi-a revenit, s-a pomenit singur, doar cu statuia mută şi severă. Furtunos, s-a năpustit afară. Totul în jurul lui era schimbat, căpătase altă înfăţişare; timpul vechi părea să renască, iar destinul cenuşiu se trezea din somnul cel adânc, stăpânind din nou cerul şi pământul. îl urmărea la orice pas.

51

Întocmai ca pe Orest, un fel de Erinie, 28 care-şi înfoia perfid părul de hidră, arătându-şi chipul frumos.

Când Ponce a trebuit să părăsească Sevilla pentru vreme mai

îndelungată, Don Juan a ieşit din ascunzişul său tainic, ca un răufăcător care se teme de lumină. În sufletul lui, totul era decis cu fermitate, dar fugea, în acelaşi timp, de întâlnirea cu propriul eu, pentru a nu fi nevoit să dea glas unui sentiment ascuns şi trebuind, astfel, să se declare propriul său inamic. Misterios chiar şi cu sine însuşi, a vizitat moşia de la ţară a lui Ponce, intrând în camera Doñei Ines. Ea l-a recunoscut de îndată şi trandafirul a răsărit pentru prima oară roşu şi arzător, iar dragostea a însufleţit statuia rece a lui Pygmalion 29. Soarele de asfinţit străbătea frunzişul, pătrundea printre flori; Ines, cu inocenţă de copil, a îndreptat purpura obrajilor spre cerul care o privea. Apoi, tremurând de emoţie, a apucat harpa, Juan o acompania la flaut, şi astfel a început dialogul interzis, cu sunete ce mărturiseau dragostea. Lucrurile au continuat aşa, până ce Juan, devenind mai îndrăzneţ, a refuzat intermediul hieroglifelor mistice şi a dezvăluit păcatul, frumos şi misterios, prin vorbe directe. Dar ceaţa din jurul inocenţei s-a destrămat: abia acum, parcă la lumina unei făclii misterioase, ea părea a întrezări totul din juru-i şi a rostit pentru prima oară, îngrozită de spaimă, cuvântul „Frate!”

În clipa aceea, soarele a apus, şi faţa, ce nu de mult fusese îmbujorată, a redevenit palidă.

52

Juan a amuţit; Ines a sunat clopoţelul şi, în acel moment, în cameră a intrat pajul, frumos ca zeul Amor. Juan’s. – a îndepărtat, fără a rosti o vorbă. Afară era deja întuneric beznă, dar el mergea prin pădure, aşa, în neştire, când, deodată, i-a apărut în cale Don Ponce; atunci a scos repede pumnalul şi a dat, sălbatic, lovitura; dar şi-a revenit – pumnalul era adânc înfipt într-un trunchi de copac, deci numai în fantezia lui comisese un fratricid. Ponce s-a întors, în sfârşit; Ines nu şi-a mai amintit de clipele potrivnice lui, ascunzându-şi dragostea şi păcatul adânc în piept. Juan a ajuns să deteste ziua, trăind, de atunci, doar noaptea – ceea ce se petrecea în el era de temut, nu suferea lumina. Imediat ce se întuneca, pleca de fiecare dată, din locul unde se afla, spre moşia de la ţară a lui Ponce, ca să privească ferestrele lui Ines, iar când mijeau zorii se depărta furios, mârâind. O dată i-a văzut pe Ines şi pajul ei, la lumina lămpii; fantezia lui a făurit de îndată un basm precum că Ines îl refuzase din pricina tânărului, căruia-i hărăzeşte ceasurile dulci ale nopţii. Atunci, nebun de gelozie, a jurat frumosului băiat moartea şi a hotărât să se folosească de primul

prilej pentru a-şi îndeplini gândul.

Lumina din cameră era aprinsă; credea că pajul mai stătea lângă ea, aşadar, tremurând de furie şi amor, a aşteptat până la miezul nopţii. Apoi, nemaiputându-se stăpâni, pe jumătate nebun, s-a furişat până la uşa casei, ce era întredeschisă. Cu paşi şovăitori, s-a apropiat de camera lui Ines – a apăsat pe clanţă, şi uşa s-a deschis.

53

Fiinţă palidă zăcea din nou ca lângă sarcofag, cu cămaşa de noapte uşor drapată împrejuru-i, iar pe chitara pe care, în somn, o strângea la piept, se revărsau buclele ei castanii. Buzele lui Juan rostiră involuntar numele fratelui său şi, deodată, i se păru că vede, în fiinţa aceea care dormea, pe Erinia care se ridicase între cei doi, iar buclele ce-i înconjurau frumosul chip îi păreau preschimbate în şerpi. Dar, în clipa următoare, i-a căzut la picioare şi şi-a apăsat buzele fierbinţi pe pieptul ei. Trezindu-se speriată, l-a recunoscut la slaba lumină nocturnă, l-a respins violent, în timp ce privirea ei trăda oroare şi groază.

Această singură privire a fost de ajuns ca să-l zdrobească; demonul cel rău din el s-a ridicat repede, a plecat în grabă de acolo, neştiind ce să facă – o intenţie sângeroasă mocnea în sufletul lui. Din pricina zgomotului, pajul s-a trezit şi, buimac de somn, a ieşit din camera lui, de lângă hol. Juan l-a oprit şi i-a spus repede: „Stăpâna ta te cheamă, vrea să plece la liturghia de dimineaţă!" Pajul s-a frecat la ochi şi a plecat, iar Juan l-a urmărit *cu* privirea până l-a văzut dispărând în camera lui Ines. Soarta pregătise cu perfidie catastrofa. Don Juan a pătruns în dormitorul fratelui, l-a trezit din primul somn, comunicându-i trădarea soţiei. Ponce a ţâşnit din pat, cerând explicaţii, dar Juan l-a tras repede după el şi, pe drum, i-a pus în mână pumnalul. Apoi l-a îmbrâncit în camera lui Ines.

În jurul lui Don Juan era o linişte de mormânt, iar el stătea în noapte teribil de singur şi căuta înfricoşat, clănţănind din dinţi, arma pe care i-o

54

dăduse fratelui. Deodată, s-a auzit un zgomot şi o uşă zburând din ţâţâni.

Îngrozitoarea piesă nocturnă apăru luminată. Frumosul tânăr era cuprins deja de somnul cel de moarte, iar din pieptul lui Ines curgea un fluviu roşu, ce se oprea pe vălul alb ca zăpada.

Juan stătea ţeapăn, precum o stană de piatră; Ines îl privea fix, dar buzele-i închise nu dezvăluiră nimic, apoi somnul cel adânc i-a închis ochii.

Când şi-a dat seama că ea era moartă, Ponce s-a dezmeticit şi, pentru că-şi pierduse dragostea, abia acum părea a iubi pentru prima oară, simţind în piept o inimă tandră, pe care avea s-a străpungă. S-a însurat astfel din nou, în linişte, cu Ines.

Don Juan stătea, mut şi scos din minţi, printre morţi.

55

A ŞASEA VEGHE DE NOAPTE

e n-aş da să pot povesti şi eu, coerent şi direct, ca alţi cinstiţi poeţi ori prozatori protestanţi ai timpului, care devin mari şi prosperă prin asta, schimbându-şi ideile de aur pentru realităţi de aur. Mie nu-mi este dat acest lucru – această scurtă şi simplă poveste despre o crimă m-a costat multă sudoare şi trudă, şi se prezintă totuşi destul de creaţă şi pestriţă.

Din păcate, am fost stricat, oarecum în germene, încă din anii din tinereţe, căci aşa cum alţi băieţi învăţaţi şi tineri promiţători se străduiesc să devină

56

tot mai deştepţi şi aşezaţi, eu, din contra, am avut întotdeauna o deosebită predilecţie pentru nebunie, căutând să produc în mine o zăpăceală absolută, tocmai pentru că, asemenea bunului nostru dumnezeu, am vrut mai întâi să desăvârşesc un haos bun şi deplin, din care apoi, ocazional, când îmi va veni în minte, să ordonez o lume oarecum ca lumea. Uneori, în momente de exaltare, mi se pare că neamul omenesc a stricat chiar şi haosul, din care cauză nimic nu mai poate sta la locul potrivit şi că Creatorul ar trebui cât mai grabnic să se apuce să şteargă şi să distrugă lumea, fiind un sistem ratat. Ah, această idee fixă mi-a prins destul de prost, o dată era cât pe-aci să mă coste chiar postul meu de paznic de noapte, fiindcă în ultimele ore ale secolului nu ştiu ce mi-a venit să-mi imaginez ziua cea din urmă şi, în locul orei, am strigat veşnicia, ceea ce i-a derutat cu totul pe mulţi domni clerici şi laici, care au sărit din patul lor, căci fuseseră luaţi prin surprindere.

Scena acestei false zile din urmă a fost destul de nostimă, eu – singurul spectator calm, iar toţi ceilalţi servindu-mi drept actori pasionaţi. Oh, ar fi trebuit să vedeţi cum se înghesuiau şi se

îmbrânceau bieţii oameni şi cum aristocraţii fugeau speriaţi încoace şi încolo, încercând să se aranjeze după rang chiar şi aici, înaintea domnului; o serie de lupi ai justiţiei şi alţii de seama lor erau gata să-şi iasă din fire, se străduiau cu desperare să se preschimbe în oi, acordând pensii mari văduvelor şi orfanilor care alergau peste tot, anulând public sentinţe nedrepte şi promiţând că vor da înapoi, imediat după

57

terminarea zilei celei din urmă, sumele jefuite de la bieţii săraci aduşi la sapă de lemn. Multe lipitori şi mudţi vampiri s-au denunţat ei înşişi, declarând că li se cuvine spânzurătoarea sau eşafodul, şi insistau să execute repede sentinţa acolo, sus. Cel mai mândru om al statului tăcea pentru prima oară spăsit, aproape târându-se cu coroana în mână, şi schimba politeţuri pentru întâietate cu un individ flenduros, căci o viitoare eră a egalităţii generale i se părea acum posibilă.

S-a renunţat la slujbe, ordinele şi medaliile au fost desprinse de pe piept de înşişi posesorii lor nedemni; preoţii promiteau solemn că, pe viitor, vor oferi turmei lor, pe lângă vorbe frumoase, chiar şi un bun exemplu, dacă dumnezeu se va mai îndura de ei măcar încă o dată.

Oh, oare cum aş putea descrie lumea fugind care încotro – pe scenă, dinaintea mea – rugându-se, înjurând, jeluindu-se şi urlând de teamă; la acest mare bal improvizat, fiecărui invitat i-a căzut masca de pe faţă, şi puteai întâlni slăbănogi în zale de cavaler, regi în haine de cerşetori şi invers, de cele mai multe ori descoperind contrariul între om şi haina lui. M-a bucurat că, în spaima lor uriaşă, multă vreme n-am observat ezitarea justiţiei criminale cereşti, astfel că tot oraşul a avut suficient timp să-şi dezvăluie virtuţile şi viciile, descoperindu-se în faţa mea, a ultimului dintre concetăţenii lor. Singura lovitură genială a dat-o un individ cu înclinaţii satirice care, încă dinainte, din plictiseală, se hotărâse să nu păşească în secolul cel nou, iar acum, 3 n ultima oră a celui vechi, s-a împuşcat, încercând

58

să afle dacă, în aceste momente de indiferenţă între moarte şi reînviere, mai e posibil să mori, pentru a nu trebui să treacă dincolo, în veşnicie, cu plictisul său imens de mare.

În afară de mine, a mai existat încă o persoană calmă, şi anume poetul oraşului, care, din fereastra mansardei lui, se uita îndârjit la tabloul michel-angelesc de jos şi, în înălţimea-i lirică, părea a primi

chiar şi sfârşitul lumii în chip poetic.

Un astronom din apropierea mea a observat, în cele din urmă, că acest mare *actus solemnis* *° se lasă aşteptat totuşi prea mult şi că sabia de foc din nord pare, mai degrabă, a fi pur şi simplu lumina nordului, nicidecum sabia justiţiei. În această clipă decisivă, când câţiva dintre păcătoşi voiau să ridice iarăşi capul, am considerat util să menţin în continuare starea lor de remuşoare, măcar atât cât ar dura un scurt discurs înălţător, deci am început precum urmează:

„Scumpi concetăţeni!

Într-un astfel de caz, astronomul nu poate fi considerat un judecător competent, căci un fenomen atât de important cum pare a fi cel ce se ridică deasupra noastră, pe cer, şi care se iveşte doar o dată în istoria omenirii nu poate fi calculat oricum, ca, de pildă, o cometă lipsită de semnificaţie; să nu renunţăm, deci, atât de uşuratic la dispoziţia noastră solemnă, ci să facem câteva reflecţii importante şi utile pentru punctul nostru de vedere.

Ce poate fi mai aproape, în ziua judecăţii, decât o retrospectivă asupra planetei ce se clatină sub picioarele noastre şi care urmează să se prăbu

şească acum, cu paradisurile şi închisorile, cu ospiciile şi republicile ei de învăţaţi? Deci, în această ultimă oră, când vrem să încheiem istoria mondială, să schiţăm, scurt şi cuprinzător, ce am încropit şi realizat de când acest glob a ieşit din haos. De la Adam încoace, a trecut un lung şir de ani – dacă nu considerăm just modul de a socoti al chinezilor – dar ce am realizat în toţi aceşti ani? Eu susţin ferm: Nimic!

Ce vă holbaţi aşa miraţi la mine? Ziua de azi nu e potrivită pentru a ne da aere, dimpotrivă, e necesar să ne ocupăm puţin, şi măcar în grabă, de modestie.

Spuneţi-mi cu ce mutră vreţi să apăreţi în faţa domnului nostru, voi, fraţii mei dieci, cămătari, războinici, ucigaşi, capitalişti, hoţi, funcţionari de stat, jurişti, teologi, filosofi, nebuni şi naiba ştie ce slujbe, profesii sau meserii veţi mai fi având; căci nimeni n-are voie să lipsească astăzi de la această adunare naţională generală, deşi observ că mulţi dintre voi au chef să-şi ia tălpăşiţa.

Fiţi cinstiţi şi spuneţi: ce aţi realizat demn de atenţie, cât de cât?

— Voi, filosofii, de exemplu, aţi spus, oare, până acum ceva mai

important decât că nu ştiţi să spuneţi nimic? – acesta fiind rezultatul adevărat şi cel mai convingător al filosofiei voastre!

— Voi, savanţii, ce-aţi urmărit până acum, cu savantlâcul vostru, decât o descompunere şi super-ficializare a spiritului omenesc, doar ca să vă puteţi crampona la urmă, pe îndelete şi cu importanţă naivă, de *capul mortuum* 31 care a rămas.

— Voi, teologii, care ţineţi atât de mult să fiţi socotiţi ca

60

făcând parte din alaiul ceresc şi, flirtând cu Cel-de-sus, faceţi aici, jos, o ascunzătoare nesuferită de ucigaşi şi, în loc să-i uniţi, îi dezbinaţi pe oameni în secte, ca nişte răi prieteni ai casei, distrugând frumoasa stare frăţească şi familială.

— Voi, juriştii, voi, jumătăţi de om, care, de fapt, ar trebui să constituiţi, împreună cu teologii, doar o singură persoană, însă v-aţi despărţit de ei într-un ceas blestemat, ca să executaţi trupuri aşa precum aceştia execută spirite… Voi, cu suflete de frate, doar la locul execuţiei, vă mai daţi mina în faţa bietului păcătos, călăul laic şi cel clerical apărând demni unul lângă celălalt!

— Dar ce să mai zic despre voi, oamenii de stat, care reduceţi neamul omenesc la principii mecanice? Oare, cu maximele voastre, aţi putea rezista în faţa unei revizii cereşti? Acum, când suntem pe cale de a trece într-un stat al spiritelor, unde vreţi să plasaţi acele făpturi umane jefuite, cărora n-aţi ştiut altceva decât să le folosiţi pielea jupuită, după ce aţi omorât spiritul din ele? Oh, şi câte nu-mi vin în minte când mă gândesc la uriaşii ce stau singuri, ducii şi potentaţii care plătesc cu oameni în loc de monede, făcând un mârşav negoţ cu moartea.

Oh, toate astea m-au scos din minţi; când văd progenitura pământească târându-se aşa în faţa mea, cu meritele şi virtuţile ei, aş vrea să fiu, la această judecată, măcar pentru o oră, diavol, ca să vă ţin un discurs şi mai tare!

Acţiunea solemnă mai zăboveşte încă, după cum văd, şi vă mai e dat un timp pentru reculegere, rugaţi-vă şi urlaţi deci, ipocriţilor – aşa cum obiş

61

nuiţi să faceţi cu puţin timp înaintea morţii – dacă nu mai ştiţi ce să faceţi cu viaţa voastră ratată şi aţi devenit incapabili de a mai păcătui. În urma voastră stă toată istoria lumii, ca un roman stupid în

care există câteva, puţine, caractere acceptabile şi o puzderie de personaje jalnice. Ah, domnul vostru a greşit doar un singur lucru: n-a prelucrat el însuşi materialul romanului, ci v-a lăsat pe voi să-l scrieţi. Spuneţi-mi, oare va considera demn de osteneală să traducă el însuşi, într-un limbaj superior, opera stricată, ori dimpotrivă, văzând-o întinsă în faţă-i, în toată goliciunea ei, nu va vrea s-o rupă de mânie, dându-vă uitării, cu toate planurile voastre? Eu aşa văd lucrurile! Fiindcă voi toţi, după cum se vede, nu puteţi revendica, pe dreptate, cerul sau iadul. Pentru cer, sunteţi prea răi, iar pentru iad – mult prea plictisitori!

Formele de judecată se mai prelungesc, dar vă sfătuiesc să nu vă liniştiţi, ci, până va începe să trosnească sub noi, sforţaţi-vă să mai faceţi niscaiva progrese frumoase în domeniul remuşcării. Vă voi prezenta, pentru asta, motivările cele mai convingătoare:

Cândva, domnul a cruţat, e drept, Sodoma şi Go-mora de dragul unui singur om drept, deci aţi putea fi destul de obraznici să deduceţi că, de dragul câtorva oameni cât de cât evlavioşi, ar putea să primească la el un mapamond întreg de ipocriţi. Cineva dintre voi să facă doar o singură propunere serioasă: unde anume să fiţi plasaţi! Deja defunctul Kant 32 v-a explicat că spaţiul şi timpul sunt doar simple forme ale intuiţiei senzoriale; voi ştiţi însă că, în

62

lumea spiritului, ambele nu mai apar. Vă întreb acum pe voi, care trăiţi şi trebăluiţi doar în lumea simţurilor, cum puteţi găsi spaţiu acolo unde nu e spaţiu? Dar ce-o să vă faceţi când se va termina şi timpul? Chiar pentru cei mai mari gânditori şi poeţi ai voştri, nemurirea rămâne, în cele din urmă, doar o expresie nepotrivită, atunci ce semnificaţie poate avea ea pentru voi, bieţi păcătoşi, care n-aţi făcut altceva decât negoţ cu mărfuri şi nu cunoaşteţi alt spirit decât spirtul, prin care poeiţii voştri îşi provoacă entuziasmul. Să facă cineva dintre voi o propunere cât de cât valabilă, căci, pe toţi dracii, eu nu ştiu unde să vă plasez!”

S-a iscat, deodată, o neliniște în adunarea din faţa mea; am auzit destul de clar cum câţiva tineri liber-cugetători, deveniţi, acum, cam nesăraţi, au susţinut cu îndrăzneală că totul n-a fost decât o alarmă falsă. Unul din adunare îşi pusese din nou pe cap coroana, iar primul sfetnic, care se autodenunţase ou puţin timp înainte, a strigat supărat că trebuie pedepsit exemplar cel care joacă intenţionat comedie cu un

întreg oraş respectabil, deci că pe mine ar trebui să mă reţină, ca fiind primul care făcusem tămbălău.

Am mărturisit adevărul şi, adresându-mă omului cu coroană, am rugat să mi se mai dea ascultare doar o clipă, după care am zis următoarele: cum că o astfel de repetiţie a judecăţii, chiar dacă ar fi numai alarmă falsă, aduce totuşi unele foloase şi că ar fi chiar de dorit ca, prin intermediul unor experienţe fizicale şi al câtorva chintale de făina vrăjitoarei 32 folosite pentru a produce trăsnete pe

63

culmi şi turnuri, să se organizeze, din partea statului, o asemenea vrăjitorie prealabilă, pentru ca omul cu coroană, care nici într-un oaz nu e atotştiutor, să organizeze din când în când o revizie generală de stat şi să poată vedea statul însuşi *în puris naturalibus*, 34 cu toate păcatele, căci altfel îl vede îmbrăcat doar festiv şi împodobit înşelător de croitorii sau de circumcizitorii de stat, de favoriţi şi consilieri. Ba propun chiar să-mi fie patentat mie acest experiment statal, ca fiind primul lui inventator, astfel încât mărunţişul care va pica într-o asemenea zi, în mod fals cea de pe urmă, ca, de pildă, binecuvântările numeroşilor sărăntoci ridicaţi din nou din mizerie, blestemele sfinţilor răsturnaţi şi altele la fel, să intre în punga mea. Ba, la urmă, încurajat de liniştea mormântală din jurul meu, am îndrăznit să fac observaţia că organizasem deja o asemenea revizie astăzi, prin alarma mea de foc, şi că n-ar strica să se treacă acum la o reparaţie moderată, pentru a îndrepta cât de cât clădirea statală dislocată, prin niscaiva destituiri din funcţie, execuţii etc.

După ce am terminat cele ce aveam de spus, nimeni n-a scos o vorbă, omul îşi tot muta coroana pe cap încoace şi încolo, de parcă, în sinea lui, ar fi fost nedecis. Rezultatul final a fost însă următorul: invenţia mea a fost declarată de neaplicat, iar eu, din înaltă graţie, privit doar ca un simplu nebun, renunţându-se, de astă dată, la scoaterea mea din funcţie.

Ca să râu mai existe însă pe viitor pericolul unui scandal asemănător, s-au introdus, printr-un ordin

64

al cabinetului, acele „watchman's noctuaries" 35 ale lui Samuel Day, prin care, dintr-un paznic de noapte care cânta şi sufla din corn, am fost transformat într-unul mut, invocându-se, ca motiv, că prin suflatul şi strigătul meu mă expuneam hoţilor nocturni şi că trebuia,

deci, să se renunţe la acest mod de a se proceda.

Trântorii din timpul zilei au fost astfel sustraşi supravegherii mele, şi eu umblu acum, mut şi trist, pe străzile pustii, vârând, oră de oră, biletul meu în ceasornicul de noapte. Oh, e de necrezut cât de mult a prosperat de atunci somnul şi cum atâţia inşi care înainte vreme păcătuiau pe ascuns şi nu se temeau decât de judecata cea din urmă, acum dorm tun, de când a amuţit trompeta mea justiţiară.

C. 5 – cd. 7303 – 973

65

A ŞAPTEA VEGHE DE NOAPTE

Iindcă, după cum se pare, a venit vorba de nebuniile mele, trebuie să spun că viaţa mea este cea mai mare nebunie dintre toate şi, deoarece nu-mi este îngăduit să-mi petrec timpul cu suflatul din corn şi cu cântatul, vreau să continui chiar în noaptea asta recapitularea acestor nebunii.

De multe ori până acum, stând în faţa oglinzii imaginaţiei mele, m-am apucat să-mi fac, de bine – de rău, portretul; mi-am lovit însă întotdeauna chipul blestemat, căci de fiecare dată vedeam că

66

seamănă cu un tablou înşelător, care, privit din trei unghiuri diferite, reprezintă o graţie, un macac şi, en face, pe diavolul însuşi. Asta m-a făcut să mă căpăcesc de-a binelea şi am acceptat, ipotetic, drept ultimă raţiune a existenţei mele, faptul că diavolul în persoană, ca să-i joace o festă cerului, s-a strecurat într-o noapte întunecoasă în patul unei sfinte recent canonizate şi m-a lăsat acolo, ca un soi de *lex cruciata*, 36 pentru bunul nostru dumnezeu, din cauza căreia acesta urmează să-şi stoarcă creierii în Ziua Judecăţii.

Contradicţia asta blestemată din mine merge atât de departe, încât, de pildă, însuşi Papa nu poate fi mai cucernic la rugăciune decât sunt eu la blasfemie, iar când citesc scrieri bune şi înălţătoare, nu mă pot abţine să nu-mi treacă prin minte cele mai răutăcioase gânduri. În timp ce alţi oameni, înţelegători şi simţitori, fac plimbări în mijlocul naturii, pentru a-şi construi acolo poetice schituri, eu, la rândul meu, adun materiale de construcţie durabile şi alese pentru un ospiciu general, în care aş dori să închid laolaltă pe prozatori şi poeţi. De câteva ori am fost gonit din biserici, pentru că mi-am permis să râd la slujbe, de tot atâtea ori din bordeluri, pentru că m-am apucat să fac tocmai acolo rugăciuni.

Un singur lucru e posibil: ori oamenii stau cu capul în jos, ori eu. Dacă e să decidă aici majoritatea de voturi, sunt curat pierdut.

Oricum ar sta însă lucrurile şi în orice fel ar ieşi fizionomia mea, urâtă sau frumoasă, vreau totuşi să-mi petrec o oră schiţând-o. N-o să mă flatez, fiindcă pictez noaptea, când nu pot folosi culorile

67

strălucitoare, trebuind să mă rezum doar la umbre şi accente şarjate.

Un nume, cât de cât, mi-am încropit mai întâi prin câteva manifeste poetice, pe care le-am făcut să zboare din atelierul cizmarului meu: primul cuprindea un discurs funebru, pe care l-am redactat atunci când cizmarului i s-a născut un băiat; îmi aduc aminte numai începutul, care suna cam aşa: „Iată că-l înveşmântează pentru primul său coşciug, până ce va fi gata cel de – al doilea – în care sunt îngropate faptele şi prostiile lui – aşa precum cadavrele potentaţilor sunt puse, de obicei, mai întâi, într-un coşciug provizoriu, ca abia apoi, mai târziu, să fie aşezate în criptă într-un sioriu de plumb împodobit demn cu trofee şi inscripţii, astfel cadavrul fiind vârât în raclă a doua oară. Vă rog, de asemenea, să n-aveţi încredere în aparenţa de viaţă şi în trandafirii de pe obrajii băiatului – e numai arta naturii, prin care aceasta, asemenea unui medic iscusit, oferă corpului îmbălsămat, pentru un timp mai îndelungat, o plăcută iluzie; în interiorul său roade însă putrefacţia şi, dac-ar fi să-i despuiaţi, aţi vedea tocmai cum se dezvoltă din germene viermii durerii şi ai bucuriei, croindu-şi repede drum, astfel încât cadavrul se preface în pulbere. Vai, el a trăit numai atâta timp cât nu a fost încă născut, aşa precum fericirea constă din speranţă şi, o dată împlinită, se distruge singură. Acum e aşezat pe patul său de paradă, iar florile pe care le presăraţi deasupra lui sunt flori de toamnă pentru haina-i mortuară. În depărtare, se fac ultimele pregătiri de către ciocli, care vor duce cu ei bucuriile sale şi pe

68

el însuşi, iar pământul pregăteşte deja cripta pentru a-l primi. Pretutindeni, moartea şi descompunerea îşi întind cu lăcomie braţele după el, ca să-l înghită încetul cu încetul, pentru ca apoi, când durerile, desfătările, amintirea şi pulberea sa se vor fi risipit, să se odihnească în voie în cripta lui, ostenite după crimă. Atunci natura va fi folosit de mult cenuşa lui pentru noi flori mortuare, pentru noi muribunzi”.

Restul discursului l-am uitat. Lumea a găsit că nu e rău şi că

doar titlul era greşit; trebuia intitulat *Ziua morţii*, în loc de *Ziua naşterii*, în care caz se putea folosi pentru eventuale cadavre de copii. Un autor debutant are de luptat cu mari greutăţi, pentru că, mai întâi, trebuie să devină cunoscut prin operele sale, în timp ce unul, care a evoluat deja pe scenă şi a fost o dată aplaudat, îşi face renumite scrierile prin însuşi numele lui, oamenii neputând concepe că marii poeţi, marii eroi, au şi ei orele lor în care produc opere mai proaste şi acţiuni mai neroade chiar decât ale oricăruia dintre muritorii simpli. Înălţimile şi adâncurile nu pot fi despărţite, doar şesul e ferit de prăbuşiri. Pe mine însă norocul m-a urmărit de-a binelea, şi mi s-a dat să cârpăcesc aproape mai multe rime decât pantofi, astfel încât am pus să fie refăcută vechea firmă sachsiană de deasupra atelierului nostru, putând amalgama două arte atât de importante pentru statul nostru. Pe deasupra, pentru o poezie mi se plătea mai mult decât pentru un papuc, acesta fiind motivul pentru care meşterul cel bătrân a lăsat ca arta lejeră să umble nestingherită alături

69

de cea bănoasă, permiţându-mi să aşez trepiedul meu delfic lângă al său, cel de trebuinţă generală. Consider, de altfel, drept un aranjament raţional al providenţei faptul că unii oameni sunt înghesuiţi într-un cerc de acţiune jalnic de îngust şi închişi între patru ziduri, unde, în aerul stătut al carcerei, lumina lor arde palid şi nevătămător, astfel încât abia îţi poţi da seama că te afli într-o închisoare, în timp ce, dimpotrivă, în libertate aleargă ca un vulcan, pârjolind totul în jur. La mine a început, într-adevăr, să ţâşnească şi să scânteieze, dar n-au izbutit să iasă la iveală decât focuri de artificii poetice, destinate să ajute la recunoaşterea terenului, nicidecum bombe care să distrugă şi să pustiască. Copil fiind, mă cuprindea adesea o spaimă teribilă, ca pe un uriaş zidit într-o încăpere joasă şi oare, crescând, ar vrea să se întindă şi să se ridice, dar nu e în stare s-o facă, şi-şi striveşte creierul ori se chirceşte până ce devine un monstru schimonosit. Dacă s-ar putea dezvolta în voie, oamenii de soiul acesta s-ar purta duşmănos şi ar năvăli peste populaţie ca un soi de ciumă, cutremur sau furtună, ar distruge o bună parte din planetă, făcând-o praf. Aceşti fii ai lui Enak 37 sunt însă, de obicei, bine aşezaţi, cu munţi deasupră-le – asemeni titanilor – de sub care abia se pot scutura îndârjiţi. Aici materia lor combustibilă se consumă încetul cu încetul şi numai rareori reuşesc să-şi facă puţin loc, pentru a azvârli furioşi spre

cer, din vulcan, focul lor.

Eu însă am răsculat poporul chiar cu simplele mele focuri de artificii, şi superficialul discurs să

7 C

tiric al unui măgar despre tema: „De ce trebuie să existe măgari" a făcut multă zarvă. Jur că nu m-am gândit la nimic rău; m-am referit doar la lucruri cu totul generale, dar satira e ca o piatră de încercare – orice metal trecând pe acolo lasă urma valorii ori a nonvalorii sale; aşa s-a întâmplat şi în cazul de faţă: X a citit foaia şi a considerat cele spuse de mine ca fiind potrivite exact pentru el, drept care, fără ezitare, am fost închis în turn, unde am avut răgazul să devin tot mai furios. De altfel, cu ura mea de oameni mi-a mers asemeni principilor, care fac bine câte unui individ izolat, şi sugrumă oamenii atunci când grupează armate.

Mi s-a dat drumul în cele din urmă, şi anume după ce vechiul meu meşter murise, iar eu rămăsesem singur-singurel pe lume, de parc-aş fi căzut de pe altă planetă. Abia acum m-am convins că insul, ca om, nu mai contează de loc şi că, pe pământ, el nu are alt avut decât acela pe care şi-l cumpără sau şi-l dobândeşte prin luptă. Oh, cât m-a înfuriat faptul că vagabonzii, cerşetorii şi alţi bieţi pârliţi ca şi mine au permis să li se ia dreptul pumnului, lăsându-l numai principilor – ca un apanaj al lor şi folosit de ei doar aşa, în linii mari – mai ales că n-am putut găsi nici în ruptul capului vreun petic de pământ unde să mă aciuez, în aşa hal aceştia ciopârţiseră şi împărţiseră fiecare palmă de pământ – pur şi simplu fără a mai ţine seama de dreptul natural, singurul drept general şi pozitiv – instalându-şi, în schimb, în fiece colţ, dreptul lor special şi credinţa lor specială; în Sparta

71

Îl cântau şi îl lăudau pe hoţ cu atât mai tare, cu cât ştia să fure mad dibaci, iar alături, la Atena, îl spânzurau.

A trebuit, totuşi, să mă apuc de ceva, ca să nu mor de foame, deoarece luaseră cu japca tot ce era bun comun al naturii – în afară doar de păsările de sub cer şi de peştii din apă – şi nu voiau să-mi dea nici sămânţă fără bani peşin. M-am apucat de prima meserie potrivită: îi cântam pe ei şi afacerile lor, devenind rapsod, ca Homer cel orb, care a trebuit şi el să rătăcească şi în chip de cântăreţ ambulant.

Sângele le place din cale-afară de mult şi, chiar dacă nu-l varsă ei înşişi, vor nespus de mult să-l vadă curgând peste tot: în tablouri, în

poezii şi chiar în viaţă, de preferinţă în marile cântece de bătălie. Ca atare, le-am cântat cântece despre măceluri, şi astfel mi-am câştigat existenţa, ba am început chiar să mă consider printre membrii folositori ai statului – precum sunt maeştrii de scrimă, fabricanţii de arme, confecţionerii de praf de puşcă, miniştrii de război, medicii etc., care, cu toţii, lucrează mână în mână cu moartea – şi am sfârşit prin a avea o bună părere despre mine, străduindu-mă să obişnuiesc auditoriul şi pe elevii mei cu scene sângeroase.

Până la urmă, crimele mărunte au început să mă scârbească, şi m-am apucat de cele mari – de crimele sufletului, comise de biserică şi de stat, pentru care am ales material bun din istorie; am strecurat de asemenea, din când în când, nostimade mici, episodice, despre crime mai uşurele, ca de

72

exemplu uciderea onoarei prin zvonuri perfide, a dragostei – prin existenţa indivizilor reci şi fără inimă, a credinţei – prin amestecul falşilor prieteni, a dreptăţii – prin funcţionarea tribunalelor, a raţiunii sănătoase – prin ordine ale cenzurii etc. Cu asta mi s-a înfundat însă şi, în scurt timp, am fost implicat în peste cincizeci de procese de injurie. Am apărut în faţa justiţiei ca propriul meu *advocatus diaholi*; 38 înaintea mea, împrejurul mesei, şedeau jumătate de duzină de oameni având pe faţă măşti ale justiţiei, sub care-şi ascundeau chipurile de hoţomani. Ei se pricep la arta lui Rubens – aceea de a preschimba, printr-o singură trăsătură de penel, o faţă zâmbitoare într-una înlăcrimată –, aplicând-o asupra lor înşile atunci când se aşază pe scaunele de judecată, pentru ca acestea să nu treacă drept scaune de păcătoşi. După un sever avertisment la adresa mea, de a nu spune decât adevărul în problema acuzaţiilor aduse, am început după cum urmează:

„Prea înţelepţilor! Stau aici, în faţa dumneavoastră, ca acuzat, şi toate *corpora delicti* 39 vorbesc împotriva mea; vă număr şi pe dumneavoastră printre acestea, căci consider drept *corpora delicti* nu numai obiectele după care se poate deduce o anumită crimă, de exemplu: ştângi, scări pentru hoţi şi altele ca acestea, ci şi corpurile înseşi în care sălăşluieşte crima. N-ar fi însă un procedeu greşit acela după care dumneavoastră înşivă ar trebui, mai întâi, să faceţi cunoştinţă cu crima ca buni teoreticieni, şi apoi să ştiţi a o practica şi ca bravi executanţi, în sensul în care adesea poeţii se plâng

73

serios că recenzenţii lor nu ştiu să scrie un singur vers, şi totuşi se apucă să judece versurile altora. Şi ce-aţi putea răspunde dumneavoastră, oh, Prea înţelepţilor, dacă, prin analogie, un hoţ, un bărbat adulter sau vreun altul de teapa asta, pe care aveţi a-i cântări, v-ar judeca în acelaşi mod şi nu v-ar considera drept recenzenţi competenţi în meseria dumneavoastră, pentru că în practică nu cunoaşteţi. vina respectivă?…

Legile, într-adevăr, par să indice ceva în acest sens, căci dumneavoastră, ca persoane ale justiţiei, sunteţi absolviţi, în unele cazuri, de crime, puţind, de exemplu, să sugrumaţi fără a fi pedepsiţi, să loviţi cu sabia, să doborâţi cu ghioaga, să ardeţi, să îngropaţi de vii, să tăiaţi în patru şi să torturaţi – toate acestea fiind nelegiuiri grosolane, care numai dumneavoastră vi se trec cu vederea. Ba chiar, în cazul unor păcate mai mărunte, cum e de pildă cazul în care mă aflu eu acum ca inculpat, ce dumneavoastră legile vă declară nevinovaţi: astfel, legea 13, paragrafele 1 şi 2 de *iniuriis***O*, vă permite să aduceţi injurii tocmai acelora pe care i-aţi prins, pentru injurie, în capcana dumneavoastră justiţiară.

E de necrezut ce avantaje ar putea decurge pentru stat din această ordine; oare nu's – ar descoperi mult mai multe crime dacă respectivii domni judecători ar vizita casele de toleranţă şi s-ar îndeletnici cu desfrâul, spre a putea dovedi pe loc crima inculpaţilor; dacă s-ar amesteca simplu, ca hoţi, printre hoţi, doar pentru a putea lăsa să fie spânzuraţi camarazii lor sau dacă ei înşişi ar comite adulterul.

74

ca să le cunoască pe eventualele femei adulterine şi pe cele ce au chef de această crimă şi pot fi considerate membre dăunătoare ale statului.

Oh, cerule, caracterul binefăcător al unei astfel de instituţii e atât de limpede, încât nici nu vreau să mai adaug nimic şi aş merita să fiu achitat doar pentru această sugestie modestă. Trec însă la apărarea mea propriu-zisă: „— Prea înţelepţilor, am fost acuzat aici de o *iniuria oralis*, 41 şi anume – în conformitate cu subdiviziunea B – o injurie *cântată*. Aş putea găsi deja un motiv de anulare a judecăţii, deoarece cântăreţii sunt consideraţi ca aparţinând castei poeţilor, iar acestora din urmă, după şcoala cea mai nouă nemaiurmărind nicio tendinţă, ar

trebui să le fie permis să înjure şi să blesteme cu oricât entuziasm vor. Ba nici n-ar trebui să li se pună la socoteală această crimă, pentru că entuziasmul e egal cu beţia, fapt ce eliberează imediat de pedeapsă, dacă beţivul nu s-a transpus cuipose42 în această stare, ceea ce nu se poate presupune la un entuziast, entuziasmul fiind un dar al zeilor. Vreau însă să-mi argumentez apărarea şi mai solid, de aceea vă indic scrierile celor mai iluştri jurişti ai noştri, în care se dovedeşte convingător că dreptatea n-are nimic de a face cu moralitatea şi că numai o acţiune care lezează drepturile exterioare poate fi considerată – de drept – o crimă Eu însă n-am comis decât o injurie morală, ca atare, în faţa acestei, curţi de judecată, resping acuzaţia ca neîntemeiată, eu aparţinând, ca persoană morală, competenţei unui alt tribunal, al unei alte lumi.

75

Ba chiar, pentru că, după autorul Weber – cu privire la injurii, paragraful 1, pagina 29 – nu se pot comite injurii atunci când e vorba de persoane care au renunţat la dreptul onoarei, prin analogie pot deduce că, deoarece dumneavoastră, ca jurisconsulţi şi persoane ale justiţiei, v-aţi dezis pur şi simplu de moralitate, am voie aici, în acest deschis loc de judecată, să vă copleşesc cu tot soiul de injurii morale; ba dacă îndrăznesc să vă numesc domni reci, lipsiţi de simţire şi imorali, deşi prea înţelepţi şi drepţi, acest lucru poate fi considerat mai degrabă o apologie decât o injurie, deci orice pretenţie juridică provenită de aici o resping pur şi simplu, ca fiind nulă şi neavenită".

Aici m-am oprit. Toţi cei şase s-au uitat un timp unul la altul, fără să se decidă; eu aşteptam liniştit. Orice pedeapsă mi s-ar fi dat: bătaia cu varga, trasul în ţeapă, mantia spaniolă, afumarea, trasul pe roată sau chiar harakiri, pedeapsă considerată foarte onorabilă în Japonia, ar fi fost mai îmbucurătoare, în comparaţie cu răutatea comisă de primul dintre prietenii justiţiei, şi anume de preşedinte, când a pronunţat sentinţa, zicând că nu mi se poate pune la socoteală crima, eu fiind considerat ca făcând parte dintre *mente cap tis*, 43 iar crima mea – consecinţă a unei demenţe parţiale, drept care urmează să fiu predat fără zăbavă unui ospiciu.

E prea de tot, astăzi nu vreau să recapitulez mai departe, aşadar mă duc să mă culc.

76

A OPTA VEGHE DE NOAPTE

„Oeţii sunt nişte oameni inofensivi, cu visele şi exaltările, cu cerul plin de zeităţi greceşti, pe care le poartă cu sine în fantezia lor. Devin însă răutăcioşi de îndată ce pun în paralel idealul lor cu realitatea, lovind cu mânie în aceasta din urmă, deşi n-ar trebui s-o facă. Ar rămâne însă inofensivi dacă li s-ar lăsa, în realitate, locul lor liber şi nestingherit şi dacă, din pricina hărţuielilor şi a înghesuielii de pe acest locşor, n-ar fi siliţi să privească înapoi spre realitate. Pentru măsura lor ideală, toate trebuie să li se pară mici.

77

căci această măsură depăşeşte până şi norii, chiar ei înşişi nu-i pot zări capătul şi trebuie să se orienteze după stele – drept puncte de hotar provizorii – dintre care însă cine ştie câte au rămas până azi invizibile, lumina lor aflându-se încă în drum spre noi, cei de jos.

Poetul oraşului, din masarda lui, făcea şi el parte dintre idealiştii siliţi – de foame, creditori, dări etc. – să devină realişti, aşa precum Carol cel Mare i-a mânat cu sabia pe pagini la râu, spre a fi creştinaţi acolo. Făcusem cunoştinţa corbului nocturn şi adesea – după ce introdusesem biletul, ca semn al timpului, în ceasornicul de noapte – fugeam sus la el, ca să-l privesc cum se pronunţa şi se revolta, ca un soi de apostol aureolat cu flacără, tunând şi fulgerând împotriva omenirii. Tot geniul său se concentra asupra desăvârşirii unei tragedii în care apăreau, ca făpturi înalte şi măreţe, marile spirite ale omenirii, dragostea, ura, timpul şi veşnicia, în loc de cor evoluând pe scenă un bufon tragic, o mască grotescă şi îngrozitoare. Tragedianul ţinea nemişcat, cu pumnul său de fier, în faţa marii oglinzi concave, frumosul chip al vieţii, care se reflecta cu trăsături sălbatic strâmbate, parcă dezvăluindu-şi abisurile în zbârciturile hidoase ce-i brăzdau faţa; aşa a pictat-o.

E bine că mulţi n-au înţeles despre ce-i vorba, căci în epoca noastră, a lornietei, cele mai mari obiecte au ajuns să fie atât de îndepărtate, încât abia dacă le mai distingi, vag, cu ajutorul lentilelor care măresc; în schimb, cele mici sunt cultivate

78

cu grijă, căci miopii văd cu atât mai clar din apropiere.

Terminase aproape totul şi spera că zeii pe care-i invocase i se vor înfăţişa, măcar de astă dată, sub formă de ploaie de aur, cu ajutorul căreia va putea goni creditorii, foamea şi pe rapsozi. Azi era ziua când urma să-i sosească aprobarea de la cel mai important dintre cenzori,

editorul; curiozitatea, ca şi dorinţa de a-l vedea la ospăţul vesel al zeilor tereştri, m-au mânat spre el. Nu e, oare, trist faptul că oamenii îşi ţin atât de bine încuiate sălile de festivităţi, păzindu-le cu oameni în zale, din faţa cărora cerşetorii, care nu-i pot mitui, se dau înapoi speriaţi!

M-am urcat gâfâind până în înaltul Olimp şi am deschis porţile; dar în locul unei singure piese tragice, la care nu mă aşteptam, am găsit două, cea respinsă de editor şi pe autorul însuşi al tragediei, acela care o însăilase pe a doua şi evoluase, ca protagonist, pe scena improvizată. Deoarece îi lipsise pumnalul tragic, ceea ce se poate trece uşor cu vederea în cazul unei drame improvizate, alesese ca unealtă şnurul cu care fusese legat manuscrisul trimis retur, şi atârna de el ca un soi de sfânt în drum spre ceruri, uşor de tot, cu balastul pământesc azvârlit deasupra operei sale. În cameră era, de altfel, o linişte sinistră, aproape că-ţi inspira groază; doar doi şoareci domesticiţi, singurele animale ale casei, se jucau paşnic la picioarele mele, şuierând, fie de bună dispoziţie, fie de foame; se pare că ultima explicaţie era cea exactă, după cum o dovedea un al treilea şoarece.

79

— Care începuse deja să roadă cu zel din nemurirea poetului, adică din opera lui postumă, venită retur. „Sărmane – am zis atunci, uitându-mă în sus la el – nu ştiu dacă trebuie să privesc călătoria ta spre ceruri drept ceva comic sau serios! Rămâne totuşi nostim faptul că ai luat parte, ca voce mozartiană, la un prost concert de sat şi e firesc că ai şters-o de acolo pe furiş. Într-un stat format numai din hoţi cinstea ar trebui pedepsită cu ştreangul. În fond, totul în lume depinde de structură şi convenţie şi, deoarece concetăţenii săi sunt obişnuiţi cu un croncănit ţipător şi abject în loc de cântec, drept urmare a discursului tău bine ticluit a trebuit să te numere printre paznicii de noapte, aşa precum şi eu, din aceleaşi motive, am devenit un astfel de paznic. Oh, oamenii păşesc frumos înainte; eu tare aş avea chef, după un mileniu, să-mi scot capul doar pentru o oră, spre a vedea pământul ăsta tâmpit; fac pariu că aş vedea cum, în cabinetele de antichităţi şi muzee, artiştii reproduc doar ceea ce-i şui, schimonosit, visând la un ideal al urâţeniei, după ce vor fi declarat frumuseţea, ca pe o a doua poezie franceză, drept plicticoasă. De asemenea, aş dori să asist la nişte prelegeri mecanice despre natură, din care se învaţă cum se poate alcătui integral o lume, cu minimum de efort, şi cu ajutorul cărora

tinerii elevi sunt instruiţi spre a deveni creatori de lume, în timp ce acum sunt educaţi doar pentre a fi creatori de Euri. Doamne-dumnezeule, ce de progrese se vor fi făcut în toate ştiinţele, de-a lungul unui mileniu, de vreme ce acum stăm deja

80

atât de bine; vom avea atunci tot atâţia reparatori de natură, pe cât avem azi reparatori de ceasornice, vom purta corespondenţă cu luna, de la care, în zilele noastre, primim deja pietre, piesele shakespeariene vor fi folosite ca exerciţii în clasele primare, iar pe scenă nu vor mai fi tolerate dragostea, prietenia şi credinţa, aşa precum azi nu mai e tolerat bufonul; medicii vor fi nimiciţi, ca membri dăunători ai statului, pentru că au descoperit leacul împotriva morţii, iar furtunile şi cutremurele vor fi extrem de uşor de organizat, cum sunt azi focurile de artificii.

Sărmane spânzurat, oare cum ar mai arăta atunci nemurirea ta?! Bine ai făcut că ai şters-o atât de repede".

Brusc, în ciuda bunei mele dispoziţii, aşa precum un om care, râzând, izbucneşte deodată în lacrimi, m-am emoţionat când am zărit într-un colţ, ca singura bucurie şi, totodată, ca singura mobilă rămasă, copilăria – aşezată, mută şi semnificativă, faţă în faţă cu cel decedat; era un tablou vechi şi deteriorat, având culorile pe jumătate şterse, aşa cum, conform superstiţiei, pe chipurile celor morţi păleşte rozul obrajilor. îl reprezenta pe poet pe vremea când se alinta, copilaş prietenos şi zâmbitor, la pieptul mamei sale; ah, frumosul chip a fost prima şi singura lui dragoste, şi numai prin moarte îi devenise infidelă. Aici, în tablou, copilăria râdea în preajma lui, iar el stătea în grădina primăverii, plină de flori îmbobocite, după al căror parfum jinduia, şi care apoi s-au deschis, flori otrăvite, aducându-i moartea. A trebuit să-mi întorc înspăimântat privirea, după ce am comparat copia – Ol

C. 6 – cd. 2303 – 973

capul de copil buclat – cu actualul original – chipul hipocratic45 atârnat care, negru şi îngrozitor, asemeni unui cap de meduză, îşi privea tinereţea. Părea să-şi fi aţintit, în ultima clipă a vieţii, ochii pe tablou, căci atârna îndreptat spre acesta, iar lampa ardea înaintea lui, ca în faţa unui tablou de altar. Oh, pasiunile sunt acelea care retuşează perfid, desfigurează şi schimonosesc, şi care, cu anii, înăspresc înfloritorul chip rafaelese Aă al tinereţii, până ce capul de înger se transformă într-unul ivit parcă din iadul lui Breughel.

Masa de lucru a poetului, acest altar al lui Apolo, era o piatră, căci tot lemnul din cameră, până şi rama desprinsă de la tablou, devenise de mult prada nocturnă a flăcărilor. Pe această piatră se afla tragedia restituită, purtând titlul *Omul*, şi o scrisoare a poetului, prin care acesta se dezicea de viaţă. Aceasta suna astfel:

Scrisoare de renunţare la viaţă

„Omul nu face nici două parale, de asta îl şi şterg din catastife. Omul meu n-axgăsit un editor, nici ca *persona vexa*, 47 nici ca una *iictam* – în cazul ultimei (adică pentru tragedia mea), niciun librar nu vrea să avanseze banii pentru tipărit, iar de prima (adică de mine însumi) nu se sinchiseşte nici dracu', lăsându-mă să mor de foame, ca pe Ugolino, 4? în cel mai mare turn al foametei, lumea, a cărei cheie au azvârlit-o în mare, pentru totdeauna, în faţa ochilor mei. E de-a dreptul un noroc faptul că mi-a rămas atâta putere cât să mă caţăr pe crenel

82

şi, de acolo, să mă arunc în jos. Mulţumesc pentru asta, în acest testament, librarului care, deşi n-a vrut să-l ajute pe *Omul* meu, mi-a aruncat totuşi, cel puţin în turn, şnurul pe care am putut să mă urc în înălţimi.

Mă gândesc că sus va fi vesel şi că voi avea o privelişte bună şi liberă; chiar dacă n-aş vedea mai mult decât aici, jos, oricum va fi mai bine decât a fost, căci n-am să mai ştiu nimic; bătrânul Ugolino bâjbâia totuşi, orbit de foame, prin turnul tău, şi era conştient de faptul că orbise, dar viaţa lupta cu înverşunare în el, astfel încât nu putea să piară.

Ah, şi eu, în carcera mea, am cochetat ca şi el cu băieţii graţioşi, pe care-i creasem în noaptea singuratică şi care se jucau împrejurul meu, în chip de tinereţe înfloritoare şi vise luminoase, aurii; prin ei, cei pe care voiam să-i las în urma mea, m-am legat cu căldură de viaţă, dar animalele flămânde, pe care le-am închis împreună cu mine, i-au înghiţit, încât mă înconjoară numai amintirea lor.

Fie şi aşa; uşa e închisă zdravăn în urma mea – ultima oară când au deschis-o a fost doar pentru a-mi depune înăuntru sicriul ultimului meu copil; nu las în urma mea nimic şi păşesc dârz în întâmpinarea ta, Dumnezeu ori Nimic!"

Aceasta a fost ultima cenuşă rămasă dintr-o flacără care s-a sufocat singură. Am adunat-o cu grijă, ca şi pe cele câteva relicve ale *Omului*, pe care am reuşit să le smulg şoarecilor flămânzi, făcându-mă

astfel, cu forţa, moştenitorul celor lăsate de decedat. Când cerul mă va aduce pe neaşteptate într-o situaţie mai bună, am să editez pe cont propriu tragedia *Omul*, aşa roasă şi incompletă cum e, şi am

83

să împart pe gratis exemplarele la oameni. Pentru moment, vreau să comunic numai spicuiri din prologul bufonului. Într-un scurt prolog, poetul se scuză pentru faptul că îndrăzneşte să introducă paiaţa într-o tragedie; propriile sale cuvinte sunt cele care urmează:

„Vechii greci au introdus în tragediile lor un cor care, prin reflecţii cu caracter general, abătea privirea de la acţiunea izolată, îngrozitoare, îmblânzind astfel spiritele. Eu cred că acum nu e timpul potrivit pentru îmblânzire, ci, dimpotrivă, ar trebui să se provoace mânie şi revoltă, pentru că altceva nu mai ţine – omenirea, în totalitate, a devenit atât de rea şi neputincioasă, încât, în mod obişnuit, face totul mecanic şi-şi înfăptuieşte păcatele secrete din simplă sleire. Ar trebui excitată puternic, ca un bolnav de astenie; tocmai din această cauză am introdus paiaţa mea, ca să-i stârnesc pe oameni cât de tare pot, căci, conform proverbului, copiii şi înţelepţii spun adevărul, şi tot aceştia favorizează groaznicul şi tragicul – primii le exprimă cu asprimea nevinovăţiei, iar ultimii fac glume şi-şi bat joc de ele. Esteticienii mai noi îmi vor da dreptate". Ceea ce vreau să comunic din manuscris sună precum urmează:

Prologul bufonului la tragedia „Omul".

„Apar pe scenă ca antevorbitor al Omului. Un public numeros va vedea uşor că, în conformitate cu acţiunile mele, sunt un nebun dacă invoc în favoarea mea faptul că, după doctorul Darwin, mai

84

muta, fără îndoială mai nătângă decât un simplu nebun, este, de fapt, antevorbitorul şi prologistul întregului neam omenesc, şi că gândurile şi sentimentele mele au devenit abia cu timpul ceva mai rafinate şi mai cultivate, deşi, conform originii lor, au rămas simple gânduri şi sentimente, aşa cum pot lua ele naştere în capul şi inima unei maimuţe. Respectivul Darwin, *° pe care-l invoc aici în calitate de reprezentant şi avocat al meu, susţine că omul, ca om, îşi datorează existenţa unui soi de maimuţe din preajma Mării Mediteraneene şi că acestea, prin simplul fapt de a fi învăţat să se folosească de muşchiul degetului mare, astfel încât degetul respectiv şi vârfurile celorlalte degete s-au atins, au dobândit treptat un simţ mai rafinat, apoi

generaţiile următoare au trecut la concepte, transformându-se, în cele din urmă, în oameni raţionali, aşa cum îi vedem astăzi, păşind zilnic în uniforme de curteni şi în alte uniforme.

Toate astea pledează mult pentru sine; mai ales că, după milenii, mai găsim din când în când asemănări şi înrudiri izbitoare în această privinţă, ba mi se pare că am observat, la multe persoane respectabile şi apreciate, că n-au învăţat nici până azi să întrebuinţeze ca lumea muşchiul de la degetul lor cel mare, ca de exemplu numeroşi scriitori şi oameni care doresc să folosească pana; dacă nu greşesc în această privinţă, asta vorbeşte foarte mult pentru Darwin. Pe de altă parte, găsim la maimuţe multe sentimente şi potente care au dispărut la noi, în acel *salto mortale* spre om: astfel, o maimuţă-mamă, de pildă, îşi iubeşte şi ea copiii.

85

dar mai mult decât zeci de mame din înalta societate; singurul lucru care ar putea contrazice afirmaţia ar fi doar dacă am invoca faptul că acestea îşi neglijează copiii tocmai din dragoste prea mare, pentru a realiza ceea ce acelea realizează ceva mai repede, însă prin sufocarea puilor lor.

Destul, sunt de acord cu doctorul Darwin şi fac propunerea filantropică de a începe să le apreciem din ce în ce mai mult pe surorile noastre mai tinere, maimuţele din toate părţile globului, şi să le ridicăm pe acestea, până acum socotite doar o parodie a omului, la înălţimea noastră, dându-le indicaţii temeinice cum să apropie degetul mare de vârfurile celorlalte degete, astfel încât să poată mânui, cel puţin, o pană de scris. E mai bine să acceptăm teoria doctorului Darwin şi să socotim maimuţele drept strămoşii noştri, decât să tot zăbovim, până ce va apărea un altul, care va considera alte animale sălbatice drept ascendenţii noştri, afirmaţie ce s-ar putea argumenta prin motive de probabilitate tot atât de bune, deoarece cei mai mulţi oameni, dacă li se acoperă partea de jos a feţei şi gura, prin care risipesc vorbele înşelătoare, seamănă izbitor, ca fizionomie, mai ales cu păsările răpitoare, cum ar fi ulii, şoimii etc., ba s-ar putea spune chiar că vechea aristocraţie îşi poate urmări arborele genealogic mai degrabă până la animalele de pradă decât până la maimuţe, fapt ce rezultă din predilecţia lor pentru jaf, din timpul Evului Mediu, ca şi din stemele lor, care reprezintă, de cele mai multe ori, lei, tigri, vulturi sau alte asemenea dihănii sălbatice.

86

Cred că cele spuse sunt suficiente pentru a justifica prezenţa persoanei şi a măştii mele înaintea tragediei *Omul*, care va urma. Promit de la început publicului că voi fi glumeţ; de-i voi face pe toţi să moară de râs, oricât de serios şi de tragic şi-ar fi schiţat poetul lucrarea. Ce rost are, în fond, seriozitatea? Omul e, de acasă, o bestie glumeaţă, numai că acţionează pe scene mai întinse decât actorii scenei mici, intercalată în cea mare, întocmai ca aceea din *Hamlet*; oricât ar lua el lucrurile în serios, în spatele culiselor trebuie totuşi să lepede coroana, sceptrul şi pumnalul, recuzită de teatru, şi să se furişeze în cămăruţa lui întunecoasă, ca un soi de comediant ce se retrage de pe scenă, până ce-i va plăcea directorului să anunţe o nouă comedie. Dacă ar vrea cumva să-şi arate Eul *în puxis naturalibus* sau numai în cămaşă de noapte şi scufie – pe toţi dracii! – oricine ar fugi de nimicnicia şi nemernicia lui; aşa însă se împodobeşte cu zdrenţe pestriţe de teatru şi-şi pune pe faţă măştile bucuriei şi ale dragostei, pentru a părea mai interesant şi pentru a-şi întări vocea prin tubul acustic fixat în interior; astfel, în cele din urmă, Eul se uită de sus la zdrenţe, închipuindu-şi că le dă strălucire, ba există şi alte Euri, şi mai prost îmbrăcate, care admiră momâia făcută din cârpe şi o laudă; căci privită la lumină, a doua Mandandane 51 nu e nici ea altceva decât un personaj croit artificial, care şi-a lipit în faţă un *gorge de Paris*. 52 pentru a simula că are inimă, ţinând înaintea capului de mort o mască lucrată ceva mai artistic. Capul de mort e prezent în spatele măştii care cochetează.

87

Iar viaţa nu e decât haina cu clopoţei pe care şi-a pus-o Nimicul, pentru ca să sune din ei şi pentru ca apoi, la urmă, s-o rupă cu turbare şi s-o azvârle cât colo. Totul e Nimic, se sugrumă singur, se înghite singur, cu lăcomie, şi tocmai această autoîn-gurgitare e o perfidă fantasmagorie, ca şi cum ar exista Ceva, deoarece, atunci când devoratul se va opri, Nimicul va ieşi clar de tot la iveală şi îi va speria; nebunii înţeleg prin această oprire în loc – Veşnicia; de fapt, e Nimicul propriu-zis şi moartea absolută, deoarece viaţa, dimpotrivă, ia naştere prin moarte continuă.

De-ar fi să iei în serios asemenea lucruri, după scurtă vreme te-ar vârî în ospiciu, eu însă privesc totul ca o paiaţă şi conduc prologul tragediei în care, e drept, poetul a luat lucrurile la modul mai înalt,

inventând chiar un dumnezeu şi o nemurire, pentru a-l face pe om mai important. Eu, în schimb, sper să joc rolul vechiului destin, sub care stăteau, la greci, chiar şi zeii, şi să amestec vârtos personajele acţiunii, astfel încât să nu mai ştie ce-i ou ele, iar omul, până la urmă, să se considere însuşi dumnezeu sau, cel puţin, să vrea să formeze o asemenea mască, întocmai ca idealiştii ori ca istoria mondială. De bine de rău, eu sunt anunţat, deci acum pot lăsa să-şi facă apariţia tragedia însăşi, cu cele trei unităţi ale ei: Timpul – pe care-l voi respecta cu severitate, pentru ca nu cumva omul să se rătăcească în veşnicie; Locul – care trebuie să rămână întotdeauna în spaţiu; şi Acţiunea – pe care o voi limita cât de mult posibil, pentru ca omul, Oedip-ul, să păşească până la orbire, fără a ajunge însă la beatificare.

Nu nu am împotrivit introducerii măştilor, căci cu cât sunt mai multe măşti, una peste alta, cu atât e mai nostim să le dai jos, una după alta, până ce ajungi la penultima, cea satirică hipocratică, şi apoi la ultima, fixă, care nici nu mai râde, nici nu mai plânge – e craniul, fără păr şi coadă, cu care tragi-comediantul o şterge în final. N-am vrut să spun nimic nici împotriva versurilor – ele sunt doar o minciună mai hazlie, aşa precum coturnul e numai o înfumurare mai comică.

Personificarea prologului iese din scenă”.

88

89

A NOUA VEGHE DE NOAPTE

a bucură că, printre atâţia spini ai vieţii mele, am găsit totuşi, un singur trandafir înfloritor, unul singur; e drept, era aşa de năpădit de ierburi, că abia am izbutit să-l scot, despuiat de frunze, cu mâna sângerândă; l-am cules, şi parfumul lui muribund mi-a făcut bine. Această singură lună a plăcerii, luna mai, printre atâtea zile de iarnă şi toamnă, am petrecut-o la ospiciu.

90

Omenirea se organizează întocmai după modelul unei cepe, îndesind mereu un înveliş în celălalt „până la cel mai mic, în care e pitit omul însuşi, mic de tot. Astfel, ea ridică înspre marele templu ceresc, pe cupolele căruia plutesc lumile ca nişte hieroglife vrăjite, temple mici, cu cupole şi mai mici şi stele imitate, iar în acestea – capele şi tabernacole şi mai mărunte, până se ajunge la Cele Prea Sfinte, cuprinse en *miniature c*a într-un inel, deşi pluteşte, măreaţă, în jurul munţilor şi pădurilor, şi se înalţă spre cer în chip de soare, ostie

strălucitoare, încât popoarele cad în genunchi în faţă-i; în religia generală a lumii, pe care omenirea, la rândul ei, a reliefat-o prin mii de religii mai mici, ale popoarelor şi triburilor, pentru evrei, păgâni, turci şi creştini; ba ultimii nu se mulţumesc cu atât, şi se compartimentează din nou. La fel e şi cu ospiciul general, din ale cărui ferestre privesc atâtea capete suferind în parte de demenţă parţială „în parte de demenţă totală; dar şi aici mai sunt intercalate alte ospicii, mai mici, pentru nebuni speciali. Într-unul din acestea m-au condus acum, mutându-mă din cel mare, probabil pentru că l-au considerat prea aglomerat. Eu însă nu le-am găsit prea deosebite unul faţă de celălalt, ba l-am socotit chiar mai bun pe cel în oare m-au mutat, pentru că ideea fixă a nebunilor închişi împreună cu mine era, de obicei, una plăcută.

Nu-mi pot descrie mai bine conebunii decât dacă aleg tocmai momentul când trebuie să-i duc în faţa medicului care vine pentru vizită, ceea ce se întâmplă din când în când, pentru că paznicul insti

91

tuţiei m-a numit, din cauza demenţei mele inofensive, drept vice şi subpaznic adjunct. Ultima oară am făcut acest lucru, însoţit de următorul discurs:

„Domnule doctor Oehimann sau Olearius – cum, printr-o limbă moartă, vă place să vă imortalizaţi numele, pe coperta dizertaţiilor sau a programelor – e drept, ne chinuim cu toţii, mai mult sau mai puţin, cu idei fixe; nu numai indivizi izolaţi, ci colective şi facultăţi întregi, dintre oare, printre ultimele, foarte multe sunt ocupate, pe lângă răspândirea înţelepciunii, şi cu simplul negoţ de pălării, crezând că, prin aşezarea pe cap a unei asemenea pălării din fabrica lor, pot să transforme capete neînţelepte în înţelepţi autentici, ba adesea o aşază pur şi simplu pe trunchi, formând astfel, în aparenţă, filosofi, deoarece feţele acestora din urmă, de prea multă speculaţie, se pitesc adânc sub borul pălăriei.

— De dragul prea multelor exemple care-mi vin în minte în acest loc, am pierdut şirul perioadei, deci mai bine să-l rup de tot, spre a începe din nou”.

Oehimann îşi scutură pălăria de doctor, de parcă s-ar îndoi că aş putea vreodată să ajung în posesia unei dublete a exemplarului dobândit de el.

„Daţi din cap, am continuat, pentru că cerul m-a făcut doar

nebun, iar împăratul nu m-a mai făcut, după asta, şi doctor? Dar să lăsăm totul la o parte şi să vorbim abia la urmă despre nebunia mea şi despre mijloacele prin care ar putea fi vindecată.

Bolnavul nr. 1, de aici, e o dovadă în favoarea umanităţii, valorând mai mult decât toate scrierile

92

pe această temă; nu pot să trec niciodată pe lângă el fără a-mi aduce aminte de cei mai mari eroi ai istoriei, de un Curtius, un Coriolan, 53 un Begulus ori de alţii ca ei. Nebunia lui constă în a supraaprecia omenirea şi a se subaprecia pe sine însuşi; din acest motiv, spre deosebire de poeţii proşti, ţine tot lichidul în el, deoarece se teme ca, prin eliberarea lui, să nu provoace un potop universal. Mi-e ciudă adesea, privindu-l, că nu posed în realitate capacitatea sa imaginară; de-aş avea-o, într-adevăr, aş lua în mână pământul şi l-aş folosi ca pe un *pot* de *chambre*, M încât toţi doctorii s-ar îneca, doar mulţimea de pălării ar pluti pe deasupra. E un gând măreţ, dar lui, sărmanul, nu-i dă prin minte, vedeţi numai cum stă şi se chinuie şi-şi reţine respiraţia, din simplă dragoste de oameni, şi dacă nu-l ajutăm să-şi dea drumul, e sortit morţii. Iată reţeta mea: incendiile, fluviile secate, cu mori care nu mai macină, şi mulţi oameni flămânzi şi însetaţi pe mal. O cură radicală ar putea-o constitui, cred, infernul lui Dante, prin oare-l conduc acum zi de zi şi pe care şi-a propus, serios, să-l stingă. Se zice că, la origine, a fost un poet care nu şi-a putut vărsa lichidele nici unei librării.

Nr. 2 şi 3 sunt antipozi în filosofie, un idealist şi un realist; unul crede că are un piept de sticlă, iar celălalt că are un dos de sticlă, din care cauză niciodată nu aşază jos Eul său, lucru uşor de executat pentru celălalt, doar că acesta evită orice atitudine morală şi, ca atare, îşi acoperă cu grijă pieptul.

93

Nr. 4 zace aici doar pentru că, din punctul de vedere al culturii, e avansat cu jumătate de secol faţă de epoca noastră; mai umblă câţiva ca ei în libertate, dar, după cum e şi just, a în socotiţi cu toţii drept nebuni.

Nr. 5 a ţinut discursuri prea raţionale şi inteligibile, de aceea l-au trimis aici.

Nr. 6 a înnebunit din cauza nebuniei de a fi luat în serios gluma unui om mare.

Nr. 7 şi-a pârjolit creierul, înălţându-se prea tare în ale poeziei, iar

Nr. 8, acordând un loc prea mare emoţiei în comediile sale, şi-a inundat complet raţiunea. Primul crede acum că arde ca o flacără, în timp ce al doilea crede că se scurge ca o apă. Am încercat, din când în când, să anulez elementele contradictorii printr-o luptă reciprocă, dar atunci focul s-a năpustit cu atâta violenţă asupra apei, încât, pentru a-i despărţi, a trebuit să-l chem pe

Nr. 9, care se crede creatorul lumii. Acesta ţine adesea solilocvii întru totul bizare şi, dacă aveţi cumva răbdare, puteţi asculta acum unul dintre ele:

Monologul creatorului nebun al lumii

„E un lucru surprinzător cel pe care-l ţin în mână şi, dacă-l privesc prin lupa mea din clipă în clipă – acolo, jos, clipei ei îi zic secol – zăpăceala de pe obiectul rotund devine tot mai mare, şi nu ştiu dacă e cazul să râd sau să mă supăr din această cauză, ori dacă mi-ar sta bine să adopt vreuna dintre aceste atitudini. Firicelul de praf care se târâie pe el se numeşte om; când l-am creat, e drept, am zis aşa, de nostimadă, că e bun; a fost o vorbă cam pripită, dar eram bine dispus şi se ştie că tot ce e nou e binevenit aici, sus, în lunga veşnicie, unde nu există niciun mod de a te distra. Nu că n-aş fi mulţumit astăzi cu multe dintre cele ce-am făcut: astfel, mă amuză lumea pestriţă a florilor, şi copiii care se joacă, în ea, şi florile zburătoare, fluturii, şi insectele 55 oare s-au despărţit în tinereţea lor uşuratică de mamele lor, întorcându-se totuşi la ele, ca să le sugă laptele, să adoarmă şi să moară la sânul lor. Dar acest minuscul firicel, căruia i-am dat suflare vie şi l-am numit om, mă supără totuşi din când în când, cu micuţa scânteie de dumnezeire pe care i-am dăruit-o în grabă şi care l-a scos din minţi. Ar fi trebuit să-mi dau pe loc seama că o cantitate atât de redusă de dumnezeire nu poate duce decât la rău, căci biata creatură nu mai ştie încotro să se îndrepte şi urma demiurgică pe care o poartă în ea o zăpăceşte din ce în ce mai tare, fără a reuşi să iasă vreodată din impas. În acea singură clipă, pe care el o numeşte „secolul de aur", a sculptat figuri demne de laudă şi a clădit peste ele căsuţe, ale căror ruine le-a admirat în cealaltă secundă, considerându-le locuinţe ale zeilor. Apoi a adorat soarele, pe care îl aprinsesem pentru iluminare şi care, în comparaţie cu lampa mea de studiu, e ca scânteia faţă de flacără. În sfârşit – şi ăsta a fost cel mai rău lucru – firicelul s-a crezut el

însuşi dumnezeu şi a clădit sisteme în care s-a admirat. La dracu'! Ar fi trebuit să las necioplite aceste păpuşi! Acum ce să fac cu ele? Să le las

94

95

să ţopăie, cu farsele lor, încoace şi încolo, aici, în veşnicie? Nu merge, căci deja s-au plictisit cumplit acolo, jos, străduindu-se zadarnic să se distreze în scurta clipă a existenţei lor, deci închipuiţi-vă cât de tare s-ar plictisi la mine, în veşnicia de care eu însumi mă îngrozesc deseori! Dar şi să-i distrug de tot îmi pare rău, căci praful visează adesea atât de plăcut despre nemurire şi crede că „dacă visează ceva, trebuie să se şi realizeze. Ce să fac? E adevărat, aici mi se cam opreşte şi mie mintea în loc! Să las creatura să moară, şi să tot moară, şi să tot sting scânteia mică, încât să reînvie-mereu şi să înceapă să umble? De la un timp, îndeletnicirea asta începe să devină plictisitoare, căci – se ştie – aceeaşi farsă, repetată la infinit, sfârşeşte prin a te obosi! mai bine să aştept cu hotărâre, până ce-mi va veni în gând când anume să fixez o Zi a judecăţii din urmă, şi până ce-mi va trece prin minte o idee mai deşteaptă".

„Ce nebunie dezmăţată mai e şi asta?! am intervenit eu, când nr. 9 s-a oprit. Dacă un om teafăr la cap ar debita aşa ceva, acest lucru i s-ar interzice-pe loc".

Oehimann a dat din cap şi a făcut câteva observaţii importante despre bolile mintale în genere.

Creatorul lumii, care, în timpul discursului său ţinea în mână o minge de copil, a început să se joace cu ea. După o pauză, a continuat:

„Cât de tare se vor mira acum fizicienii, din pricina temperaturii schimbate, şi câte sisteme noi vor stabili din cauza asta. Într-adevăr, acest cutremur aduce ou sine alte cutremure şi alte fenomene. Există

96

un câmp larg pentru teleologi. 56 Oh, firicelul de praf are o raţiune surprinzătoare, introducând sistemul chiar şi în cele mai arbitrare şi mai zăpăcite lucruri; ba îl şi laudă şi-l ridică în slăvi pe creatorul său tocmai pentru că se miră găsindu-l tot atât de deştept ca pe sine însuşi. În asemenea situaţii, neamul de furnici ţine o mare adunare şi se comportă ca şi cum, cu acest prilej, s-ar trata cu-adevărat despre ceva anume. Dacă-mi fixez tubul acustic, aud într-adevăr ceva, şi anume un zumzăit de cuvântări serioase, de la catedre şi amvoane, cu privire la înţeleaptă ordine din natură, referindu-se, de pildă, la

jocul meu ou mingea, prin care pier câteva duzine de ţări şi oraşe şi sunt zdrobite mai multe din furnicile astea, care şi aşa se înmulţesc prea mult de când cu vaccinul antivariolic. Oh, într-o singură clipă s-au făcut atât de deştepţi, încât nu mai pot, aici, sus, nici măcar să-mi suflu nasul, fiindcă ei se şi apucă să cerceteze serios fenomenul. La dracu'! E aproape supărător să fii dumnezeu, când un astfel de popor te judecă! îmi vine să fac praf mingea asta!"

„Priviţi, domnule doctor – am continuat, după ce creatorul lumii a terminat – cât de îndârjit e individul în lume; e aproape periculos pentru noi, ceilalţi nebuni, că trebuie să-l suportăm în mijlocul nostru pe titan, căci şi el deţine un sistem al său, consecvent, ca şi Fichte, 57 iar despre oameni are, în fond, o părere şi mai proastă decât acest filosof care desparte omul doar de cer şi infern, concentrând, în schimb, ca într-un buzunar, tot ceea ce-i clasic în Eul cel mic, pe care-l poate vehicula orice

C. 7 – cd. 2303 – 97

97

băieţaş. Acum oricine poate să extragă dintr-un înveliş neînsemnat, după bunul său plac, cosmogonii, teozofii, istorii ale lumii şi altele asemănătoare, plus ilustraţiile de rigoare. Ce măreţ şi minunat ar fi totul, dacă formatul n-ar fi atât de mic! Schlegel a avut o anume predilecţie pentru pozele micuţe, dar trebuie să mărturisesc că o „Iliadă" mare în format de carte mic nu mi-ar plăcea de loc – asta ar însemna să împachetez tot Olimpul într-o coajă de nucă, urmând ca zeii şi eroii ori să se adapteze scării reduse, ori să-şi frângă fără milă gâtul!

Vă uitaţi la mine, domnule doctor, şi pentru a doua oară daţi din cap – Da, da, aţi nimerit-o: toate astea fac parte din nebunia mea; în starea mea normală, sunt de părere exact contrară!

Dar să-l părăsim pe creatorul lumii!…

Nr. 10 şi 11 sunt dovezi în sprijinul metempsihozei; primul latră ca un câine şi a slujit odinioară la curte, al doilea s-a transformat, din funcţionar de stat, în lup. La vederea lor, îţi vin tot felul de gânduri ciudate.

Nr. 13, 14, 15 şi 16 sunt variaţiuni ale aceluiaşi şlagăr: amorul.

Nr. 17 e adânci t în propriul lui nas. Vă surprinde acest lucru? Pe mine, nu! Oare nu se adâncesc adesea facultăţi întregi în studiul unei singure litere, spre a concluziona dacă respectiva literă trebuie

considerată drept alfa şi omega?

Nr. 18 e un contabil, care ambiţionează să găsească cifra ultimă.

98

Nr. 19 meditează asupra unui furtişag comis de stat împotriva lui – aşa ceva i se permite doar la balamuc.

La nr. 20, în sfârşit, e propria mea celulă de nebun. Intraţi şi priviţi în jurul dumneavoastră, căci suntem cu toţii egali în faţa domnului şi avem doar idei fixe diferite, deosebirea fiind de nuanţe. Acolo e un cap al lui Socrate, pe care se citeşte înţelepciunea aşa cum pe cel al lui Scaramouche 59 se vede nebunia. Acest manuscris cuprinde comparaţii stabilite de mine referitor la amândoi: ele au ieşit în favoarea nebunului.

Nu-i aşa că pata asta ar trebui ştearsă? Partea mea cea mai sucită e aceea că găsesc drept lipsit de gust tot ce e raţional, şi viceversa. Nu pot să scap nicidecum de această trăsnaie!

Adesea am încercat să înşfac pentru mine înţelepciunea cu păr cu tot şi, de aceea, am stabilit în particular legături cu toate trei facultăţile rentabile pentru ca, în curând, după un scurt contact academic cu muzele, să mă las binecuvântat oficial, în calitate de Sfântă Treime, spre binele omenirii, şi pentru ca, de acum încolo, să umblu cu cele trei pălării de doctor, puse una peste alta. Oh, am gândit în sinea mea, oare n-ai putea, doar prin schimbarea imperceptibilă a pălăriilor, să păşeşti prin lume ca un Proteu, în sens practic şi teoretic! Să scriu dizertaţii despre metoda cea mai scurtă de vindecare a bolilor şi să-l eliberez de rău, pe calea cea mai scurtă, pe bolnavul însuşi! Să-l îmbrăţişez pe muribund, schimbându-mi pălăria, ca prieten al justiţiei, şi să-i aranjez casa; apoi, în sfârşit, doar pu

99

nându-mi mantia pe umăr, să-i arăt drumul spre cer, ca un adevărat prieten al acestuia. În acest mod, prin suprapunerea de pălării diferite, s-ar putea obţine o adevărată culme, întocmai cum, într-o fabrică, recurgându-se la maşini diferite, se ajunge la veritabile producţii-vârf. Şi ce abundenţă de înţelepciune şi bani ar fi atunci – combinaţia râvnită a celor două bunuri contrarii, idealizarea supremă a naturii centaurice a omului, în care animalul suprasătul păşeşte cu îndrăzneală dedesubtul călăreţului mai înalt.

Dar, la o privire mai atentă, am găsit zadarnice toate acestea şi, în cele din urmă, am recunoscut în înţelepciunea lăudată ţolul atârnat

peste faţa vieţii, ca să nu-l poată privi pe dumnezeu.

Vedeţi unde duc toate? Ideea mea fixă e tocmai asta: că mă socot mai deştept decât deşteptăciunea redusă la sisteme şi mai înţelept încă decât înţelepciunea predată de la catedră.

Într-adevăr, m-aş întruni cu dumneavoastră în cadrul unei consfătuiri medicale, dar numai ca să medităm cum i se poate veni de hac nebuniei mele şi ce mijloace se pot folosi împotriva ei. Chestiunea e importantă, căci, recunoaşteţi, cum poţi să lupţi contra unei boli când, după cum bine ştiţi şi dumneavoastră, tu însuţi nu eşti pe deplin elucidat asupra sistemului, ba chiar consideri boala drept sănătate sau invers.

Şi cine, în fond, până la urmă, decide dacă noi, nebunii de aici, din ospiciu, greşim mai abitir decât „facultiştii" din amfiteatre? Nu e, oare, nebunia înţelepciune, moartea – viaţă, dacă, în mod ratio

100

n-ai, le priveşti invers! Oh, văd că sunt incurabil, acum îmi dau bine seama".

După un timp de meditaţie, doctorul Oehimann mi-a recomandat multă mişcare şi puţină sau aproape de loc gândire, fiindcă îşi închipuia că nebunia mea a fost provocată de prea mult efort intelectual, aşa precum la alţii indigestia apare din abuzul de plăceri fizice. L-am lăsat să plece.

Pentru luna mea de plăcere de la ospiciu, mi-am rezervat un alt episod nocturn.

WTECA COMUNA»

A ZECEA VEGHE DE NOAPTE

O noapte ciudată. Pe arcadele gotice ale catedralei, lumina lunii apare şi dispare, întruchipând stafii. Pe felinarul turnului se caţără un somnambul, ou un sugar în braţe – e clopotarul; soţia lui priveşte prin ferestruică, frângându-şi mâinile, mută ca mormântul, pentru ca rătăcitorul adormit, fără griji, care trece peste cele mai periculoase locuri, nu cumva să se trezească auzindu-şi numele şi, ameţind, să se prăbuşească împreună cu băiatul în mormântul cel adânc. Vizavi, la marginea oraşului, văd un hoţ intrând într-un palat, dar nu-i din sectorul meu, deci sunt condamnat la muţenie; aşadar, să comită spargerea! De departe, abia perceptibil, se aude muzică – parcă ar zumzăi nişte ţânţari sau Koch 61 ar cânta, noaptea, improvizaţii la muzicuţă; iar sus la orizont, pe luciul de gheaţă al pajiştii, se învârt

aerian, uşor, patinatori, dansând dansul macabru de la Rasei, 62 în acompaniamentul acestei muzici funebre.

Totul e rece şi mort. De pe trunchiul naturii au căzut membrele, iar acum îşi mai întinde către cer doar cioturile împietrite, fără cununile de flori şi frunze. Noaptea e liniştită, sinistră. Se simte adierea rece a morţii, acest oaspete nevăzut. Din când în când, corbi degeraţi cad de pe acoperişul bisericii. Un cerşetor, lipsit de adăpost şi hrană, luptă din răsputeri cu somnul dulce care vrea să-l arunce ispititor în braţele morţii, aşa precum cântecul sirenei îl invită în adâncuri pe pescarul uşuratic.

Ce-ar fi să înşel moartea, furându-i viaţa cerşetorului? Drace, nu ştiu nici eu cum e mai bine: „A fi sau a nu fi!" Oh, cei de colo – cu ambianţa sudului imitată în dormitoarele lor şi ou primăvara pictată pe pereţi, când cea de afară, adevărată, a amorţit – nu-şi pun această întrebare şi pregătesc ei înşişi natura ca un fel apetisant pentru mesele lor, savurând-o înghiţitură după înghiţitură, cu pauze, ca să prelungească plăcerea. Dar acest proscris mai stă lipit strâns de pieptul bătrânei mame care, încăpăţânată şi plină de toane, ca orice bătrână, acum îşi ocroteşte copiii, acum îi alungă. Dar nu, tu, mamă, eşti veşnic credincioasă, neschimbată; oferi copiilor fructe din frunzişul verde şi umbros.

102

103

şi căldură, şi, atunci când dormi, amintirea dragă a prezenţei tale; însă fraţii l-au alungat pe Iosif *a* şi ascund cu perfidie darurile pe care tu le împărţi deopotrivă lui, ca şi celorlalţi copii. Oh, fraţii nu merită ca Iosif să-şi poarte paşii printre ei. Adoarmă în pace!

Chipul e deja rigid şi rece. Somnul l-a pus, în chip de coloană, în braţele unuia dintre fraţi; aş vrea s-o înalţ aici, ca să poată privi ziua, ca o imagine a spaimei, în clipa când via răsări soarele. Oh, moarte ucigaşă, cerşetorul acesta a avut doar o singură amintire a vieţii şi dragostei – bucla castanie a soţiei, pe care o ţine pe pieptul său, sub zdrenţe; n-ar fi trebuit să-l sugrum, şi totuşi…

Visul iubirii

Dragostea nu e frumoasă; cel care desfată e doar visul iubirii. Ascultă ruga mea, tinere serios! Dacă vezi iubita la pieptul meu, rupe repede această roză şi aruncă vălul alb peste faţa ei înfloritoare. Trandafirul alb al morţii e mai frumos decât sora lui, căci îţi aduce

aminte de viaţă, făcând-o mai scumpă şi de nepreţuit. Deasupra mormântului iubitei, pluteşte făptura ei veşnic tânără, încununată cu flori; niciodată realitatea nu-i va mai desfigura trăsăturile şi n-o va mai atinge răcind-o, pentru ca îmbrăţişarea să ia sfârşit. O, răpiţi-mi repede iubita, căci, o dată dispărută, se întoarce din nou în visele şi gândurile mele, ea împleteşte cununi din cântecele mele, înălţându-se la cer, în acompaniamentul acestei muzici. Cei vii mor, şi numai cei morţi ne

104

rămân nouă, pentru ca veşnice să fie dragostea şi îmbrăţişările noastre!

Ascultă! Muzica de dans şi cântecul mortuar îşi amestecă vesel clopoţeii! înainte! Cel care reuşeşte să-l asurzească pe celălalt duce acasă mireasa. Dar văd două mirese – una albă şi una roşie – deci sunt două nunţi: cea de la etajul de jos e însoţită de urletele bocitoarelor; cu un etaj mai sus, chiuie şi cântă muzicanţii. Tavanul de deasupra camerei mortuare şi a sicriului bubuie şi se zgâlţâie din cauza dansului.

Explioaţi-mi această fantasmagorie nocturnă! Lenora 64 trece călare – mireasa albă din liniştita odaie de nuntă iubeşte pe tânărul care valsează acolo, sus; aşa se întâmplă în viaţă; ea a iubit, el a uitat, ea a pălit, iar el s-a înflăcărat pentru un trandafir roşu pe care l-a condus azi acasă, în timp ce ea era dusă la groapă. Lângă sicriu se află bătrâna mamă a miresei albe. Nu plânge, căci e oarbă; nici mireasa albă nu plânge, ci doarme dulce şi visează.

Deodată, alaiul nupţial, dansând, coboară treptele, iar tânărul se pomeneşte între două mirese. Păleşte puţin. Linişte! Mama oarbă îl recunoaşte după mers. îl conduce către patul nupţial al miresei adormite.

„— S-a culcat mai repede decât tine, aşteptând noaptea nunţii. N-o trezi, doarme atât de dulce. S-a gândit la tine până ce a adormit. Pe pieptul ei se află portretul tău. Oh, nu-ţi retrage atât de speriat

105

mina de pe pieptu-i rece; noaptea cea mai lungă e şi cea mai friguroasă, iar ea zace singură, fără mire, în patul nupţial!”

Priveşte! Spaima a făcut să pălească trandafirul roşu. Tânărul stă acum între două mirese albe. Pleacă, pleacă – e-n firea lucrurilor! Oh, de-aş avea voie, acum, să strig şi să cânt!…

Cadavrul e purtat pe uliţe, iar lumina felinarului îl urmează încet pe ziduri, de parcă moartea care trece n-ar vrea să se trădeze în faţa

vieţii care doarme. Părutntul îngheţat scârţâie sub picioarele cioclilor – acesta e cântecul de nuntă, secret şi perfid! În cele din urmă, o adăpostesc în cămăruţa ei.

În apropiere, cântă şi fac larmă oameni tineri, irosindu-şi viaţa, dragostea şi poezia într-o scurtă şi rapidă beţie, din care se trezesc dimineaţa, când toate faptele, toate visele, speranţele, dorinţele lor se năruie.

La mănăstirea de călugăriţe a sfintei Ursula, a fost zarvă până noaptea târziu. Clopotul suna din când în când, surd şi încet, ca prin vis, iar peste ferestrele bisericii care priveau în jos, spre ziduri, trecea adesea o lumină neobişnuită, ce pălea repede. Am înconjurat singuratic zidul care împrej-muieşte, ca un cerc magic sfinţit, fecioarele sfinte. Deodată, am dat de cineva îmbrăcat în mantie. Ce am aflat de la el aparţine următoarei nopţi de iarnă; ceea ce am făcut ţine încă de această noapte.

Portarul de la zidul exterior era un vechi şi meditativ mizantrop care mă simpatiza foarte mult, ca pe un obiect pe care putea să-şi exerseze, după chef, mânia. L-am vizitat adesea noaptea, ca să-l fac să-şi reverse fierea. Acum, mă îndreptam spre el. Şedea în coliba lui, la lumina unei lămpi, în compania unei păsări negre, căreia îi trăsese o scufiţă peste cap şi cu care stătea de vorbă:

„— Cunoşti, oare, fiinţa – a grăit portarul – al cărei chip râde perfid în timp ce masca de pe faţa ei varsă lacrimi, care rosteşte „dumnezeu" în timp ce se gândeşte, de fapt, la diavol, care, ca mărul de la Marea Moartă, are miezul otrăvitor, deşi coaja rumenă te îmbie, care scoate artistic, prin tubul acustic răsucit cu artă, sunete melodioase şi, în acelaşi timp, urlă într-însul, care, ca şi sfinxul, zâmbeşte prietenos doar pentru a sfârteca, şi care, întocmai şarpelui, îmbrăţişează drăgăstos numai ca să-ţi înfigă ghimpele mortal în piept? Cine e fiinţa asta, negricioisule?"

„— Omul!" croncăni pasărea, într-un fel nu prea plăcut.

„— Negriciosul nu ştie să zică altă vorbă – a spus portarul – şi totuşi răspunde la fiecare dintre întrebările mele în modul cel mai potrivit. Hai la culcare, negriciosule!"

Pasărea mai strigă de trei ori „Omul!" şi apoi se aşeză într-un colţ întunecos, de parcă medita adânc – de fapt, dormita.

„— La mănăstire, ăştia se joacă de-a îngropatul – continuă bătrânul – nu vrei să priveşti şi tu? O călugăriţă cucernică de la

Ursuline a devenit, azi, mamă; legenda ar consemna aşa ceva ca pe o minune, dar azi, când au început să-i dea în cărţi lui dumnezeu, nu se mai crede în minuni. În noap

106

107

tea asta, Sfânta Fecioară va fi îngropată de vie. Eu te las să intri; dacă vrei, uite-te, şi-ai să te distrezi!"

Cheile au zdrăngănit, balamalele au prins să scârţâie. Am trecut peste morminte, prin galeria boltită. În trecere, făclia lumina monumentele funerare, pe care dormeau, rugându-se, fecioare de piat cu chipuri artistic cioplite, în timp ce, dedesubt, originalele lepădaseră de mult măştile.

M-am aşezat în spatele unui stâlp. Jos, se afla criptă deschisă – o încăpere mică, de dezbrăcat, pentru omul care pleacă pentru totdeauna; în mica încăpere ardea o lampă mortuară palidă şi, pe o lespede de piatră, se aflau o pâine, un ulcior cu apă, un crucifix şi o carte de rugăciuni. În biserica zidită deasupra cavoului, sfinţii de pe pereţi priveau tainic; totul era cufundat într-o linişte adâncă, doar răbufnirile rare ale vântului puneau în mişcare orga, ce răsună sinistru.

În sfârşit, convoiul apăru de după coline – erau multe fecioare, mute, iar în mijloc zăcea mireasa morţii. Pentru un spectator cu cugetul poetic şi sensibil, întregul act avea ceva care inspira groaza, tocmai datorită teribilei maniere, de-a dreptul mecanice, în care se desfăşurau lucrurile, aşa precum muza tragică emoţionează cu atât mai mult, cu cât îşi frânge mai puţin mâinile. Sufletul meu – care seamănă mai degrabă cu o lăută acordată fals şi pe care, deci, nu se poate cânta niciodată o melodie pură, decât dacă diavolul însuşi anunţă vreun concert – n-a fost însă prea tare zguduit de cele văzute; în fond, n-a avut loc nimic altceva decât *o*

108

fugă nebună prin numeroase tonalităţi, cu oprire la o dizarmonie, şi anume:

Fugă prin *gamă*

„Viaţa fuge pe lângă om, oprindu-se doar în treacăt, aşadar zadarnic acesta o roagă să nu mai rămână o clipă, s-o întrebe ce anume doreşte de la el… Măştile, una mai schimonosită decât cealaltă, trec în zbor, ca şi simţămintele.

— Bucurie, strigă omul – răspunde-mi, de ce îmi zâmbeşti?! Dar masca fuge râzând.

— Durere, lasă-mă să te privesc în ochi, de ce mi te înfăţişezi, spune! A trecut şi ea.

— Mânie, de ce te uiţi aşa la mine? Dar şi tu ai dispărut.

Şi măştile se învârtesc împrejurul meu, într-o horă nebună; zboară cu mine, alerg şi eu – care mă numesc om – dar eu mă clatin în acest cerc, ameţit de privelişti şi străduindu-mă zadarnic să îmbrăţişez una dintre măşti, pentru a-i vedea faţa adevărată; dar ele dansează, dansează mereu, iar eu, eu ce să fac în cercul ăsta nebun? Daţi-mi o oglindă, voi, actori de farsă, să mă privesc de aproape; sunt plictisit să mă tot uit la aceleaşi chipuri, care se schimbă doar între ele. Daţi din cap? Ce vreţi să spuneţi? Cum, nu-i niciun Eu în oglindă? Oare eu voi fi fiind numai gândul unui gând, visul unui vis? Voi nu mă puteţi ajuta să dobândesc un trup? De ce scuturaţi din clopoţeii voştri, făcându-mă să cred că sunt ai mei? O, nu, e îngrozitor de pustiu aici, înăuntrul meu, dacă vă ascund pe voi, măştilor! Dar vreau să privesc atent

109

În mine însumi – nu se aude decât un ecou slab, care se pierde treptat; nu e nimic, şi totuşi văd ceva – e, pesemne, Nimicul cel pe care-l văd! În lături, în lături din preajma mea! Urmaţi-vă dansul, măştilor!”

Călugăriţa tocmai a coborât în cavou. Oh, terminaţi-vă jocul, ca să mă pot convinge dacă e glumă ori nu. Căci chiar şi pe ultimul drum mireasa morţii e însoţită de o mască – nebunia. Masca zâmbeşte misterios, dar oare, în spatele ei, faţa cea adevărată e îngrozită sau liniştită? Cine-mi poate spune asta?

E drept că, pentru a-i ţine companie miresei, va fi zidit împreună cu ea un şarpe – foamea – care i se va încolăci în jurul trupului, mâncând-o până la Eu. Când va dispărea şi cea din urmă mască, iar Eul va rămâne singur, doar cu sine însuşi, oare cum îşi va petrece el timpul?

Ciocanele zidarilor lovesc surd, aşezând o piatră după alta în bolta cavoului. A rămas doar o mică spărtură, prin care se zăreşte zâmbetul sinistru al îngropatei; lumina palidă, care se furişează anevoie, ţine totul ascuns, iar morţii vii citită, în loc de „noapte bună”, un serios „miiserere” 65 deasupra capului celei îngropate.

Când m-am întors, l-am găsit pe portar ca de obicei, cu vechea-i

mască sumbră.

„— Acum urăşti oamenii?” m-na întrebat.

„— Sunt aproape singur cu mine – am zis – şi urăsc sau iubesc cât mai puţin cu putinţă! încerc să gândesc că nu mă gândesc la nimic şi, în cele din urmă, izbutesc să ajung până la mine însumi!”

110

„— Ia viermele ăsta cu tine – a continuat bătrânul, ridicând pătura de pe un băiat care dormea – nu vreau să-l ţin în preajma mea, căci mai am uneori accese de dragoste pentru om, aşadar cu uşurinţă s-ar putea întâmpla să-l sufoc, în nebunia mea!”

„— Mi-au dat copilul ca să-l duc de-aici – mi-a zis portarul – căci sfintele fecioare nu suportă nimic masculin în afara imaginilor din tablouri; pe mama băiatului ai văzait-o îngropată, caută-l acum pe tatăl lui, sau aruncă-l pe micul cetăţean în lume, nu-i niciun pericol pentru puiul de om – nu va pieri”.

„— îl cunosc pe tatăl copilului!” am răspuns şi am ieşit din colibă cu băiatul în braţe. Afară stătea necunoscutul în mantie. M-a oprit. „Mireasa e îngropată; acesta e fiul tău!” Spunând acestea, i-am pus băiatul în braţe, iar el l-a strâns mut la piept.

111

A UNSPREZECEA VEGHE DE NOAPTE

ele ce urmează reprezintă un fragment din istoria necunoscutului în mantie. Îmi place relatarea directă, din această cauză îl las să vorbească personal:

„— Ce este, oare, soarele?” am întrebat-o, într-o zi, pe mama mea, când ea îmi descria tocmai răsăritul soarelui văzut de pe un vârf de deal.

„— Biet copil, n-ai să înţelegi asta niciodată, te-ai născut orb!” a răspuns ea mişcată şi mi-a trecut cu blândeţe mâna peste ochi.

112

Tot trupul îmi ardea. Descrierea mă entuziasmase, între oameni şi dragostea mea pentru ei se afla un perete despărţitor; dacă aş putea zări soarele, măcar o singură dată – credeam eu – acest zid ar dispărea, iar eu aş fi mai apropiat de mama mea.

Fantezia îmi lucra cu frenezie, spiritul plin de dor tindea să străpungă forţat corpul şi să privească lumina. Da, acolo se afla patria închipuirilor mele, Italia, ţara minunilor naturii şi ale artei.

Vorbeau mult despre noapte şi zi. Pentru mine nu exista decât

un singur lucru: ziua veşnică ori noaptea veşnică; ei credeau că o vedeam doar pe ultima!

Şedeam în întunericul ce mă înconjura, şi minunata lume, mare şi frumoasă, răsărea în spiritul meu, dar îmi lipsea lumina şi, cu ochii legaţi, mă căţăram pe viaţă ca pe o stâncă înaltă cât cerul; simţeam obrazul catifelat al florii, îi sorbeam parfumul, dar visam că floarea însăşi e infinit mai frumoasă decât parfumul şi obrazul ei mătăsos.

Un vis nemaipomenit m-a făcut să zăresc, într-o noapte, lumina; era într-adevăr lumină, dar când m-am deşteptat, m-am străduit zadarnic să rechem la viaţă visul.

În perioada aceasta, muzica a intrat ca un geniu tandru în carcera mea sumbră, împodobindu-şi coardele cu coroanele gingaşelor flori ale poeziei. Era pământul sfânt cel pe care păşeam acum – prima Italie a dorului meu.

Îngerul care a trecut pe la cele două muze, aducându-mi-le, a fost o fată – madona din cer

Îi lăsase numele ei. De aceeaşi vârstă cu mine, Maria mă incinta prin cântecele şi vorbele ei, trezea dragostea şi speranţa din visul muzelor, pentru ca ele să privească luminos, odată cu mine, în juru-le, intrând în viaţă ca două vestale dintre cele mai frumoase.

Maria era o fată orfană. Mama mea, când a luat-o la ea, a jurat solemn s-o dedice cerului, dacă vreodată voi vedea lumina. Acum tânjeam mai puţin după soare, căci el mi-o răpea pe Maria, cu toate cântecele ei.

În curând, am auzit vorbindu-se des despre un medic, a cărui artă – se zicea – ar putea da rezultate bune în cazul meu. Eu mă zbăteam între sentimente contradictorii – dragostea pentru soare şi cea pentru Maria erau la fel de puternice în sufletul meu. A trebuit ca aproape cu forţa să mă duc la medic.

Mi-a recomandat linişte – şi pieptul meu s-a înălţat semeţ. Stăteam la porţile vieţii, spre a fi născut a doua oară. Am simţit o durere violentă în ochi, am scos un ţipăt, căci visul s-a întors la mine – am văzut lumină! Mii de raze şi scântei strălucitoare – da, acum priveam la comorile vieţii.

Apoi m-am cufundat din nou în noaptea de mai înainte. Mi s-au

pansat ochii şi aveam voie doar din când în când să intru în lumea cea nouă.

Nimic despre intervalele dintre aceste clipe: mi s-au arătat puţine obiecte şi nicio fiinţă vie, în afara medicului, nu s-a apropiat de mine până ce acesta n-a considerat că sunt complet refăcut, pentru a putea suporta lumina intensă a zilei.

114

M-a condus în noapte. Deasupra capului meu, în depărtarea nemăsurată, străluceau constelaţiile, iar eu stăteam sub miile de lumi îndepărtate, ca un om beat. În faţa mea, se înălţau sumbri munţii, ruine vechi ale unui pământ de mult apus; în jurul creştetelor lor se jucau fulgi albi, în văzduhul fără nori. Păduri adânci li se odihneau la picioare, clătinându-şi uşor frunzişurile negre. Medicul stătea grav şi mut lângă mine – la câţiva paşi mai departe, se zărea mişcându-se, parcă o făptură înveşmântată în văluri.

Deodată, scena s-a schimbat; deasupra munţilor păreau să se înalţe spirite, şi stelele au pălit ca de spaimă, iar în spatele meu s-a dezvăluit o oglindă imensă – marea lumii.

Pământul era învăluit uşor de ceţuri. Dar spiritele au zburat iute, iar când stelele au dispărut, trandafiri aurii au prins să se ridice înspre albastrul cerului, şi o primăvară magică a început să înflorească în văzduh. Puternic, din ce în ce mai puternic, s-a înălţat parcă din valuri o mare incandescentă, şi flacără după flacără ardea în şuvoiul cerului.

Mi-am acoperit ochii cu mâinile şi am căzut la pământ.

Când m-am trezit din nou, zeul pământului plutea în aer, iar mireasa îşi rupsese toate vălurile, dezvelindu-şi cele mai atrăgătoare frumuseţi ochiului domnului.

Primăvara era un dulce vis. Stelele oerului ardeau ca florile adevărate în iarba întunecată, iar marea de lumină se rostogolea, din mii de izvoare, asupra

115

Naturii. Era un tot, născut din dragoste: fructe roşii şi copaci cu coroane în floare, cununi parfumate în jurul colinelor şi munţilor; diamante, în ciorchine arzătoare; fluturi mii, flori zburătoare, se jucau în văzduh; cântece de bucurie, lăudând, răsunau de pretutindeni.

Deodată, au auzit mişcându-se ceva în spatele meu m-am uitat iute înapoi: ah, pentru prima oară am văzut ochiul lăcrimând al

mamei!

O, Noapte, Noapte, revino! Nu mai pot suporta atâta lumină şi atâta dragoste!

116

A DOUĂSPREZECEA VEGHE DE NOAPTE

apt e că în lume lucrurile se petrec destul de întâmplător, tocmai de asta îl opresc pe necunoscutul în mantie la mijlocul povestirii sale. Ar fi de dorit ca mulţi poeţi şi prozatori mari să ştie să se oprească de la sine la timpul potrivit; la fel, moartea ar trebui să intervină atunci când se cuvine în viaţa oamenilor celebri – exemplele o atestă.

Adesea omul se ridică spre soare întocmai ca vulturul, părând desprins de pământ, astfel că toţi se uită admirativ după cel ce-i orbeşte cu strălu

117

— Cirea lui; dar, deodată, egoistul se întoarce şi, în loc să fi răpit, ea Prometeu, raza soarelui, pentru a o aduce pe pământ, leagă ochii celor din jur.

Cine nu-l cunoaşte pe vulturul soarelui a care pluteşte prin istoria mai nouă!

În ceea ce-l priveşte, de altfel, pe necunoscutul meu, îl las pe mâna autorilor lihniţi după motive romantice, pentru că aceştia, relatând povestea lui, să câştige şi ei ceva; să-l caute, deci, şi să-l lase să-şi termine povestea.

În noaptea asta, a fost zarvă mare. Din casa unui poet celebru a zburat o perucă şi, imediat după ea, posesorul ei, încât era îndoielnic dacă el îşi urmăreşte nesilit de nimeni bunul sau a fost trimis să-l urmărească. Din pricina acestei îndoieli, l-am oprit, determinându-l să se confeseze.

„— Prietene – a zis el – doresc nemurirea şi am pornit pe urmele ei. O să afli singur că e teribil de greu să devii celebru, dar că e infinit mai. greu să trăieşti. În toate domeniile, lumea se plânge de supraaglomeraţii, asta se întâmplă şi în domeniul celebrităţii şi al supravieţuirii, în plus există plângeri cu privire la unii indivizi dubioşi, angajaţi în ambele domenii, încât nimeni nu mai poate fi crezut pe cuvânt. Mie mi s-au făcut mari greutăţi, şi n-am reuşit încă să ajung la nimic. Spune şi dumneata, ce şanse are în lumea asta un om care nu poartă o coroană încă de la sânul mamei, sau oare nu învaţă, de îndată ce iese din găoace, să se oaţăre pe crengile unui arbore genealogic,

oricare nu aduce cu sine decât un Eu gol şi membre sănătoase. Nu cunosc nimic mai stupid în epoca

118

noastră decât faptul că slujbele, onorurile, ordinele şi medaliile stau gata pregătite înaintea celui ce le va ocupa sau le va purta. Oare un biet sărăntoc, care la naştere n-a putut să se cuibărească nici măcar într-un surtuc călduros, nu-şi doreşte să fi ieşit din maică-sa lipsit de membre, pentru ca măcar să fie privit cu milă şi hrănit? Cred că mă înţelegi, camarade!

Am încercat în fel şi chip să progresez, dar întotdeauna – zadarnic; asta, până ce am descoperit că am nasul lui Kant, ochiul lui Goethe, fruntea lui Lessing, OT gura lui Schiller şi dosul mai multor oameni celebri: am atras atenţia asupra acestui fapt şi, într-adevăr, am găsit ascultare, ba au început chiar să mă admire. Am continuat aşa şi am scris unor mari spirite, rugându-le să-mi dea câte ceva din vechiturile lor; norocul m-a favorizat atât de mult, încât acum păşesc în pantofii în care a umblat cândva însuşi Kant, ziua îmi pun peste peruca lui Lessing pălăria lui Goethe, seara port scufia de noapte a lui Schiller, ba am mers şi mai departe, învăţând să plâng ca şi Kotzebue şi să strănut ca Tiecka; să mă crezi când îţi spun că, uneori, provoc în acest fel impresii teribile, căci, în fond, omul locuieşte în corp, deci preferă să aibă de a face cu trupul mai degrabă decât cu spiritul; nu te mint povestindu-ţi că cineva, văzându-mă păşind ca Goethe, cu pălăria aşezată invers şi cu mâinile ascunse în faldurile hainei, m-a asigurat că asta îl amuză mai mult decât cele mai noi scrieri ale lui Goethe. De atunci, sunt invitat în casele cel mai distinse, şi mă simt tare bine aşa.

119

Numai azi nu prea mi-a mers bine, căci, pregătindu-mă să-l observ pe ascuns, între cele patru ziduri ale sale, pe un cunoscut spirit foarte important, m-a tratat de îndată ca pe un hoţ, deşi ceea ce i-am furat cu ochiul nu era cine ştie ce lucru lăudabil!”

După aceste cuvinte, şi-a pus din nou pe cap peruca lui Lessing şi a mai făcut următoarea remarcă sarcastică:

„— Prietene, la ce foloseşte nemurirea, dacă, după moarte, peruca e mai nemuritoare decât omul care a purtat-o? Despre viaţa în sine nu vreau nici măcar să vorbesc, căci, în timpul vieţii, doar muritorul cel mai pârlit umblă ţanţoş ca un nemuritor, în timp ce geniul, oriunde se arată, e lovit cu pumnii; adu-ţi aminte de capul care

a purtat înaintea mea această perucă, şi-mi vei da dreptate! Noapte bună!”

Am lăsat nebunul să fugă.

În cimitir, se învârtea sub clar de lună un om tânăr; m-am apropiat mult de el, dar nu m-a observat, pentru că era preocupat să producă pentru sine, gesticulând violent şi declamând, o stare de desperare moderată; mijlocul era sigur şi am recunoscut în el, într-adevăr, un predicator care nu putea fi mişcat până la lacrimi decât dacă se auzea pe sine însuşi vorbind foarte aprins; încetul cu încetul, a reuşit în felul acesta, ba, la sfârşit, a scos un pistol şi l-a rezemat de câteva ori de frunte, până ce a ajuns la un asemenea grad de intensitate, că a fost destul de curajos să apese pe trăgaci – dar pistolul n-a funcţionat şi, din

120

cauza mişcării violente, i-a căzut şi coada de păr falsă. Deoarece chestiunea mi s-a părut totuşi cam nu ştiu cum, am sărit şi i-am dat pistolul căzut> adăugând câteva cuvinte potrivite. Sub primul impuls, a crezut că pistolul e pumnal, şi şi-a dat cu el câteva lovituri serioase, evident zadarnice. Am încercat să-l fac să-şi vină în fire prin observaţia că situaţiile tragice sunt deseori deranjate de incidente comice ca, de pildă, de o meşă pierdută de regele Lear în scena nebuniei, şi alte asemenea lucruri, reuşind în cele din urmă să-l fac să se aşeze pe un mormânt, pentru ca să-i pot prinde la loc coada falsă. În timpul acestei acţiuni, am încercat să-l pocăiesc, făcându-i apologia vieţii; m-a ascultat în linişte, dat fiindcă în tot acest timp îl ţineam strâns de păr.

Apologia vieţii

„— Doamne, ce frumoasă e, totuşi, viaţa! Şi ce te-o fi apucat, tinere, de vrei s-o arunci cu atâta uşurinţă, ca pe această coadă de păr? Apucă funda cât de scurt poţi şi, în timp ce-ţi voi prinde părul, vreau să-ţi atrag atenţia asupra unor lucruri frumoase.

Ce anume nu vă convine din cele ce se află pe pământ, şi vă aşteptaţi să găsiţi mai bine întocmit în cer – dacă este, într-adevăr, vreun alt cer sau mai multe în afara celui din văzduh, de deasupra noastră? Oare nu găsiţi totul cât de cât aranjat aici, jos? Ştiinţele, cultura şi moravurile, la modă, sunt în floare; statul general e, ca în Olanda, împărţit

121

pe canale şi şanţuri, în care toate capacităţile umane sunt

distribuite şi dirijate cu iscusinţă, ca să nu existe pericolul unei mari inundaţii, în cazul în care s-ar uni toate laolaltă. Există oameni atât de solid plasaţi, încât pot fi consideraţi adevărate ciocane ori cleşti destul de bune, şi care, prin asta, nu pierd nimic din nemurirea lor; priveşte acest colos căruia i se zice omenire – pe el totul se mişcă, lucrează şi circulă: primul se caţără pe al doilea, iar acesta, la rândul lui, pe al treilea, ca echilibriştii; unul duce cu el, în sus, invenţii, acela – sisteme; nu poate întârzia prea mult momentul când neamul omenesc, care se tot înalţă pe propriii săi umeri sau, ca şi Münchhausen, se scoate din noroi, trăgându-se în sus de propria-i coadă, va ajunge, în cele din urmă, până la ceruri, nemaifiind necesar atunci să te mai gândeşti la alt cer. Dacă respectiva coadă se ţine strâns de cap şi nu e o coadă falsă, ca aceea pe care ţi-o fixez acum, oare ce nevoie mai e să urci pe altă cale într-o lume mai bună?

Şi ce speri să câştigi acolo, sus, prietene? Legi mai bune? Pentru ale noastre, de aici, de jos, vorbeşte vârsta lor! Moravuri mai bune? Ne-am înălţat atât de sus în acest domeniu, încât aproape c-am ieşit din el, şi stăm acum deasupra lui! Constituţii mai bune? Oare n-ai atâtea înaintea ochilor tăi, ca pe o hartă în culori? Prietene, du-te în Franţa, unde constituţiile se schimbă odată cu moda, şi unde ai posibilitatea să le încerci pe toate pe rând – din monarhie s-a făcut republică, şi apoi iarăşi tiranie – acolo poţi fi deopotrivă mare, apoi mic, una scurt timp după alta, iar până la urmă devii obişnuit de

tot, ceea ce va rămâne întotdeauna lucrul cel mai interesant pentru omenire.

Prietene, împotriva urii de oameni există un remediu minunat. Am exemplul unui tribunal bun, care m-a abătut cândva de la sinucidere; săturat, am exclamat: „— Viaţa e, totuşi, frumoasă!”

Aşa precum alţii socot capul sau inima drept lăcaş al vieţii, eu consider, în acest sens, stomacul; tot ce s-a creat temeinic şi măreţ e, de cele mai multe ori, opera stomacului. Omul e o creatură devoratoare: dacă-i pui multe bucate în faţă, în orele de digestie produce cele mai reuşite lucruri, se luminează mâncând şi devine nemuritor. Ce înţeleaptă e atitudinea statului de a-i lăsa, periodic, pe cetăţeni înfometaţi! (ca pe câinii pe care urmăreşti să-i faci artişti). Pentru o masă bună, poeţii cântă ca privighetorile, filosofii formulează sisteme, judecătorii judecă, medicii vindecă, popii urlă, muncitorii

ciocănesc, lovesc, construiesc, ară, iar statul ajunge, prin mâncare, la cea mai înaltă cultură. Ba susţin că, dacă creatorul ar fi uitat de tot stomacul, lumea ar mai zace încă crudă, ca în Ziua Creaţiei, şi nici n-ar merita să stăm de vorbă acum despre ea.

Ce părere aveţi însă despre acea viaţă, în care nu puteţi lua cu dumneavoastră acest suflet interior al întregii culturi şi în care vreţi să pătrundeţi doar spiritual?

— Nu te smuci, abia acum îţi leg funda!

— Prietene, spiritul fără stomac seamănă cu ursul care-şi suge leneş propriile labe. E simplul deţinător al acestui sac ce atârnă în interiorul lui şi, dacă i-l tăiaţi, s-a zis cu el. Dacă există o metempsihoză – de care, personal, nu mă îndoiesc – şi dacă spin

123

tele decedate, după cum e verosimil, intră tot atât de bine în flori, fructe etc, ca şi în animale, atunci unde se poate afla acest canal de legătură al spiritelor decât în stomacul care le devorează; prin acesta, după ce animalicul a dispărut din ele, acestea urcă din nou în cap, şi e evident că putem recepţiona confortabil, doar prin simpla îngurgitare, pe cei mai mari înţelepţi, precum Platon, Hemsterhuis, *69* Kant etc.

Gândiţi-vă la exemple: Goethe, care a adunat în sine pe Hans Sachs, pe romantici şi pe greci, e un tot atât de mare mâncău pe cât e de mare poet, şi probabil că a păpat aceste spirite. E posibil ca Bonaparte să-l fi mâncat pe Iulius Caesar, şi doar spiritul lui Brutus mai pare să umble, pe undeva, nemâncat.

Cum e posibil, prietene, să te dezici de acest stomac şi de această viaţă, şi să vrei să zbori din maşina artificială în care se învârtesc şi se sucesc mii de rotiţe? Câte scene nu se află în jurul tău, pe care poţi evolua ca erou! Câmpuri de bătălie, almanahuri, ziare literare, teatrul mare şi teatrul mic…”

„— Joc la Teatrul Curţii, m-a întrerupt tânărul, făcând o plecăciune în chip de mulţumire pentru coada falsă pe care i-o prinsesem la loc cu mâna mea. Pistolul e, de altfel, neîncărcat, iar eu am căutat, pur şi simplu, lângă un mormânt oarecare, cu o desperare mimată, să mă transpun în persoana unui sinucigaş pe care am a-l întruchipa mâine. Sobrietatea e mormântul artei! Eu, pe cât posibil, mă introduc în pasiuni ca în imensele mănuşi de luptă.

124

Îmi interpretez caracterele cu sentiment şi, ca maeştrii cei mai mari, sunt zgârcit măcar azi – când am de jucat rolul unui zgârcit, şi nebun – când joc un personaj nebun".

Şi dus a fost, iar pe mine m-a lăsat simţindu-mă aproape lipsit de gust şi ridicol. „— O, lume falsă – am strigat îndârjit – în care nimic nu mai e adevărat, nici măcar cozile locuitorilor, o, loc pustiu şi dezgustător, unde mişună nebunii şi măştile, cum e, oare, posibil să se avânte cineva, aici, până la un oarecare entuziasm!"

Teribil aş fi avut chef acum, noaptea, să zbor cu aripi mari, negre, de diavol, în jurul globului. M-am scuturat şi am râs; aş fi smucit cu plăcere din somn tot neamul omenesc ce dormea, ca să-l pot privi în halat, aşa, fără fard, cu dinţi falşi, cozi, sâni ori dosuri aplicate, fixate bine. Ce-aş mai fi fluierat şi ce-aş mai fi râs cu răutate de toată şleahta asta greţoasă…

125

A TREISPREZECEA VEGHE DE NOAPTE

m urcat dealul aflat la ieşirea din oraş. Era ziua echinocţiului de primăvară, iar bătrâna zână Tema stătea şi-şi fierbea, la miezul nopţii, buruienile vrăjite, ca să apară „a doua zi, cu părul sur lepădat şi cu zbârciturile netezite, frumos împodobită de bucle şi cununiţă, ca o-*tâ*nără nimfă, şi să-şi poarte la sân copiii nou – născuţi. Jos, în vale, un cioban a suflat din cornu-i alpin, iar sunetele lui vorbeau atât de ademenitor despre o ţară îndepărtată, şi despre dragoste, şi ţi

126

nereţe, şi speranţă, încât am compus, drept acompaniament, următorul

Ditiramb despre primăvară

Când apari, sora ta sumbră, iarna, fuge speriată, scutul şi zalele îi cad zornăind; iar pământul cel tânăr, roşind de arşiţa zorilor, devine înfloritor, şi tu îi aşezi pe creştet cununa de mireasă. Ultimii gheţari se scufundă, apele eliberate curg liniştit printre flori şi bolţi răcoroase de tufişuri înverzite; dealurile găzduiesc stâne, sus, aproape de văzduhul albastru, iar pe povârnişurile lor pasc în tihnă turme pestriţe. Florile visează, privighetoarea înalţă triluri de dragoste. Copacii îşi împletesc ramurile în coroane parfumate, dăurindu-le cerului; vulturul se închină strălucirii soarelui, iar în urmă-i ciocârlia zboară beată de bucurie – pământul e doar atât de frumos! Fiecare potir parfumat devine o cameră nupţială, fiece frunză e o mică lume – totul ia viaţă şi

dragoste de la pieptul fierbinte al mamei! Numai omul…”

Aici cornul alpin a amuţit dintr-odată; ultimul cuvânt, ultimul ton au murit.

„— Te-ai oprit la aceste cuvinte, mamă natură? De ce? Şi în mâna cui ai trecut mai departe pana? Oare nu eşti în stare să răspunzi la întrebarea de ce toate fiinţele tale sunt fericite dormind, numai omul stă treaz şi întrebător, fără a primi însă răspuns? Unde e templul lui Apolo – în care se află vocea, singura care răspunde? Nu aud decât ecoul, ecoul propriilor mele vorbe – oare sunt singur?

127

Singur! strigă vocea batjocoritoare. Mamă, mamă, de ce taci? Oh, n-ar fi trebuit să scrii ultimul cuvânt al creaţiei, dacă ai vrut să te opreşti aici. Am răsfoit şi am tot răsfoit cartea cea mare, şi nu găsesc nimic decât acel singur cuvânt despre mine, iar în spatele cuvântului – o cratimă, ca şi cum poetul ar fi păstrat în minte caracterul pe care voia să-l schiţeze, scriindu-i doar numele. Să admitem, caracterul a fost prea greu de executat – atunci de ce poetul n-a tăiat şi numele, care acum stă singur, se uită mirat la sine şi nu ştie ce să facă din el însuşi.

Nume, închide cartea, până ce poetul va fi dispus să completeze foile goale, la începutul cărora figurezi doar ca titlu!”

Pe deal, în mijlocul muzeului naturii, construiseră încă unul, mai mic, destinat artei, în care au intrat acum mai mulţi cunoscători şi diletanţi cu făclii arzând, pentru ca, în luminile ce pâlpâiau, să şi-i imagineze cât mai vii pe morţii dinăuntru. Şi eu am, din când în când, din răutate mai mare sau mai mică, toanele mele artistice, şi adesea trec cu plăcere din camera mare a artei în cea mică, pentru a vedea cum omul, chiar şi lipsit de darul de a insufla viaţă, se apucă totuşi să sculpteze şi să cioplească ceva „drăguţ”, despre care crede apoi că depăşeşte natura însăşi.

I-am urmat pe aceşti cunoscători şi diletanţi!

În faţa mea, au apărut zei de piatră infirmi, fără braţe, fără picioare, ba unii chiar fără cap – tot ce se crease până atunci în materie de mască umană, tot cerul unui neam mare scufundat, dezgropat din

128

Herculane şi din albia Tibrului. O casă de invalizi, de zei şi eroi nemuritori, clădită în mijlocul unei omeniri jalnice.

Vechii artişti, care au gândit şi creat aceste torsuri de zei, au trecut pe dinaintea spiritului meu.

Un mic diletant dintre cei de faţă s-a cocoţat cu greu pe o Venera de Medici, fără braţe; diletantul, cu gura ţuguiată şi aproape lăcrimând, se străduia să sărute fundul Venerei, partea cea mai reuşită artistic – se zice – a acestei zeiţe. Pe mine treaba asta m-a înfuriat, pentru că, în această epocă lipsită de inimă, nimic nu e mai enervant decât grimasa entuziasmului pe care o pot simula unii; mânios, m-am urcat pe un piedestal gol, spre a irosi câteva cuvinte:

„— Tinere confrate într-ale artei! m-am adresat lui. Fundul zeiesc e prea înalt pentru dumneavoastră şi, având în vedere statura-vă scundă, e clar că n-o să ajungeţi la el fără a vă frânge gâtul! Vă vorbesc din dragoste faţă de om, căci mi-ar părea rău să vă puneţi viaţa în pericol. De când cu primul păcat, înaintea căruia, după spusele rabinilor, Adam măsura cam o sută de coţi, am devenit în mod vizibil mai mici şi, de la o epocă la alta, suntem din ce în ce mai minusculi, încât în secolul nostru trebuie să prevenim serios încercări riscante, ca aceasta de faţă. Ce vreţi, de fapt, de la fecioara de piatră care, dacă nu inar lipsi braţele adevărate, în clipa asta, din cauza dumneavoastră, s-ar transforma într-una din fier, 70 ca să vă cuprindă; cele pe care i le-au adăugat nu constituie un pericol, ele nu sunt bune nici pentru un pumn à la Berlichingen, 71 se-C. 9 cd. 7303 – 973

129

mănând mai degrabă cu cele de lemn prinse de corpul soldaţilor ciuruiţi de gloanţe. Oh, prietene, orice ar repara sau ar cârpi artiştii-medici ai perioadei mai noi, ei nu vor reuşi totuşi să pună pe picioare pe zeii mutilaţi de timpul perfid – aceştia vor trebui să rămână întotdeauna ca invalizi sau emeriţi, aici, în linişte. Cândva, când mai stăteau încă drepţi şi aveau braţe, coapse şi capete, o întreagă generaţie de eroi se prosterna în faţa lor, zăcând în colb; acum e invers: eu zac jos, în timp ce secolul nostru iluminat stă în picioare, iar noi înşine ne străduim să ne erijăm în zei cât de cât reuşiţi.

Prieten al artei, unde am ajuns, de îndrăznim să răscolim mormintele sacre ale zeilor şi să scoatem la lumină morţii nemuritori, deşi ştim cât de aspru era pedepsită de romani profanarea chiar şi a mormintelor omeneşti. E drept că oamenii luminaţi de astăzi îi socotesc pe aceşti morţi drept nişte idoli, arta fiind privită doar ca o sectă păgână introdusă în secret, care-i adoră şi idolatrizează pe aceştia din urmă. Dar, în fond, ce e cu arta asta de azi, prietene al artei? Cei vechi înălţau imnuri, Eschil şi Sofocle compuneau coruri, spre

lauda zeilor; religia noastră artistică modernă se roagă sub formă de critică, având evlavia doar în cap, în timp ce evlavioşii adevăraţi o au în inimă.

Ah, să îngropăm la loc vechii zei! Pupă-i dosul, tinere, pupă-l, şi cu asta – basta! Cealaltă parte, prietene, bănuiesc că nu vreţi s-o mai adoraţi, de aceea încetaţi a mai admira pe contul naturii, căci mă opun categoric umanizării acestor zei. Alegeţi: ori vă închinaţi lor, ori îi îngropaţi la loc!

Nu te uita aşa, dragul meu! Adu o dată natura, în persoană – mă refer la cea autentică – în acest lăcaş al artei şi las-o să vorbească. Pe toţi dracii, va râde de masca umană comică, ce trebuie să i se pară tot atât de lipsită de gust cum pare momâia din scrisoarea lui Horaţiu către Pisoni. 72

Las-o pe ea să spună dacă, într-adevăr, ea va fi potrivit acest nas, special pentru acest deget de la picior, fruntea aceea – pentru gura aceea, acel dos

— Pentru acea mână; fac pariu că s-ar înfuria, dacă v-aţi propune să-i băgaţi în cap aşa ceva! Acest Apolo ar arăta, poate, ca un schilod dacă l-aţi continua de la degetul cel mic de la picior, acest Antinou 73 ar fi un Thersites, 74 iar acel Laocoon 75 tragic de puternic – un soi de Caliban, 76 dacă totul ar trebui reformat după legi naturale. Şi ce ar deveni, oare, această Minervă, lucrată până la culmea idealului, care stă acum în faţa dumneavoastră, cu capul defect

— Capul, în care tronează spiritul înţelept invizibil, după maniera fantomelor?

De fapt, această Minervă fără cap îmi trezeşte interesul în mult mai mare măsură decât acel Agamem-non cu capul învăluit, din cunoscutul tablou al lui Timantes.77 Aşa cum Agamemnon a inspirat artiştilor ideea de a lăsa să se întrevadă numai durerea nesfârşită, Minervă pare a sugera acelaşi lucru, privitor la idealul de frumuseţe. Artiştii noştri moderni se şi orientează în această privinţă: capetele create de ei pot fi considerate doar ca surogate, stând acolo sus, ca un soi de bile pe turnuri, numai pentru a încheia trunchiul. E drept, cei vechi au modelat şi ei pe oamenii lor tot din argilă, ca pe acest Prome

teu, dar au pus înăuntru scânteia solară; nouă nu ne place să ne jucăm cu focul – e pericol de incendiu – de aceea lăsăm la o parte

scânteia; ba există acum chiar o poliţie generală a focului care sufocă rapid orice flacără ce ar vrea să ţâşnească în sus. Astfel, scânteia solară nu mai poate apărea la noi. Înţeleaptă această instituţie a statului care preferă să aibă printre cetăţenii ei mai degrabă maşini bune şi utile, decât spirite îndrăzneţe, care scoate în bătăi vulpea din blana sa, pentru a i-o folosi, care preţuieşte mai mult membrele superioare şi picioarele, maşini durabile pentru învârtit şi călcat, decât capetele copiilor ţării. Statul, ca şi Briareus, 78 are nevoie de un singur cap, dar de o sută de braţe – asta-i!"

Am terminat speriat, căci, la lumina amăgitoare a făcliilor, tot acest Olimp schilodit părea că învie deodată; Jupiter mâniosul voia să se ridice din jilţ, Apolo cel grav se îndrepta spre arc şi lira sunătoare, în jurul lui Laocoon şi al fiilor săi se înălţau şerpii, gata să-i doboare; Prometeu, cu cioturile braţelor sale, forma oameni, Niobe cea mută îl apăra de săgeţile soarelui pe cel mai mic dintre copiii ei, muzele fără mâini, braţe şi buze se mişcau de parcă ar fi vrut să cânte vechile cântece dispărute – dar totul a rămas mut de jur-împrejur, mişcarea lor violentă „convulsivă, semăna cu aceea de pe un câmp de bătălie; doar departe, pe fundal, se zărea în întuneric, sumbru şi ţeapăn, un cor de Furii, care privea toată învălmăşeala asta într-un fel ce inspira groaza.

132

A PAISPREZECEA VEGHE DE NOAPTE

Întoarce-te cu mine la ospiciu, însoţitor tăcut, care mă întovărăşeşti în veghile mele de noapte. Îţi mai aduci aminte, desigur, de celula mea – dacă nu cumva ai pierdut firul povestirii mele ce se ondulează liniştit şi ascuns, ca un firişor subţire de apă printre stânci şi arbori. În această cămăruţă, ca în peştera sfinxului, stăteam închis cu enigma mea, şi era cât pe-aci să apuc drumul fericit – acela al nebuniei adevărate, pe care-l consideram singurul sistem valabil, tocmai

133

pentru că aveam ocazia să compar zilnic rezultatele acestei şcoli generale cu cele ale indivizilor…

„Vreau să anticipez puţin!" – spun scriitorii când vor să înşire o chestiune de la ou – iar eu trebuie să fac la fel, deoarece în această noapte intenţionez să clocesc singurul ou de privighetoare al iubirii mele; în jurul meu, privighetorile cântă pretutindeni, iar trilurile lor se unesc într-o minunată melodie de dragoste.

Cândva, dintr-o teribilă dudă împotriva omenirii, am interpretat, la un teatru de curte, pe Hamlet; am jucat ca actor-oaspete, având ocazia să vărs o parte din fierea mea asupra celor care stăteau tăcuţi la parter. În seara aceasta, s – a întâmplat că Ofelia a luat în serios nebunia ei simulată, şi a fugit de la teatru nebună de-a binelea. A fost o zarvă teribilă şi, aşa cum alţi directori obişnuiesc să se ocupe de însuşirea rolurilor, cel de faţă se străduia din răsputeri s-o scoată pe primadona lui din rolul studiat; dar în zadar, mina puternică a lui Shakespeare – al doilea creator – o apucase violent şi n-o mai lăsa, spre spaima tuturor celor de faţă. Pentru mine, a fost un spectacol interesant această intervenţie spectaculoasă a unei mâini uriaşe într-o viaţă străină, această transformare a unei persoane reale într-un personaj poetic, care se plimba acum în sus şi în jos, în coturni, pe dinaintea ochilor tuturor raţionalilor, şi făcea auzite cântece sacadate, ca nişte splendide maxime-fantome. În ciuda insistenţelor celor mai consistente, care o îndemnau să revină la raţiune, ea continua să protesteze împotriva acestui

fapt şi, până la urmă, n-a rămas altceva de făcut decât s-o trimită la ospiciu.

Spre marea mea uimire, aici ne-am întâlnit din nou. Cămăruţa ei se învecina cu a mea, deci o auzeam zilnic cântând despre sabotul de lemn şi pălăria, în formă de scoică, a iubitului ei. Un om ca mine, făcut din ură şi ciudă, şi care parcă ar fi fost născut nu de o mamă, ci de un adevărat vulcan, nu prea are în cap dragoste şi altele de soiul acesta; şi totuşi aici, la ospiciu, am fost cuprins de aşa ceva; e drept că, la început, nu s-a exteriorizat cu simptomele obişnuite – preferinţe pentru clar de lună, fluxul poetic spre cap şi altele asemănătoare – ci, din contra, prin năzuinţa aprigă de a face propagandă pentru nebunie şi pentru înfiinţarea unei vaste colonii de nebuni pe care să-i fac să se reverse asupra omenirii, spre groaza celorlalţi indivizi – raţionalii.

Acest sentiment nebun, denumit dragoste, şi care s-a aşternut ca un petic de cer pe pusta stearpă care e pământul, a început însă, în cele din urmă, s-o ia în serios şi în cazul meu; spre propria-mi spaimă, am compus mai multe poezii, priveam la lună, ba uneori chiar cântam, atunci când afară, în curtea os-piciului, privighetorile se întreceau în triluri. Odată, într-o astfel de seară melancolică, am simţit, într-adevăr, o oarecare emoţie, ba, în anumite ceasuri, eram în stare să privesc pe

gaura peşterii mele caucaziene, fără să mă gândesc la nimic precis. De asemenea, în această perioadă, am aşternut pe tabela mea de scris unele reflecţii, dintre care aş vrea să desprind aici câteva, destinate sufletelor simţitoare:

135

Către lună

„Chip blând, plin de bunătate şi sensibilitate – căci trebuie să le întruneşti pe amândouă, deoarece nici măcar acolo, în cer, nu deschizi gura ca să înjuri sau ca să caşti plictisită, când mii de nebuni şi îndrăgostiţi înalţă spre tine of-urile şi dorinţele lor, alegându-te confidentă. Înconjuri de tare multă vreme pământul, ca însoţitoarea şi curtezana lui, dar ai rămas aceeaşi prietenă fidelă, şi nu s-a pomenit nici măcar un singur moment în istoria omenirii până la Adam în care tu să fi devenit nerăbdătoare, să fi strâmbat din nas sau să fi arborat o mină dispreţuitoare, deşi ai auzit aceste ofturi şi jelanii de mii şi mii de ori. Eşti, în continuare, la fel de atentă, ba uneori poţi fi văzută folosind ca batistă un nor, spre a-ţi ascunde lacrimile. Un poet care recită din opera sa n-ar putea găsi un auditoriu mai potrivit ca tine, iar eu, care mă consum din cauza dragostei aici, la ospiciu, n-aş putea afla nicăieri un cicisbeu 79 şi un sfetnic mai apropiat. Cât de palidă eşti, amica mea, cât de compătimitoare şi, totodată, cât de grijulie cu toţi cei care, în acest moment, stau şi se uită la tine! Expresia ta blândă ar putea să fie luată uşor drept naivitate, mai cu seamă azi, când faţa ţi s-a împlinit şi arată rotunjoară şi bine hrănită; dar oricât te-ai îngraşă, nu mă las derutat – ştiu că rămâi mereu aceeaşi, şi descreşti din nou, şi te consumi, ba chiar îţi ascunzi cu totul faţa sub văluri, atunci când te copleşeşte emoţia, ca Agamemnon care plânge, încât nu se mai zăreşte nimic din tine, în afară de

136

partea de dinapoi a capului, devenită cheală de atâta jale! Adio, buna mea amică!”

Către dragoste

„— Femeie, ce vrei de te tot agăţi de mine? Oare mi-ai privit de aproape faţa? Tu – ou zâmbet şi chip drăgălaş, eu – cu obraz mânios şi îndârjit, de meduză! Draga mea, mai gândeşte-te, am fi o pereche cu totul nepotrivită. Dă-mi drumul, n-am ce face cu tine! Ei, drace! Zâmbeşti din nou? Mă ţii strâns? Ia să vedem ce zace sub masca de zeiţă pe care o ţii pe faţă şi cu care mă priveşti?! Ţi-o voi smulge, ca să

cunosc dihania ascunsă sub ea; căci, într-adevăr, nu consider faţa ta autentică prea atrăgătoare. Cerule, e din ce în ce mai rău – pluteşte un gângurit şi o adoraţie insuportabilă – vrei să mă scoţi cu totul din minţi! Femeie, cum de-ţi face plăcere să cânţi la un instrument atât de ţiuitor cum sunt eu! Compoziţia e scrisă pentru înjurături, iar eu trebuie să intonez un cântec de dragoste. Oh, lasă-mă să înjur, să nu mai scot sunete atât de jalnice! Suflă mai bine într-un flaut, eu cânt la el ca la o trompetă de război, iar când gânguresc, parcă aş bate zgomotos toba. Şi toate astea le-aş mai putea îndura cumva, căci se exprimă doar prin cuvinte şi sunete, şi aş putea, în timpul acesta, să mă gândesc în secret la altceva.

— Dar primul sărut!… Vai, n-am sărutat niciodată, din oroare faţă de ipocrizia drăgăstoasă şi emoţionantă. Dragoste răufăcătoare, de-aş şti că încerci să mă converteşti la aşa ceva, mi-aş încorda ultimele forţe şi te-aş azvârli de la mine!”

137

M-am chinuit cu aceste fragmente şi altele asemenea lor; am căutat să mă exteriorizez complet prin scris, ca unii poeţi care-şi aştern atâta vreme pe hârtie sentimentele, până ce scapă de ele, rămânând sobri şi seci.

Mie însă toate mi-au dat greş – simptomele au devenit tot mai critice şi am început să umblu adâncit în mine însumi, simţindu-mă, din această pricină, într-o dispoziţie aproape umană faţă de lume. O dată, mi s-a întâmplat să cred că omenirea e, poate, cea mai bună şi că omul însuşi e ceva mai mult decât primul animal de pe Terra, ba că are o oarecare valoare şi ar putea fi chiar nemuritor.

Când mi-am dat seama că am ajuns atât de departe, m-am declarat eu însumi pierdut şi, ca urmare, m-am comportat tot atât de banal şi nesărat ca orice îndrăgostit. Nu mă mai îngrozeam când comiteam versuri, ba puteam să rămân chiar mai multă vreme emoţionat, şi m-am obişnuit cu unele expresii pe care altă dată nu le-aş fi folosit nici în ruptul capului. Acum am dat drumul primei scrisori de dragoste, pe care o ataşez aici, împreună cu restul corespondenţei:

Hamlet către Ofelia

„— Ofelia, zeiţă divină şi atrăgătoare a sufletului meu! Această introducere cu care am deschis prima mea scrisoare către tine, încă pe vremea când ne iubeam pe scena Teatrului Curţii şi numai spre plăcerea spectatorilor, te-ar putea înşela şi ţi-ar putea vârî în cap ideea

că mai sufăr, ca atunci, de o demenţă fictivă şi de toate bazaconiile metafizice pe

138

care le-am moştenit de la şcoală. Nu te lăsa înşelată de aceasta, idolul meu, căci, de astă dată, sunt cu adevărat nebun, atât de mult totul este în noi şi nimic în afara noastră, ba, după cele mai noi şcoli, nu ştim dacă, în realitate, stăm pe picioare sau în cap; noroc că ne-am convins măcar de prima. O spun cu toată seriozitatea, Ofelia, să nu crezi cumva că vorbesc în bătaie de joc. Ah, cât de mult s-a schimbat bietul tău Hamlet – tot pământul acesta care, altă dată, i se părea o grădină pustie, numai cu spini şi ciulini, un loc de adunare plin de exalaţii pestilenţiale, s-a transformat acum, în faţa lui, într-un Eldorado, M într-o înfloritoare grădină a Hesperidelor; 81 era atât de liber şi sănătos tun – când a urât pământul, iar acum e un sclav şi aproape bolnav – când îl iubeşte. „Iubito" – aş vrea să pot spune „mult urâto", căci atunci înseamnă că n-ar exista nimic care să mă lege de acest glob tâmpit şi aş putea, vesel şi zglobiu să mă arunc de pe el în veşnicul neant – dar, din păcate, spun: „Iubito!", nu ca mai de mult: „Du-te la mănăstire!", căci sunt destul de nebun să cred că atunci când nebunul iubeşte, e şi el cineva, chiar dacă avansează cu atât mai repede spre moarte şi moartea spre el, până ce amândoi se întâlnesc şi se îmbrăţişează tare şi pentru vecie, fie că aceasta se întâmplă pe piatra unde a adormit sfântul Gustav, 82 pe schela unde a sângerat frumoasa Maria, 83 sau în orice alt loc mai bun sau mai rău.

Ştiu sigur că duşmanul cel rău pluteşte rânjind în bătaie de joc deasupra pământului, azvârlindu-i cinic dragostea ca o mască încântătoare, pentru care

139

se bat acum toţi pământenii – să şi-o ţină în faţă măcar o clipă. Vezi, şi eu am apucat-o, din păcate, şi mă alint destul de drăgăstos cu capul sortit morţii aflat în spatele ei; pe toţi dracii, am chiar chef să înmulţesc omenirea prin tine! Oh, de n-ar exista masca asta blestemată, fiii pământului precis ar fi jucat o festă Zilei celei din urmă, printr-o lege împotriva populaţiei, pentru ca bunul dumnezeu, sau oricine ar fi cel care, la sfârşit, mai vrea să privească o dată pământul, să-l găsească, spre surprinderea lui, complet depopulat.

Dar lasă-mă să ajung, în sfârşit, la punctul pe care, din nefericire, oricât m-aş strădui, nu-l pot evita – la declaraţia mea de dragoste!

Mai furios, mai revoltat şi mai plin de ură împotriva oamenilor ca în acest moment n-am fost de când sunt, acum, când cu mânie îţi scriu că te iubesc, te ador şi că, după dorinţa mea de a te urî şi de a te dispreţui, nu cunosc niciuna mai aprigă decât mărturisirea dragostei tale pentru mine. Până atunci, rămân al tău îndrăgostit.

Hamlet" *Câelia către Hamlet*

„Dragoste, ură şi, la sfârşit, demenţă – toate se află în rolul meu, dar spune-mi: ce sunt, în fond, toate astea, ce să pot alege?! Oare există ceva ca atare ori totul nu e decât cuvânt, şi abur, şi multă fantezie?… Vezi, nu pot distinge dacă nu sunt vis, dacă e numai joacă sau chiar adevărul, şi dacă adevărul reprezintă mai mult decât o joacă: există un

140

Înveliş sub care se ascund toate, iar eu sunt, de multe ori, cât pe-aci să-mi pierd uzul raţiunii din pricină că nu-mi dau seama în ruptul capului.

Ajută-mi să-mi recitesc rolul, să-mi dau seama dacă exist şi în afara jocului meu, sau dacă totul e numai rol, iar eu – la fel. Cei vechi se închinau zeilor şi, i printre aceştia, unuia pe care-l numeau Vis. Acesta trebuie să se fi simţit ciudat dacă i-ar fi venit cumva prin minte să se fi considerat drept real, cu toate că rămânea vis. Aproape îmi vine să cred că omul e tot un asemenea zeu. Aş vrea să mă întreţin o clipă singură cu mine, ca să aflu dacă iubesc eu însămi sau doar numele meu – Ofelia – şi dacă dragostea în sine reprezintă ceva sau, şi ea, nu e decât un simplu nume. Vezi, caut să-mi ajung urmele grăbindu-mă, dar fug mereu în faţa mea, iar numele meu – după mine; acum îmi recit din nou rolul, dar rolul meu nu sunt eu însămi. Du-mă înapoi la Eul meu, şi-l voi întreba dacă te iubeşte.

Ofelia".

Hamlet către Ofelia

„Nu medita atât de adânc asupra unor astfel de lucruri, fiindcă sunt atât de încâlcite, încât te pot duce uşor la ospiciu. Totul e rol, rolul însuşi şi actorul oare îl joacă, iar acesta, cu gândurile, planurile, poznele şi entuziasmul aparţine momentului, care fuge repede ca şi cuvântul de pe buzele comedianţilor. Totul e un teatru, fie că acel comediant joacă pe pământ ori cu doi paşi mai sus, pe scândură.

141

ori cu doi paşi mai jos, în pământ, unde viermii primesc replica de la regele care se retrage; fie că scena este decorată ca pentru

primăvară, vară, toamnă sau iarnă, şi regizorul luminează scena cu ajutorul soarelui sau al lunii, fie că lasă să tune şi să fulgere – totul se şterge, zboară şi se schimbă, în afară de primăvara eternă din inimile oamenilor; iar când culisele sunt privite pe dedesubt, se vede doar un schelet fără culoare şi fără jviaţă, gol şi bizar, rânjind la ceilalţi comedianţi, care fug îngroziţi care încotro.

Vrei să ieşi din rol pentru a ajunge la El? Uite, acolo se zăreşte un schelet, care aruncă o mână de praf în aer, apoi se prăbuşeşte; dar după asta râde zdravăn, în bătaie de joc. E spiritul lumii, sau diavolul, sau Nimicul, sub formă de ecou! „A fi sau a nu fi!" Cât de stupid am fost atunci când, cu degetul pe nas, am pus lumii această întrebare, cu aţi. t mai stupizi cei care au repetat-o după mine, crezând că în spatele întregii chestiuni stă cine ştie ce. Ar fi trebuit să întreb Existenţa însăşi de treburile ei, s-ar fi putut afla ceva deştept şi despre Nonexistenţă. Am adus atunci cu mine, de la şcoli înalte, teoria nemuririi, plimbând-o prin toate categoriile. Ba, de dragul nemuririi, mă temeam chiar de moarte şi, o, cerule, aveam de ce, căci dacă ar fi ca, după această plictisitoare comedie lacrimogenă, să urmeze o a doua – n-ar ieşi nimic din asta!

De aceea, scumpă Ofelia, scoate-ţi toate astea din cap şi hai să ne iubim, să continuăm speţa şi să colaborăm la tot felul de pozne – doar aşa, din răz

142

bunare, pentru ca, după noi, să evolueze pe scena alte roiuri, care să epuizeze toate plictiselile vieţii, până la un ultim actor, care va rupe cu ciuda hârtia şi va ieşi din rol, ca să nu mai trebuiască să joace în faţa' unui parter invizibil.

Iubeştelmă scurt şi bine, fără alte gânduri.

Hamlet".

Oielia către Hamlet i

„Te afli – ca replică – în rolul meu şi te pot smulge tot atât de puţin ca şi foile din piesă pe care e scrisă (dragostea mea pentru tine. Deci, deoarece nu pot ieşi din rol, vreau să continui a-l citi până la *exeunt omnes M* căruia îi urmează, desigur, Eul propriu-zis. Îţi voi spune atunci dacă în afara rolului mai există ceva şi dacă Eul trăieşte şi te iubeşte.

Ofelia".

După acest schimb de scrisori, a urmat schimbul de cuvinte şi

toate celelalte schimburi – de la schimbul de priviri, la cel de sărutări şi altele, până la schimbul de Euri.

După câteva luni, erau gata replicile pentru un nou rol. În acest timp, la ospiciu, am fost aproape fericit şi am simţit chiar o oarecare dragoste de oameni, încât am început să mă gândesc serios cum aş putea realiza, cu nebunii din jurul meu, republica lui Platon. Dar zeul visului a şters din nou totul! Ofelia a devenit din ce în ce mai palidă şi mai raţională, deşi medicul era de părere că nebunia ei e în creştere.

143

L

Dar a venit momentul decesiv: în preajma ospiciului, bântuia furtuna; eu stăteam dincolo de zăbrele şi priveam în noapte, căci în afară de asta nu era nimic de văzut în cer şi pe pământ. Parcă aş fi stat aproape de Neant şi aş fi strigat spre el, dar de acolo nu mai răzbătea niciun sune – m-am speriat, căci am crezut că strigasem cu adevărat, dar totul nu se întâmplase decât în sinee mea. Un fulger, fără să fie însoţit de tunet, a zburat tăcut şi iute ca săgeata prin noapte, dar a di părut repede, ca o fantomă.

Lângă mine, de o parte un nebun zojrnăia îngrozitor din lanţurile sale, de cealaltă, parte o auzeam pe Ofelia cântând fragmente de baladă, dar sunetele se transformau adesea în oftări amare – totul mi s-a părut, deodată, o mare dizarmonie, în care lanţurile zornăitoare serveau drept acompaniament. Mi s-a părut că adorm. M-am văzut, atunci, singur cu mine însumi în Neant; la mare depărtare, părea că se stinge, ca o scânteie, ultima planetă – oh, nu era numai un gând deşert al meu. Un fel de sunet mai persista, apăsător şi grav, prin pustiu – era timpul care se sfârşea. Apoi a urmat veşnicia. Încetasem să mă gândesc la orice altceva, nu mă urmăream decât pe mine însumi! De jur-împrejur, nu era de găsit nimic, în afară de groaznicul şi marele Eu, care se consuma pe sine însuşi şi renăştea mereu, în timp ce se devora. N-am putut aluneca în jos, căci nu mai era loc, şi tot atât de puţin puteam să mă înalţ. Variaţia dispăruse odată cu timpul – pretutindeni domnea o plictiseală îngrozitoare, un vid veşnic. Ieşindu-mi din fire.

144

am încercat să mă autodistrug, dar am renunţat, simţindu-mă nemuritor!

Aici visul a încetat, iar eu m-am trezit respirând greu – lumina se stinsese, în jur era noapte adâncă. Ofelia tot mai cânta, încetişor,

frânturi de baladă, de parcă ar fi vrut să adoarmă pe cineva cu ele. Am pipăit pereţii camerei mele: pe lângă mine, se furişau afară, pe întuneric, nebuni şuşotind încet.

Am deschis uşa Ofeliei: zăcea palidă pe pat, străduindu-se să adoarmă la pieptul ei un copil mort, ce tocmai se născuse; lângă ea stătea o fată nebună, cu degetul la gură, făcându-mi semn să fiu liniştit. „— Acum doarme!" a spus Ofelia şi s-a uitat la mine zâmbind; privind-o, mi se părea că zăresc un mormânt proaspăt săpat… – Slavă domnului că există moarte, iar după ea – niciun fel de veşnicie!" am spus eu, fără să vreau. A continuat să zâmbească şi, după o pauză, a şoptit uşor, de parcă vorbele i s-ar fi transformat în abur, fiind gata să dispară: „— Rolul se apropie de sfârşit, dar Eul rămâne – ei îngroapă doar rolul. Noroc că scap de piesă şi pot lepăda numele adoptat – după piesă începe Eul". „— Nu e nimic!" am spus, dând din cap. A urmat abia perceptibil: „— Nimicul stă deja acolo, în spatele culiselor, aşteptând replica; de-ar cădea o dată cortina! Ah, te iubesc! E ultimul fragment vorbit din piesă, şi numai acest pasaj al rolului meu vreau să-l păstrez – a fost cel mai frumos! Restul sunt liberi să-l îngroape!"

Cortina a căzut. Ofelia a ieşit din scenă, dar nimeni nu aplauda, de parcă n-ar fi fost de faţă

C HŢcd. 7303 – 973

145

spectatori. Dormea dusă, ou copilul la piept, şi amândoi erau palizi de tot; nu se auzea nicio suflare, căci moartea le imprimase masca ei mută şi lividă.

Stăteam nemişcat lângă culcuş, în timp ce în mine îşi croia drum un soi de rânjet sălbatic; m-am speriat; râsetul s-a transformat, deodată, în prima mea lacrimă… Aproape de mine, parcă mai urla cineva – nu, era doar furtuna, ce şuiera prin ospiciu.

Când m-am uitat bine, i-am văzut pe nebuni stând într-un semicerc în jurul patului, gesticulând ciudat, în tăcere; unii zâmbeau, alţii priveau meditativ, iar alţii clătinau din cap sau se uitau fix la palida adormită şi la copilul ei; printre ei era şi creatorul lumii, ţinând semnificativ degetul la gură.

Aproape că m-a apucat groaza, rămânând în mijlocul lor!

146

A CINCISPREZECEA VEGHE DE NOAPTE

— Ricât de bine ne-a învăţat experienţa diurnă să suportăm

pretutindeni tot felul de nebuni, totuşi lumea s-a arătat revoltată de faptul că încercasem să înmulţesc numărul acestora şi, drept pedeapsă, mi-a fost luată cămăruţa de la ospiciu.

Ah, am fost destul de trist când a trebuit să-mi iau rămas bun de la fraţii mei, pentru a mă amesteca din nou printre cei raţionali. După ce uşa ospiciului s-a închis în urma mea, lăsându-mă

147

singur de tot, m-am îndreptat, într-o dispoziţie melancolică, spre cimitirul unde o duseseră pe Ofelia. Oh, de-aş fi putut găsi cel puţin un Laertes, 85 ca să mă lupt cu el lângă mormânt, căci ieşisem din ospiciu cu o ură cumplită împotriva tuturor raţionalilor, ale căror mutre insipide eram nevoit să le suport din nou foindu-se împrejurul meu.

Omul bogat şi cerşetorul ce au, faţă de oamenii obişnuiţi, avantajul că pot da frâu liber dorinţei lor de o călători. Bogătaşul deschide minunăţiile lumii cu cheia de aur din mâna sa; cel sărac are bilet gratuit cu care poate să cutreiere unde-i place şi să tragă la cele mai frumoase şi luxoase locuinţe: azi – muntele Etna, mâine – grota lui Fingal86; în săptămâna asta – o şedere a înţeleptului la lacul Geneva, 87 în următoarea – minunata boltă cristalină a cascadelor Rinului unde, în locul picturilor de pe tavan, soarele îi ţese deasupra capului curcubeie, iar natura îşi reclădeşte mereu palatul, distrugându-l.

Arătaţi-mi un rege care poate locui mai strălucit decât un cerşetor!

Călătoream astfel, cu avantajul că nimeni nu-mi cerea plata pentru consumaţia făcută şi nici nu trebuia să mulţumesc nimănui pentru cină – decât bătrânei Terra, căci pământul mai avea atâtea rădăcini pe care mi le dăruia, iar buzelor însetate ea le oferea, în cupe stâncoase, apa proaspătă a cascadelor. Eram liber şi destul de bine dispus, îi uram pe oameni după bunul meu plac, pentru că se furişau, mici şi netrebnici, prin măreţul templu solar.

148

Odată, mă ridicasem tocmai din culcuşul meu – o pajişte parfumată, smălţuită cu flori – şi priveam focul soarelui de dimineaţă înălţându-se din mare ca o fantomă, timp în care, pentru a îmbina plăcutul cu utilul, muşcam dintr-o rădăcină proaspăt scoasă din pământ. Face parte din măreţia umană a te ocupa cu îndeletniciri secundare în preajma sau în timpul unor evenimente însemnate, spre

exemplu: a privi, cu pipa în gură, soarele ce răsare cu măreţie sau a consuma impasibil macaroane în timpul unor catastrofe tragice şi altele la fel; în această privinţă, oamenii au ajuns foarte departe!

Pe când stăteam astfel întins, confortabil, m-a apucat toana să formulez un monolog, pe care l-am rostit după cum urmează:

„— Nimic nu reuşeşte să depăşească râsul. Eu îl socot aproape tot atât de valoros ca şi plânsul – alţi oameni cultivaţi îl apreciază pe acesta din urmă – deşi e mult mai uşor de produs o lacrimă: e suficient să priveşti fix într-un loc anume, să citeşti mecanic dramele lui Kotzebue, sau chiar să râzi mult şi cu putere. Nu de mult am văzut un om destul de pricăjit vărsând lacrimi la priveliştea soarelui ce răsărea, iar alţii, strângându-se în juru-i, lăudau acest fapt, ca fiind semnul unui suflet nobil şi simţitor, şi sfârşeau prin a plânge din pricina celui care lăcrima. Numai eu m-am apropiat de el şi l-am întrebat: „— Prietene, te mişcă, oare, atât de mult subiectul?" „– De loc – a spus acesta – dar, după cele mai noi observaţii, raza solară, în afară de faptul că produce strănut şi

plâns, acţionează şi asupra digestiei; eu ştiu, am fost în Italia!"

Îl înţelegeam pe omul care privea soarele în scop mai real decât simpla fantezie. Când m-am întors râzând, ceilalţi m-au certat, plângând, cu cuvinte aspre; am râs şi mai tare din pricina acestui contrast, şi puţin a lipsit ca ei, din emoţie, să mă fi lovit cu pietre!

Cunoaşteţi un mijloc, mai eficace decât râsul, de a ţine piept oricărei ironii şi chiar sorţii? în faţa acestei măşti satirice, se sperie duşmanul cel mai bine înarmat, ba chiar şi nenorocirea se dă speriată înapoi, dacă îndrăzneşte să râdă de ea! Ei, drăcie, în fond, întreg pământul acesta împreună cu însoţitorul ei sensibil – luna – nici nu merită altceva decât să râzi de el, ba se poate spune că, dacă mai valorează totuşi cât de cât, e numai pentru că găzduieşte pe el râsul. Totul a fost atât de bine ticluit pe pământ, încât diavolul, care odinioară l-a privit ca să se distreze, s-a enervat de-a binelea şi, pentru a se răzbuna pe creatorul lui, a trimis Râsul; acesta a ştiut să se introducă dibaci şi pe furiş sub masca bucuriei, iar oamenii l-au primit ou bunăvoinţă, până ce acesta şi-a scos masca, privindu-i răutăcios, în chip de satiră. Lăsaţi-mi râsul toată viaţa, numai aşa voi reuşi să rezist aici, jos!"

„— Ho-ho! am auzit pe cineva strigând aproape de urechea mea

şi, când m-am întors, am zărit un bufon de lemn, care mă privea îndrăzneţ şi cu încăpăţânare. Eşti al meu! a zis un găligan cât toate zilele, întinzându-mi o păpuşă dintr-o cutie mare.

150

Ai talent de bufon, iar eu am nevoie de unul, căci al meu a murit tocmai azi. Dacă ai chef, bate palma; postul e bănos şi aduce venituri mai mari decât îţi trebuie ca să te-ndopi doar cu rădăcini!”

Bufonul de lemn se uita prietenos la mine. În tot acest timp, m-am simţit atras de el ca de un prieten. „— A fost sculptat la Veneţia – a zis păpuşarul, îmbiindu-mă parcă – şi fac pariu că-şi ştie meseria mai bine decât oricare altul; priveşte-l, stă şi merge de parcă ar avea picioare vii, duce mâna la inimă, bea şi mănâncă, dacă trag firul, şi ştie să râdă sau să plângă ca un om obişnuit, doar printr-o simplă apăsare mecanică!”

„— Fie!” am strigat, săltând cutia pe umeri; compania de lemn dinăuntru, din cauza mişcării, zornăia de parcă ar fi pus în scenă, pentru distracţia lor, Revoluţia Franceză.

Am găsit teatrul – la han; înăuntru se strânseseră deja oameni care voiau să vadă spectacolul. Directorul mi-a predat câteva superficiale noţiuni teoretice despre arta tragică şi despre cea comică, apoi, ca să nu mă plictisesc, a deschis o uşă lăturalnică şi mi-a arătat o cămăruţă: predecesorul meu, într-un linţoliu, era întins pe paie – îşi terminase rolul; faţa îi era schimonosită destul de răutăcios, la care directorul a spus: „— A murit în timp ce râdea, ceea ce l-a şi făcut să se sufoce în spatele scenei!”

„— O moarte frumoasă!” am zis eu şi ne-am apucat să dirijăm trupa de lemn. Însoţitorul meu avea mare talent în a imita glasuri de amanţi şi amante, pe cele din urmă îngmându-le în falset. Eu.

151

În schimb, m-am specializat în roluri de bufoni şi, pe lângă asta, mai aveam grijă, din când în când, şi de regi. Când a căzut cortina, omul m-a îmbrăţişat cu căldură şi mi-a spus că, într-adevăr, fac cinste postului.

Cât de scump poţi plăti totuşi dirijatul am avut ocazia să mă conving o dată, aflându-mă printre marionete; faptele s-au petrecut cam aşa:

Instalasem scena noastră într-un sat german din apropierea graniţei franceze. Dincolo, se juca tocmai marea tragicomedie în care

un rege debuta nefericit, iar bufonul, întruchipând libertatea şi egalitatea, suna din capete de om în loc de zurgălăi. Am avut proasta inspiraţie să punem în scenă pe Holofernes, 88 cu care i-am înfierbântat într-atât pe ţăranii spectatori, încât au luat cu asalt scena, mi-au răpit-o dintre actriţe pe Judita89 şi, cu ea şi cu căpăţâna decapitată a lui Holofernes, s-au dus drept la casa primarului, cerându-i acestuia nici mai mult nici mai puţin decât capul! Capul solicitat a pălit atunci când rebelii i l-au arătat pe cel însângerat, de lemn; deoarece mie chestiunea a început să mi se pară tot mai dubioasă, am sărit pe o lespede de piatră şi, în spaima mea, am formulat următorul discurs:

„Dragi concetăţeni!

Priviţi acest cap de rege însângerat pe care îl ţin aici. În timp ce se afla încă legat de trunchi, a fost dirijat de această sfoară, sfoară care, la rândul ei, era dirijată de mâna mea, şi aşa mai departe, până într-un punct unde începe domeniul misteriosului, în care domneşte singur dirijorul.

152

Acest cap e un cap regesc, eu însă, cel care îl trăgeam de sfoară făcându-l să se mişte într-un fel sau altul, sunt un tip obişnuit, fără vreo importanţă în stat. Atunci cum de puteţi să fiţi revoltaţi împotriva acestui Holofernes, care dă din cap aşa cum vreau eu? Dragi concetăţeni, cred că vorbele mele vi se par suficient de raţionale! Se pare că mânia împotriva acestui cap regesc de lemn se răsfrânge asupra capului primarului vostru – şi nu găsesc potrivit acest lucru. Ca să mă exprim plastic şi mai pe înţeles: Holofernes al meu nu joacă după voinţa voastră, ci după a mea, ei bine, loviţi mâinile mele, de om obişnuit, pentru ca „ministrul" meu, sfoara pe care o trag, să se mişte în altă direcţie şi, prin aceasta, capul de rege să încline din creştet mai atrăgător şi mai înţelept. Ce v – a făcut bietul cap, de vă purtaţi aşa cu el? E doar cel mai mecanic obiect din lume, iar în el nu sălăşluieşte nici măcar o urmă de gândire. Nu cereţi libertate de la capul acesta, căci n-are în el aşa ceva. E, de altfel, ceva destul de dubios în jurul a ceea ce voi numiţi libertate, căci ea nu apare numai în jocul de marionete pe care l-aţi văzut azi, unde regelui de lemn i s-a tăiat fără rost capul de pe trunchi, ci şi în alte asemenea jocuri, pe care le ţin în cutia mea, scrise de un poet care nu s-a ridicat la înălţimea subiectului, stricând republica alcătuită de el însuşi şi transformând-o într-un regim cu

totul diferit. Pot să vă mai înfăţişez asemenea jocuri! E, de asemenea, nedrept să reprezinţi astfel de pedepse nenaturale, ca, de pildă, să insişti asupra decapitării, acolo unde nu există cap – căci acest cap

153

de lemn e numai de formă şi, din fericire, mă pricep să-l aşez la loc pe trunchi, ceea ce n-ar ţine în alt caz asemănător. Şi vai de bietele mele marionete dacă vreodată unui cap adevărat i-ar trece prin minte să-l înlocuiască pe cel de lemn din mâna mea, şi primul ar da din cap în felul lui propriu, iar sfoara s-ar rupe – atunci farsa s-ar putea transforma uşor într-o tragedie serioasă! Dragi concetăţeni, cred că am spus destule!”

Privită în ansamblul ei, dacă nu suferă de idei fixe, omenirea e destul de cumsecade şi naivă şi se acomodează uşor cu cele mai contradictorii lucruri, ba cred chiar că, deşi azi a rupt un lanţ mai slab cu care era legată, mâine, cu acelaşi entuziasm, se lasă ferecată în lanţuri grele. Unul care priveşte de sus ar trebui să fie cuprins de milă pentru popor. De pildă, azi: ţăranii mei au renunţat de îndată, binevoitori, la revoluţie, strigând „ura” la adresa primarului. Din păcate însă, această bucurie a actorilor vii s-a transformat în jale amară pentru cei de lemn, ai mei.

În noaptea următoare, noi, directorii, ne-am trezit brusc din somn, din cauza unui zgomot puternic şi susţinut care venea din direcţia teatrului; la început, am crezut că e vorba de vreo cabală ivită în trupă ori de vreun scandal din invidie pentru roluri, dar când am încercat să obţinem informaţii mai precise, l-am găsit jos pe primar, cu Holofernes în mână şi însoţit de aprozi care, în numele statului, au pus sub arest întreaga trupă, declarând-o periculoasă din punct de vedere politic. Toate intervenţiile mele au fost zadarnice

154

— sulb ochii mei au smuls din cutie mai mulţi regi şi domni, de pildă pe Solomon, pe Irod, pe David, pe Alexandru etc, ca să-i cărăbănească de acolo. Deci vedeţi cât de inconsecvent e statul faţă de propriii săi reprezentanţi! Ultimul din trupă a fost ridicat bufonul; cât m-am înjosit pentru el, cu zeci de rugăminţi, dar mi s-a comunicat că, printr-un sever edict al cenzurii, se interzice fără excepţie orice fel de satiră, iar aceasta-i confiscată automat, ca aflându-se în germene în tărtăcuţă. Cu greu mi s-a dat voie să-l trag puţin deoparte; l-am luat cu mine în culise şi aici, în singurătate, fără martori, mi-am apăsat buzele

pe gura lui de lemn şi am vărsat a doua lacrimă din viaţa mea, căci el era, în afară de Ofelia, singura fiinţă pe care o iubisem cu adevărat pe lumea asta.

Co-directorul a umblat toată ziua următoare ca în vis, şi seara, fiindcă nu voia să rămână de râs – cu tragicomedia anunţată, dar ne jucată – s-a spânzurat pe scenă, de un nor.

Deci şi această încercare a sfârşit atât de trist…

Obosit de vicisitudinile vieţii, am început să caut serios un post solid printre oameni. Nimic nu e mai de preţ pe pământ decât conştiinţa de a fi folositor şi a avea un salar fix – omul nu e doar cosmopolit, e totodată şi cetăţean al statului! Slujba de paznic de noapte tocmai se eliberase, iar meu m-am considerat în stare s-o ocup cu cinste.

Lumea acum e foarte cultă şi, pe bună dreptate, pentru fiece post se cer talente mari de la fiecare cetăţean în parte.

155

Halal de omul cu relaţii: am reuşit să capăt audienţă la slujitorul ministrului, care era tocmai în ceasul său bun, şi m-a recomandat stăpânului său; astfel, am fost urcat tot mai sus pe scara statului, trecând din mină în mână, până la treapta cea mai înaltă, unde am îndrăznit să cad în genunchi şi unde mi s-au dat asigurări pentru slujba de paznic de noapte.

Am susţinut un examen amănunţit, în care trebuia să explic dacă ştiu să recit destul de uşor, că nu-l trezesc pe monarh din somn, când doarme, de asemenea dacă maniera mea de a recita e destul de plăcută şi cultă, ca să nu-i jignească simţul muzical, în nopţile de insomnie; probele n-au ieşit prea prost şi, după ce mi s-au făcut recomandări de studiu intens, am avut bucuria să mă văd angajat paznic de noapte.

A ŞAISPREZECEA VEGHE DE NOAPTE

156

ş dori să pot zugrăvi pentru fiecare, cât mai clar posibil, în maniera lui Hogarth, această încheiere, această piesă finală a veghilor mele de noapte. Din păcate însă, noaptea îmi lipsesc culorile şi nu pot lăsa să zboare în faţa lanternei mele magice decât umbre şi figuri aeriene ceţoase.

Când sunt dispus să alcătuiesc o societate veselă şi frăţească de regi şi cerşetori, umblu prin cimitir şi trec peste mormintele lor, imaginându-mi cum

157

stau paşnic unii lângă alţii, jos, în pământ, pe deplin liberi şi egali; doar în somn au vise satirice şi rânjesc răutăcios. Jos, ei sunt fraţi; doar sus se mai iţeşte din iarbă câte o lespede de piatră acoperită de muşchi, pe care zace stema veche şi ruginită a celui mare, în timp ce pe mormântul cerşetorului cresc numai flori sălbatice şi urzici.

Am vizitat şi în noaptea asta locul meu preferat – acest teatru de periferie, unde dirijează moartea, punând în scenă farse poetice nebuneşti, ca un soi de postludii ale dramelor prozaice reprezentate pe scena Teatrului Curţii şi a lumii. Aerul era înăbuşitor; luna, pe lângă care zburau din când în când fulgere albastre, se uita pe furiş în jos, spre morminte. Un poet a zis cândva că lumea noastră e făcută doar ca s-o asculte pe cea de jos; şi eu am considerat toate cele văzute un simplu ecou, vag, şi o lumină mată înşelătoare ce urmează un timp vieţii care s-a stins, aşa cum un copac mort, intrat în putrefacţie, pare să mai strălucească o vreme, noaptea, până ce se transformă cu totul în pulbere.

Mă oprisem fără să vreau la monumentul unui alchimist; chipul unui om bătrân mă privea din piatră, pe care erau gravate semne tainice din Cabala, servind drept inscripţie.

Am observat, deodată, un poet. S-a învârtit, o vreme, printre morminte, stând de vorbă, pe rând, cu craniile care zăceau pe jos – ca să se inspire, zicea el!

Pe mine m-a cuprins o plictiseală cumplită şi am adormit lângă piatra funerară.

158

Deodată, în somn, am auzit venind furtună; se făcea că poetul ar fi vrut să prefacă tunetul în muzică şi să scrie un text însoţitor, dar sunetele nu se ordonau nicicum, iar cuvintele se sfărâmau în silabe de neînţeles, fugind care încotro. Fruntea poetului s-a acoperit cu sudoare, căci nu reuşise în niciun chip să dea vreun sens poeziei lui naturiste – prostul de el scrisese până acum numai între patru pereţi.

Visul a devenit tot mai încâlcit. Poetul parcă a apucat din nou foaia de hârtie, încercând să scrie. Drept suport, i-a servit craniul. Într-adevăr, a început să noteze; am tras cu ochiul şi am zărit titlul:

Poezie despre nemurire

Craniul rânjea perfid sub foaia de hârtie, dar poetul nu s-a lăsat deranjat şi a continuat să scrie introducerea poeziei, în care chema în

ajutor fantezia. A urmat un înfricoşător tablou al morţii, pentru a putea să evoce cu atât mai viu nemurirea – ca pe un răsărit de soare strălucitor, după o noapte tenebroasă.

Era cu totul adâncit în fanteziile sale şi n-a observat că în jurul lui se deschiseseră toate mormintele, iar cei care dormeau jos, fără a se mişca, zâmbeau răutăcios. Acum se afla la răscruce; a început să sufle din trompetă şi să facă intense pregătiri pentru Ziua cea din urmă. Era tocmai pe cale de a trezi toţi morţii, când, deodată, ceva nevăzut i-a oprit mâna; el a privit mirat: jos, în dor

159

mitoare, toţi stăteau la fel de liniştiţi, zâmbeau şi niciunul nu părea că ar vrea să se trezească. A apucat din nou, grăbit, pana, a început să strige mai puternic, acompaniindu-şi vocea cu tunete şi sunete ascuţite din trompetă – zadarnic, morţii s-au foit puţin, s-au întors apoi pe partea cealaltă, arătându-şi doar cefele goale.

„— Cum, oare nu există dumnezeu?!" a urlat el sălbatic, iar ecoul i-a întors clar şi cu putere cuvântul „dumnezeu". Acum stătea prostit de tot şi-şi mușca pana… – Diavolul a creat ecoul! a spus el, în cele din urmă. A făcut să nu poţi distinge dacă îţi maimuţăreşte cuvintele sau dacă îţi răspunde cu adevărat!"

A început din nou să scrie, cu repeziciune, dar literele nu deveneau vizibile; atunci, abătut, cu multă indiferenţă, şi-a pus pana la ureche, spunând monoton: „— Nemurirea e încăpăţânată, editorii plătesc după coala de tipar, iar onorariile sunt slabe anul acesta. Acest soi de scrieri nu-mi prea aduc cine ştie ce venit, aşadar am de gând să mă avânt iar în domeniul teatrului!"

La aceste cuvinte, m-am deşteptat. Odată cu visul, dispăruse şi poetul din cimitir, dar lângă mine şedea acum o femeie brună din Boemia, părând să scruteze cu atenţie chipul meu. M-am speriat de figura ei absolut gigantică, de faţa ei întunecată, cu trăsături aprige, ce părea a trăda o viaţă ciudat de barocă. „— Dă-mi mâna!" a rostit ea misterios; i-am dat-o maşinal, fără să crâcnesc.

Cu cât omul e mai puternic şi mai sigur de sine, *cu* atât i se pare mai demn de haz orice lucru mi

160

minat ori încărcat de mister, începând cu ordinul francmasonilor şi sfârşind cu misterele lumii celeilalte. Azi, pentru

prima oară, m-am cutremurat întrucâtva, căci femeia aceasta mi-a citit în palmă toată viaţa mea de până atunci, până în momentul când am fost descoperit în locul comorii (vezi a patra veghe de noapte). Apoi a spus: „— Ai să-l vezi şi pe tatăl tău; priveşte înapoi, el se află în spatele tău!" M-am întors rapid: capul de piatră al alchimistului se uita fix şi sever la mine. Femeia a pus mâna pe el şi a zis, zâmbind ciudat: „— El e! Iar eu sunt mama ta!"

Era o scenă de familie grozav de înduioşătoare: ţiganca-mamă, tuciurie, şi tatăl de piatră înălţându-se pe jumătate din pământ, de parcă ar fi vrut să îmbrăţişeze fiul, să-l strângă la pieptu-i rece. Ca să împlinesc scena de familie, i-am îmbrăţişat pe amândoi. Pe când mai stăteam încă aşa, între ei, femeia a început să povestească pe un ton de cântăreţ ambulant:

„— S-a întâmplat în noaptea de Crăciun, când tatăl tău voia să invoce diavolul – citea dintr-o carte, iar eu luminam scena cu trei luminări magice; sub pardoseală se simţea o mişcare puternică, de parcă pământul s-ar fi înălţat în valuri, iar lumina ardea cu flacără albastră. Eram tocmai la pasajul unde renunţai la viaţa din cer şi optai pentru iad; ne-am privit o clipă, în tăcere… – Asta-i doar pentru variaţie!" a spus omul de piatră, citind pasajul ou voce tare, desluşit; lângă noi s-a auzit un râset uşor, deci am râs şi noi, ca să nu rămânem proşti. Apoi a început o foiala în jurul

nostru, şi abia atunci am observat că nu suntem singuri. M-am lipit strâns de tatăl tău, stând în interiorul cercului tras chiar de el. Dar, din întâmplare, am atins semnul spiritului pământului, şi de-aici ni s-a tras: ne-am încălzit unul de la celălalt! Când şi-a făcut apariţia diavolul, nu l-am mai putut zări decât cu ochii pe jumătate închişi – era tocmai momentul în care ai fost conceput tu! Diavolul era bine dispus şi s-a oferit chiar să fie naş; era un bărbat în floarea vârstei, plăcut la înfăţişare. Mă mir cât de mult semeni cu el, numai că tu arăţi mai sumbru, lucru care poate că se va mai schimba. După ce te-am născut, am avut destulă conştiinţă să te dau pe mâini creştineşti, de aceea te am strecurat pe furiş căutătorului de comori, care te-a crescut!"

Ce lumină intensă s-a aprins înăuntrul meu, după aceste vorbe – îşi pot imagina numai psihologii; mi se înmuiase cheia pentru Eul meu. Am deschis pentru prima oară uşa, cu mirare tainică şi groază – părea

că mă aflam în camera lui Barbă Albastră, „iar dacă nu eram puţin mai curajos din fire, mă sufocam de-a binelea. Era, deci, o cheie psihologică periculoasă!

Aş avea chef să mă supun, aşa cum mă aflu, la disecţii şi anatemizări executate de mâna unor psihologi iscusiţi, ca să verific dacă vor descifra în făptura mea ceea ce desluşesc eu acum; aş dori ca acest dubiu să nu-mi fie luat în nume de rău şi socotit drept jignire adusă ştiinţei, pe care, de altfel, o preţuiesc peste măsură, tocmai pentru că nu oboseşte irosindu-şi timpul şi energia pentru un subiect atât de ipotetic cum este sufletul.

Probabil că rostisem cu voce tare unele din consideraţiile pe care tocmai le făcusem în legătură cu mine însumi, căci ţiganca a intervenit ca un oracol: „— Găsesc mai interesant să nu iubeşti decât să iubeşti; cel care iubeşte doreşte neapărat un altul, pe când cel care nu iubeşte îşi e suficient sieşi, şi n-are nevoie decât de ura din pieptul său, de nimeni şi nimic altceva!”

Cuvintele i-au servit drept parolă, căci, în virtutea lor, mi-am dat seama că face parte din familia mea. După un timp, a spus tainic: „— Tare-aş vrea să-l văd pe bătrânul de colo, de jos, în timpul ultimului său proces chimic, încercat asupra lui însuşi; zace de mult sub pământ – oare ce va mai fi rămas din el? Să ne uităm!”

După aceste cuvinte, ea s-a furişat până la osuar, trecând peste ciolane şi capete de morţi. S-a întors cu o lopată şi un târnăcop şi a început să-şi croiască în tăcere drum sub pământ.

Am lăsat-o singură cu această îndeletnicire bizară.

Vizavi, cineva umbla printre morminte, aplecându-se şi târându-se şerpeşte, de parcă ar fi vrut să evite unele făpturi care-i stăteau în drum; uneori, omul părea să zâmbească, alteori însă se dădea la o parte, tremurând speriat, şi fugea câţiva paşi mai încolo. Când am ajuns aproape de el, s-a repezit la mine, m-a apucat de mână şi a zis, respirând adânc: „— Slavă domnului, un om viu! însoţeşte-mă, te rog, până la mormântul acela!” Am crezut că e nebun, deci l-am întovărăşit, ca să văd cum sfârşesc lucrurile; adesea, când mă apropiam de vreun

mormânt, mă îmbrâncea înapoi, spunându-mi să nu cumva să ating aerul de deasupra lui; în cele din urmă, păru să prindă ceva mai

mult curaj şi se aplecă să se odihnească un timp pe unul dintre cele trei monumente din cimitir; toate zăceau cu coloanele răsturnate, iar pe nişte tăbliţe se mai zăreau slab numele unor prinţi decedaţi.

„— Aici putem zăbovi un pic, a spus el, căci deasupra mormintelor nu sunt decât statui şi lespezi de piatră, iar jos, sub pământ, nu se mai găseşte decât un pumn de pulbere, alături de coroane şi sceptre; asemenea domni mari dispar rapid în pământ, pentru că sunt obişnuiţi să savureze totul din plin, acumulând încă în viaţă o bună parte de elemente pământeşti!"

L-am privit cu mirare, dar el a continuat: „— Mă credeţi, probabil, nebun, dar vă înşelaţi! Nu vin cu plăcere în acest loc, căci sunt dotat din naştere cu un simţ special, şi anume, fără voia mea, văd mai mult sau mai puţin clar morţii din morminte, dându-mi astfel seama de gradul lor de putrefacţie. Atâta vreme cât mortul din pământ mai e încă întreg, îl văd clar şi limpede deasupra mormântului; numai când corpul începe să i se descompună din ce în ce mai mult, imaginea sa se pierde încet în umbră, dispărând până la urmă cu totul, într-un fel de ceaţă – atunci mormântul e gol. Pământul cel vast apare, uneori, ca un fel de cimitir, în care chipurile celor sortiţi putrezirii au o formă mai plăcută, îmbobocind mereu ca flori frumoase; aici însă ei stau cu toţii în jur, bine conturaţi, şi mă privesc atent, încât sunt silit să mă dau speriat

Înapoi. Nimic nu m-ar putea determina să calc într-un asemenea loc sinistru, dacă nu m-ar aştepta o aventură amoroasă!"

„— Iubita dumneavoastră ar fi putut să aleagă şi ea un loc mai agreabil pentru aşa ceva!" am spus eu, nemulţumit de gustul macabru al frumoasei necunoscute.

„— E silită s-o facă! a răspuns el. Căci aici are locuinţa!"

De-abia acum am priceput, mai precis în momentul în care el mi-a arătat un mormânt îndepărtat.

„— Zace acolo, jos. A murit în floarea vârstei şi pot s-o vizitez doar în odaia ei de mireasă. Îmi zâmbeşte din depărtare… Dar trebuie să mă grăbesc, căci de câtva timp chipul ei devine tot mai eterat; numai zâmbetul de pe buze i-a mai rămas clar, întocmai ca în viaţă".

„— Ăsta, recunosc, e un amor neobişnuit – i-am spus – dar, în general, nimic nu e mai plictisitor pe lumea asta decât un îndrăgostit!"

Am mers mai departe şi, în timp ce mergeam aşa, mi-a mai

creionat superficial câteva portrete ale posesorilor locuinţelor pe lângă care treceam.

„— Acolo zace un clovn de la curte; se ţine bine, e încă întreg, până şi ironia de pe figura lui a rămas neschimbată.

— Aici, un poet aşteaptă să reînvie, dar din el nu s-a mai păstrat decât puţin – căci simt numai o mireasmă uşoară – trebuie să-mi încordez atenţia ca să-mi dau seama despre ce-i vorba.

— Aici zăresc o mamă ţinându-şi la piept copilul, şi amândoi zâmbesc! (M-am cutre

165

murat, căci era mormântul Ofeliei!) – Aici zac împreună un om de finanţe şi un politician, dar în ambii şi-a făcut deja loc putreziciunea.

— Acela e mormântul unui avar celebru, se zice; şi după moarte, mai ţine încă strâns, între degetele pe cale de dispariţie, un colţ al linţoliului!"

Ajunsesem lângă culcuşul miresei lui, deci m-a rugat să-l părăsesc. Din depărtare, am văzut doar cum îmbrăţişează aerul şi-l sărută fierbinte – ce întâlnire de dragoste ciudată, nemaipomenită!

Între timp, prezicătoarea reuşise să deschidă mormântul tatălui meu şi, deodată, sicriul putred s-a înălţat din pământ; curioasă, lumina lunii a trecut pe deasupra plăcuţelor şi ornamentelor aproape deteriorate, dând o strălucire stranie crucifixului de pe capacul sicriului. Mi-am simţit destul de greu sufletul, când trecutul s-a mai uitat încă o dată la prezent şi când ultimul leagăn al tatălui meu, unde zăcuse în somnul său lung, s-a ridicat din pământ. Am evitat să deschid capacul; în pauză, ca să-mi fac curaj, m-am adresat unui vierme pe care-l prinsesem tocmai când ieşea din sicriu:

„— în afara domnilor şi a marilor favoriţi ai şoaptei, nu mai există decât un singur neam care se complace să stea la pieptul majestăţii, şi tocmai din acest neam te tragi tu, vierme! Regele se hrăneşte cu seva ţării, iar tu te hrăneşti din rege, astfel încât majestatea moartă – cum zice Hamlet – după o călătorie prin trei sau patru stomacuri, e condus din nou la sânul său, cel puţin, în burta supuşilor săi fideli. Oare din câte creiere de regi şi prinţi te vei fi îmbuibat, parazit gras ce eşti.

166

până ce ai ajuns atât de rubicond? Idealismul cător filosofi l-ai redus la acest realism al tău? Eşti un argument irefutabil pentru

utilitatea reală a ideilor, căci te-ai îngrăşat serios din înţelepciunea atâtor capete. Tu nu mai respecţi nimic – nici frumosul, nici urâtul, nici viciul, nici virtutea; totul sugrumi şi devorezi, şarpe al lui Laocoon, demonstrând măreţia şi superioritatea ta absolută în faţa întregului neam omenesc. Unde e, acum, ochiul care a zâmbit atât de încântător sau a poruncit atât de ameninţător? Satiric odios, stai singur în cavitatea goală şi te uiţi în jur obraznic şi răutăcios, tocmai tu, care-ţi faci locuinţă şi ceva mai jenant încă din craniul în care odinioară s-au născut planurile unui Cezar sau ale unui Alexandru. Ce e acest palat, care închide în sine o întreagă lume şi un paradis; acest castel al zânelor, în care sălăşluieşte minunea dragostei; acest microcosm – în care tot ce e măreţ şi minunat, ca şi tot ce e îngrozitor şi de temut, se află, în germene, laolaltă – acest lăcaş care a zămislit temple şi zei, inchiziţii şi diavoli; această parte de la coada creaţiei – capul omenesc? Vai, e locuinţa unui vierme! Oh, ce este lumea, dacă ceea ce a gândit nu înseamnă nimic, şi tot ce există în ea nu e decât deşertăciune?! Ce sunt bucuriile, primăvara şi florile, dacă fantezia se pierde în această sferă minusculă, dacă tocmai aici, în Panteonul interior, toţi zeii sunt răsturnaţi de pe soclurile lor, în urmă-le instalându-se domnia viermelui şi a putrefacţiei? Oh, nu vă apucaţi să lăudaţi independenţa spiritului – aici se află atelierul său, năruit, iar miile de fire din care e

lucrat ţesutul lumii sunt acum distruse şi, odată cu ele, şi lumea. Şi bătrânul de aici, din beci, îşi va fi lepădat hainele de teatru, iar acest nemernic scârbos din mâna mea va fi venind, probabil, tocmai de la ospăţul din trupul tatălui meu. Dar, oricum ar fi, vreau să privesc cu dârzenie în neant şi să beau bruderşaft 91 cu el, ca să nu mai simt în mine rămăşiţe de om, chiar dacă ar fi să mă cutremur!”

Acum, mă credeam destul de tare ca să ridic capul, deşi bănuiam că această îndârjire şi mânie-au apărut în mine din neant.

Ciudat! Când am deschis micuţul dormitor, în care, la drept vorbind, nu mă aşteptam să dau peste-un om dormind, am găsit zăcând pe pernă un trup încă întreg, cu faţa palidă, serioasă, şi păr negru… creţ, la tâmple şi în frunte. Uimitor, era încă imaginea leită a vieţii, păstrată aici, în muzeul subteran al morţii; bătrânul alchimist părea să sfideze neantul.

„— Aşa arăta şi pe vremea când invoca diavolul! a spus prezicătoarea. Numai că, după moarte, i-au aşezat mâinile cruciş, astfel

că, aici, jos, trebuie să se roage împotriva voinţei sale!”

„— Şi de ce se roagă? am întrebat mânios. Acolo sus, deasupra noastră, în marea cerului înoată sclipind nenumărate stele, dar dacă sunt lumi, aşa cum susţin multe capete luminate, pe ele sunt deopotrivă şi cranii, şi viermi ca aici, jos, şi aşa mai. departe, pe toată această întindere nemăsurată, deci dansul macabru de la Basel devine, desigur, mai vesel şi mai sălbatic, iar sala de bal – mai mare. Oh, cum mai fug toţi încoace şi încolo, pe mor

168

minte, pe lava în mii de straturi a generaţiilor trecute, cum se mai milogesc toţi după dragoste, dorindu-şi o inimă mare, deasupra norilor, pe care să se poată odihni cândva, ou toate pământurile lor! Nu vă văicăriţi – aceste miriade de lumi vâjâie în toate cerurile, graţie unei forţe naturale gigantice, şi această născătoare îngrozitoare, care a creat tot şi pe sine însuşi, nici ea n-are inimă în pieptul ei, ci zămisleşte doar un fal de inimioare, pentru distracţie, pe care le împarte în dreapta şi în stânga! Ţineţi-vă de astea, şi iubiţi, şi gânguriţi, atâta timp cât aceste inimi mai sunt în stare de funcţionare! Eu nu vreau să iubesc, ci vreau să rămân rece şi ţeapăn, ca să pot să râd, pe cât posibil, atunci când mâna uriaşă mă va strivi şi pe mine!

Bătrâne alchimi-Sit, se pare că râzi de discursul meu! Oare ştii tu ceva mai mult decât mine, conjurator de diavoli, şi, oare, se înalţă, deasupra acestui Panteon distrus, altul nou, mai desăvârşit, care ajunge până la nori şi în care zeii colosali, care stau de jur-împrejur, să se poată ridica, într-adevăr, fără a se lovi cu capul de tavan? Dacă ar fi adevărat, ar fi demn de laudă şi ar merita efortul de a te uita cum câte un spirit nelimitat capătă şi un spaţiu nelimitat, nemaitrebuind să urască şi să sugrume, numai pentru a fi mare, ci s-ar înălţa liber înspre cer, pentru a-şi întinde acolo penajul strălucitor. Gândul acesta aproape că-mi dă puteri, numai de n-ar renaşte ou toţii! Ce naiba caută atâţia pigmei şi schilozi în acest minunat Panteon, în care ar trebui să troneze doar frumuseţea zeilor! Oh, pe pământ, adesea ţi se face de-a dreptul ruşine de

169

compania asta, încă să mai împărţi şi cerul cu ei?? Treziţi-vă din somn, o, capete regeşti, aureolate de istoria lumii, şi voi, cântăreţi înflăcăraţi, care vorbiţi entuziasmaţi de cele regeşti, idealizându-le! Ceilalţi pot să doarmă liniştiţi în continuare, şi să aibă şi vise plăcute –

le-o doresc din toată inima!

Cu tine, bătrâne alchimist, aş vrea să merg pe drumul acesta, dar cu o condiţie: să nu cerşeşti ca un milog cerul; să nu cerşeşti, ci să-l obţii mai degrabă cu forţa, dacă ai voinţa necesară. Titanii care se prăbuşesc reprezintă mult mai mult decât un glob întreg de ipocriţi care ar vrea să se strecoare în Panteon, printr-o spoială de morală şi virtute, obţinută în fel şi chip! Să mergem pregătiţi în întâmpinarea uriaşilor celei de a doua lumi, căci numai dacă înălţăm steagul nostru suntem demni să locuim acolo! Lasă cerşitul, îţi zic, că de nu, îţi desfac cu forţa mâinile împreunate!

Vai, dar ce-i asta?! Nici tu nu eşti altceva decât o mască ipocrită? Tată, nu te mai văd, tată, unde eşti? Te-am stins, şi totul s-a prefăcut în cenuşă; pe jos se mai află numai o grămăjoară de pulbere şi câţiva viermi bine hrăniţi, care pleacă târându-se pe furiş, ca nişte ciocli moralişti ce-au întrecut măsura la ospăţ. Presar în cele patru vânturi acest pumn de praf părintesc, din care nu mai rămâne nimic!

Dincolo, pe mormânt, îl zăresc pe cel care vede fantomele prin criptă; stă şi nu îmbrăţişează pe nimeni!

Şi ecoul din casa osuară răspunde pentru ultima oară: Nimic!

170

CARNETUL DIAVOLULUI *

INTRODUCERE

„Fraţii mei" (mă adresez dracilor)

n afara imperiului nostru ciudat, mai există multe alte lucruri interesante, şi pământul însuşi oferă aspecte care, din punct de vedere moral şi estetic, ar putea fi tentante pentru diavol.

Unilateralitatea e mormântul culturii. Uitaţi-vă în jur, la oameni, cum vânează cu toţii universalitatea: niciun cizmar nu mai e dispus să rămână la calapoadele sale, fiecare croitor de curte caută să se formeze şi ca croitor de stat – totul pe pă

171

mânt e angajat în hăituiala vânătorii, toţi sunt ocupaţi până peste cap, nelăsând la o parte nici picioarele, pentru a cuprinde, pe cât posibil, întregul. Ce, să rămână doar diavolul în urmă, în această privinţă? Pe toţi dracii, nu!

Până acum însă stăm tare prost cu pregătirea noastră ştiinţifică; în vederea creării unei literaturi frumoase – în sensul menţionat de Schlegel – nici începutul nu s-a făcut, ca şi pentru una „urâtă", de altfel,

căci, personal, mă îndoiesc că, drept urmare a însuşirilor noastre estetice individuale, putem tinde înspre cea dintâi. Trebuie să recunoaşteţi, fraţii mei, că, privind în ansamblu» suntem rămaşi destul de in urmă, din care cauză oamenii nu se mai tem de noi în mod deosebit şi nici nu ne mai stimează, ba chiar îndrăznesc să dea drumul la tot felul de vorbe de duh pe socoteala noastră: „sărmanul diavol!", „bietul diavol!" şi altele la fel.

Să încercăm, aşadar, să scăpăm de această ruşine şi, în acest scop, să facem cel puţin unele încercări în domeniul esteticii şi al antiesteticii. împreună cu Jean Paul, 93 mă îndoiesc că prima întreprindere ne va reuşi în mod deosebit, deşi scriitorul amintit (pe care-l preţuiesc în mod special fiindcă ne rezervă şi nouă un loc în tezaurul său poetic: pe lângă descrierea fluviului aducător de aur pe care-l trece prin paradis, înfăţişează, asemenea lui Dante, un Styx 94 negru şi un Phlegeton, 95 expediindu-le în iad) ne recunoaşte un mare dar, acela al umorului, găsind chinuitor doar râsul nostru, care se împacă totuşi destul de bine cu caracterul diavolului.

172

Acest râs agasant vrem să-l valorificăm în scop literar şi, la sfârşitul carnetului meu, anunţ că primul – umorul – e destinat diavolilor, dar că, în sinea mea, nutresc dorinţa secretă ca el, deşi marfă interzisă, să se strecoare cu bine printre portarii şi vizitatorii literari, pentru a ajunge pe pământ şi pentru a fi răspândit în librării. Ba, având în vedere umanismul actual, care se extinde şi asupra diavolului, râsul ar putea servi şi aici la ceva, putând fi folosit ca remediu împotriva otrăvurilor, după cum atestă, din punct de vedere fizical, asasinii italieni plătiţi care, se zice, prin gâdilat provoacă un râs de durată şi reuşesc să obţină astfel de la cei torturaţi *aqua toiiana*. *96*

În sfârşit, promit ca, în acest carnet, să fiu cât de cât interesant, să nu mă port necioplit şi brutal ca diavolii vechi, ceea ce, de altfel, nici nu se potriveşte cu o răutate rafinată, ci să tind, pe cât posibil, spre o eleganţă şi o conduită saxonă şi să formulez cât mai subţire adevărurile mele, deşi, conform caracterului meu de spirit al minciunii, acestea vor rămâne, e drept, întotdeauna neadevăruri, direcţie în care, în treacăt fie zis, m-au imitat până acum şi scriitorii tereştri, astfel încât să pot fi citit fără ezitări, în orice societate diavolească civilizată.

Dacă însă veţi găsi exact contrariul faţă de cele cuprinse în acest carnet al diavolului, se ştie şi din cele de mai sus la ce te poţi aştepta de

la mine, în privinţa adevărului şi a minciunii”.

Diavolul

173

JEAN PAUL

CUVÂNTAREA LUI CRISTOS CEL MORT.

COCOŢAT PE CLĂDIREA LUMII, PRECUM CA NU EXISTA DUMNEZEU

Prima „piesă floralăˮ din SIEBENKAS

— iacă, în copilărie, auzi povestindu-se că la miezul nopţii – la ceasul când somnul nostru ajunge până aproape de suflet, întunecând visele – morţii se ridică din mormintele lor şi intră în biserici, imitând serviciul divin al celor vii, te trec, desigur, fiori. În nopţile singuratice, îţi abaţi privirea de la ferestrele lungi şi tăcute ale bisericii şi te temi să cercetezi dacă strălucirea lor provine, într-adevăr, de la lună.

Copilăria, şi anume mai mult spaimele decât desfătările ei, în timpul somnului prind din nou aripi.

C. 1? cd. 2303 – 973

177

capătă lumină şi se zbenguie ca nişte licurici în mica noapte a sufletului. Nu stingeţi aceste scântei zburătoare din noi! Lăsaţi-ne chiar şi visele întunecate, ca înălţătoare penumbre ale realităţii! Şi cu ce vreţi să înlocuiţi *acele* vise, care ne poartă din viitoarea de jos a cascadei până la înălţimile liniştite ale copilăriei, unde fluviul vieţii curge pe o întindere mică, tăcut, ca o oglindă a cerului, înainte de a se îndrepta spre abisuri?

Într-o seară de vară, înainte de apusul soarelui, mă aflam pe un deal. Nu ştiu cum, am adormit. Am visat că mă trezesc într-un cimitir. Mă trezise orologiul din turn, care bătea ora unsprezece. Am căutat, pe cerul nocturn, soarele – credeam că o eclipsă îl ascunsese împreună cu luna. Toate gropile erau descoperite, iar uşile de fier ale camerei osuare se deschideau şi se închideau ca împinse de nişte mâini invizibile. Pe ziduri se conturau vag umbre ale Nimănui, alte umbre păşeau drept prin văzduh. În sicriele descoperite, mai dormeau numai copiii. Pe cer atârna o ceaţă cenuşie deasă, faldu-roasă şi înăbuşitoare, trasă după ea, tot mai aproape, mai strâns şi mai fierbinte, de o umbră uriaşă. Deasupra mea am auzit bubuitul îndepărtat al avalanşelor, sub mine – primul semn al unui cutremur de proporţii. Biserica se clătina, se mişca în toate părţile, ca trasă de forţe potrivnice, ce se luptau între

ele, încercând zadarnic să se împace. Uneori, de geamurile lăcaşului se apropiau raze cenuşii, la lumina cărora plumbul şi fierul curgeau topindu-se. Ceaţa ademenitoare şi clătinările domoale ale pământului m-au adus aproape de templu.

178

În faţa porţilor căruia, ca două paveze vii şi otrăvitoare, doi şerpi ucigători cloceau, aruncând scântei. Am traversat printre umbrele necunoscute, ce purtau amprenta unor secole trecute. Toate pluteau în jurul altarului, cu inimile tremurând în piept. Numai un mort, care abia fusese înmormântat în această biserică, zăcea pe perna lui, cu pieptul nemişcat, iar pe chipul său fericit se oglindea un vis senin. Dar când a intrat omul, fiinţă vie, mortul s-a trezit, încetând să mai zâmbească. A deschis anevoie pleoapele grele, de sub care ochii dispăruseră; în pieptul ce începuse să-i bată, în dreptul inimii se zărea o rană. A ridicat mâinile şi le-a împreunat ca pentru rugăciune, dar braţele au prins să se lungească, desprinzându-se de corp; mâinile, închinate pentru rugă, au căzut pe pământ. Sus, pe bolta bisericii, se afla cadranul „Veşniciei, care era propriul lui arătător, căci pe el nu era însemnată nicio cifră; numai un deget negru se îndrepta spre el – morţii voiau să vadă Timpul.

Deodată, o făptură înaltă şi cu ţinută nobilă, având întipărită pe chip o durere nemărginită, a coborât din înălţimi şi s-a apropiat de altar.

Morţii i s-au adresat, strigând: „— Cristoase! Oare nu există dumnezeu?!” El a răspuns: „— Nu există!” Atunci umbrele morţilor s-au cutremurat, pieptul a început să li se zbată puternic.

Cristos a continuat: „— Am parcurs lumile, am traversat sistemele solare şi am zburat – pe căile lactee – prin pustiurile cerului, dar nu l-am găsit pe dumnezeu. Am coborât până acolo unde fiinţa

179

se leapădă de umbră, m-am uitat în prăpastie şi am strigat: „— Tată, unde eşti?”, dar n-a răspuns nimeni – n-am auzit decât furtuna veşnică; acolo, curcubeul strălucitor se înălţa deasupra prăpastie! fără ca vreun soare să-l fi creat, şi din el cădeau pe pământ picături mari. Când mi-am ridicat privirea la lumea nemărginită, spre a căuta ochiul divin, am zărit aţintită asupra mea o orbită goală „adâncă; Veşnicia zăcea călare pe haos, rupând din el şi rumegându-l. Strigaţi mai tare, urlaţi, destrămaţi Neantul prin strigătele voastre, căci El nu există!”

Umbrele decolorate s-au răsfirat ca o ceaţă albă, iscată de ger şi care se topeşte la căldură. Au apărut atunci – lucru îngrozitor – copiii decedaţi, care se treziseră, s-au aruncat în genunchi în faţa făpturii înalte de pe altar, întrebându-l: „Iisuse! Într-adevăr, n-avem tată?” Iar el le-a răspuns cu lacrimi în ochi: „— Suntem cu toţii orfani. Nici eu. nici voi n-avem tată”.

Tunete au prins să se dezlănţuie violent; zidurile s-au depărtat bubuind, iar templul şi copiii s-au scufundat; apoi în faţa ochilor noştri s-a scufundat soarele, şi clădirea nemărginită a lumii, şi întreg globul, în toată imensitatea lui.

Sus, pe creştetul naturii infinite, stătea Cristos, privind la templul lumii, luminat de mii de sori, ce semăna cu o mină săpată în noaptea veşnică, în care sorii erau lămpile de minier, iar căile lactee – vinele argentifere.

Când Iisus a cuprins cu ochii toată această învălmăşeală a lumilor, dansul de făclii al licuricilor ce

180

resti şi tufele de coral ale inimilor ce pâlpâiau uşor, când a văzut cum un glob terestru după altul îşi varsă sufletul în Marea Morţii, a ridicat ochii spre Neant, spre nemărginirea vidă, şi a zis:

„— Neant rigid şi mut! Veşnicie crudă şi rece! Coincidenţe nebune! Ştiţi, oare, ce se află dedesubtul vostru? Când vă pregătiţi să distrugeţi clădirea omenirii şi pe mine, împreună cu ea?! întâmplare, îţi dai măcar seama ce faci atunci când stârneşti viscole de zăpadă, bântui cerul cu uragane, stingi stele şi sori, făcând ca strălucirea constelaţiilor să pălească la trecerea ta? Oh, cât de singur e omul, în cripta largă, mortuară, a întregului! Lângă mine însumi mă aflu doar eu. Tată, tată! Unde e pieptul tău nesfârşit de larg, să-mi găsesc la el refugiu? Ah, dacă fiecare dintre Euri îşi este propriul tată şi creator, atunci de ce n-ar fi, totodată, şi propriul său înger sugrumător?... Oare ăsta de lângă mine se mai cheamă om? Bietul de el! Viaţa voastră măruntă e doar un suspin al naturii sau, poate, ecoul lui. O oglindă reflectantă îşi aruncă razele în cenuşa oaselor de mort din norii de deasupra pământului vostru, ca apoi să vă naşteţi voi, imagini tremurătoare, învolburate... Priveşte în prăpastia deasupra căreia zboară norii de cenuşă: lumi ceţoase se înalţă din marea morţii, viitorul se ridică şi ei asemeni unei ceti, iar prezentul însuşi e tot un fel de ceaţă, în cădere. Recunoşti acest pământ?”

Cristos s-a mai uitat o dată în jos, cu ochii plini de lacrimi, şi a spus: „— Ah, altă dată mă aflam şi eu pe pământ. Pe atunci, eram fericit, îl aveam

181

Încă pe tatăl meu cel veşnic şi priveam voios de pe dealuri înspre cerul nemărginit. Cu pieptul străpuns, m-am apropiat încrezător de el şi, murind, am zis: „— Tată, ridică pe fiul tău din giulgiul însângerat şi ia-l la pieptul tău!" … Ah, voi, fericiţi pământeni, voi mai credeţi încă în El. Poate că acum soarele vostru apune, iar voi cădeţi în genunchi, acoperiţi de flori, lacrimi şi lumini, vă înălţaţi mâinile pentru rugăciune şi strigaţi, plângând de bucurie, către cerul imens: „— Cunoaşte-mă pre mine, o, Tată necuprins, şi toate rănile mele, iar după moartea mea primeşte-mă la tine şi vindecă-mă…" Nenorociţilor, aflaţi că, după moarte, rănile nu vi le mai lecuieşte nimeni. Când jalnica fiinţă se lungeşte în pământ, cu pieptul rănit, culcându-se în aşteptarea unei dimineţi pline de adevăr, de virtute şi bucurie, nu ştie că se va trezi, de fapt, într-un hău adânc, în miezul nopţii eterne, unde nu răzbate nicio dimineaţă, şi nicio mână vindecătoare, şi niciun Tată necuprins! Muritorule de lângă mine, dacă mai trăieşti, adoră-l, de nu cumva l-ai pierdut pe veci".

Când m-am pomenit jos şi am ridicat, deodată, ochii spre strălucitoarea clădire a lumii, am văzut cu groază uriaşul şarpe al Veşniciei, care se cuibărise în preajma Universului. Şarpele s-a încolăcit de două ori în jurul Universului, apoi de mii de ori împrejurul naturii întregi, otrăvind lumile şi transformându-le într-un cimitir fără sfârşit.

Totul era înspăimântător de sumbru. Un clopot imens se pregătea să bată ceasul ultim, după care clădirea lumii urma să se facă bucăţele… când m-am trezit.

182

ERNST THEODOR AMADEUS HOFFMANN

AVENTURILE NOPŢII DE REVELION

— Ntuziastul călător din at cărui jurnal de zi comunicăm o piesă fantezistă, în maniera lui Callot, desparte, se *vede, atât de puţin viaţa sa interioară de cea exterioară, încât abia poţi observa graniţele dintre ele.*

Simpaticule cititor, fiindcă tu nu distingi clar această graniţă, cel care vede fantome te poate uşor seduce şi, fără să-ţi dai seama, te pomeneşti" într-un imperiu magic, străin, ale cărui făpturi stranii

pătrund în viaţa ta exterioară, *purtându-se cât*

185

tine familial, *ca nişte vechi cunoştinţe*. *Te rog din inimă*, *cititorule bine intenţionat*, *primeşte-i ca atare*, *ba te-aş stătui chiar ca*, *lăsându-te cu totul în voia manifestărilor lor bizare*, *să suporţi cu bunăvoinţă micile frisoane pe care s-ar putea să ţi le provoace*.

Ce *pot face*, *oare*, *mai mult pentru entuziastul călător pe care*-l *întâmpină pretutindeni atâtea lucruri ciudate şi nebuneşti*, *aşa cum se va întâmpla şi aici*, *la Berlin*, *în noaptea de revelion*?!

Iubita

Aveam cuibărită în inimă nefiinţa, moartea cea rece ca gheaţa; în adâncul pieptului, simţeam nişte ţurţuri ascuţiţi înţepându-mi nervii de jar.

Am fugit ca un nebun, uitându-mi pălăria şi paltonul, în noaptea neagră şi bântuită de furtună. Steagurile pe turnuri trosneau, timpul parcă şi-ar fi mişcat zornăind maşinăria veşnică, îngrozitoare, urmând ca anul *cel* vechi să se rostogolească surd în abis, asemeni unei greutăţi imense.

Aceste senine zile ale anului, Crăciunul şi Anul Nou, pe care voi toţi le întâmpinaţi cu voioşie, pe mine parcă mă aruncă, din chilia-mi paşnică, în voia valurilor unei mări învolburate. Crăciunul! Zilele lui sărbătoreşti te întâmpină cu o strălucire prietenoasă; parcă devii mai bun, mai copilăros decât ai fost în tot anul, niciun gând sumbru nu-ţi ştirbeşte bucuria cerească din piept; eşti iarăşi un ţânc, un băiat chiuind de bucurie. Din dughenele luminoase şi împodobite ou arabescuri aurite zâmbesc spre tine minunate chipuri angelice, iar din forfotul zgomotos al străzii se desprind, ca venind din depărtare, cântece de orgă. Dar, după sărbătoare, dispare totul: luminile se sting, năpădite de un întuneric sumbru. În fiecare an, din ce în ce mai multe flori cad veştejite la pământ, mugurii li se închid pentru totdeauna, soarele de primăvară nu mai aprinde viaţă nouă în crengile lor moarte…

Ştiu prea bine acest lucru, dar forţele inamice au plăcerea să mi-o prezinte, cu o deosebită satisfacţie răutăcioasă, mai ales când anul se apropie de sfârşit. „— Vezi – îmi şopteşte la ureche – vezi câte bucurii s-au despărţit de tine anul acesta, bucurii ce nu vor mai reveni niciodată; în schimb, ai devenit mult mai deştept – nu pui, ca altă dată, cine ştie ce preţ pe veselia comună şi infamă, ci te transformi tot mai

mult într-un om serios, lipsit de ceea ce se cheamă bucurii”.

Pentru noaptea de revelion, diavolul îmi rezervă de fiecare dată un mic dejun special. La momentul oportun, ştie să-mi înfigă în piept gheara ascuţită, rânjirid batjocoritor şi desfătându-se la vederea sângelui ce ţâşneşte din rană.

Ajutoare, pentru treaba asta, găseşte peste tot. Astfel, ieri a fost ajutat din răsputeri de consilierul juridic. La acesta (mă refer la consilierul juridic), în seara de revelion se adună întotdeauna societate mare; de Anul Nou, consilierul ţine cu tot dinadinsul să facă fiecăruia o bucurie specială, dar în

186

187

treprinde aceasta cu atâta lipsă de dibăcie, încât toate lucruşoarele vesele pe care le-a născocit cu chiu cu vai se pierd într-o jale comică.

Când am intrat în anticameră, consilierul juridic mi-a ieşit repede înainte, împiedicându-mă să pătrund în lăcaşul sfânt, de unde venea un miros plăcut de ceai şi arome de mirodenii fine. Arăta deosebit de satisfăcut de sine; hâtru, mi-a zâmbit într-un fel ciudat, spunându-mi: „— Amice, amice, ceva delicios te aşteaptă în salon… o surpriză nemaipomenită, cu ocazia serii de revelion… Nu care cumva să te sperii!” Inima pe loc mi-a devenit grea, presimţiri sinistre m-au năpădit şi m-am surprins, dintr-odată, speriat, cuprins de nelinişti nea gre. Uşile au fost deschise larg. Am intrat repede, înaintam grăbit, când, deodată, dintre doamnele aşezate pe divan m-a fulgerat făptura Ei. Era ea, chiar ea, cea pe care n-o mai văzusem de ani de zile! Clipele cele mai fericite ale vieţii mele s-au perindat, acum, fulgerător prin Eul meu, devenit incandescent (nu s-a înregistrat încă nicio pierdere mortală!). Prin ce întâmplare minunată venise, ce eveniment o adusese la agapa consilierului juridic despre care nici nu ştiam că-l cunoscuse vreodată? Am încetat să mă gândesc la toate astea; nu mai prezentau nicio importanţă. Da, o aveam din nou! Nemişcat, ca atins deodată de o baghetă magică, am rămas ţintuit locului. Consilierul juridic m-a împins uşor: „— Ei, ce faci, prietene?” Mi-am continuat mecanic paşii, dar înaintea ochilor n-o vedeam decât pe ea; din pieptul meu rănit s-au desprins cu greutate cuvintele: „— Doamne, doamne, Iulia – aici?” Eram foarte aproape de masa pentru ceai… Abia în această clipă, Iulia a reuşit să mă zărească. S-a ridicat de pe divan şi mi s-a adresat pe un

ton aproape străin: „— Mă bucură foarte mult să vă văd aici. Arătaţi destul de bine!" Şi s-a aşezat din nou, întrebând-o pe doamna de lângă ea: „— Săptămâna viitoare avem vreun spectacol interesant?"

Te apropii de floarea minunată ce te îmbată cu arome dulci, amintindu-ţi de grădina de acasă, dar când te apleci să-i vezi faţa drăgălaşă, din frunzele ei strălucitoare îţi ţâşneşte pe obraz un basilisc rece şi duşmănos, vrând parcă să te ucidă!... Asta mi se întâmplase mie acum! Cu o perfectă lipsă de dibăcie m-am înclinat în faţa doamnelor şi, ca să mă mai acopăr şi de ridicol, am făcut următoarea poznă: dându-mă repede cu un pas înapoi, am azvârlit ceaşca de cea aburindă pe jaboul graţios al consilierului juridic ce stătea în spatele meu. S-a râs copios de neşansa consilierului juridic şi mai mult încă, desigur, de nedibăcia mea. M-am lăsat cuprins de o desperare resemnată. Iulia n-a râs; privirile mele rătăcite au întâlnit-o şi, în clipa aceea, parcă o rază din trecutul meu minunat, din viaţa plină de dragoste şi poezie, s-ar fi apropiat duios de mine.

Deodată, în camera de alături cineva a început să improvizeze la pian o melodie – asta a remontat puţin societatea. Se zicea că ar fi un mare maestru străin, pe nume Berger, care cânta de-a dreptul divin şi care trebuia ascultat cu atenţie.

188

189

„— Nu zdrăngăni atât de îngrozitor linguriţele, Mina!" a strigat consilierul juridic şi a invitat doamnele, indicând, cu braţul aplecat curtenitor, uşa salonului unde cânta maestrul şi rostind duios: „— *Eh bien l** Iulia s-a ridicat şi ea şi a păşit încet spre camera alăturată. Toată făptura ei căpătase un aspect necunoscut mie – mi se părea a fi mai mare, mai plină, iar frumuseţea mai conturată ca odinioară. Croiala deosebită a rochiei sale albe „în pliuri – care acopereau numai parţial pieptul „umerii şi gâtul – cu mâneci largi, bufante, ajungându-i până la coate, părul cu cărare la mijloc, împletit în cozi şi înălţat în creştet în mod ciudat, toate astea îi dădeau un aer vetust – arăta aproape ca fecioarele din tablourile lui Mieris. 97 Lucru surprinzător, dar mi se părea totuşi că am văzut undeva, clar de tot, fiinţa în care se transformase Iulia. Îşi scosese mănuşile – nu lipseau nici bră-ţările artificiale încolăcite în jurul încheieturilor, asta parcă spre a-mi colora şi mai viu acea amintire întunecoasă provocată de asemănarea perfectă a vestimentaţiei. Înainte de a intra în camera învecinată, Iulia

s-a întors spre mine. Mi s-a părut atunci că chipul ei tânăr, plin de graţie, şi frumuseţe angelică, s-a schimonosit în bătaie de joc la adresa mea; o presimţire înspăimântătoare şi-a făcut loc în sufletul meu, ceva ca un spasm îmi străbătea toţi nervii.

„— O, cântă divin!" a şoptit o demoazelă entuziasmată de ceaiul dulce şi aromat. Nu ştiu cum s-a făcut că, ia un moment dat, braţul ei îl cuprinsese pe al meu şi eu sau, mai bine zis, ea m-a

190

condus în camera alăturată. Berger tocmai smulgea de pe clape o vijelie dintre cele mai sălbatice; acordurile măreţe se înălţau şi coborau ca valurile mării, şi asta mi-a făcut bine! Surpriză: lângă mine stătea Iulia, care s-a lipit de obrazul meu, spunându-mi cu o voce mai dulce şi mai ademenitoare ca oricând: „— Aş dori din toată inima să te văd pe tine la pian, cântând domol despre plăcerile şi speranţele trecute!" Duşmanul plecase de lângă mine, iar eu voiam ca, rostind un singur nume – „Iulia" – să exprim bucuria nemărginită ce mă cuprinsese. Dar câteva persoane s-au interpus între mine şi ea, îndepărtându-ne unul de celălalt. Am observat: Iulia mă evita vizibil, dar am reuşit totuşi să-i ating uşor rochia, să-i simt respiraţia caldă. În aceste clipe, mi-au răsărit în minte zilele primăverii trecute.

Berger îşi încheiase vijeliosul concert, după care cerul a devenit limpede, doar ici-colo presărat cu nouraşi aurii. Din depărtare veneau în zbor uşor, dispărând apoi pianissimo, melodii drăgălaşe. Maestrul a fost aplaudat, societatea s-a pus în mişcare; aşa s-a întâmplat că, pe neobservate, am ajuns din nou în faţa Iuliei. M-a cuprins o emoţie copleşitoare, am vrut s-o reţin lângă mine, s-o cuprind în avântul nebun al dragostei mele, dar blestematul chip al unui servitor zelos s-a înfipt între noi, întinzându-ne un platou: „— Ce doriţi să serviţi?" a adăugat el. Printre paharele umplute cu punci aburind, se afla o cupă frumos cizelată, plină, pare-se, cu aceeaşi băutură. Oare cum nimerise acea cupă printre paharele obişnuite? La întrebarea

191

asta ar putea răspunde doar cel pe care ajung să-i cunosc încetul cu încetul: păşind întocmai ca Clemens din *Octavian*, 93 într-un picior, face arabescuri nostime, iubeşte nespus de mult mantii roşii şi pene stacojii. Iulia a ales tocmai această cupă fin şlefuită şi scânteind ciudat; s-a apropiat de mine şi mi-a întins-o, zicând: „— Oare cu tot atâta plăcere, ca odinioară, primeşti paharul din mâna mea?" „– Iulia, Iulia…"

am oftat eu adânc. Apucând cupa, i-am atins degetele subţiri şi, în aceeaşi clipă, am simţit raze de foc străbătându-mi prin vine. Am băut, am băut cu sete. Flăcări albastre păreau să ţâşnească împrejurul cupei, în momentul în care îmi apropiam buzele de ea. Am golit cupa şi. dintr-odată, nu ştiu cum s-a făcut că şedeam pe divan, în salonul slab luminat, doar de o lampă de alabastru. Iulia era lângă mine – copilăroasă şi privindu-mă inocent, ca altă dată. Berger s-a aşezat din nou la pian, pentru a cânta andante-ul din sublima simfonie a lui Mozart în es-dur; pe aripile de lebădă ale cântecului, s-a legănat, s-a înălţat toată plăcerea vieţii mele şi dragostea mea cea mai aprinsă. Da, ea era, Iulia, Iulia însăşi, frumoasă şi blândă ca un înger; conversaţia noastră semăna mai degrabă a jelanie de dragoste plină de doruri, era mai mult privire decât cuvânt, mâna ei se odihnea într-a mea… – Acum n-am să te mai las pentru nimic în lume. Dragostea ta e scânteia sacră care arde în mine, aprinzând o viaţă nouă; fără tine, fără dragostea ta, totul pare mort. Dar, oare, n-ai venit ca să rămâi a mea pentru totdeauna?”

domnul meu”. Şi i-a strecurat în mână lui Erasmus o fiolă mică.

„— Oribil – a strigat acesta – să-mi otrăvesc cu mâna mea soţia şi copilul?”

„— Cine a zis că e otravă? l-a întrerupt Daper-tutto. În fiolă se află un medicament plăcut. Am la dispoziţie şi alte remedii pentru a vă reda libertatea, dar vreau să acţionez prin dumneavoastră înşivă, în mod firesc şi omenesc, asta-i plăcerea mea. Luaţi-o cu încredere!”

Erasmus a luat grăbit fiola, fără să se mai gândească. A fugit acasă şi s-a încuiat în camera sa. Toată noaptea, soţia se zvârcolise în chinuri; avea mii de temeri şi susţinea mereu că bărbatul care se întorsese nu era soţul ei, ci un spirit al iadului, care-i furase chipul.

De îndată ce Spikher a apărut în casă, toţi au fugit care încotro; doar micuţul Rasmus a cutezat să se apropie de el şi să-l întrebe candid de ce n-a adus cu el chipul din oglindă, fiindcă mama e tristă de moarte din această pricină. Erasmus îşi privea înnebunit copilul, ţinând strâns în mână fiola lui Dapertutto. Micul Rasmus avea pe braţ porumbelul său preferat; nu ştiu cum s-a întâmplat că acesta s-a apropiat cu ciocul de fiolă şi a atins dopul; imediat, a lăsat capul în jos, mort. Îngrozit, Erasmus a ţâşnit: „Trădătorule – a strigat – vrei să mă converteşti, vânzându-mă iadului?” A azvârlit imediat fiola pe geamul deschis;

aceasta a căzut pe caldarjm, spărgându-se în mii de ţăndări. Un plăcut miros de migdale amare s-a răspândit peste tot, prin camere. Micul Rasmus fugise speriat.

225

Spikher a petrecut toată ziua, chinuit de mii de gânduri, până ce a venit miezul nopţii. Tot mai vie îi apărea în faţă figura Giuliettei. Cândva, în prezenţa lui, Giuliettei i se rupsese un colier din boabe mici, roşii, asemănătoare perlelor; culegându-le de jos. Erasmus ascunsese repede una, pe care o păstra cu credinţă, pentru că atinsese gâtul Giuliettei. A scos-o acum şi, privind-o fix, şi-a îndreptat gândul şi simţirea spre iubita-i pierdută. Deodată, din bobiţa roşie s-a înălţat un fel de miros ciudat, ca o vrajă magică, prevestind sosirea apropiată a Giuliettei… – Ah, Giulietta, aş vrea să te mai văd doar o singură dată, şi apoi pot să mor, în ruină şi dezonoare…”

De-abia rostise aceste cuvinte, când, pe culoarul din faţa lui, a auzit un foşnet uşor, apoi paşi mărunţi apropiindu-se de uşă. Lui Erasmus i s-a oprit respiraţia – îi era teamă şi parcă aştepta ceva… A deschis. Da, era Giulietta, în toată splendoarea ei. Nebun de dragoste şi dor, a cuprins-o în braţe. „Sunt aici, iubitul meu – a spus ea cu blândeţe – vezi cu câtă credinţă am păstrat imaginea ta din oglindă?!” A tras pânza de pe oglindă şi, beat de bucurie, Erasmus şi-a văzut imaginea alături de cea a Giuliettei; era însă ruptă de el – nu-i urma mişcările. Fiori de spaimă l-au cuprins „Giulietta – a strigat el – vrei, oare, să-mi pierd cu totul minţile? Dă-mi înapoi imaginea din oglindă şi ia-mă pe mine însumi, cu trup şi suflet”. „— JVIai e ceva între noi, dragă Erasmus – a grăit Giulietta – ştii doar… Oare Dapertutto nu ţi-a spus?…”

„— Pentru dumnezeu, Giulietta – a izbucnit Erasmus – dacă nu pot deveni al tău decât cu această condiţie, mai bine mor”.

„— Nu vreau nici eu – a continuat Giulietta – ca Dapertutto să te seducă la o asemenea faptă. Mă mir însă că un jurământ şi o binecuvântare au atât de mare putere; oricum ar fi însă, va trebui să întrerupi această legătură, şi pentru asta există un alt mijloc, mai bun decât cel propus de Dapertutto”.

„— În ce constă?” a întrebat Erasmus aprins.

Giulietta l-a cuprins strâns în braţe, şi-a lipit capul de pieptul lui şi i-a şoptit: „Scrii pe o foaie de hârtie numele tău, Erasmus Spikher,

sub următoarele cuvinte: „Dăruiesc bunului meu prieten Dapertutto puteri depline asupra soţiei şi copilului meu; îi dau dezlegare să se poarte cu ei după bunul său plac; desfac legătura ce mă ţine strâns de ei, pentru că de-acum înainte vreau să aparţin, cu trupul şi sufletul meu nemuritor, Giuliettei, pe care mi-am ales-o drept soţie şi de care mă leg pe veci, cu jurământ sfânt".

Erasmus simţea fiori fierbinţi trecându-i prin toţi nervii; sărutări de jar îi ardeau buzele. Ţinea în mină foaia pe care i-o înmânase Giulietta, când, din spatele ei, a răsărit Dapertutto, întinzându-i o pană de metal. În acest moment, lui Erasmus i-a plesnit la mână o vinişoară, şi sângele a ţâşnit cu putere.

„— Înmoaie, înmoaie, scrie, scrie" a croncănit omul în roşu. „Scrie, scrie, dragul meu, singurul şi eternul meu iubit" a şoptit dulce Giulietta.

Erasmus a umplut pana cu sânge şi s-a apucat să scrie. Deodată, uşa s-a deschis, şi o făptură cu ochi

226

227

fantomatici, aţintiţi asupra lui Erasmus, a intrat, strigând cu durere: „Erasmus, Erasmus, îţi dai seama ce faci?... Nu comite fapta asta nelegiuită!!"

Erasmus a recunoscut în făptura fantomatică, acoperită cu văluri albe, pe soţia sa. A azvârlit de îndată foaia şi pana. Atunci, din ochii Giuliettei au ţâşnit fulgere, faţa i s-a schimonosit îngrozitor, trupul i s-a încins.

„— Lăsaţi-mă în pace, fiinţe ale infernului! N-o să aveţi parte de sufletul meu! Piei, şarpe otrăvitor, în tine arde focul iadului!" Aşa a strigat Erasmus, împingând-o pe Giulietta, care mai stătea încă lipită de el. S-au auzit sunete sinistre şi un fâlfâit de aripi – era un corb tuciuriu. Giulietta şi Dapertutto au dispărut într-un fum înecăcios şi urât mirositor, care stingea toate luminările din preajmă.

În sfârşit, razele zorilor au pătruns prin ferestre. Erasmus a alergat imediat la soţia lui. A găsit-o domolită, blândă, ca odinioară. Micuţul Rasmus se juca, vioi, pe patul său. Soţia i-a întins ospitalieră mâna, spunându-i dulce:

„— Acum ştiu ce ţi s-a întâmplat în Italia, şi te compătimesc din toată inima. Forţa duşmanului este copleşitor de mare; vicios, îi place teribil să fure, deci n-a putut rezista tentaţiei de a-ţi şterpeli în mod

viclean imaginea, frumoasă şi perfect asemănătoare, din oglindă. Uite-te în oglinda de acolo, bunul meu bărbat!" Spikher a făcut-o, tremurând din tot corpul şi cu o mutră jalnică. Oglinda a rămas limpede – niciun Erasmus Spikher nu privea din ea.

„— De astă dată – i-a zis soţia – e destul de bine că oglinda nu-ţi reflectă imaginea, căci arăţi cam stupid, dragă Erasmus. Ai să înţelegi însă şi singur că, lipsit de chipul din oglindă, vei ajunge bătaia de joc a oamenilor, şi nu un cap de familie onorabil, oare să inspire respect soţiei şi copiilor. Rasmus, de altfel, a şi început să râdă de tine; în curând, o să-ţi picteze cu cărbune mustăţi – şi-aşa n-o să le observi. Du-te, aşadar, în lume şi caută să obţii din mâna diavolului imaginea ta. Când o vei avea din nou, te voi primi cu plăcere. Sărută-mă (Spikher făcu aceasta), şi acum – drum bun! Trimi-te-i, măcar din când în când, lui Rasmus câte o pereche de pantaloni noi, că se tot târâie în genunchi şi-i rupe repede; dacă ajungi la Nürnberg, adaugă pantalonilor şi un husar colorat, şi turtă dulce, ca un tată bun ce te afli. Adio, dragă Erasmus!" Soţia s-a întors pe cealaltă parte şi a adormit. Spikher l-a ridicat în braţe pe micul Rasmus, strângându-i drăgăstos la piept; acesta însă a început să ţipe, deci Spikher a fost nevoit să-şi reprime dureros pornirile de tată, aşezându-l înapoi în pat. A plecat în lume. Odată, l-a întâlnit pe un anume Peter Schlemihl, care-şi vânduse umbră. Au hotărât să-şi ţină companie: Erasmus să facă umbra, iar Peter Schlemihl să apară în oglindă, dar n-a ieşit nimic din asta.

228

229

Sfârşitul povestirii despre pierduta imagine din oglindă.

Post-scriptum-ul unui entuziast călător

Ce se vede în această oglindă? Sunt eu, cu-ade-l vărat? O, Iulia – Giulietta, făptură a cerului, spiritl al iadului, desfătare şi chin, dor şi desperare!…

Vezi, dragul meu Theodor Amadeus Hoffmann, cum forţe ale întunericului au intervenit deseori în viaţa mea, lipsindu-mi somnul de cele mai frumoasei vise şi scoţându-mi în cale făpturi stranii.

Înconjurat de apariţiile din noaptea de revelion, eram cât pe-aci să cred că acel consilier juridic e, într-adevăr, de Dragant, iar agapa sa – o veri-l stabilă expoziţie de Crăciun sau Anul Nou, că prea 1 frumoasa Iulia e acel chip seducător de Rembrandt 1 sau Callot, care l-a înşelat pe nenorocitul Erasmus I Spikher, răpindu-i frumosul chip din oglindă.

Pentru toate astea, te rog să mă ierţi!

230

CLEMENS BRENTANO

POVESTEA MAMEI LUI GODWI ŞI A SURORII El

I

Într-un oraş comercial de lângă Marea Baltică, trăia Wellner, un negustor înstărit, care îşi iubea mult cele două fiice; de aceea, veghea atent asupra moravurilor şi culturii lor. Wellner îşi pierduse de timpuriu soţia – pe vremea când Maria şi Anunţiata erau încă mici – şi-i promisese, în ceasul de pe urmă, să le păzească mai straşnic decât banii şi bunurile sale, ceea ce şi făcea, cu sfinţenie şi chiar peste puterile lui – asta se poate deduce din faptul că, în

233

viitor, el îşi va pierde nu numai averea, din dragoste pentru copii, ci, în cele din urmă, chiar şi pe cele două fete.

Luase în casă un tânăr fără părinţi, pe care-l întreţinea. Acesta – îl vom numi Iosif – stătea mereu cu cele două surori. Avea temeinice cunoştinţe şcolare şi dădea meditaţii fetelor.

În floarea vârstei, când femeia e asemeni bobocului ce stă să se deschidă, Maria se contura ca & fiinţă blândă, duioasă, cu o inimă caldă şi credincioasă, şi un spirit luminat, care însă, de cele mai multe ori, pus să aleagă, prefera ceea ce era bunmai degrabă decât ceea ce era frumos.

Evoluţia Anunţiatei era mai greu de definit, căci e greu imaginabil un amestec mai îndrăzneţ, şi totuşi armonios, de culori. Toţi o iubeau, şi nimeni" de fapt, n-o putea suferi în întregime. Nu îndrăzneau să-şi mărturisească dragostea pentru acest copil, căci nu reuşiseră încă să-l înţeleagă. Ea însăşi nu avea pretenţii de la lumea din juru-i, deşi era totuşi lacomă de viaţă; zeci de lucruri, care-i zăceau sub nas din abundenţă, nu-i erau suficiente, dar nu făcea niciodată caz de asta, ci, dimpotrivă, cruţa sărăcia celor care i le ofereau.

Aceste nuanţe ale comportării ei constituiau, de fapt, starea sui-generis a Anunţiatei, dar ea nu era capabilă încă să chibzuiască, să înţeleagă că fusese alcătuită astfel o dată pentru totdeauna; despre viaţa umană avea, în continuare, o părere foarte vagă. Iubea nespus de mult florile şi cânta destul de frumos.

234

Wellner credea că firea ei, în general liniştită, dar cu ieşiri

violente, e o consecinţă a unui temperament aprins, determinat de sexul ei. Dorea, aşadar, s-o vadă mai repede măritată. E drept că această părere nu era întru totul neîntemeiată, dar el nu ştia ce deosebire mare e între aşa-zisul temperament violent şi feminitatea pură de la temelie. Maria era preferata tatălui, căci era liniştită, modestă şi părea a nu vedea altceva decât ceea ce putea el să-i ofere. De aceea, se hotărâse ferm să n-o lase să plece de lângă el decât foarte târziu sau, poate, niciodată. Trăia numai şi numai pentru copii şi toate gândurile îi erau îndreptate către soarta lor; stătea şi medita adesea cum să întărească legătura dintre el şi Maria, şi petrecea ore de-a rândul gândindu-se cum s-o facă pe Anunţiata mai bună şi mai fericită decât era.

(osif, pe care-l luase sub firma lui şi care-i medita cu zel fiicele, îi devenea tot mai necesar, căci era tot atât de delicat pe cât era de fidel şi de ataşat; firma, sub influenţa lui, se dezvolta rapid şi – lucrul cel mai îmbucurător pentru Wellner – cultura Mariei sporea văzând cu ochii.

Cu Anunţiata, lucrurile nu stăteau la fel – fruct, viu, mustind de sănătate, nu se putea coace decât ia soare… O oboseau repede lecţiile de instruire ale lui Iosif şi – ceea ce era mai trist – în la – aşul unde dădeau roade cunoştinţele predate de îi, tocmai în inima ei, Iosif nu ştia să privească! mărui se simţea adesea stingherit de întrebările ei fiudate, ba o dată i s-a adresat cu: „bunul meu Iosif", drept care el s-a simţit ofensat şi i s-a plin

235

Imediat lui Wellner. Tatăl i-a reproşat fetei această atitudine aproape jignitoare, deşi ea se simţea cu totul nevinovată. L-a rugat, cu lacrimi în ochi, s-o ierte, promiţând să facă la fel şi faţă de Iosif.

A costat-o mult această promisiune. Iosif n-a putut stăvili revărsarea emoţiei puternice a Anunţiatei; l-a implorat s-o ierte, ceea ce l-a făcut s-o creadă puţin cam limitată, mai ales când a auzit-o afirmând desperată că nu există dragoste, nici prietenie pe lume – sacrificându-şi mândria, inima ei se înăsprise şi, crezând că-şi cere iertare, aducea, de fapt, acuzaţii vieţii întregi.

După acest incident, Iosif s-a apropiat tot mai mult de Maria. Anunţiatei nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să se retragă în sine mâhnită; fire nobilă însă, se purta astfel ca el să nu simtă, acest lucru.

Într-o seară, târziu, Iosif se mai afla încă în camera lui Wellner. Au vorbit mult – despre situaţia firmei şi despre o călătorie pe care

urma s-o facă Iosif, pentru a asigura acesteia mai multă independenţă (trebuiau evitaţi intermediarii, care-i secătuiau de bani). Sărind de la acest subiect, Wellner a adus vorba de soarta fetelor sale, dar Iosif tăcea de parcă ar fi avut ceva pe suflet. Tatăl a spus:

„— E minunat să constaţi că nicio afacere de pe pământ, oricât de înfloritoare, nu dă muncii noastre atâta satisfacţie, plăcere şi libertate, ca hărnicia şi înţelepciunea. Niciodată frumosul obicei al unei activităţi utile nu va fi suficient, şi în oricare punct al părerii, care îngăduie o rotunjire.

236

ne întoarcem la biata noastră inimă… Prin muncă, e adevărat, ne procurăm puţin divertisment şi material pentru planuri noi. Dar dacă stau să mă gândesc, acum, la călătoria dumitale şi la frumoasele ei avantaje, ce am eu, în fond, din toate astea? Ce vor deveni copiii mei, când voi rămâne singur cu ei? Ce se va întâmpla când te vei întoarce?" Iosif aştepta de mult clipa asta, deci s-a grăbit să spună, emoţionat: „Cinstesc sufletul dumneavoastră nobil, bunătatea care m-a făcut să mă apropii atât de mult de dumneavoastră, ca şi de fiice… În ceea ce o priveşte pe Anunţiata, nu pot să spun decât că ar fi bine s-o măritaţi cât mai repede cu putinţă, pentru a-i călăuzi simţirile, încă nedefinite, de femeie".

„— Şi pentru Maria?…" a continuat Wellner. „Pentru Maria – a spus încet Iosif – nu pot alege, căci o iubesc".

Mărturisirea asta l-a costat un efort enorm, căci era pe deplin conştient cât de multe îi datora lui Wellner. Wellner nu simţea acelaşi lucru – datoria, dacă existase vreodată, o socotea de mult plătită. I-a promis-o, aşadar, cu bucurie pe Maria, ca răsplată pentru credinţa lui, dacă, bineînţeles, aceasta îl iubea şi ea, la rându-i.

Iosif era aproape înclinat să creadă că lucrurile stăteau astfel sau că, măcar în viitor, îl va iubi cu pasiune. Dar se înşela: ea îl iubea, şi încă foarte mult, numai că nu era în stare de manifestări ardente, de ieşiri pasionale; nimic n-o incita la confesiuni – inima, ca şi viaţa ei, erau pline de fericire calmă şi linişte deplină.

237

Deoarece până la plecarea lui Iosif nu mai rămăseseră decât puţine luni, căsătoria şi numirea lui în funcţia de coasociat al firmei comerciale au fost amânate până la data întoarcerii sale. Au hotărât s-o înştiinţeze, totuşi, pe Maria şi totodată să se gândească la viitorul

Anunţiatei. Aşa au stabilit cei doi prieteni, despărţindu-se satisfăcuţi şi plini de speranţe în viitor.

Obosit, Wellner a plecat să se culce. Era tocmai pe cale de a aţipi, când a auzit că fiicele sale, care aveau dormitorul deasupra odăii lui, mai erau treze şi discutau pe îndelete. Aflat sub impresia discuţiei purtate cu Iosif, din dragoste neţărmurită pentru ele, Wellner s-a apropiat de geamul deschis, ca să le poată auzi. Fetele, ademenite de noaptea frumoasă, stăteau la fereastră şi vorbeau despre lucruri care aveau să-l mişte puternic pe tatăl lor… – Cum te simţi? i s-a adresat Maria Anunţiatei, când priveşti cerul liniştit şi lumina clară a lunii?”

„— O, dragă Maria, cum m-aş putea simţi?… Dacă mi-ar sta în putinţă să-ţi descriu starea asta, cât de cât clar, ţie sau oricărui alt om, aş fi foarte fericită. Mă gândesc deseori la toate astea şi, vezi bine, nu te-aş ruga mereu să mă însoţeşti ori să stăm de vorbă noaptea, la fereastră, dacă tot ceea ce simt ar fi limpede pentru mine – când sunt edificată asupra sentimentelor mele, pot foarte bine să stau şi singură; oh, pot atunci să meditez de una singură, ba să stau chiar la taifas cu propriile mele gânduri. Dar când luna strălucitoare pătrunde în cameră, nu-mi mai aflu liniştea, şi mă apropii

hipnotizată de fereastră; parcă m-ar chema s-o tot privesc, să stau de vorbă toată noaptea cu ea; e ca şi cum m-ar chestiona cu severitate, însă răspunsul se află săpat adânc în sufletul meu, şi simt ades că mi se frânge inima dacă nu-l rostesc…” „Ciudat, eşti cu totul altfel decât mine, nu semănăm de loc”.

„— Dar tu cum eşti, ce doreşti să faci, ce-ai vrea să ai? Ce crezi că ar putea să te schimbe, să fii şi tu în rând cu lumea? Când dormi, te simţi bine doar fiindcă nu ştii nimic despre noapte – nu te-ai gândit niciodată la asta?”

„— Nu te înţeleg. Eşti, probabil, iarăşi într-o pasă melancolică… De ce nu ştiu cum e când dorm? Ei bine, pur şi simplu nu m-a interesat. Uneori visez frumos – şi asta mi-e de-ajuns. Când stau aici, împreună cu tine, iar tu taci ori mie îmi e somn, aş dori ca Iosif să fie alături de mine, să stăm de vorbă, să-mi spună că va pleca în curând şi-mi va trimite scrisori. Mă bucur de pe acum, aşteptând aceste scrisori, căci până acum n-am scris nimănui; simt că prin asta voi dobândi ceva nou, şi concep de pe acum, în gând, scrisori întregi adresate lui”.

„— Eşti fericită, probabil că-l iubeşti pe Iosif”.

„— Mă gândesc deseori la el, îl iubesc mai mult decât pe tata şi cred că mi-aş petrece cu plăcere toată viaţa alături de el; dacă asta e dragoste, atunci ai dreptate".

„— Am dreptate, asta e dragoste – e dragostea ta".

239

„— Dragostea mea? Există, oare, mai mult decât o singură dragoste?"

„— Există, într-adevăr, numai una, dar fiecare om o trăieşte în felul lui. Eu nu simt acelaşi lucru ca tine, atunci când stau aici: e ca şi cum ar trebui să mă pierd cu totul într-o altă fiinţă, vezi, cum fac copacii aceia cu coroanele împletite. N-aş vrea să rămân mereu una şi aceeaşi Anunţiata, dar nu ştiu totuşi cum să mă schimb; nu cunosc pe nimeni căruia să mă dăruiesc; deseori aş vrea să mor, ca să nu mai fiu singură, dar, oare, pentru cine să mor? N-aş putea răspunde, şi asta e ceea ce mă apasă, ceea ce simt mereu, mai ales seara; ştii, uneori, când adie vântul şi totul din jur e cufundat în liniştea nocturnă, inima mea parcă devine mai caldă şi mai bună…"

Aşa au tăifăsuit, multă vreme, cele două fete. Lui Wellner îi curgeau pe obraji lacrimi fierbinţi. Ar mai fi stat să asculte, dar nu putea suporta aerul rece al nopţii, aşa că a închis cu zgomot fereastra, ca să-l audă fetele şi să plece şi ele la culcare. Maria, cuminte şi ascultătoare, s-a retras; Anunţiata însă a rămas singură, multă vreme trează.

Câteva ore după miezul nopţii, l-a auzit pe tatăl ei sunându-l pe Iosif, iar pe acesta intrând în odaia tatălui. Apropiindu-se de şemineul care lega camera ei de cea a lui Wellner, a auzit totul: că tatăl stătuse la geam şi ascultase mărturisirile lor, şi că din această cauză nu se simte prea bine. I-a împărtăşit cu bucurie lui Iosif felul în care a vorbit Maria despre el; l-a auzit vorbind apoi despre ea.

240

cum că ar fi spus lucruri bizare, care l-au îngrijorat peste măsură, şi că are intenţia să-i prezinte un tânăr genovez, aflat în trecere prin oraşul lor, un om ce părea a fi bogat şi înţelept, şi că, mai ales, ar fi nespus de fericit dacă ea, Anunţiata, l-ar îndrăgi.

Anunţiata a ascultat cu calm toate astea, bucurându-se pentru fericirea surorii ei. Ştiind câtă plăcere i-ar face Mariei să stea în preajma lui Iosif, a alergat la ea şi a trezit-o, spunându-i: „Dragă Maria, scoală-te şi du-te jos, la tata, cred că nu se simte bine, fiindcă a trimis

după Iosif; întreabă-l ce are şi îngrijeşte-l – o faci mai bine decât mine şi sunt sigură că se va bucura foarte mult".

Maria i-a mulţumit, s-a îmbrăcat repede şi a coborât. Anunţiata, în urma ei, a izbucnit în plâns amar.

Tatăl s-a bucurat din toată inima de atenţia şi grija ocrotitoare a Mariei. Şedea, prietenoasă şi bună, pe pat, iar Iosif, liniştit şi blând, la picioarele lui. Atunci, Wellner nu şi-a mai putut stăvili pornirile inimii, le-a împreunat mâinile pentru logodnă, dăruindu-le două inele de aur, pe care fericiţii miri le-au schimbat în faţa ochilor lui.

Anunţiata s-a bucurat nespus auzind cele întâmplate, deşi în pieptul ei se deschisese o rană adâncă – era singură, n-avea niciun prieten apropiat.

Asemenea oameni nu devin niciodată fericiţi. Numai traiul simplu, obişnuit, aduce bucurii, împliniri; şi-apoi, oricât de frumoasă ar părea viaţa, atunci când o fiinţă e cuprinsă de dragoste şi înălţată în

C. 16 – cd. 2303 – 97?

241

slăvi, aceste biete suflete muritoare rămân totuşi neajutorate, aici, pe pământ. Cel care, din dragoste furibundă, înalţă capul până la ceruri, riscă să i se usuce inima, aici, în sfera de jos, muritoare. Anunţiatei îi zăceau multe în suflet; ea singură însă nu le pricepea prea bine. E drept, avea o prietenă, o văduvă care trăia în oraşul respectiv, de pe urma unei mici averi, dar, fără îndoială, nici ea nu i-ar fi înţeles chinul – nu ştia despre Anunţiata decât că era o fată bună şi vioaie. E-adevărat, ea nu-i încredinţase prea multe secrete şi, de fapt, această prietenă nici n-o prea înţelegea.

Anunţiata o vizita uneori seara, când era de faţă şi fratele acesteia, Helsing. Băiatul citea foarte bine, iar Anunţiatei îi făcea plăcere să-l asculte. Acesta fusese educatorul unui tânăr nobil, care trăia acum în regiunea lor. Helsing vorbea adesea cu entuziasm despre fostul său elev. Femeile îl ascultau cu atenţie deosebită; în inima Anunţiatei, descrierile lui au prins rădăcini ca într-un pământ roditor. Când Helsing începea să povestească, ea era întotdeauna prima care aducea vorba despre tânărul nobil, încât Helsing, căruia îi plăcea teribil să divagheze, căci recolta şi el câte ceva de pe urma celor povestite, în curând a epuizat întregul material şi, ca s-o mulţumească totuşi pe Anunţiata, a ajuns să-i facă pe deplin cunoscute până şi observaţiile pedagogice cu privire la cea mai fragedă tinereţe a tânărului nobil.

De cele mai multe ori, Anunţiata îşi petrecea serile acolo, în timp ce Maria stătea în preajma lui Iosif, în puţinul timp care mai rămăsese până la plecarea lui din Germania. De fapt, Anunţiatei îi plăcea mai mult să stea de vorbă; faptul că acum ieşea în oraş mai des ca de obicei se datora dorinţei ei sincere de a nu o deranja pe Maria. Făcea însă acest lucru astfel, încât să nu se observe – era felul ei, de a face să treacă nebăgate în seamă faptele bune şi tot ceea ce ar fi putut s-o înalţe în ochii celorlalţi; se purta rigid, adesea nenatural, tocmai fiindcă nimic n-o supăra mai tare decât" lauda.

Din cauza lipsei de căldură şi tandreţe, provocată de ea însăşi, sufletul Anunţiatei s-a îmbolnăvit. În acest timp, a primit o scrisoare de la naşa ei – o contesă care locuia în aceeaşi regiune. Cu câtva timp în urmă, îi făcuse o vizită şi, cu acest prilej, se împrietenise cu fiica ei. Contesa o ruga insistent să vină de îndată, căci fiica ei Walpurgia s-a îmbolnăvit grav şi o cheamă la ea.

Anunţiata a rămas consternată de aceste rânduri; cu o seară înainte stătuse, ca de obicei, la fereastră şi, nici ea nu ştia cum, dintr-odată, i se făcuse tare dor de castel, iar acum iată că o chemau într-acolo veşti atât de triste.

A arătat tatălui scrisoarea, rugându-l s-o lase să plece. Acesta, înţelegător, i-a îngăduit şi după ce, stând de vorbă cu camerista contesei care venise cu caleaşca s-o ia pe Anunţiata, a aflat de ce fel de boală suferea tânăra fată – de o adâncă melancolie – a chemat-o încă o dată la el pe Anunţiata, ca să-i spună cum trebuie să se poarte cu cei chinuiţi de melancolie. A făcut-o atentă asupra propriilor ei înclinaţii spre melancolie, apoi a conce

242

243

diat-o cu cuvintele: „Du-te cu dumnezeu, copila mea". Pe Anunţiata au mişcat-o cuvintele tatălui ei, mai ales cele de rămas bun, căci chiar şi simplele formule de adresare: „Bună dimineaţa", „Bună seara", ca şi întrebarea „Ce mai faci?", devenite extrem de obişnuite şi total lipsite de sens pentru cei mai mulţi oameni, aveau, pentru ea, o semnificaţie mult mai adâncă; pe bună dreptate, pot considera aceasta drept o trăsătură specifică a unui cuget infantil, care crede cu evlavie în cuvânt şi nu uită niciodată sensul acestuia.

Anunţiata l-a îmbrăţişat pe tatăl ei şi n-a mai putut scoate o vorbă din cauza lacrimilor care o înecau. Wellner n-a prea priceput

purtarea fetei; s-a gândit dacă nu cumva a jignit-o şi, deoarece nu-şi amintea să se fi făcut vinovat cu nimic, a adăugat şi această ieşire la părerea sa generală despre ea, aşadar a devenit şi mai îngrijorat.

Anunţiata s-a dus apoi să-şi ia rămas bun şi de la Maria. Aici, l-a întâlnit din nou pe Iosif. Şi de astă dată s-a simţit mai adânc impresionată decât o cerea împrejurarea, mirându-se ea însăşi de esenţa tristeţii sale. Iosif i-a spus multe lucruri frumoase, vorbindu-i în special despre viitor, dar tocmai asta îi frângea inima Anunţiatei. „Viitorul! a strigat ea, viitorul, ah, ce bine ar fi să fi trecut deja!" Apoi şi-a tăiat o buclă, i-a dat-o Mariei, care a făcut la fel. Iosif şi Maria urmăreau atenţi, speriaţi aproape, felul ei de a se purta, căci n-o mai văzuseră niciodată atât de încrezătoare şi prietenoasă. Anunţiata a adus în camera Mariei şi un mic portocal, rugând-o să-l îngrijească bine, iar

seara, când nu va mai fi alături de Maria, la fereastră, să-l privească şi să-şi aducă aminte de ea. Apoi a plecat, după ce i-a salutat pe toţi oamenii din casă. Tristeţea ei i-a învăluit pe toţi cei rămaşi, de parcă Anunţiata n-avea să se mai întoarcă niciodată.

Toată casa era acum ocupată cu pregătirile pentru plecarea lui Iosif. Acesta însă îşi petrecea timpul încercând să-l cunoască mai bine pe tânărul genovez ales de Wellner pentru Anunţiata. Nu i-a fost greu, căci acela era un bărbat cu o fire deschisă, veselă, şi se cunoşteau ceva mai de mult, de la nişte afaceri. Locuia în casa unui datornic de-al său, ca un soi de executor, căci nu-l găsise solvabil. De fapt, nu era negustor propriu-zis – moştenise o firmă mare, dizolvată, şi călătorea ca să strângă sumele datorate firmei.

Iosif şi-a motivat vizita pe care a îndrăznit să i-o facă, pretextând că dorea informaţii despre câţiva negustori genovezi. După ce italianul i-a furnizat informaţiile cerute, a început să vorbească entuziast despre patria sa, comentând în amănunt constituţia de stat a Genovei, până ce pe Iosif l-a cuprins o adevărată teamă – aceea de a nu reuşi să-l apropie de ţinta ce-şi propusese. Italianul, vorbăreţ, a ajuns totuşi, în cele din urmă, şi la capitolul „femei". S-a plâns de asprimea nemţoaicelor, spunând: „Cu dragă inimă aş ierta-o pe gazda mea de jumătate din datorie, dacă ar avea o fiică înţeleaptă, brunetă cu ochi negri, pe care aş putea-o iubi puţin; dar nu pot face acest lucru, căci fiica lui are părul roşu, deci nu-mi mai rămâne

245

decât să stau aici şi să fiu necruţător. După cum se vede, îţi merge mai bine, prietene, căci nu de mult am văzut intrând la dumneata câteva fete drăguţe". Iosif i-a vorbit mult despre Maria şi Anunţiata, după care italianul a promis că-l va vizita în curând.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, s-a şi înfiinţai: a Wellner, iar seara a fost invitat să ia masa împreună cu ei. Lui Wellner îi plăcea destul de mult tânărul, căci avea un deosebit talent de a-i distra *pe* cei vârstnici. În curând, venea zilnic, şi toţi se bucurau. Seara apărea, de obicei, în timpul mesei, se aşeza jos şi începea să pălăvrăgească vrute şi nevrute – povestea comedii italiene şi juca rolurile arlechinului, al lui Pantalone ori Scaramouche. Pe Maria a învăţat-o rolul Colombinei şi improvizau, uneori, mici scene numai ca să-l tachineze pe Ibsif, aducând vorba despre dragostea lui. Maria şi-a sporit astfel forţa de atracţie şi, în plus, a învăţat să danseze frumos; totuşi nu-l putea suferi pe italian, căci, în timpul dansului, avea câteodată unele mişcări prea curajoase.

Wellner credea din ce în ce mai mult că acesta e soţul potrivit pentru Anunţiata – el o va vindeca sigur de melancolie. De aceea, dorea nespus de mult s-o vadă întoarsă de la castel. Vorbise tocmai cu Iosif despre asta – dacă n-ar fi bine s-o cheme înapoi –, când Maria tocmai le-a adus o scrisoare de la Anunţiata.

246

Anunţiata către Maria

„Ce faci, draga mea Maria? Mie nu-mi merge prea bine, de vreme ce te întreb un lucru pe care, oricum, îl ştiu: eşti fericită – îl iubeşti pe Iosif. Oh, scrie-mi şi tu, şi întreabă-mă cum o mai duc, întreabă-mă des şi, mai ales, cu multă dragoste, poate că aşa voi reuşi să mă apropii cu plăcere de mine şi voi afla, într-adevăr, cum mă simt…

Zilele trec monoton – una seamănă cu cealaltă. Viaţa Walpurgiei e pe sfârşite. Vai, va fi atât de tristă moartea ei… Viaţa nu vrea nicidecum s-o părăsească, fiindcă e o fată atât de drăguţă… E ca şi cum primăvara ar sta la picioarele ei şi n-ar lăsa-o să se sfârşească. Zace tânjind ca o femeie, şi va muri din cauza asta – e liniştită şi pe deplin împăcată cu gândul; ceea ce o chinuie nu e moartea, ci viaţa, căci iubeşte fără speranţă…

I-am povestit despre tine şi Iosif, cât sunteţi de fericiţi (m-a rugat insistent să-i vorbesc despre voi şi, ştii, medicul ne-a recomandat

tuturor să-i facem pe voie!). După ce am terminat cele ce aveam de spus, mi-a dăruit un ac de cravată din aur – pentru Iosif şi o pereche de cercei – pentru tine, pe care le anexez; le-a ales dintre lucrurile dragi ei, apoi a început să plângă. Ştii, iubeşte un tânăr nobil care se zice că o merită; dar, oare, merită atât, încât o fiinţă tânără să moară pentru el? Cine în lume e demn de acest sacrificiu?

Vai, e jalnic, Maria, s-o vezi pe Walpurgia, palidă şi slabă, cu frumosu-i păr despletit şi cu ochii, minunaţi odinioară, acum stinşi. Contesa e la un

247

pas de a înnebuni de durere. Pe mine nu mă înspăimântă simptomele ei; am doar o stare sufletească ciudată – de-aş putea fi în locul ei, sunt sigură că aş fi şi mai liniştită.

Cel mai groaznic lucru e s-o vezi cum, uneori, se reînsufleţeşte, şi atunci îi e tare teamă de moarte. De cele mai multe ori însă stă ceasuri şi zile întregi, gândindu-se cu calm la apropiata moarte; vorbeşte ou atâta emoţie, încât parcă îţi vine şi ţie să mori, ştiind că lucrurile se petrec atât de simplu. Dar deodată îşi aminteşte de viaţa care îi surâdea atunci când era îndrăgostită şi stătea tot timpul împreună cu iubitul ei. Într-un asemenea moment, mi-a spus cu tristeţe: „Ah, nu pot să mor aşa, fără nicio bucurie, fără dragoste. De-ai şti, Anunţiata, cât de mult mi-aş iubi copiii, cât de frumoşi şi prietenoşi ar fi şi cum s-ar bucura toată lumea de ei!”

Ce-i puteam răspunde? Eu, care nu cunosc nici viaţa, nici moartea, nici dragostea… – Totul e frumos când ai o inimă ca a ta, Walpurgia. Tot ce s-a împlinit se cheamă fericire, frumuseţe. Doar despărţirea e dureroasă…”

Ea a replicat mâhnită: „Taci, Anunţiata, ştiu mai bine decât tine. Sunt convinsă că nu voi realiza nimic, nici dincolo de mormânt; şi acolo voi rătăci, şi voi muri mereu…”

Nu de mult mi-a zis: „Te chinuiesc cupovestea mea jalnică, dar de l-ai cunoaşte pe acel bărbat, ai pătimi, desigur, la fel. Deie domnul să mai pot veni aici şi după moarte… O, te-aş răsplăti pentru toate, ţi-aş dărui tihnă şi te-aş oţeli împotriva dragostei, căci, vezi tu, noi, fetele, constatăm

24 b cu uimire că suntem sărace şi neajutorate îndragoste, atunci când iubim cu-adevărat. Suntem ca florile, care niciodată nu vor fi în stare să spună ce se petrece în sufletul lor; întocmai ca ele, privim

cerul minunat, apoi murim".

Să răspund cu o consolare? „Ai dreptate, Walpurgia – am zis – şi eu simt cum tremură, uneori, inima mea şi cum gândurile mi se îndreaptă spre o altă lume, la care tânjeşte şi floarea, şi apoi cade ofilită. Dar eu sunt mândră de această mărturisire şi, te rog să mă crezi, mă bucur pentru mine însămi, pentru această gândire înaltă, chiar dacă nu mă va iubi nimeni".

Ieri am fost împreună în grădină. N-a scos o vorbă, s-a aşezat lângă mine, în mijlocul florilor. Era un tablou emoţionant: Walpurgia privea obosită, cu un aer nostalgic, la florile din jur, apoi se oprea gânditoare la câte una.

Întrebând-o la ce meditează şi de ce e atât de tristă, mi-a destăinuit multă vreme gândurile ei – i se întâmplase şi altă dată să simtă acelaşi lucru în mijlocul florilor; mi-a dat apoi jurnalul ei, în care notase următoarele:

„Nu ştiu de unde provine şi ce poate să însemne asta, dar mă simt minunat atunci când îmi plimb privirea peste flori. Gândirea mi se îndreaptă spre ele, în fiecare potir rămân câteva din ideile mele, iar eu mă simt, dintr-odată, mai uşoară şi mai obosită ca înainte. Uneori îmi privesc gândul legănându-se tandru pe petalele blânde ale crinului; dar, în curând, lumea din jur îl sperie – i se pare că toţi copacii şi stâncile, ba chiar tot globul, e un

tanţânspăimântător de veşnicii ferecate, de aceea stă nemişcat, spânzurat de petala catifelată a florii. Simt apoi cum îşi înalţă privirile şi, la un moment dat, nu-şi mai poate menţine echilibrul – i se pare că se prăbuşeşte într-o prăpastie; deasupra lui înoată marea pustie a beţiei, neascunsă încă în nicio boabă de strugure, şi a dragostei, necuibărită încă în niciun suflet, iar valurile acestei mări se rostogolesc fără sunet. De pretutindeni, din adâncuri, polipi strălucitori îşi întind braţele după gând, forfotind în vârtejuri fără contur; din valurile sălbatice ţâşnesc săgeţi scânteietoare, care parcă ar vrea să-l pătrundă, aducându-i o moarte dulce; mai departe, acolo unde marea se joacă veselă cu părul ei buclat, se deschide un puţ luminos, ispitind gândul să se scufunde lin. Din toate părţile, răsar făpturi înfloritoare, salutându-l ca pe un prieten al veşniciei şi fiecare întinde mâinile să-l prindă, iar el zăboveşte răsfăţat la pieptul tuturor; dar nu rămâne prea multă vreme, căci se cufundă în adânc, atras de un fel de voluptate, până ce, ostenit,

se întinde să se odihnească. Priveşte în sus, prin puţ, şi vede toate figurile înălţându-se ca două coloane imense, ca doi copaci minunaţi – într-unul stau fete, întruchipând flori şi fructe, în celălalt – băieţi tineri; în timp ce aceşti copaci îşi apropie ramurile, născând mii de vieţi, gândul nu mai vede nimic, dar simte înfiorat o mişcare spectaculoasă, se apropie cu spaimă de rădăcinile copacului, apoi îi îmbrăţişează cu grijă trunchiul viu, ferindu-l de viitoarea misterioasă; din iureşul rădăcinilor care forfotesc în jurul lui ca nişte şerpi luminoşi, ţâşnesc

250

fulgere aurii, înălţându-se cu sunet viu şi strălucind de-a lungul trunchiului, până spre coroană „care, arzând ca jarul, se preface din nou în cele două vieţi primordiale. Atunci, gândul nu mai percepe nimic – şerpii strălucitori ai rădăcinilor se încolăcesc împrejurul lui, cuprinzându-i strâns pieptul, şi-i toarnă viclean pe buze licoarea dulce a morţii…

Apoi nu l-am mai văzut; uitându-mă cu atenţie, l-am zărit zăcând liniştit, fără viaţă, în potirul florii de crin – aştepta reînvierea, pe care i-o vor anunţa cântecele albinelor aurii:

Walpurgia a continuat:

„— Vezi, Anunţiata, cu cât am privit mai mult, cu atât am devenit mai săracă, fiindcă în fiecare potir a trebuit să las zălog câte un copil al sufletului meu, ca jertfă a morţii. O dată, urmărindu-mi într-o floare cel mai trist gând, căci supravieţuise tuturor celorlalte gânduri, am avut, pe neaşteptate, impresia că eu însămi mă aflam în potirul ei; o altă floare privea gingaşă în groapa mea, picurând deasupră-mi lacrimi răcoroase. În clipa aceea, am presimţit apropierea morţii…”

Simţind că-i slăbiseră puterile, am dus-o pe braţe în odaia ei. Nu mi-am dat seama că în curând nu va mai fi; zăcea duioasă, caldă, iubitoare, la pieptul meu, fără a bănui că în scurtă vreme totul va fi dispărut în beznă – şarpele rătăcitor al rădăcinii începuse să-i înfăşoare încet trupul, iar buzele ei palide se deschiseseră deja în aşteptarea morţii binefăcătoare.

251

Am culcat-o cu grijă pe pat. Gând m-am aplecat spre ea s-o sărut, s-a speriat şi m-a respins cu violenţă, strigând: „Oh, rămâi! Rămâi în viaţă! Două asemenea fiinţe nu pot să moară, nu, după cum nu pot nici să trăiască! Fie ca noi să legăm cele două lumi”.

Era într-o stare de agitaţie nemaipomenită. Am alergat şi am

chemat medicul din casă; acesta a rămas consternat de manifestările ei. N-am mai putut suporta, aşa că m-am refugiat, mâhnită, în cel mai ascuns colţ al grădinii. Ajungând la locul unde şezusem împreună cu Walpurgia, minam amintit deodată spusele ei. M-am uitat mai atentă la flori: am zărit acolo urmele unei tufe de trandafiri, plantată cândva de mâna ei; o îngrijise, dar, în ultimul timp, doborâtă de dragoste, o neglijase, iar tufa pierise – doar o creangă se mai iţea din pământ, cu un singur trandafir alb, aproape ofilit, în potirul acestei flori părea să se fi văzut deunăzi pe sine însăşi, căci lângă ea creştea un crin plantat de mine în ziua când ne văzuserăm prima oară – crinul avea potirul aplecat peste trandafir, presimţindu-i moartea… În sufletul meu, simţeam la fel. De fapt, nu eram tristă, ci liniştită, învăluită de o neînchipuită tihnă. Această stare a devenit viaţa mea din ultima vreme. Ştii, cred că orice om poate ajunge în viaţă la un fel de înălţare liniştită, împăcată cu sine… M-am aciuat în casa din grădină şi, ostenită, am adormit îndată. Dar, să mor de necaz – deodată, din somnul acela dulce m-a trezit un zgomot: în camera mea, care dădea

252

Înspre şosea, pătrunsese neinvitat un bărbat; cu un curaj de neînchipuit, m-a îmbrăţişat, m-a sărutat, apoi, când am strigat după ajutor, a sărit cu o uşurinţă uimitoare pe geamul deschis. Era atât de comică întreaga scenă, încât nu m-am putut abţine să nu mă uit după el; l-am auzit, atunci, cântând din tufiş:

„Non gridate per ajuto U'lo faro sens ogn ajuto" 107

Simţeam pentru el şi pentru toată întâmplarea un fel de repulsie. Slugile contesei au fugit să-l prindă, dar n-au mai găsit pe nimeni.

Am scris toate astea imediat după episodul dezgustător. Acum vreau să mă duc la Walpurgia să-i spun „noapte bună".

Adio! Salută-l din partea mea pe Iosif şi asigură-l pe tata că sunt din nou liniştită. Îmi place aici – şederea la castel mă fortifică pentru tot restul vieţii.

Anunţiata".

Scrisoarea i-a întristat foarte mult, pe Maria, pe Iosif şi, mai ales, pe Wellner; acesta a spus cu mâhnire în glas: „— E nebănuit de mare influenţa mediului mamei asupra copilului… Cu câteva luni înainte de a o naşte pe Anunţiata, mama ei a fost foarte tristă, din cauza pierderii părinţilor şi apoi din cauza morţii tânărului B., care şi-a luat viaţa din

dragoste pentru ea; fata asta nenorocită s-a născut din griji şi spaimă, şi trebuie să poarte veşnic pecetea lor în mintea-i înnourată…”

253

În curând, au mai primit o scrisoare, de astă dată de la contesa însăşi: îl ruga pe Wellner să i-o mai lase pe Anunţiata, fără de care fata ei se va stinge curând; lăuda, cu cele mai frumoase cuvinte, sufletul nobil al Anunţiatei, promiţând s-o recompenseze, cândva, pentru toate.

Deoarece mai rămăseseră doar câteva zile până la plecarea lui Iosif, iar tatăl dorea foarte mult ca genovezul şi Anunţiata să se cunoască, au găsit drept pretext faptul că Iosif s-ar cuveni s-o mai vadă o dată pe Anunţiata, în semn de rămas bun, şi au hotărât să plece împreună, toţi patru, la moşia contesei.

Mergeau veseli spre castel; italianul era bine dispus, cânta melodii glumeţe şi, din trăsură, maimuţărea toate fetele care le apăreau în drum.

Ajunşi la castel, au fost întâmpinaţi de sicriul Walpurgiei, aşezat tocmai în carul mortuar; cioclii se mişcau de ici colo, apoi, în linişte, ca o procesiune stranie, dintr-o altă lume, alaiul a trecut pe lângă ei. Nimeni n-a mai putut rosti o vorbă. Iosif şi Maria se uitau cutremuraţi unul la altul, în timp ce trecea dricul.

După acesta pauză funebră, italianul a sărit din caleaşca, rostind cuvintele: „— Asta nu-i de loc plăcut”. Iosif, ca şi ceilalţi, au luat informaţii de la slugile casei, aflând că, imediat după moartea fiicei, contesa plecase împreună cu Anunţiata la cealaltă moşie a ei. Cu toţi au stabilit să se întoarcă imediat acasă, după ce vor fi consumat răcoritoarele procurate de administrator.

254

Wellner şi italianul se ascunseseră după nişte boschete din grădină, iar cei doi îndrăgostiţi s-au retras în pavilion. Nu vorbeau, ca şi cum dintr-odată se înstrăinaseră unul de celălalt, urmând s-o ia de la început, cu mărturisiri de dragoste şi celelalte. Adevărul era că moartea bietei Walpurgia îi impresionase enorm. În plus, ziua următoare era rezervată plecării lui Iosif; cât de tristă arăta seara premergătoare!… Plecase împreună cu ceilalţi, ca să-i mai spună Anunţiatei unele lucruri ce-i stăteau pe suflet, căci, în ultima vreme, viaţa îl învăţase să înţeleagă multe. Ar fi vrut, în acest ceas sfânt al despărţirii, să şi le apropie mai mult pe cele două surori, să le facă să trăiască unite, ca odinioară, în tot timpul absenţei lui; dar iată că

trebuia să le părăsească într-o asemenea stare.

Administratorul a adus în grădină două mese, despărţite de un gard verde; la o masă a luat loc grupul nostru, fără să ştie cine o va ocupa pe cealaltă. Era deja întuneric, aşadar au servit masa la lumina lumânărilor. Wellner, Iosif şi Maria n-au zăbovit prea multă vreme – au părăsit masa, stingheriţi de apariţia, vizavi de ei, a cioclilor Walpurgiei.

Italianul a rămas să asiste singur la ospăţul cuvenit al groparilor. Toată atmosfera – cortegiul funebru şi carul mortuar, acum ospăţul – îi displăcuse; a propus, deci, să se răzbune, de unul singur, pe oamenii în negru. Pentru asta, s-a aşezat în poartă, să-l aştepte pe cel care urma să vină, ca să-l folosească potrivit scopurilor sale. îi auzise pe ceilalţi zicând că aşteaptă cu nerăbdare o per

255

soană – a patrusprezecea –, căci, dintr-o veche prejudecată, se spunea că, din treisprezece oameni care iau masa împreună, unul trebuie să moară, aşa încât pândeau îngrijoraţi apariţia omului-minune, salvatorul lor.

Italianul l-a întâmpinat în poartă şi l-a plătit aşa de bine, încât acela nu numai că a făcut cale întoarsă, dar i-a dat şi mantia sa cea neagră. Italianul s-a învelit de îndată în mantie şi s-a dus la masă, lângă ceilalţi. Aceştia i-au făcut reproşuri că a lipsit atâta timp, dar el a tăcut chitic; au continuat să-l admonesteze – a rămas mut. Apoi s-au aşezat cu toţii jos, să ospăteze. Era întuneric – lumina, slabă, venea doar de la o singură lampă agăţată de creanga unui copac aflat ceva mai departe de masă – aşa că italianul nu putea fi recunoscut.

Când cupa a făcut înconjurul mesei şi a venit rândul lui să bea, el a dispărut – se furişase de la masă fără a fi observat. Cioclii au rămas buimăciţi, căci s-au văzut din nou doar treisprezece; unul dintre ei s-a ridicat în grabă, plecând după camaradul năbădăios, să-l aducă şi să-l ciomăgească.

După ce a plecat cel de al treisprezecelea, italianul şi-a făcut din nou apariţia. Văzându-l, au început din nou numărătoarea, rostindu-şi unul după altul numele; când a venit şi rândul lui, a strigat tare: „— Ecco mi”. Ooamenii s-au speriat aşa tare, că au fugit care încotro, să-l caute pe colegul lor, cel adevărat. Atunci, italianul a luat de pe masă covrigul mare de înmormântare, şi i-a

256

atârnat de gât, s-a căţărat în copac, aşteptând să vadă ce se mai

întâmplă.

În curând, oamenii s-au întors cu larmă mare; aveau în mijlocul lor un străin, care se apăra cu violenţă. Când s-au apropiat de masă, unul a exclamat surprins: „S-a dus şi covrigul de înmormântare". Străinul, curios, a întrebat cine a murit; auzind numele Walpurgiei, s-a clătinat, căzând în nesimţire. A venit în grabă administratorul cu făclii, au apărut şi Wellner, Iosif şi Maria; italianul, consternat, s-a dat jos din copac şi, ducându-se la caleaşca pregătită deja, a trimis după ceilalţi, apoi au plecat.

În toată învălmăşeala aceea, Iosif apucase să audă că tânărul era bărbatul pentru care murise Walpurgia – voise s-o viziteze. Nu ştia nimic de moartea ei; intrase pe poarta din spate a grădinii şi fusese întâmpinat atât de zgomotos şi neprietenos de ciocli, că aproape murise de spaimă. Auzind de moartea Walpurgiei, plecase imediat mai departe, călare.

Italianul n-a mai scos nicio vorbă. Ziua se sfârşise atât de trist…

A doua zi dimineaţă, Iosif s-a despărţit greu şi cu multă durere de Maria. împreună cu tatăl ei, l-au condus la port, iar când corabia era deja departe – abia se mai zăreau batistele lor fluturând – Maria şi Iosif şi-au acoperit ochii cu palmele, încercând o mâhnită resemnare.

Ea şi Wellner erau foarte abătuţi din pricina evenimentelor petrecute în ultima vreme. De aceea, voioşia italianului, nelalocul. ei, începea să-i deranjeze. Le-au scris de mai multe ori contesei şi Anun-C. 17 – cd. 2303 – 973

257

ţintei, rugând-o pe Anunţiata să se întoarcă, dar contesa insista s-o reţină la ea, ba şi-a exprimat dorinţa fierbinte de a o înfia, dacă, bineînţeles, tatăl va fi de acord. Scria: „Aş dori ca Anunţiata să nu ştie nimic despre asta, poate i-ar face rău, e şi aşa foarte agitată. Ar fi bine să aranjăm lucrurile în tăcere". Anexa şi următoarea scrisoare a fetei:

„Dragă tată.

Singurele mele griji sunt, acum, cele pe care ţi le faci tu pentru mine.

Walpurgia a murit, dar eu sunt liniştită. Spectacolul morţii – e liber, poiate lua parte oricine – îţi strecoară în suflet o pace tihnită: eu am devenit calmă, alături de ea. Aşa că nu mai fi îngrijorat de starea mea – tot ce a fost în mine anxietate, nelinişte, s-a dus, trecând dincolo, împreună cu ea; un reflex liniştit al beatitudinii ei se răsfrânge în inima

mea. Walpurgia a fost întotdeauna o ființă prietenoasă, caldă, generoasă; cerul n-a schimbat-o, căci, de câte ori mă gândesc la ea, am impresia că apare în fața mea, îmi ascultă gândurile, înapoindu-mi-le într-un șuvoi de liniște binefăcătoare.

Nici nu-ți poți imagina, dragă tată, ce sentiment e acesta: sunt împăcată cu toate, mă plimb fericită prin grădină, căci în fiecare floare văd întreaga viață. De aceea, îți voi vorbi deschis, căci acum nu mai e cazul să mă ascund; această armonie a sufletului meu a pus capăt tuturor tainelor: fie că gândesc, fie că vorbesc – e același lucru.

Știu cât de mult mă iubești și câtă grijă manifești față de mine. A face educație e un lucru pe care educatorul nu-l uită niciodată. Uneori însă comite greșeli: nu acționează suficient cu cugetul; deoarece e nevoit totuși să educe, o face cu grijă și dragoste, și de aceea devine foarte trist când nu vede realizându-se ceea ce a urmărit. Astfel, tu și Iosif ați fost mereu mâhniți din cauza mea, și ați fi devenit și mai abătuți dacă jumătate din această grea povară n-aș fi preluat-o eu însămi; deși influența voastră asupra mea părea, la un moment dat, mai eficace, aflați că a fost totuși adesea stânjenită de această acțiune dublă, de autoformare și de suportare a formării.

Te asigur, dragă tată, că voi deveni ceea ce sunt capabilă să devin, căci sunt serioasă și receptivă. Meditez asupra tuturor celor ce pot fi cunoscute și mi le însușesc rațional și sistematic. Tot ceea ce-l înconjoară pe om îmi dă viață; sunt cucernică și atoateprimitoare, căci cucernic e omul care caută cu dragoste ceea ce e frumos și pur și se roagă cu zel atunci când stă smerit în fața naturii mărețe și a operelor ei superbe, care refuză să creadă că viața sa e o simplă trecere spre dragostea cea veșnică. Cucernicia deschide și îmbogățește făptura noastră, arătându-ne înrudirea cu multe nevăzute și neștiute de noi: pildă sunt semitonurile din muzică, și blândele culori de tranziție din pictură și liniile unduitoare ale ființei, căci ele toate se află pe pragul trecerii… Și inima mea e o inimă cucernică, fiindcă mă zbat între viața mea și moartea Walpurgiei. Oh, lasă-mă să asicult în liniște chemările acestei inimi. Simt de pe acum că mă reîntorc la viață; în curând, mă voi fi înseninat deplin.

258

259

Contesa îți va fi scris, probabil, că adesea temerile mele se transformă în îndrăzneală – moartea unei fete dragi m-a schimbat

astfel, şi faptul nu e surprinzător; odată cu pieirea Walpurgiei, am aflat ce urmează să suport; încă din tinereţe mă simt legată de moartea mea, cu care am de gând să mă împrietenesc, pentru ca, în viitor, să vină la mine ca un bun prieten. Lasă-mă aici, cu contesa, mă iubeşte mult, şi biata femeie nu mai are pe nimeni pe lumea asta.

Acum câteva zile, la castel a venit un lăutar italian, care i-a cântat contesei. Ea ar vrea să învăţ să cânt şi eu la lăută, aşadar omul mai zăboveşte la moşie câteva săptămâni, pentru a-mi da lecţii. În acest scop, contesa mi-a făcut cadou o frumoasă lăută; sper că te bucură şi pe tine acest lucru.

Îi citesc mult contesei din Shakespeare; găsesc foarte utilă îndeletnicirea, căci mă fortifică împotriva propriilor mele susceptibilităţi. Mi-e de-a dreptul frică de aceste personaje, şi mai cu seamă de cele pe care le iubesc cel mai mult. Când mă plimb singură, seara, prin grădină, păşesc adesea grăbit sau agale, după cum, uneori, simt că le-aş face pe amândouă în acelaşi timp – sunt clipele în care vreo fiinţă din piesele lui Shakespeare îmi vine în întâmpinare sau mă urmăreşte. În foarte multe dintre ele mă regăsesc; de altfel, în ele se redescoperă o lume întreagă.

O, dac-aş putea să-mi adun gândurile şi să le exprim adecvat, ele ar deveni noţiuni şi experienţe. Toată natura care mă înconjoară lucrează puternic asupra mea. Orice rază de soare, orice peisaj emoţionant capătă pentru mine o semnificaţie mai adâncă, fantastică, împletindu-se în imaginaţia mea cu aceşti bărbaţi şi cu aceste femei shakespeareiene într-un fel de acţiune, de viaţă dramatică.

Chiar şi în ceea ce priveşte simţămintele mele înseşi, lucrurile stau la fel – în această scrisoare, de pildă, vei regăsi ceva din această tendinţă a mea de a stabili un permanent contact cu tot ceea ce trăieşte şi o totală neputinţă de a decide să mă îndrept spre o singură fiinţă.

Dragă tată, sper că nu te vor îndurera toate astea, spuse atât de deschis; mă simt foarte bine scriindu-le, şi am de gând, de acum înainte, să-ţi scriu doar ţie, iar tu să-i citeşti Mariei ceea ce crezi că se cuvine să ştie.

Îţi doresc numai bine.

Anunţiata".

Deşi pentru Wellner erau multe lucruri de neînţeles în această scrisoare, l-a mişcat totuşi încrederea Anunţiatei şi s-a decis s-o mai lase în continuare în preajma contesei.

Italianul plecase fără să-şi ia rămas bun. La început, Wellner s-a întristat din pricina asta, dar acum îi părea de două ori mai bine că nu mai avea nevoie de nicio legătură de prietenie, fiindcă în ceea ce priveşte fericirea Mariei era asigurat, iar Anunţiata părea şi ea mulţumită.

Viaţa sa şi a Mariei trecea, de câteva luni, într-o linişte deplină. Din când în când, veneau scrisori de la Iosif; le citea prietenos împreună cu Maria. Scrisorile Anunţiatei s-au rărit; erau mai scurte, fără legătură între ele – în unele părea că e foc viu.

260

261

În altele parcă se stingea, apoi scria din nou calma şi consolată.

Iosif a trimis ultima scrisoare din Anglia; prii ea, îi anunţa pe cei dragi că urmează să plece în America. Această scrisoare era foarte emoţionantă „făcând-o pe Maria să rămână mâhnită multă vreme. A început să studieze geografia acestui continent nu-i citea tatălui decât descrieri de călătorie în America. îl urmărea pe iubitul ei, trăind alături de el în Lumea Nouă.

Aceasta a conferit fanteziei ei o anumită pondere „făcând-o să încline spre altă stare, mai plină de dor. Wellner observa această transformare nuanţată a Mariei; în călătoriile-i imaginare, făcea multe descoperiri ciudate, surprinzătoare pentru dragostea ei. A înţeles abia acum ce înseamnă adevărata iubire şi că trebuie apărată cu sfinţenie.

Deoarece singurătatea Mariei devenea însă tot mai apăsătoare şi de la ultima scrisoare a Anunţiatei trecuse multă vreme, Wellner s-a decis să plece împreună cu ea la moşia contesei.

În această călătorie, Maria şi tatăl ei au rămas tot timpul tăcuţi: nu se plimbaseră de mult sub cerul liber, sufletele lor erau împăcate, n-aveau ceva deosebit a-şi spune; ca şi cum amândoi ar fi fost singuri, dar tocmai datorită acestei adânci tăceri în doi nu simţeau singurătatea.

(Asta e, probabil, adevărata esenţă a prieteniei, care se manifestă atât de rar în afara acestei comuniuni sacre, ce dă prin ea însăşi senzaţia calmă şi plăcută că peisajele din jur sunt frumoase, sunetele

— armonioase. Prietenul nu poate să întărească siguranţa în noi înşine decât pierzându-şi propria lui siguranţă şi simţindu-se bine numai în această stare. Când te simţi singur în prietenie, înseamnă că

unul sau altul dă prea mult ori prea puţin, şi cu asta echivocul dispare. Prietenia contribuie la diminuarea egocentrismului, în perimetrul general al vieţii; pe individul izolat îl transformă într-o adevărată mulţime, opunând-o celui puternic, iar noţiunea de popor o face să devină singura demnă, în opoziţie cu aceea de domnitor. Pare surprinzător, dar prietenia nu presupune inocenţa ca fiind o necesitate absolută a genului – omul sănătos e la fel de bun prieten cu lumina şi întunericul, ca şi cu amicul său, omul; ba prietenia cu fiinţa umană e chiar o consecinţă a nevinovăţiei pierdute: simpla prietenie cu semenii tăi e un soi de coaliţie răutăcioasă împotriva naturii, e consecinţa pierderii specificului şi a puterii individului izolat care, nemafiind în stare să înfrângă natura, urmăreşte să se coalizeze împotriva marii unităţi, ca astfel să-i poată ţine piept.

Între doi oameni, dintre care unul profită, iar altul se dăruieşte, prietenia nu se poate instala – în acest caz, e doar existenţă pur vegetativă, inactivă. Prietenia adevărată ia naştere doar în primăvara şi iarna vieţii, în atmosferă de tihnă şi joacă; acolo unde suntem minaţi de un scop, ea nu poate apărea). Spre seară, s-au apropiat de castel; dorinţa lor de a o revedea pe Anunţiata devenise din ce în ce mai puternică. Maria, stând multă vreme cu privirea aţintită în sus, la lumina blândă a cerului, i-a spus deodată, cu lacrimi în ochi, tatălui: „Oare unde

262

263

O fi acum Iosif? Adesea am senzaţia că e atât de departe de noi şi că nu se va mai întoarce niciodată… Abia acum încep s-o înţeleg mai bine pe Anunţiata! Simt că liniştea mea începe să semene cu a ei, numai că eu n-o pot exprima – n-am destulă putere". „Aşteaptă până se întoarce Iosif – a încurajat-o Wellner – îţi este dor de el – asta-i tot". „— E drept, mi-e tare dor de el, dar crede-mă, nu numai despre el e vorba. Ce se întâmplă cu Anunţiata, ce-o fi făcând ea? Tată, nu ne-am văzut de atât de multă vreme… Inima ei caldă şi bună va fi mişcată, văzându-ne iarăşi lângă ea".

Vorbind aşa, ajunseseră deja în curtea castelului. Le-a deschis un servitor bătrân. Oaspeţii s-au mirat văzând că la castelul bogatei contese e atât de puţină mişcare – totul era cufundat într-o linişte ciudată. Bătrânul i-a condus încet pe trepte, înspre camera contesei. Nu ştiau nici ei de ce, dar nici Wellner, nici Maria nu prea se simţeau în

apele lor. Au intrat în salonul contesei. Aceasta şedea întinsă pe sofa, la lumina unei lumânări; văzându-i pe Wellner şi pe Marla, a exclamat desperată: „Doamne, fie-ţi milă!” Apoi a căzut leşinată. Maria şi camerista i-au sărit imediat în ajutor. Wellner, mut, cuprins de spaimă şi presimţiri negre, se rezemase de fereastră.

Când contesa a început să-şi revină în simţiri, camerista i-a invitat pe Wellner şi pe Maria în camera alăturată.

Amândoi stăteau încremeniţi, fără să poată scoate o vorbă. Maria, de spaimă, nici măcar nu putea olânge. Scurt timp după aceea, au fost conduşi într-o – ameră unde urmau să-şi petreacă noaptea. Apropiindu-se de cameristă, Wellner a îndrăznit s-o întrebe ce se întâmplase cu fiica lui, la care aceasta a părăsit de îndată odaia, exclamând dureros: „Ah, doamne, îndură-te de noi!”

Lui Wellner tot mai mult i se întărea cumplita bănuială că fata lui murise. Maria, de neconsolat, căzuse la pat; o îngrijeau îndeaproape Wellner, infirmiera şi un medic adus special din oraş.

Infirmiera i-a povestit îndurerată lui Wellner că, de zece zile, Anunţiata dispăruse fără urmă. Ieşise seara în grădină, singură, ca de obicei, şi nu se mai întorsese. Cu puţin timp înainte, se dăduse drumul la stăvilar, deci mulţi înclinau să creadă că ar fi putut cădea în lac. Toţi oamenii contesei fuseseră trimişi în căutarea ei pentru a doua oară, căci prima oară se întorseseră fără veşti.

Contesa a stat de vorbă cu Wellner şi, văzând că n-o socoate vinovată, s-a mai liniştit. Ea nu putea să creadă decât că Anunţiata fusese răpită, căci, dacă ar fi plecat din proprie iniţiativă, ar fi lăsat fără îndoială vreun semn, drept consolare pentru cei rămaşi…

Cercetările au fost intensificate, continuate cu zel timp de un an, dar fără niciun rezultat.

Wellner era desperat. Din cauza acestei pierderi, Maria a devenit din ce în ce mai tăcută şi mai închisă în sine. Melancolică, stătea deseori seara la fereastră, singură, acolo unde odinioară stătuse împreună cu Anunţiata. Acum simţea acut tot ceea ce-i spusese aceasta cândva. De unsprezece luni, de la

Iosif nu mai primiseră nicio scrisoare. Wellner nici nu mai ştia cum s-o consoleze pe Maria. Era copleşită de tristeţe, dar îşi ascundea durerea, încercând să-l înveselească pe tatăl ei. Amândoi erau la fel de

îndureraţi, fără vreo speranţă în viitor. Pierduseră i nădejdea că o vor mai regăsi pe Anunţiata, iar gândurile îndreptate spre Iosif deveneau tot mai întunecate şi mai amare. Când răsfoia catastifele firmei, pe Wellner îl năpădeau adesea lacrimile, văzând scrisul lui Iosif.

Trecuse deja mai bine de un an şi jumătate de la data la care Iosif scrisese ultima scrisoare, când în localitatea lor a apărut un englez, pe nume Godwi, moştenitorul unei bogate firme comerciale. Era un bărbat frumos şi de o fineţe deosebită, recomandat de familia sa printr-un credit care depăşea aproape toată averea lui Wellner. Era, totodată, foarte modest şi serios. Godwi şi Wellner s-au plăcut reciproc. Tânărul se simţea bine, petrecând aproape tot timpul la ei, mai ales în preajma Mariei.

În scurtă vreme, le-a câştigat pe deplin încrederea, mutându-se în casa lor. Maria îl îndrăgea, iar el o iubea mult. Nu îndrăzniseră însă să-şi facă mărturisiri; Godwi fusese deseori martorul tristelor ei amintiri legate de Iosif.

În ultimul timp, pe Wellner îl bătea mereu gândul că nu mai are mult de trăit. O privea trist pe Maria şi, în clipele acelea, i se făcea tare dor de Iosif; dar acesta, sau măcar vreo ştire de la el, întârziau să vină.

Uneori, când vedea cât de atent e Godwi faţă de Maria, prindea puteri; bănuia că bogatul englez o iubeşte sincer pe fata lui, deşi îi venea să creadă mai degrabă că e vorba de o simplă prietenie ori de maniere alese. Pe zi ce trecea, Wellner manifesta tot mai puţin interes faţă de toate din jurul lui; afacerile nu-l mai atrăgeau. În curând, a suferit câteva eşecuri, urmate de faliment, care l-a făcut insolvabil. Era prada celei mai negre deznădejdi; se afla la un pas de sinucidere. Maria a resimţit dureros starea de suflet a tatălui; observase că era peste măsură de trist, o evita, iar la masă mânca foarte puţin. Faptul că, deşi suferea vizibil, tatăl nu i se destăinuia, o îngrijora; nu ştia despre ce e vorba, de aceea credea că ea poartă vina – îl supărase, probabil, cu ceva.

Făcea tot felul de presupuneri, dar niciuna dintre ele nu se susţinea, până ce, la un moment dat, a început să bănuie că prietenia ei cu Godwi s-ar putea să nu fie pe placul lui Wellner.

A început, aşadar, să fie mai distantă cu englezul, contrariat de atitudinea ei. Două zile a durat această stare de tensiune, când s-a ajuns, în sfârşit, la o explicaţie.

Într-o seară, Wellner, Godwi şi Maria stăteau la masă, tăcuţi şi

trişti. La un moment dat, Maria nu s-a mai putut stăpâni – Wellner o privise foarte îndurerat şi abătut, iar ea n-a mai fost în stare să-şi reţină lacrimile; a părăsit în grabă camera, plângând în hohote. Wellner a urmat-o, exclamând îngrijorat: „Doamne, bietul meu copil!" Godwi a rămas singur la masă, simţind acea jenantă linişte a autodispreţului, în jurul căreia pluteşte nobila durere; a început să fredoneze, fără să-şi dea seama: „God save

266

267

the king", 108 apoi a adăugat, îngrozitor de conştient: „and dam me". 109

S-a ridicat de pe scaun, îndreptându-se spre uşa pe care dispăruseră cei doi. Ajuns în faţa ei, a rămas încremenit; de dincolo, răzbăteau cuvintele Mariei: „O, tată drag, n-am nimic cu el, nu-l iubesc, nu-l iubesc pe Godwi, nu gândi astfel despre mine!" Inima lui Godwi s-a strâns de durere. De ce, vom înţelege curând…

„— Draga mea Maria, nu asta e ceea ce mă supără. Oh, cum de te-am putut lăsa pradă unei asemenea frământări!"

„— Suntem foarte nefericiţi, dragă tată… Anunţiata a dispărut, Iosif – ca şi pierdut, iar acum nu mai am nici încrederea ta; ah, dragul meu tată, nu-mi răpi singurul bun de preţ care mi-a mai rămas!"

„— Nu despre asta e vorba, fata mea, te rog să mă crezi; dar (şi aici a coborât, dezamăgit, glasul) în curând, voi fi un cerşetor, iar tu – fiica unui om dezonorat". Englezul s-a cutremurat. Un timp, nu le-a mai auzit vocile, apoi Maria a început din nou să vorbească, liniştită:

„— Dragă tată, poate nu reuşesc să pricep esenţialul, dar socot că nu e prea grav tot ce mi-ai spus. Nu asta e cauza nefericirii noastre. Atâta cât ne trebuie pentru ziua de mâine o să fim în stare să câştigăm, iar după noi, oricum, nu vine nimeni, care să aştepte ceva şi faţă de care să ne simţim obligaţi. Vom trăi singuri şi netulburaţi. Tată, mori în pace, voi muri liniştită imediat după dumneata…"

Godwi şi-a grăbit paşii către odaia lui; pentru prima oară, a trecut prin chinurile pe care le poate suferi un om cu suflet nobil, a cărui viaţă, prin bogăţie interioară şi abundenţă exterioară, a fost totdeauna nespus de uşoară, atât în ceea ce priveşte virtutea cât şi viciul; salvat, acesta păşeşte credincios alături de nişte oameni simpli, dar sinceri şi iubitori, fără a fi, totuşi, recunoscut de ei în clipele grele, când le-ar fi putut acorda tot sprijinul.

Godwi, pe care l-am amintit aici, e tatăl lui Godwi – eroul nostru. I-am citit acestuia ceea ce am scris, iar el mi-a dat câteva pagini aparţinând tatălui său, notate în timpul petrecut la Wellner (unele datau chiar din seara aceea; de fapt, e posibil ca toate să fi fost scrise în seara cu pricina, căci în ele se concentrează tot ce simţea, pe atunci, Godwi-tatăl). Aceste pagini sunt doar fragmente de amintiri din viaţa sa, a căror origine nici măcar fiul lui n-o mai ştie cu exactitate. Le citez aici pe cele mai ciudate, pentru a-l face pe cititor să-i ghicească sentimentele ascunse…

„O iubesc pe Maria Wellner, dar îmi pare nespus de rău că n-am niciun drept asupra ei. De altfel, nici ea nu dă semne de nerăbdare… Am să mai aştept, să văd ce spune; deocamdată, mă simt bine în această atmosferă liniştită, plăcută. Nădăjduiesc că va fi bine, că voi trăi fericit. Oare voi putea deveni vreodată atât de bun?”

268

269

3

(în seara când a avut loc discuţia între Wellner şi Maria, Godwi, mişcat, s-a cufundat în gânduri: şi-a propus serios să uite cu totul viaţa de dinainte, hotărându-se să o cucerească pe Maria, pentru a duce împreună cu ea şi cu tatăl un trai simplu şi tihnit; a jurat solemn să trăiască de-acum înainte numai pentru Maria şi să facă totul ca s-o păstreze. Situaţia strălucită a tatălui lui părea să-i anime dorinţa – tatăl era bogat şi putea să-l ajute cu un împrumut. Godwi spera să obţină astfel gratitudinea Mariei; în plus, nutrea speranţa că Iosif nu se va mai întoarce… Acest plan, îi dădea emoţii puternice – simţea deja că renaşte la o nouă viaţă, mai frumoasă; asta se poate deduce uşor din următoarele rânduri, scrise de el şi care respiră multă încredere în sine).

„Am aşteptat multă vreme pe cineva care să mă smulgă veşnicelor îndoieli şi care să mă facă să cred că viaţa în doi e mai bună şi mai trainică. În sfârşit, a apărut ea… Maria s-a apropiat cu grijă de mine, îndreptându-mi neajunsurile. Simt acum că voi deveni un om perfect, care-i va putea dărui din nou fericirea pierdută”.

(Numai aceste câteva rânduri erau inteligibile; celelalte exprimau confuz uneori amărăciune sau dispreţ de sine, alteori un fel de curaj asemănător cu frivolitatea, în general – bune intenţii).

După aceasta, i-a scris hotărât un bilet lui Wellner, oferindu-i cu

împrumut o sumă considerabilă şi mărturisindu-şi sentimentele curate faţă de Maria. Wellner a acceptat bucuros suma, spunându-i că şi el doreşte sincer ca Maria să-l îndrăgească.

270

Încetul cu încetul, Godwi se apropie tot mai mult de Maria; stătea în preajma ei, îl ajuta pe Wellner. În ultimul timp, primiseră câteva scrisori, prin care erau anunţaţi că Iosif murise. Maria era foarte tristă, iar Wellner a sfârşit prin a cădea la pat: îmbolnăvindu-se grav, şi-a exprimat dorinţa de a o vedea pe Maria legată de Godwi, încă în timpul vieţii sale. Maria i-a dat supusă mâna lui Godwi, în acelaşi lăcaş unde o promisese, cândva, lui Iosif. În curând, Wellner a închis ochii.

Godwi conducea acum toată firma, continuând activitatea acesteia, sub numele lui Wellner. Maria nu era nici fericită, nici nefericită; îi rămăsese credincioasă lui Iosif şi nu-l iubea decât pe el.

Deseori seara, îl lua în braţe pe micuţul ei fiu şi mergeau să se plimbe în port. Maria privea pierdută în direcţia unde plecase dragul ei Iosif şi plângea cu lacrimi amare.

Într-una din zile, a sosit din depărtare o corabie. În faţă, dornic să coboare, stătea un bărbat care semăna cu Iosif; ţinea în mână un binoclu şi se uita fix la ea, făcându-i semn cu batista. Ea s-a cutremurat. A alergat spre el, înaintând până la pragul malului, încât băiatul s-a agăţat cu teamă de gâtul ei. Bărbatul a sărit într-o barcă, s-a apropiat grăbit de mai. Arăta întocmai ca Iosif. A strigat cu glas tare: „— Maria, Maria!!" Era vocea lui Iosif, iar el era Iosif însuşi. Ca împinsă de un resort, Maria a întins dornică braţele după el, sub privirile îngrozite ale lui Iosif, care a văzut-o căzând în mare, împreună cu copilul.

271

Iosif şi copilul au fost salvaţi, dar Maria murise.

Godwi şi-a luat băiatul şi a părăsit acele locuri. Iosif s-a îmbolnăvit, rămânând cu minţile rătăcite. Când şi-a mai revenit puţin, i s-a povestit că Maria se măritase. Asta l-a îndurerat profund; în plus, a dat peste testamentul lui Wellner, în care acesta preciza că toate averea era a lui Godwi, căci el dăduse faliment.

A părăsit regiunea şi a trăit vagabondând, întreţinându-se din puţinul ce-l câştigase în America.

Trebuie să aflaţi însă de ce n-a apărut Iosif atâta vreme:

Fusese abătut din drum de o furtună năprasnică; după mult timp – lumea îl credea deja dispărut – începuse din nou să scrie acasă.

Tatăl meu dosise aceste scrisori, iar vestea lansată despre moartea lui fusese, evident, falsă…

Aceasta e povestea părinţilor lui Godwi.

272

POSTFAŢA

Până nu de mult neînţeles şi neluat în seamă, repus în drepturi abia de exegeza ultimelor decenii ale secolului nostru, romanul *Veghile de noapte* se relevă azi drept unul dintre marile evenimente ale literaturii germane din anii acelui început de sejcol – al XIX-lea –, atât de bogat în nume şi date celebre. *Imnurile către noapte* (1800), *Heinrich von Oiterdingen* (1802), *Titan* (1800 – 03), *Fecioara din Orléans* (1801), *Cornul minunat al băiatului* (1806 – 1808), *Faust I* (1808), *Ulciorul stărâmat* (1808) sunt doar câteva titluri, alese la întâmplare din analele literare supraîncărcate ale vremii.

Dacă operele menţionate s-au bucurat de un excepţional răsunet chiar de la apariţia lor, nu aceeaşi a fost soarta *Veghilor de noapte*. Considerată de exegeza secolului al XX-lea drept „una dintre cele mai bune şi tulburătoare opere în proză ale romantismului german timpuriu" (Richard Brinkmann), scrierea aceasta a avut, datorită unui complex de împrejurări, o soartă ingrată. A fost trecută cu vederea de către contemporani, chiar şi de cercul din jurul lui Clemens Brentano, deşi soţia celebrului poet, Sophie Mereau, publicase şi ea o culegere de nuvele – în cadrul seriei purtând denumirea „Journal von neuen deutschen Original-Romanen" (Jurnal de romane originale germane) – în care apar, în 1804, sub pseudonimul Bonaventura, *Veghile* de *noapte*; nu se face însă vreo precizare, nici măcar sumară, privitoare la identitatea autorului. Nefiind

C 18 – cd. 2301 – 973

273

legată de niciun nume celebru, editată în puţine exemplare (de obscura editură F. Dienemann din orăşelul Penig – Saxonia), destinată în primul rând bibliotecilor de împrumut şi, ca atare, privită cu dispreţ de exegeţii vremii, cartea n-a avut ecou. Singurul contemporan al lui Bonaventura care a menţionat-o, făcând cu acest prilej şi o primă presupunere cu privire la autor, a fost renumitul Jean Paul, cunoscut mai cu seamă ca autor de romane ce îmbinau în mod original francheţea simţirii cu prospeţimea lirică, bizarul şi comicul grotesc cu elegiacul. Într-o scrisoare din 14 ianuarie 1805, adresată amicului său

Paul Thierot, Jean Paul scrie: „Vă recomand să citiţi *Veghile de noapte* de Bonaventura, adică de Schelling. E o foarte reuşită imitaţie a lui *Gianozzo* (mai exact: *Jurnalul marin al co-răbierului aerian Gianozzo*, apărut ca anexă la romanul *Titan*, H. P.) al meu, dar cu prea multe reminiscenţe livreşti şi licenţe, necesitând o mare putere de concentrare din partea cititorului".

Jean Paul pare, deci, a considera pe marele filosof romantic german drept autor al *Veghilor de noapte*. Această ipoteză a găsit numeroşi adepţi, care foloseau drept argument faptul că Schelling publicase în 1802, în „Almanahul Muzelor" editat de Friedrich Schlegel şi Ludwig Tieck, trei poezii sub pseudonimul Bonaventura. Varnhagen von Ense, soţul celebrei Rahel von Varnhagen, el însuşi scriitor, vine să întărească această presupunere cu aproape patru decenii mai târziu, notând, în 1843, în jurnalul său de însemnări cotidiene: „Citesc romanul lui Schelling „*Veghile de noapte*" *de Bonaventura* şi mi se pare că citesc o carte a „Germaniei tinere", pe cât de arbitrară, insuficient maturizată şi neorganică, pe atât de talentată, scânteietoare şi promiţătoare. Nu-i lipseşte nici îndrăzneala. Dar privită în ansamblu, este o producţie minoră, inimaginabil de slabă pentru numele lui Schelling. Nimeni de aici nu cunoaşte cartea, iar Schelling şi prietenii săi o

trec sub tăcere. A fost descoperită oarecum din întâmplare, căci printre cărţile lui Friedricn Schlegel scoase la licitaţie s-a găsit un exemplar donat lui Schlegel de Schelling însuşi, purtând semnătura lui ca autor". Varnhagen revine ulterior asupra problemei, în 1856, la doi ani de la moartea lui Schelling; fără a aduce vreo dovadă în acest sens, menţionează că, la un moment dat, aflându-se într-o jenă financiară, filosoful ar fi acceptat o comandă a editurii Dienemann şi ar fi redactat romanul în câteva săptămâni.

Până la sfârşitul secolului al XIX-lea, teoria paternităţii lui Schelling a fost unanim acceptată, nefiind infirmată nici de Schelling însuşi; acesta luase, desigur, cunoştinţă de ea, dar o considera, probabil, prea lipsită de importanţă pentru a-i provoca vreo reacţie sau, poate, era chiar amuzat de discuţiile ce se purtau. În volumul omagial editat în 1875, cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la naşterea filosofului naturii, Hubert Becker, cel mai autorizat critic al operei lui Schelling din acea vreme, priveşte *Veghile de noapte* drept o

operă de tinereţe a filosofului. La această părere se asociază şi doi dintre fiii lui Schelling.

Se făcuse însă auzită o voce care punea la îndoială ceea ce până atunci fusese considerat drept certitudine: e vorba despre Rudolf Haym, autorul uneia dintre lucrările fundamentale cu privire la romantismul german – *Die romantische Schule*. Pasajul referitor la Bonaventura, prezent încă din prima ediţie a acestei lucrări (apărută în 1870), evidenţiază îndoielile lui Haym, şi, fără a intra în detalii, impune atenţiei unele presupuneri noi, ce vor fi reluate mai târziu de alţi exegeţi. Dată fiind importanţa acestui pasaj, considerăm oportun a-l reproduce *in extenso*: „Nu îndrăznesc să opinez decis – scrie Haym – dacă *Veghile de noapte* de Bonaventura, apărute în 1805 în „Jurnal de romane originale germane" (Penig, 1802-1805), sunt într-adevăr opera lui

Schelling. Scrierea ultrabarocă, legând un întreg şir de situaţii şi imagini sumbre, fantastice, străbătute de un umor sceptic, prin intermediul ficţiunii poetului devenit paznic de noapte, care narează păţaniile sale nocturne, aparţine fără îndoială celor mai spirituale producţii ale romantismului. Unele aluzii din domeniul filosofiei naturii, precum şi o cantitate impresionantă de reflecţii serioase şi profunde ne-ar putea conduce la Schelling. Dar imixtiunea tonurilor specifice lui Jean Paul, pe alocuri stridenţa scenelor, ca de pildă acelea, frapante, din ospiciu şi cimitir, indică mai degrabă şcoala romantică de mai târziu, şi anume un poet pe jumătate în maniera lui Arnim şi Brentano, pe jumătate în cea a lui E.T.A. Hoffmann. Se adaugă povestea adulterului din capitolul al III-lea, a cărei eroină este Karolina, precum şi faptul că nobilul Schelling s-ar fi complăcut anevoie în compania unor autori minori ca Franz Horn, Küchelbecker, K. Nicolai, Jul. Werden, Vulpius ş.a., ceea ce face ca ipoteza paternităţii lui Schelling să mi se pară neverosimilă" (op. cit., p. 636).

În 1903, Wilhelm Dilthey, fondatorul „filosofiei vieţii", pornind de la o mai adâncă înţelegere a formei şi conţinutului scrierii, şi nu neapărat de la argumente palpabile, se dezice şi el de tema paternităţii lui Schelling şi, într-o discuţie cu istoricul literar Richard M. Meyer, afirmă că „scrierea citită recent de mine nu poate cu niciun chip să fie opera lui Schelling".

Din ce în ce mai numeroşi sunt exegeţii care vin acum cu contraargumente: precum că Schelling era total lipsit de simţ melodic, iar *Veghile de noapte* denotă o accentuată sensibilitate muzicală, că romanul cuprinde numeroase atacuri îndreptate împotriva concepţiei filosofice a lui Schelling, că, din punctul de vedere al limbii şi stilului, celelalte scrieri ale filosofului naturii nu prezintă nicio asemănare cu *Veghile de noapte* şi, mai cu seamă, că volumul conţine aluzii directe la relaţiile amoroase dintre filosof şi Karoline, viitoarea lui soţie, pe atunci soţia lui August Wilhelm Schelegel (vezi *A treia veghe de noapte*) – ceea ce părea de neconceput, în cazul în care autorul ar fi fost Schelling însuşi. Deşi în special ultimul argument ni se pare neconvingător, având în vedere tendinţa manifestă a romanticilor de etalare a propriului eu, considerăm totuşi insuficient fundată ipoteza conform căreia Schelling ar fi autorul *Veghilor de noapte*.

Acesta din urmă ieşind din competiţie, filologii, oare în majoritatea cazurilor nu-şi dădeau prea bine seama de importanţa cărţii, dar erau dornici de senzaţii literare, au întreprins o muncă asiduă, de investigaţie aproape detectivistică, alcătuind o substanţială listă de propuneri pentru locul devenit vacant; propunerile erau susţinute de argumente mai mult sau mai puţin valabile. Hermann Michel, de exemplu, încearcă să impună drept candidată pe celebra Karoline Schlegel însăşi, folosind în sprijinul acestei candidaturi acelaşi argument utilizat împotriva lui Schelling, şi anume persiflarea relaţiilor de dragoste dintre Karoline şi Schelling (cu care aceasta se măritase în perioada când au fost scrise *Veghile de noapte*, aşadar în anul 1803 – 04).

Alţii l-au propus ca autor pe E.T.A. Hoffmann, ale cărui scrieri respiră o atmosferă asemănătoare cu aceea din *Veghile de noapte*, relevând, printre altele, pasiune pentru muzică şi o diversitate calei-doscopică a jocului fanteziei, care-l apropie de Bonaventura. În favoarea autorului *Elixirelor diavolului* pledează, de asemenea, tendinţa sa spre bizar, dorinţa intensă de evadare din prozaica realitate mic-burgheză, prezente, într-o formă asemănătoare, şi în *Veghile de noapte*. Dar – după cum contraargumentează alţii – Hoffmann nu a publicat nicio operă esenţială înaintea anului 1809, iar în ceea ce priveşte arta arhitecturii narative, autorul *Veghilor de noapte* prezintă prea puţine asemănări cu epica lui Hoffmann.

277

O altă etapă a acestui atât de aventuros istoric al cărţii începe odată cu anul 1909, când apare lucrarea lui Franz Schultz, intitulată *Autorul „Veghilor de noapte" de Bonaventura*, considerată şi astăzi drept o contribuţie fundamentală la nuanţarea problemei în discuţie. După ce declară nule toate ipotezele deja amintite, dovedind mai cu seamă netemeinicia ipotezei „Schelling" – cu toate că mai există şi în zilele noastre adepţi ai acesteia – Schultz recomandă un alt candidat, şi anume pe scriitorul şi jurnalistul mediocru, aproape necunoscut, Friedrich Gottlob Wetzel (1779-1819). Student în medicină la Leipzig şi Jena, Wetzel a întreţinut relaţii cu o seamă de reprezentanţi ai vieţii culturale a timpului: Herder, grupul romanticilor de la Jena şi, mai ales, filosoful Schelling, care i-a influenţat puternic gândirea. Provenind dintr-o familie săracă, de meseriaşi, n-a reuşit niciodată să se impună pe plan literar şi să dobândească faima dorită; a trebuit să-şi câştige existenţa scriind, la comandă, numeroase poezii şi lucrări în proză, apărute anonim sau semnate cu numele său. În 1810, în calitate de succesor al lui Hegel, a preluat redacţia unui ziar din Bamberg, murind de timpuriu, la vârsta de patruzeci de ani.

Schultz compară *Veghile de noapte* cu unele lucrări în proză ale lui Wetzel, de pildă cu *Kleon*, singurul său roman, scriere facilă şi aproape ridicol de dulceagă şi artificială, sau cu *Călătoria pescarului de la Leipzig la Heidelberg în toamna anului 1805*, un jurnal de călătorie modest, dar destul de bine întocmit. El stabileşte astfel numeroase identităţi sub aspectul motivelor, al temelor şi al unor procedee artistice. Comparaţia globului terestru cu un *pot de chambre*, motivul marionetelor şi al măştilor etc. se întâlnesc însă şi la alţi scriitori ai vremii – la Jean Paul, E.T.A. Hoffmann sau Clemens Bren-tano. În plus, oricine citeşte vreuna din scrierile lui Wetzel şi este tentat să stabilească o paralelă cu *Veghile de noapte*, rămâne vizibil surprins de de-o

278

sebirea de atmosferă, dându-şi de îndată seama că „în fond, nu există nimic comun între cartea semnată de Bonaventura – care trădează incontestabil geniul – şi bine intenţionatele, dar superficialele scrieri ale lui Wetzel – expresie a unui spirit conformist, profund religios şi, mai ales, mediocru. Pasajul din V*eghile de noapte î*n care se face elogiul stomacului a fost folosit de unii exegeţi ca argument în

favoarea lui Wetzel, deoarece în culegerea sa de Po*ezii alese d*in 1815 se află şi un „Prolog al marelui stomac". Franz Schultz însuşi menţionează însă că „şi la alţi scriitori, mai vechi sau mai noi, există motive asemănătoare". Sunt sesizabile, de asemenea, deosebiri fundamentale în privinţa stilului: în cazul Ve*ghilor d*e n*oapte,* modul de exprimare e spontan, frazele sunt, în majoritatea cazurilor, scurte, uneori de o neglijenţă voită, deosebit de expresive, şi de o impresionantă capacitate de sugestie. La Wetzel, în schimb limba e de cu totul altă factură, pretenţioasă, frazele sunt lungi, adesea perioade, construite cu grijă, dar creând de cele mai multeori impresia stânjenitoare de artificial. În orice caz, limba folosită de Wetzel e lipsită de prospeţimea, vigoarea şi spiritul mobil al celei din Ve*ghile d*e *noapte,* toate acestea făcând greu acceptabilă, dacă nu incredibilă „ipoteza „Wetzel". Ea a fost reluată şi apărată de câţiva dintre discipolii lui Schultz, care susţineau că există, la urma urmei, şi „oameni ai unei singure cărţi", fiind posibil ca Wetzel să-şi fi consumat tot geniul în Vegh*ile de* n*oapte*

După cum era şi firesc, nici teza lui Schultz n-a întârziat să fie controversată. În anul 1912, la numai trei ani după formularea ipotezei „Wetzel", filosoful şi filologul Erich Frank reeditează *Veghile* de-*noapte*, menţionând că e vorba despre o carte a lui Clemens Brentano. Într-o substanţială introducere la textul publicat, folosind metoda statistică, Frank pledează în favoarea lui Brentano. Autorul mult discutatului roman *Godwi* (din care volumul de faţă

279

reproduce un pasaj, cu scop ilustrativ), scriitor format ca autodidact, care n-a beneficiat de o pregătire şcolară sistematică, dovedeşte, ca şi Bonaventura, nesiguranţă în aplicarea normelor de ortografie; e, de asemenea – afirmă Frank – singurul din cercul romanticilor care foloseşte cu predilecţie dativul în e – caracteristică relevantă a lui Bonaventura. „În ceea ce priveşte forma lor exterioară, lingvistică – precizează Frank – *Veghile de noapte* manifestă până la amănuntele cele mai insignifiante o deplină concordanţă cu restul scrierilor lui Brentano, iar stilul cărţii nu poate fi deosebit de cel al lui Brentano prin nicio caracteristică recognoscibilă". Frank stabileşte apoi alte numeroase paralelisme între Bonaventura şi Brentano, încât aproape ar reuşi să convingă, dacă, în ciuda acestor argumente forte, n-ar rămâne, în continuare, atât de flagrante deosebirile între spiritul

şi atmosfera celor două opere, aparţinând parcă unor lumi diferite şi reprezentând feţe opuse ale romantismului german.

În orice caz, Frank a izbutit să fie convingător în faţa unui istoric literar de talia lui Herman August Korff, care notează în volumul al III-lea al celebrei sale cărţi *Geist der Goethezeit* (Spiritul epocii lui Goethe), apărută în 1940: „Pentru mulţi, Brentano este şi autorul acelei scrieri satirice cu titlul *Veghile de noapte*, apărută în 1804 sub pseudonimul Bonaventura. Mărturiile filologice pe care Erich Frank le aduce cu mare perspicacitate la proces, ca probe prin prezumpţie, sunt atât de convingătoare, încât această presupunere nu mai este contrabalansată decât de un ultim sentiment de incertitudine" (op. cit., p. 214).

În volumul *Romantiker* (Berlin, 1930), Friedrich Gundoli se declară a fi şi el un adept al tezei „Brentano" şi, invocând „ambianţa scenică şi starea de suflet a personajelor" din *Veghile de noapte*, subliniază înrudirea cărţii cu lumea poetică a lui Brentano, admiţând totuşi posibilitatea ca autorul să fie

vreun discipol al poetului, aflat sub înrâurirea acestuia. Şi, într-adevăr, Brentano, spirit refractar oricăror constrângeri, aflat tot timpul în căutarea desperată a armoniei şi, mai mult decât oricare alt romantic german, capabil să oglindească prin viaţa şi opera sa natura duală şi conflictuală a artiştilor romantici, se poate să-şi fi exprimat protestul împotriva societăţii ostile adevăratelor valori, într-o-scriere pe care intenţionat n-a semnat-o cu propriul său nume, de teama familiei şi a tuturor contemporanilor, ce i-ar fi luat în nume de rău o carte blasfemică, aşa cum e, în fond, cea a lui Bonaventura. Nu fără temei Gundolf îl consideră pe Brentano primul reprezentant al satanismului german, numindu-l „cel dintâi păcătos pios" şi precursorul lui Baude-laire.

Continuând şirul supoziţiilor, ajungem inevitabil la Jean Paul, a cărui operă prezintă nenumărate paralelisme de fond cu *Veghile de noapte*, precum o dovedeşte, între altele, şi fragmentul – inclus în acest volum – intitulat „Cuvântarea lui Cristos cel mort, cocoţat pe clădirea lumii, precum că nu există dumnezeu" din romanul *Picturi de îl ori, fructe şi spini sau Căsnicia, moartea, şi nunta apărătorului de săraci F. St. Siebenkäs din târguşorul împărătesc Kuhschnappel*. Oferim în paralel, cu intenţie ilustrativă, două citate selectate din romanele în

discuţie:

„E un lucru surprinzător cel pe care-l ţin în mână şi, dacă-l privesc prin lupa mea din clipă în clipă – acolo, jos, clipei ei îi zic secol – *zăpăceala de pe obiectul rotund* devine tot mai mare, şi nu ştiu dacă e cazul să râd sau să mă supăr din această cauză, ori dacă mi-ar sta bine să adopt vreuna dintre aceste atitudini. *Firicelul de praf care se târâie pe el se numeşte om*; când l-am creat, e drept, am zis aşa „de nostimadă că e bun; a fost o vorbă cam pripită, dar eram bine dispus şi se ştie că tot ce e nou e binevenit ai*ci,* sus*,* în *lunga veşnicie,* un*de n*u *există niciun mod de a te distra.*

281

În sfârşit – şi ăsta a fost cel mai rău lucru – firicelul s-a crezut el însuşi dumnezeu şi a clădit sisteme în care s-a admirat. La dracu'! Ar fi trebuit să las necioplite aceste păpuşi! Acum ce să fac cu ele? *Să* le las să ţopăie, cu farsele lor, încolo şi încoace, aici, în veşnicie? Nu merge, căci deja s-au plictisit cumplit, acolo, jos, străduindu-se zadarnic să se distreze în *scurta clipă a existenţei lor*, deci închipuiţi-vă *cât de tare s-ar plictisi la mine*, *în veşnicia de care eu însumi mă îngrozesc uneori*! Dar şi *să-i distrug de tot* îmi pare rău, căci praful visează adesea atât de plăcut despre nemurire şi crede că, dacă visează ceva, trebuie să se şi realizeze". („Monologul creatorului nebun al lumii" – *A noua veghe de noapte* de Bonaventura) şi:

„Când mi-am ridicat privirea la lumea nemărginită, spre a căuta ochiul divin, am zărit aţintită asupra mea o orbită goală, adâncă; *Veşnicia zăcea călare pe haos*, *rupând din el şi rumegându-l*.

Când Iisus a cuprins cu ochii toată această *învălmăşeală a lumilor*, dansul de făclii al licuricilor cereşti şi tufele de coral ale inimilor ce pâlpâiau uşor, când a văzut cum *un glob terestru după altul îşi varsă sufletul în Marea Morţii*, a ridicat ochii spre *Neant*, spre *nemărginirea vidă*, şi a zis:

„— *Neant rigid şi mut*! *Veşnicie crudă şi rece 1* Coincidenţe nebune! Ştiţi, oare, ce se află dedesubtul vostru? Când *vă pregătiţi să distrugeţi clădirea omenirii* şi pe mine, împreună cu ea?! Întâmplare, îţi dai măcar seama ce faci atunci când stârneşti viscole de zăpadă, bântui cerul cu uragane, stingi stele şi sori, făcând ca strălucirea constelaţiilor să pălească la trecerea ta? *Oh*, *cât de singur e omul*, *în cripta largă*, *mortuară*, *a întregului I* Lângă mine însumi mă aflu doar eu. Tată, tată! Unde e pieptul tău nesfârşit de larg, să-mi găsesc la el refugiu? Ah, dacă

fiecare – dintre Euri îşi este propriul tată şi creator, atunci de ce n-ar fi, totodată, şi propriul său înger sugru

282

mător?… *Oare ăsta de lângă mine se mai cheamă om*? *Bietul de el*! *Viaţa voastră măruntă* e doar uri-*suspin al naturii sau*, *poate*, *ecoul lui*. (Cuvântarea lui Cristos cel mort, cocoţat pe clădirea lumii, precum că nu există dumnezeu" – *Prima* „pi*esă floral*ă" di*n Siebenkäs d*e Jean Paul).

Asocierile care se pot stabili între textele celor două romane sunt explicate simplist de către majoritatea exegeţilor – orice asemănare posibilă e atribuită influenţei celebrului scriitor asupra autorului acestui roman-enigmă. Scrisoarea anterior citată, *a*. lui Jean Paul, în care acesta face precizarea că a citit cartea „*Veghile de noapte* de Bonaventura", nu poate convinge pe cei care cunosc în detaliu scriitorii romantici şi maniera lor de tăinuire (ca şi de ostentativă etalare) a propriei identităţi. Se ştie, de pildă, că Brentano pune pe eroul din *Godwi* să discute, în cartea respectivă, despre autorul însuşi – acesta e doar un singur exemplu, luat la întâmplare… Iar în ceea ce priveşte faimosul stil baroc al lui Jean Paul, oare nu e posibil ca, în cazul acesta, să-şi fi exersat amuzat condeiul în altă manieră – deosebită de cea cu care-i obişnuise pe cititori – doar din seducătoarea dorinţă de mistificare?

În ceea ce ne priveşte, nu urmărim să formulăm o opinie cu pretenţii de certitudine asupra autorului *Veghilor de noapte*; această certitudine nu poate apărea decât în cazul puţin probabilei redescoperiri a rătăcitei arhive a editurii F. Dienemann, nicidecum recurgând la soluţia precară, fie ea şi ultramodernă, a folosirii maşinilor electronice (încercările-făcute până acum în acest sens au rămas, de fapt, fără niciun rezultat). Cu atât mai lipsită de idei preconcepute, deci mai degajată şi, credem, mai fructuoasă va fi apropierea cititorului de această carte atât de controversată.

Din multitudinea supoziţiilor citate, am reţinut trei nume de notorietate: Jean Paul, E.T.A. Hoffmann şi Clemens Brentano. Selecţia din operele

283

acestor scriitori (textele sunt anexate prezentului volum) s-a făcut nu atât în ideea de opţiune pentru numele veritabilului autor al *Veghilor de noapte*, cât mai ales în scop pilduitor – circulaţia ideilor şi

temelor, a motivelor şi personajelor, de multe ori surprinzător de asemănătoare cu acelea din romanul lui Bonaventura, atmosfera, nuanţele umorului comune, recuzita artistică uneori identică dau câştig de cauză, parţial, fiecăreia dintre aceste ipoteze. Se va observa că, în numeroase cazuri, sunt sesizabile paralelisme frapante, de unde seducătoarea capacitate de a stabili asocieri a cititorului de gust.

Cartea lui Bonaventura a însemnat, fără îndoială, în ciuda lipsei sale de ecou, un protest de prim rang împotriva filistinismului societăţii germane guvernate de inerţie şi ipocrizie. Împrejurările în care s-a născut romanul nefiind cunoscute, exegeza n-a putut porni decât de la textul ca atare, precum şi de la atmosfera intelectuală a epocii şi culturii în care a apărut.

Este vorba de o povestire la persoana întâi, atât de frecventă în literatura romantică. Prin intermediul ficţiunii paznicului de noapte, care-şi deapănă firul amintirilor, sunt permanent alternate două planuri epice: planul subiectiv-personal şi cel general-uman, materialul epic putând fi divizat: nararea vieţii paznicului de noapte, pe de o parte, şi relatarea unor aspecte de viaţă înregistrate de paznic în decursul a şaisprezece veghi de noapte, pe de altă parte.

Povestitorul, al cărui nume este Kreuzgang – prunc fiind, a fost găsit la o încrucişare de drumuri, noaptea târziu, de către un cizmar căutător de comori – istoriseşte, sub forma unui fel de jurnal de zi (mai exact: de noapte!) experienţele sale lăuntrice ori exterioare. Această parte a cărţii îl defineşte pe erou, fire exaltată şi oarecum bizară.

cu opinii poate prea personale despre toate lucrurile, ceea ce nu va întârzia să-l pună în conflict cu mediul înconjurător. El scrie cu talent şi are dintru început succes, deşi lucrările sale de debut sunt destul de ciudate, ca, de exemplu, acel discurs funebru ţinut cu prilejul naşterii unui copil. Versurile sale satirice stârnesc revolta autorităţilor, iar când concepe discursul unui „măgar" pe tema: „De ce trebuia să existe măgari?", e azvârlit de-a dreptul în turn, pentru ca să-i vină minţile la loc. Când se regăseşte în libertate, află că tatăl lui adoptiv, cizmarul, a murit, aşadar va începe să vagabondeze din loc în loc, în chip de rapsod. Nu ştie însă nici acum să-şi ţină limba în frâu şi când, sătul de povestioarele despre „crime mărunte", trece la relatarea „crimelor mari – crimele sufletului, comise de biserică şi de stat" (*A şaptea veghe de noapte*), e judecat pentru „cincizeci de cazuri de

injurie". În faţa tribunalului, nu se poate abţine să-şi formuleze părerile despre injustiţia dominantă şi să nege dreptul judecătorilor la judecată, fapt pentru care este declarat nebun şi internat într-un ospiciu. Aici, în ciuda rezistenţei sale îndârjite, se îndrăgosteşte, aşadar se comportă „tot atât de banal şi nesărat ca orice îndrăgostit"; prima scrisoare de dragoste, semnificativă, arată cam aşa: „— Ofelia, zeiţă divină şi atrăgătoare a sufletului meu! Această introducere cu care am deschis prima mea scrisoare către tine, încă pe vremea când ne iubeam pe scena Teatrului Curţii şi numai spre plăcerea spectatorilor, te-ar putea înşela şi ţi-ar putea vârî în cap ideea că mai sufăr, ca atunci, de o demenţă fictivă şi de toate bazaconiile metafizice pe care le-am moştenit de la şcoală. Nu te lăsa înşelată de aceasta, idolul meu, căci, de astă dată, sunt cu adevărat nebun, atât de mult totul este în noi şi nimic în afara noastră, ba, după cele mai noi şcoli, nu ştim dacă, în realitate, stăm pe picioare sau în cap; noroc că ne-am convins măcar de prima (…). Mai furios, mai revoltat

285

şi mai plin de ură împotriva oamenilor ca în acest moment n-am fost de când sunt, acum, când cu mânie îţi scriu că te iubesc, te ador şi că, după dorinţa mea de a te urî şi de a te dispreţui, nu cunosc niciuna mai aprigă decât mărturisirea dragostei tale pentru mine. Până atunci, rămân al tău îndrăgostit, Hamlet" (*A paisprezecea veghe de noapte*). Dar iubita sa moare la naşterea copilului conceput în ospiciu, iar Kreuzgang e alungat şi din mijlocul nebunilor. Îşi încearcă acum norocul ca păpuşar, sperând că va putea da astfel curs înclinaţiei sale structurale spre satiră şi ironie, dar nici aici nu-i merge prea multă vreme: aflându-se în preajma graniţei franceze (acţiunea se petrece în timpul Revoluţiei din Franţa), teatrul de marionete îl aduce în scenă pe Holofernes, înfăţişând, aşadar, moartea prin decapitare a unui tiran, ceea ce înfierbântă peste măsură pe spectatori, încât dau buzna în casa primarului, revendicându-i capul. Kreuzgang reuşeşte să-i salveze viaţa; cu toate acestea, autorităţile îi confiscă trupa de marionete. Nu-i rămâne altceva de făcut decât să se refugieze într-un post de paznic de noapte.

Al doilea grup de episoade zugrăveşte experienţele lui Kreuzgang ca paznic de noapte. Nota specifică, de ficţiune, a veghii de noapte nu e însă menţinută permanent – uneori sunt relatate aspecte de viaţă înregistrate de paznic în timpul rondurilor sale nocturne,

alteori ne aflăm în faţa unor reflecţii debordante sau observaţii fără vreo legătură cu activitatea de paznic, iar a şaisprezecea veghe de noapte se desfăşoară într-o… dimineaţă de primăvară.

Cert este faptul că tema nopţii, o constantă a romantismului, e tratată de Bonaventura într-o manieră sui-generis, diferită de cea a altor romantici, ca, de pildă, Novalis. Noaptea nu constituie, pentru Bonaventura, o cale mistică de acces la „misterul universal", un mijloc de distanţare faţă de spiritul terestru, ci clipa iluminărilor, prin demascarea şi

spulberarea iluziilor, şi asta nu din motivul că noaptea e dotată, pentru el, cu o lumină mai puternică decât lumina zilei, ci fiindcă noaptea înlesneşte nelegiuirile şi crimele, pe care paznicul le dezvăluie necruţător, prinzându-le în focarul felinarului său. Mai ales noaptea, de-a dreptul blagoislovit, datorită lipsei sale de importanţă, cu privilegiul libertăţii nebunului şi neluat în serios, paznicul are prilejul să vadă şi să comenteze lucid realitatea, despuiată de convenţiile şi ipocrizia care o maschează în timpul zilei.

Paznicul are ocazia să-şi proiecteze crud lumina pe abisuri sufleteşti, să întâlnească personaje ajunse în pragul totalei dezumanizări. Atras de o ispită demonică, Bonaventura scoate la iveală răul din om, actul de dezvăluire fiind întreprins cu detaşare aproape cinică. Ca şi reprezentanţii clasicismului, Bonaventura măsoară omenirea timpului său după tiparele antichităţii, cu toate că distanţa valorică este incomensurabilă, făcând comparaţia imposibilă. Faţă de ororile pe care are prilejul să le observe, mizantropia lui Kreuzgang apare drept o consecinţă logică: „Cunoşti, oare, fiinţa – a grăit portarul – al cărei chip râde perfid în timp ce masca de pe faţa ei varsă lacrimi, care rosteşte „dumnezeu" în timp ce se gândeşte, de fapt, la diavol, care, ca mărul de la Marea Moartă, are miezul otrăvitor, deşi coaja rumenă te îmbie, care scoate artistic, prin tubul acustic răsucit cu artă, sunete melodioase şi, în acelaşi timp, urlă într-însul, care, ca şi sfinxul, zâmbeşte prietenos, doar pentru a sfârteca, şi care, întocmai şarpelui, îmbrăţişează drăgăstos numai ca să-ţi înfigă ghimpele mortal în piept? Cine e fiinţa asta, negriciosule?" „Omul! croncăni pasărea, într-un fel nu prea plăcut" (*A zecea veghe de noapte*).

Operaţiunea de deziluzionare se extinde asupra tuturor domeniilor. Folosind mijloacele satirei, ironiei şi parodiei, paznicul de

noapte vizează instituţii

287

ca, bunăoară, biserica şi religia, căsnicia şi justiţia; nu se opreşte însă nici în faţa sentimentelor – durerea, bucuria, suferinţa se relevă ca iluzorii, ca simple aparenţe. La un moment dat, s-ar părea că dragostea constituie totuşi o excepţie, dar realitatea n-o confirmă. Într-adevăr, Kreuzgang e cuprins de pasiune, de „sentimentul nebun, denumit dragoste, şi care s-a aşternut ca un petic de cer pe pusta stearpă care e pământul" (*A paisprezecea veghe de noapte*), iar pe iubita sa, Ofelia, dragostea o face să uite de „rolul" ei, să se smulgă incertitudinii: „Ah, te iubesc! E ultimul fragment vorbit din piesă, şi numai acest pasaj al rolului meu vreau să-l păstrez – a fost cel mai frumos! Restul sunt liberi să-l îngroape!" (A *paisprezecea veghe de noapte).* În majoritatea cazurilor, dragostea nu e nici ea altceva decât o ultimă speranţă a omenirii, „o mască încântătoare", dar cumplit de înşelătoare. În ultima veghe de noapte, găsim următorul pasaj ilustrativ: „Oh, cum mai fug toţi încoace şi încolo, pe morminte, pe lava în mii de straturi a generaţiilor trecute, cum se mai milogesc toţi după dragoste, dorindu-şi o inimă mare, deasupra norilor, pe care să se poată odihni cândva, cu toate pământurile lor! Nu vă văicăriţi – aceste miriade de lumi vâjâie în toate cerurile, graţie unei forţe naturale gigantice, şi această născătoare îngrozitoare, care a creat tot şi pe sine însuşi, nici ea n-are inimă în pieptul ei, ci zămisleşte doar un fel de inimioare, pentru distracţie, pe care le împarte în dreapta şi în stânga! Ţineţi-vă de astea, şi iubiţi, şi gânguriţi, atâta timp cât aceste inimi mai sunt în stare de funcţionare!" (A *şaisprezecea veghe de noapte).* De cele mai multe ori, când e vorba de un sentiment autentic, el nu se poate împlini într-o lume ostilă, cum o dovedeşte cazul călugăriţei de la Ursuline, îngropată de vie pentru că a păcătuit din dragoste (A *zecea veghe de noapte).* Discrepanţa dintre ideal şi real e de o permanenţă dureroasă, iar absolutul

288

În iubire intangibil – în fond, aceasta e concluzia la care ajunge Bonaventura: „Dragostea nu e frumoasă; cel care desfată e doar visul iubirii" (*A zecea veghe de noapte*).

Nici soarta omului de artă nu e mai fericită în societatea dominată de spiritul mercantil şi ostilă valorilor autentice, care se arată revoltător de receptivă doar la arta-divertisment, facilă. Creatorii

de artă conştienţi de misiunea lor sacră sfârşesc inevitabil ca paznici de noapte sau, mai tragic, recurg la suicid – e cazul poetului pe care Kreuzgang îl sfătuieşte: „Oh, prietene poet, cine vrea să trăiască astăzi n-are voie să facă poezii! Dacă însă eşti născut cu cântecul şi nu te poţi lepăda nicidecum de el, fă-te paznic de noapte, ca mine. E singura ocupaţie solidă, plătită, şi nu eşti lăsat să mori de foame" (*întâia veghe de noapte*). Spre deosebire de alţi scriitori romantici, care tratează tema antagonismului între artă şi viaţă fără a sesiza legătura existentă între fenomenul însingurării artistului şi condiţiile specifice ale societăţii vremii, Bonaventura îşi dă seama de caracterul social al artei. Năzuind spre ideal şi adoptând o poziţie de revoltă, răspunde acerb încercărilor mediului de a-l „domestici" forţat, prin foame, creditori, penalizări şi multe altele (vezi A *opta veghe de noapte*,), oon-cretizându-şi manifest experienţa de viaţă într-o tragedie intitulată semnificativ – *Omul*. Dar editorul i-o respinge şi, desperat, poetul se spânzură, nu înainte de a se fi plâns de soarta sa, într-o amară „Scrisoare de renunţare la viaţă": „Omul nu face nici două parale, de asta îl şi şterg din catastife. Omul meu n-a găsit un editor, nici ca *persona vera*, nici ca una *ficta* – în cazul ultimei (adică pentru tragedia mea), niciun librar nu vrea să avanseze banii pentru tipărit, iar de prima (adică de mine însumi) nu se sinchiseşte nici dracu', lăsându-mă să mor de foame, ca pe Ugolino, în cel mai mare turn al foametei, lumea, a cărei cheie au azvârlit-o în mare.

C. 19 – cd. 5303 – 973

289

pentru totdeauna, în faţa ochilor mei. E de-a dreptul un noroc faptul că mi-a rămas atâta putere cât să mă caţăr pe crenel şi, de acolo, să mă arunc în jos. Mulţumesc pentru asta, în acest testament, librarului care, deşi n-a vrut să-l joace pe *Omul* meu, mi-a aruncat totuşi, cel puţin în turn, şnurul pe care am putut să mă urc în înălţimi" (*A opta veghe de noapte*).

Pentru graficul decăderii societăţii vremii, un punct de referinţă îl oferă mai cu seamă scena falsei Judecăţi din urmă, sinteză a tendinţelor şi atitudinilor blasfemice ale întregii cărţi. Kreuzgang zugrăveşte panica în care intră oamenii, la zvonul răspândit de el, cum că ar fi sosit ziua ultimei judecăţi. Constrânşi de ideea sfârşitului, notabilităţile acceptă ruşinos orice condiţii ce par a fi salvatoare: „Oh, ar trebui să vedeţi cum se înghesuiau şi se îmbrânceau bieţii oameni şi

cum aristocraţii fugeau speriaţi încoace şi încolo, încercând să se aranjeze după rang chiar şi aici, înaintea domnului; o serie de lupi ai justiţiei şi alţii de seama lor erau gata să-şi iasă din fire, se străduiau cu desperare să se preschimbe în oi, acordând pensii mari văduvelor şi orfanilor care alergau peste tot, anulând public sentinţe nedrepte şi promiţând că vor da înapoi, imediat după terminarea zilei celei din urmă, sumele jefuite de la bieţii săraci aduşi la sapă de lemn. Multe lipitori şi mulţi vampiri s-au denunţat ei înşişi, declarând că li se cuvine spânzurătoarea sau eşafodul, şi insistau să execute repede sentinţa acolo, sus. Cel mai mândru om al statului tăcea pentru prima oară spăsit, aproape târându-se cu coroana în mână, şi schimba politeţuri pentru întâietate cu un individ flenduros, căci o viitoare eră a egalităţii generale i se părea acum posibilă" (*A şasea veghe de noapte*). Glumeţul paznic profită de ocazie pentru a schiţa concetăţenilor săi o retrospectivă a istoriei omenirii, în care totul e supus acţiunii corozive a ironiei: „În urma voastră stă toată istoria lumii, ca

290

un roman stupid în care există câteva, puţine, caractere acceptabile şi o puzderie de personaje jalnice. Ah, domnul vostru a greşit doar un singur lucru: n-a prelucrat el însuşi materialul romanului, ci v-a lăsat pe voi să-l scrieţi. Spuneţi-mi, oare va considera demn de osteneală să traducă el însuşi, într-un limbaj superior, opera stricată, ori dimpotrivă, văzând-o întinsă în faţă-i, în toată goliciunea ei, nu va vrea s-o rupă de mânie, dându-vă uitării, cu toate planurile voastre? Eu aşa văd lucrurile! Fiindcă voi toţi, după cum se vede, nu puteţi revendica, pe dreptate, cerul sau iadul. Pentru cer, sunteţi prea răi, iar pentru iad – mult prea plictisitori!" (*A şasea veghe de noapte*). Concluzia, impregnată de un oarecare scepticism, e în bună parte explicabilă, dacă o raportăm la conjunctura istorică de atunci, fapt ce conferă cărţii valoarea unui document al crizei care a zguduit societatea germană la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

Romanul se încheie cu apocaliptica scenă din cimitir, în care nihilismul şi atitudinea sceptică a lui Kreuzgang serbează un adevărat triumf. Adresându-se viermelui ieşit din mormântul tatălui său, bătrânul alchimist, Kreuzgang ţine o cuvântare sarcastică împotriva idealismului subiectiv în special, vinovat deopotrivă de impasul în care se află omenirea: „Oare din câte creiere de regi şi prinţi te vei fi

îmbuibat, parazit gras ce eşti, până ce ai ajuns atât de rubicond? Idealismul cător filosofi l-ai redus la acest realism al tău? Eşti un argument irefutabil pentru utilitatea reală a ideilor, căci te-ai îngrăşat serios din înţelepciunea atâtor capete. Tu nu mai respecţi nimic – nici frumosul, nici urâtul, nici viciul, nici virtutea; totul sugrumi şi devorezi, şarpe al lui Laooon, demonstrând măreţia şi superioritatea ta absolută în faţa întregului neam omenesc (…) Oh, ce este lumea, dacă ceea ce a gândit nu înseamnă nimic, şi tot ce există în ea nu e decât deşertăciune?! Ce sunt bucuriile, primăvara şi florile, dacă fantezia se pierde în această sferă mi

291

nusculă, dacă tocmai aici, în Panteonul interior, toţi zeii sunt răsturnaţi de pe soclurile lor, în urmă-le instalându-se domnia viermelui şi a putrefacţiei? Oh, nu vă apucaţi să lăudaţi independenţa spiritului – aici se află atelierul său, năruit, iar miile de fire din care e lucrat ţesutul lumii sunt acum distruse şi, odată cu ele, şi lumea. Şi bătrânul de aici, din beci, îşi va fi lepădat hainele de teatru, iar acest nemernic soarbos din mâna mea va fi venind, probabil, tocmai de la ospăţul din trupul tatălui meu" (*A şaisprezecea veghe de noapte*).

Nu e de mirare faptul că aceia care înţeleg prin romantismul german – după cum formulează Ludwig Tieck – tot ceea ce „ferecă raţiunea", acea atmosferă sui-generis născută de un amalgam de simboluri transpuse la modul poetic: turnuri gotice sau ruine deasupra cărora plutesc mituri şi legende, sunetul cornului de vânătoare şi cântecul harfelor lui Eol, magia irezistibilă a depărtărilor, sunt contrariaţi la lectura *Veghilor de noapte*, carte care se mulează atât de greu pe tiparele acestui curent în Germania. Unii exegeţi au ajuns până la a nega apartenenţa acestei cărţi la romantism.

Fiind incontestabil de factură romantică, romanul amintit reprezintă în mod evident ceva cu totul diferit, fiind oarecum „reversul romantismului german timpuriu" (Richard Brinkmann). Este suficient de convingătoare comparaţia cu romanul exemplar al şcolii de la Jena – *Heinrich von Oiterdingen* al lui Novalis. În *Veghile de noapte*, nu găsim nimic din tonul aproape religios al cărţii autorului *Imnurilor către noapte*, nimic din concepţia misionară despre rolul poetului, care, vrăjit de floarea zenitului, depăşeşte prin forţa exaltării lăuntrice pământescul cotidian, sparge cătuşele aparenţelor şi, învingând legile naturii, se cufundă în lumea armo

292

mei universale, împlinind astfel aspiraţia romantică spre unitatea vieţii şi puritatea absolută a sufletului. Fără a fi lipsit de avântul îndrăzneţ spre nemărginire, de preocuparea solemnă de a găsi răspuns întrebărilor grave cu privire la destinul omenirii, la cauzele îngrădirii şi mutilării personalităţii într-o lume ostilă adevăratelor valori, eroul lui Bonaventura se menţine pe solul dur al realului, blestemând destinul care îl sileşte să trăiască într-o societate dominată de inerţie şi prejudecăţi. Însingurat şi intuind dureros incapacitatea propriei sale inserţii în real, nu-şi caută, ca eroul lui Novalis – reinstaurând, prin forţa dragostei şi a poeziei, un nou veac de aur – un refugiu în lumea idealurilor sau în mijlocul splendorilor unei naturi genuine, nici nu e animat de năzuinţa mistică panteistă de contopire cu universul. Nu este însă mai puţin adevărat că cinismul incisiv al *Veghilor de noapte* dezvăluie, ca şi romanul lui Novalis, aspiraţiile individului posedat de exigenţele absolutului, dorinţa lui de a renunţa la măşti şi clişee, de a atinge pragul superior al spontaneităţii şi autenticităţii, în acest sens cartea nefiind mai puţin romantică decât *Heinrich von Câterdingen*. Cartea lui Bonaventura poate fi considerată – susţine Richard Brinkmann – drept „cea mai decisă aplicare în practică a celebrei ironii romantice, a unei ironii care, în mod consecvent, se include pe sine însăşi în procesul de anihilare ironică”. 1).

1) În teoretizarea „poeziei universale progresive” – idee centrală a sistemului estetic schlegelian – Friedrich Schlegel considera drept motor al progresului ironia, care distruge poziţie după poziţie, pentru a o pregăti pe cea următoare. E vorba, deci, despre o ironie productivă… Trebuie să fim în stare să distrugem în mintea noastră ceea ce adorăm” – a spus, odată, doctrinarul şcolii de la Jena, precizând apoi, cu alt prilej, că „ceea ce nu se anulează singur nu valorează nimic”.

293

Bonaventura poate fi raportat însă şi la curente-literare precedente romantismului, la „Sturm und Drang” sau, mai cu seamă, la luminism. Elementele care ar putea apropia *Veghile de noapte* deal te opere aparţinând curentului „Sturm und Drang „” de pildă accentele de critică socială, sunt însă adaptate unei noi trepte de conştiinţă. Tragedia eroului goethean Werther, personaj de origine burgheză „e

determinată şi de situaţia sa de tolerat într-o societate în care privilegiul nobiliar e singurul atribut preţuit. Bogat sufleteşte, plin de calităţi, talent şi sensibilitate, Werther se simte jignit şi suferă enorm din cauza acestei situaţii ingrat-privilegiate, deşi nu-şi pierde nicio clipă simţul propriei valori. În schimb, personajul central din V*eghile de noapte e*ste un solitar, orgolios în însingurarea lui, un „inadaptabil" convins în permanenţă de superioritatea sa asupra mediului încorsetat, lipsit de orizont; al aristocraţiei dar şi al burgheziei, conştient că adaptarea la un astfel de mediu este practic imposibilă, nedemnă în esenţă, că înserarea în lumea înconjurătoare, sufocantă, e pur şi simplu indezirabilă. Werther se refugiază în nefiinţă, iar eroul lui Bonaventura, aflat, în final, în faţa neantului şi neavând suportul rezistent al unui ideal, va adopta o atitudine nihilistă.

Aspectul pozitiv al cărţii o leagă însă în mod evident de luminism, misiunea principală a eroului lui Bonaventura fiind vindecarea semenilor orbiţi de iluzii, maturizarea omenirii prin „luminarea" ei. În acest scop, autorul smulge furibund, rând pe rând, toate măştile de pe faţa lumii, căutând să aducă în lumină ceea ce se ascunde în spatele lor. În prologul tragediei *Omul*, opera nefericitului poet, bufonul precizează: „Nu m-am împotrivit introducerii măştilor, căci cu cât sunt mai multe măşti, una peste alta, cu atât e mai nostim să le dai jos, una după alta, până ce ajungi la penultima, cea satirică hipocratică, şi apoi la ultima, fixă, care nici nu

mai râde, nici nu mai plânge – e craniul…" (*A opta veghe de noapte*). Semnificativă e şi reflecţia lui Kreuzgang de la ospiciu: „Femeie, ce te tot agăţi de mine? Oare mi-ai privit de aproape faţa? Tu – cu zâmbet şi chip drăgălaş, eu – cu obraz mânios şi îndârjit, de meduză! Draga mea, mai gândeşte-te, am fi o pereche cu totul nepotrivită. Dă-mi drumul, n-am ce face cu tine! Ei, drace! Zâmbeşti din nou? Mă ţii strâns? Ia să vedem ce zace sub masca de zeiţă pe care o ţii pe faţă şi cu care mă priveşti?! Ţi-o voi smulge, ca să cunosc dihania ascunsă sub ea" (*A paisprezecea veghe de noapte*). Motivul măştilor revine, de altfel, insistent în carte. Măştile acoperă miezul lumii întocmai unor foi de ceapă. Despuiat, ca o ceapă desfoliată, în cele din urmă universul pare a nu scoate la iveală nimic: „… măştile se învârtesc împrejurul meu, într-o horă nebună; zboară cu mine, alerg şi eu – eu, care mă numesc.om – dar mă clatin în acest cerc, ameţit de

privelişti şi străduindu-mă zadarnic să îmbrăţişez una dintre măşti, pentru a-i vedea faţa adevărată; dar ele dansează, dansează mereu, iar eu, eu ce să fac în cercul ăsta nebun? Oare cine sunt eu şi ce voi deveni când măştile vor fi dispărut? Daţi-mi o oglindă, voi, actori de farsă, să mă privesc de aproape; sunt plictisit să mă tot uit la aceleaşi chipuri, care se schimbă doar între ele. Daţi din cap? Ce vreţi să spuneţi? Cum, nu-i niciun Eu în oglindă? Oare eu voi fi fiind numai gândul unui gând „visul unui vis? Voi nu mă puteţi ajuta să dobândesc un trup? De ce scuturaţi din clopoţeii voştri, făcându-mă să cred că sunt ai mei? O, nu, e îngrozitor de pustiu aici, înăuntrul meu, dacă vă ascund pe voi, măştilor! Dar vreau să privesc atent în mine însumi – nu se aude decât un ecou slab, care se pierde treptat; nu e nimic, şi totuşi văd ceva – e, pesemne, Nimicul cel pe care-l văd!" (*A zecea veghe de noapte*).

295

Bonaventura se contrazice totuşi în privinţa miezului „cepei". În cea de a noua veghe, definind acest simbol (Bonaventura înlocuieşte cu el simbolul florii albastre), precizează: „Omenirea se organizează întocmai după modelul unei cepe, îndesind mereu un înveliş în celălalt, până la cel mai mic, în care e pitit omul însuşi" sau: „Ieşindu-mi din fire, am încercat să mă autodistrug, dar am renunţat, simţindu-mă nemuritor!" (*A paisprezecea veghe de noapte*). Se pare că şi pentru Bonaventura, ca şi pentru reprezentanţii neoumanismului weimarian, centrul tuturor lucrurilor este omul; deci, într-un anumit sens, se poate vorbi şi în cazul lui despre un umanism clasic invertit. În favoarea acestei afirmaţii pledează şi pasajul din cea de a patra veghe de noapte: „... medicul care le determină acestora gradul exact de tortură suportabil – astfel ca bietul nerod, deşi schilodit, să mai scape totuşi cu viaţă – de parcă ar fi lucrul cel mai esenţial, nu, mai vcu – seamă, omul însuşi, care merge mai departe decât ea".

Există, de asemenea, suficiente legături care fac posibilă asocierea prozei bonaventuriene cu epice secolului nostru. Tocmai datorită acestora, *Veghile de noapte* creează azi o netăgăduită impresie de modernitate. De epica secolului nostru, pe Bonaventura îl leagă numeroase trăsături ale artei sale narative, de pildă faptul că părţile constitutive ale romanului sunt interşanjabile, nefiind importante prin ele înseşi, ci prin relaţiile ce se stabilesc între ele şi care, precizează atitudinea autorului faţă de diferite aspecte ale vieţii. Wolfgang Paulsen îl apropie, spre exemplu, de Kafka, plecând de la tendinţa spre

exagerări paradoxale, prezentă la ambi: autori, dar şi de la o anumită atitudine faţă de viaţă. În postfaţa ediţiei din 1970 a *Veghilor de noapte*, exegetul german notează: „Nu o dată lectura cărţii ne duce cu gândul la Kafka, şi când încercăm să ne explicăm această impresie, ne apare

296

În minte, în primul rând, calitatea descrierilor, care la ambii autori tind în mod asemănător spre paradox. Chiar anumite idei specifice, ca şi haina lor metaforică, uneori coincid în modul cel mai surprinzător". Drept argument, Paulsen aduce un exemplu sugestiv din cea de a douăsprezecea veghe de noapte, şi anume comparaţia artist-câine, înfometarea fiind considerată de stat drept un mijloc eficace de potenţare a talentului, imagine pe care e regăsim, într-adevăr, şi la Kafka, în nuvela *Det Hungerkiinstler* (Un artist al foamei). „Adevăratul motiv – continuă Paulsen – pentru relativa apropiere de Kafka a lui Bonaventura ţine, totuşi, mai mult decât de domeniul formei: cartea lui Bonaventura este şi ea o carte „religioasă", şi anume „religioasă" împotriva voinţei autorului, ori, ca să folosim un paradox, religioasă fără religie, căci dumnezeu nu e negat, ci, ca şi lumea, demascat. Autorul *Veghilor de noapte* pare însă a fi aici mai puţin stăpânit de frică decât Kafka, fiindcă e tot timpul obraznic şi ireverenţios, uneori ajungând chiar le blasfemie, dar această deosebire poate să înşele (...) În ambele cazuri, la Kafka şi la Bonaventura, ceva *f*. totuşi „crezut", şi nu „înţeles, „. Mai cu seamă Bonaventura nu vrea să ştie nimic, căci cunoaşte deja totul, e completamente lipsit de curiozitatea intelectuală a unui Faust; el nu face altceva decât să privească îngrozit lumea demascată şi devenită nemis-terioasă, ascunzându-se după acel râs mefistofelic care le-a călcat atât de tare pe nervi exegeţilor timpurilor trecute" (p. 172).

Divergenţe de opinii au ieşit la iveală chiar şi atunci când s-a încercat definirea genului literar căruia îi aparţine şi a structurii acestei cărţi. Ne aflam, oare, cu adevărat în faţa unui roman? La prima ei ediţie scrierea nu a fost definită ca atare, însă de la început s-a considerat ca aparţinând acestei specii

297

datorită faptului că, deşi e vorba despre o operă de dimensiuni epice reduse – neobişnuit de reduse dacă o comparăm cu alte romane ale epocii – *es* constituie o vastă panoramă, în oare sunt înscrise

numeroase şi variate fapte de viaţă, momentul pui individual este transcendentalizat, perspectiva spre planul universal e larg deschisă. Autorul abandonează structura clasică tradiţională a romanului german evolutiv sau cu caracter educativ, gen *Agathon* de Wieland, sau, mai târziu, *Wilhelm Meister*. Bonaventura fixează în cartea sa o singură stare de spirit a eroului, care nu se schimbă pe parcursul povestirii, fără a încerca să scuze sau să explice respectiva stare a personajului. „Nu încape îndoială – precizează Paulsen – că Bonaventura scris dintr-o cu totul altă perspectivă decât contemporanii săi: a vrut să fixeze existenţial o anumită situaţie existenţială, o formă de viaţă în care relaţia individ-colectivitate, deci individ-societate, e redată într-o manieră înspăimântător de apodictică, rămânând constantă. O asemenea atitudine a poetului faţă de lume şi om e, firește, prepsihologică, dar are ciudate puncte de comuniune tocmai cu romancierii post-psihologici ai zilelor noastre, şi poate tocmai asta explică de ce îl simţim aici pe Bonaventura atât de eminamente „modern". În orice caz, scrierea găseşte un contact mai nemijlocit cu cititorii secolului al XX-lea, decât cu cei din secolul al XIX-lea" (op. cit., p. 171).

Cu privire la structura cărţii, s-au purtat, de asemenea, numeroase discuţii. Autorul nu narează propriu-zis, ci se opreşte acolo unde crede de cuviinţă, în alte cazuri precipită povestirea ori întrerupe cursul epic prin digresiuni extrem de variate. Aceasta a făcut să persiste multă vreme reproşul că romanul lui Bonaventura ar păcătui sub aspectul formei, urmând ca abia exegeza ultimelor deceni să releve perfecţiunea formală a scrierii, depline armonie între conţinut şi formă. Referindu-se la

arta epică a lui Bonaventura, Andreas Müller (*Neue Wege der Erzählung*, Leipzig, 1930) precizează: „Pentru autorul *Veghilor de noapte*, lumea e alcătuită dintr-o multitudine de forţe divergente, de impulsuri care se distrug unele pe altele. Omul e prins în miezul acestei lumi absurde, se supune ei, neputincios şi fără s-o ştie, sau piere din cauza ei, de îndată ce o sesizează. Artistul oscilează astfel între îndârjire pasionată şi compasiune adâncă, lipsit de forţă în ură şi în dragoste, sfâşiat în chiar sinea lui, suferind din cauza propriului râs şi râzând de propria-i suferinţă. Dar odată cu aceasta, o formă unitară devine imposibilă, o continuitate calmă a naraţiunii nici nu mai e de

conceput. E o confesiune care nu urmează unei meditaţii liniştite sau emoţiei de moment; e un fel de acţiune de autodistrugere sarcastică, şi nicidecum o mărturisire făcută cu scopul purificării proprii şi al recunoaşterii legilor lumii şi existenţei. Forma artistică a unui astfel de spirit e aparenta lipsă de formă, distrugerea conştientă a oricărei continuităţi exterioare; impresia finală urmează să fie cea a caracterului întâmplător al acestor mărturisiri şi, odată cu aceasta, convingerea că, prin sfârşitul cărţii, infinitul e doar arbitrar limitat. Şi astfel cititorul are, totuşi, impresia unei ciudate opere desăvârşite, convingerea că este vorba despre o formă definitivă şi perfectă şi, în acelaşi timp, inimitabilă" (p. 7). Lipsa unei forme precis conturate a stat, de altfel, în intenţia. autorului, care cu vădită autoironie spune, la începutul celei de a şasea veghi de noapte: „Ce n-aş da să pot povesti şi eu, coerent şi direct, ca alţi cinstiţi poeţi ori prozatori protestanţi ai timpului. care devin mari şi prosperă prin asta, schimbându-şi ideile de aur pentru realităţi de aur. Mie nu-mi este dat acest lucru – această scurtă şi simplă poveste despre o crimă m-a costat multă sudoare şi trudă, şi se prezintă totuşi destul de creaţă şi pestriţă". De fapt, după cum au sesizat majoritatea

exegeţilor, structura romanului nu e decât aplicarea în practică a unei revendicări a teoreticianului grupului de la Jena, Friedrich Schlegel, care recomanda, pentru roman, forma arabescului.

Într-adevăr, la Bonaventura episoadele sunt înlănţuite într-o formă mozaicată, constituind un tot armonios. Dacă analizăm, din această perspectivă, structura cărţii, ajungem la constatarea că scrierea este guvernată de ideea unor cicluri aproape identic organizate. Fiecare din cele cinci cicluri care alcătuiesc cartea (cu excepţia ciclului al patrulea) se deschide printr-o satiră cu caracter generalizator, se trece apoi la detalii biografice, deci la elemente de factură subiectivă, spre a se întoarce din nou la satiră. Aşa, de pildă, *ciclul I* (*întâia veghe de noapte – A cincea veghe* de *noapte*) înfăţişează moartea unui liber-cugetător şi povestea unei perechi adul-teriene, aduce apoi unele precizări cu privire la naşterea şi copilăria eroului principal, şi trece, în cele din urmă, din nou la satiră şi parodie, relatând povestea celor doi fraţi spanioli; *ciclul* II (*A şasea veghe de noapte* – A *opta veghe de noapte*) descrie, la început, falsa Judecată de apoi, revine la autobiografia eroului, relatând experienţa sa ca poet şi

cântăreţ rătăcitor, internarea în ospiciu, şi sfârşeşte cu povestea autorului tragediei *Omul*; *ciclul III* (*A noua veghe de noapte – A unsprezecea veghe de noapte*) ilustrează aspecte generale din ospiciu, relatează apoi „cazul" paznicului de noapte, diagnosticat ca fiind un „nebun raţional", şi se termină cu istoria călugăriţei îngropată de vie fiindcă a dat naştere unui copil; *ciclul IV* (*A douăsprezecea veghe de noapte – A paisprezecea veghe de noapte*) începe cu povestea perucii nemuritoare, continuă cu apologia vieţii, cu episodul din sala antichităţilor, şi sfârşeşte cu povestea dragostei consumată în ospiciu; *ciclul* V, ultimul, (*A cincisprezecea* şi *A şaisprezecea veghe de noapte*) *se* deschide cu episodul înfăţişând teatrul de mario

300

nete, apoi, prin povestirea ţigăncii, se îmbogăţesc" amănuntele cu privire la naşterea paznicului de noapte, ca în încheiere să fie făcute câteva consideraţii generale referitoare la omenire.

Punţile care leagă părţile constitutive ale romanului sunt numeroase – nu există niciun paragraf inutil, textura romanului e gândită şi ţesută cu măiestrie. Aşadar ideea vehiculată, după care *Veghile de noapte* ar avea un flux epic arbitrar, apare ca nefondată. Ritmul unduitor al naraţiunii e evident, povestea propriu-zisă a lui Kreuzgang constituind firul roşu ce uneşte părţile alcătuitoare ale romanului. Autorul însuşi ne atrage, de altfel, atenţia asupra acestui lucru, când spune, la începutul celei de a paisprezecea veghi de noapte: „Îţi mai aduci aminte, desigur, de celula mea – dacă nu cumva ai pierdut firul povestirii mele ce se ondulează pe ascuns, ca un firişor subţire de apă printre stânci şi arbori" (p. 94).

Printr-o genială împletire de planuri reale şi fantastice, cu referiri şi aluzii la realităţile societăţii germane a vremii sale, autorul realizează o veritabilă cronică a epocii, un spectaculos roman-sinteză. Identitatea „misteriosului" Bonaventura n-a fost încă descoperită – şi poate e mai bine aşa –, romanul rămânând în continuare o tentantă enigmă nedezlegată şi, prin asta, aureolându-se încă o dată. *Veghile de noapte* rămâne incontestabil o carte cu un sunet inefabil, rezonând unic în ansamblul literaturii germane şi universale. i

Pérez

301

I

NOTE

1 – stentor: unul dintre războinicii greci despre care's &

spune în *Iliada* că striga cu forţa a cincizeci de oameni. De aici, expresia „voce de stentor" – pentru o voce puternică.

2 – Breughel al iadului: este vorba de pictorul olandez

Peter Breughel cel Tânăr (1520? – 1569), supranumit „Breughel al iadului" datorită preferinţei pe care a manifestat-o pentru zugrăvirea unor scene din infern.

3 – Corregio: pictor italian, reprezentant de seamă al artei Renaşterii. Numele său adevărat – Antonio Allegri. A trăit între 1489 – 1534.

4 – Tartar: în mitologia antică – loc aflat în adâncurile iadului, unde se zicea că erau supuşi la chinuri cei ce păcătuiseră faţă de zei; în credinţa creştină – iad, infern.

5 – Bohme, Jakob (1575 – 1624): filosof panteist german, de profesie cizmar, precursor al dialecticii idealiste. A influenţat, prin ideile sale, gândirea lui Feuerbach şi Hegel. Scrierea sa cea mai însemnată, *Aurora oder Morgenrote im Aulgang* (Aurora sau ivirea zorilor), a apărut în anul 1612.

e – *antipoeticum* (11. Ţ remediu împotriva tendinţei de a se dedica artei scriitoriceşti.

7 – Don Juan: aluzie la opera lui Mozart.

8 – Niobe: personaj din mitologia greacă, regină legendară a Frigiei, fiica lui Tantal. A avut şapte fiice şi şapte feciori. Pentru trufia ei, care nu se oprea nici în faţa zeilor, a fost aspru pedepsită, prin asasinarea, de către Apolo şi Artemida, a tuturor copiilor ei. După cum se vede, Bonaventura a avut o noţiune destul de vagă a acestei legende.

g doctorul Gali: Franz Joseph Gali (1758 – 1828), anatomist german, creatorul teoriei frenologiei – o teorie pseudoştiinţifică, conform căreia ar exista o legătură directă între formă şi mărimea diferitelor

regiuni ale creierului şi craniului, pe de o parte, şi diversele facultăţi psihice ale individului, pe de altă parte. Azi această teorie prezintă doar interes istoric; la acea vreme, a atras atenţia asupra funcţiunilor creierului. Începând din anul 1796, doctorul Gali a ţinut prelegeri de frenologie la Viena, interzise apoi în 1802 de către autorităţi, ca fiind „blasfemice". Data prezintă importanţă pentru situarea în timp a *Veghilor de noapte*.

10 – Iffland, August Wilhelm (1759 – 1814): actor, regizor şi dramaturg german. Autor al unor piese moralizatoare, lacrimogene, fără prea mare valoare artistică, dar bucurându-se de mare succes la vremea lor. A fost cel mai apreciat dramaturg german din epoca lui Goethe.

11 – Kotzebue, August (1761 – 1819): dramaturg german, autor a peste 200 piese de teatru, bine realizate din punct de vedere scenic, dar superficiale sub raportul construcţiei de caractere şi, uneori, supărător lacrimogene.

12 – Crispinus: sfântul Crispinus, considerat ca fiind patronul cizmarilor.

13 … până ce zeul Marte al meu… povestea, relatată de Homer, a adulterului soţiei lui Vulcan, Venera, cu zeul Marte şi a răzbunării soţului, care i-a ţintuit de pat pe păcătoşi, cu o plasă de aur.

14 – Carolina: este vorba de aşa-zisa *Constitutio criminalis Carolina* – codul penal al lui Carol al V-lea. În acelaşi timp, *Carolina* e folosit ca prenume feminin, de unde rezultă un amuzant joc de cuvinte. Povestea adulterului comis de Carolina poate fi considerată drept o aluzie la scandalul în care a fost implicată, în jurul anului 1800 (deci în perioada dinaintea redactării *Veghilor de noapte*), celebra Karoline Schlegel; scandalul a dus, în 1803, la divorţul Karo-linei de criticul şi poetul August Wilhelm Schlegel şi la recăsătorirea cu filosoful Friedrich Schlegel Nu împărtăşim părerea exegeţilor după care dezvăluirea, în roman, a acestui delicat aspect de viaţă intimă ar constitui un argument logic ce-i elimină din competiţia pentru drepturile de autor asupra *Veghilor de noapte* pe Karoline Schlegel şi pe Friedrich Schelling.

15 – *în elligie* (1.): „la modul figurat".

16 – Themis: în mitologia greacă – zeiţă a dreptăţii.

17 – *ultra crepidam* (1.): „peste calapod" – aluzie la proverbul german: „Schuster, bleib bei deinem Leisten" – „Cizmarule, rămâi la calapodul tău".

304

18 – Sachs, Hans (1494 – 1576): poet german din secolul al XVI le-a, de profesiune cizmar. A fost un renumit „Meistersinger", autor de tragedii, comedii, fabule, povestiri şi farse.

19 – Kreuzgang: gang, galerie boltită la mănăstiri, încrucişare de drumuri. După un vechi obicei, copilul a primit numele locului unde a

fost găsit.

20 – regele Saul: aluzie la regele semilegendar (secolul al XI-lea î.e.n.) care, potrivit tradiţiei, e considerat întemeietorul statului sclavagist Israel.

21 – Hogarth, William (1697 – 1764): pictor, gravor şi teoretician de artă englez.

22 – Colombina: personaj feminin tipic al Commediei dell'arte.

23 – Pantalone: bătrân comic, personaj tipic al comediei italiene.

24 – *lorum externum* (1.): „for exterior".

25 – „dormitori treji" şi „umblători de zi": traducere 26

aproximativă a expresiilor „wache Schläfer" şi „Tagwandler", folosite de autor pentru realizarea unor calambururi de nuanţă satirică.

27 – Banco: personaj din piesa *Macbeth* de William

Shakespeare. Apare în chip de fantomă însângerată.

28 – Erinii: divinităţi ale răzbunării; în mitologia romană, erau denumite Furii, la greci – Erinii. Urmăreau pe cei care încălcau grav normele convieţuirii umane, în special pe ucigaşi. Se prezentau sub aspectul unor femei înaripate sau purtând şerpi încolăciţi în jurul braţelor.

29 – Pygmalion: în mitologia greacă – sculptor legendar care s-a îndrăgostit de o statuie de fildeş creată de el însuşi. Statuia a fost însufleţită, la rugăminţile lui, de către zeiţa Afrodita.

30 – ac (us *solemnis* (1.): „act solemn".

31 – *capul mortuum* (1.): „capul morţilor".

32 – Kant, Immanuel (1724 – 1804): filosof idealist german, reprezentant de seamă al filosofiei clasice.

33 – făina vrăjitoarei: în limba germană „Bärlappmehl".

— Pulbere din sămânţă de pedicuţă (Lycopodium clavatum). Făcea parte din recuzita scenică (provoca fulgere artificiale).

34 – *în puris naturalibus* (1.): „În stare pură, naturală".

35 watchman's noctuaries (engl.): este vorba despre un ceas de control pentru paznicii de noapte, inventat de Samuel Day. La împlinirea unei ore de veghe, paznicul introducea, într-un lăcaş anumit, un bilet, drept dovadă că-şi făcuse datoria. În cursul dimi

vieţii, deschizând ceasul cu o cheie specială, un controlor verifica şi făcea numărătoarea biletelor.

36 – iex *cruciata* (1.): „legea încrucişării", termen biologic aparţinând teoriei eredităţii.

37 – fii ai lui Enak: neam de uriaşi din regiunea Kanaan (sudul Siriei); conform legendei, au trăit în timpul lui Moise, în vechea Palestina.

38 – *advocatus diaboli* (1.) „avocatul diavolului"; în timpul Inchiziţiei – cel care vorbea în numele diavolului.

39 – *corpoia delicii* (1.): „Împrejurări incriminatoare".

40 – de *iniuriis* (1.): „despre injurii".

41 – *iniuria oralis* (1.): „injurie orală".

42 – *culpose* (1.): „În postură de vinovat", „culpabil".

43 – *mente captis* (1.): „nebuni", „oameni cu mintea rătăcită".

44 – *lusus naturae* (1.): „joc al naturii".

45 – chip hipocratic: chip schimonosit, crispat de agonia morţii.

46 – chip rafaelesc; chip frumos, înfloritor, tânăr. De la numele lui Rafael, Sanzio (1483 – 1520), pictor italian care s-a inspirat predilect din subiecte degajând o atmosferă de exuberanţă, veselie senină, prospeţime primăvăratică, juvenilă.

47 – *persana vera* (1.): „persoană reală, veridică".

48 – *persona iicta* (1.): „persoană fictivă, falsă".

49 – Ugolino – aluzie la piesa dramaturgului german Heinrich Wilhelm von Gerstenberg (1737 – 1823), precursor al curentului „Sturm und Drang"; nu e o trimitere la personajul Ugolino din *Divina comedie* a lui Dante, de la care porneşte Gerstenberg.

50 – doctorul Darwin: este vorba de Erasmus Darwin (1809 – 1882). A fost apreciat, în vremea sa, şi ca poet.

51 – Mandandane: personaj din piesa *Der Triumph der Empiindsamkeit* (Triumful sensibilităţii, 1777) de Goethe.

52 – *gorge de Paris* (*îi.*): „sâni artificiali".

53 – Coriolan (Gneius Marcius Coriolanus): patrician şi general roman (secolul al V-lea î.e.n.). Legenda lui Coriolan constituie obiectul tragediei lui Alexandru Hardy şi al dramei lui William Shakespeare.

54 – *pot de chambre* (fr.): „oală de noapte".

55 … insectele care s-au despărţit… într-o notă redactată de Bonaventura, se menţionează că e reluată, aici, o teorie a unui naturalist din vremea aceea; conform teoriei citate, primele insecte au fost stamine, desprinse apoi de planta căreia aparţineau.

56 – teleolog (gr. *teleos* „scop" şi *logos* „vorbire"): concepţie

idealistă după care fenomenele s-ar desfăşura conform unei anumite finalităţi.

301

97 – Fichte, Johann Gottlieb (1762 – 1814): reprezentant al filosofiei clasice germane, creatorul unui sistem filosofic idealist-subiectiv.

58 – Schlegel, Friedrich (1772 – 1829): critic literar şi poet, teoreticianul celei dintâi şcoli romantice germane.

59 – Scarmaouche: personaj tipic al comediei italiene.

60 – Proteu: în mitologia greacă – divinitate marină, dotată cu darul de a lua mereu alte înfăţişări.

61 – Koch: personaj semnificativ, cântăreţ abmulant, al cărui instrument preferat era, se pare, muzicuţa. E menţionat şi de scriitorul Jean Paul în romanul *Hes-perus*.

62 – dansul macabru de la Basel: este, probabil, o aluzie la xilogravurile din seria „Dansul macabru" aparţinând pictorului german Hans Holbein cel Tânăr (1497 sau 1498 – 1543); alţi comentatori sunt de părere că e o aluzie la picturile murale ale unei mănăstiri de la Basel.

63 – Iosif: personaj biblic, fiul lui Iacob şi al Raşelei, vândut de fraţii săi ca sclav în Egipt şi devenit vicerege.

64 – Lenora: aluzie la celebra baladă *Lenore* de Gottfried August Bürger (1747 – 1794), poet liric, reprezentant al curentului literar „Sturm und Drang".

65 *miserere* (1.): „a avea milă" – în expresia *noştri miserere* „ai milă de noi".

66 – vulturul soarelui: aluzie la Napoleon, general şi om politic din timpul revoluţiei franceze, proclamat împărat al Franţei (1804 – 1814 şi 1815).

67 – Lessing, Gotthold Ephraim (1729 – 1781): scriitor german, reprezentant de frunte al iluminismului german şi unul dintre creatorii literaturii naţionale germane.

68 – Tieck, Johann Ludwig (1773 – 1853): critic şi scriitor romantic german.

69 – Hemsterhuis, Franz (1721 – 1790): filosof olandez

70 – fecioară din fier: instrument de tortură.

71 – pumn à la Berlichingen: aluzie la Gotz von Berlichingen (1480 – 1562), cavaler german, supranumit „mână de fier", din cauza

protezei pe care o purta. Personaj principal al dramei cu acelaşi nume a lui Goethe.

72 – scrisoarea lui Horaţiu către Pisoni: operă a scriitorului latin Quintus Horatus Flaccus (65 – 8 î.e.n.). Dintre „Epistolele" sale, a devenit celebră scrisoarea „Ad Pisones", cunoscută ulterior sub titlul *Ars poetica* (Arta poetică). Cuprinde reguli privind tehnica poeziei, definiţii ale diferitelor specii şi genuri etc.

307

78

80

73 – Antinou: tânăr de mare frumuseţe, favoritul împăratului Hadrian. În – anul 130 e.n., s-a aruncat în apele Nilului. Au fost păstrate câteva statui ale lui.

74 – Thersites: personaj din *Iliada* lui Homer, prototip al urâţeniei, al răutăţii şi laşităţii.

75 – Laocoon: în mitologia greacă – preot al lui Apolo în Troia. Potrivit mitului, a fost sugrumat, împreună cu cei doi fii ai săi, de nişte şerpi uriaşi trimişi de zeiţa Atena, fiindcă a îndrăznit să se opună introducerii calului troian în cetate.

76 – Caliban: jumătate cal, jumătate monstru. Personaj din *Furtuna* de William Shakespeare.

77 – Timantes: pictor grec (400 î.e.n.). Cel mai cunoscut tablou al său e *Jertiirea Ifigeniei*.

78 – Briareus: în mitologia greacă – uriaş cu o sută de braţe.

cicisbeu (*cavaliere servente*): din secolul al XVI-lea până în secolul al XIX-lea, în Italia era uzul ca soţul să nu-şi însoţească soţia când ieşea din casă.

Această misiune o îndeplinea cavalerul însoţitor – cicisbeul, care venea zilnic să primească ordinele doamnei.

Eldorado: ţară imaginară, considerată a fi fabulos de bogată în aur.

81 – Hesperide: în mitologia greacă – nimfe, fiicele lui

Atlas şi ale Hesperei, păzitoarele unei grădini în care se găseau mere de aur.

82 – sfântul Gustav: e vorba de Gustav al II-lea Adolf, rege al Suediei (1611 – 1632}.

83 – frumoasa Maria: Maria Stuart, regină a Scoţiei

(1542 – 1567).

84 – *exeunt omnes*: „toţi ies” (indicaţie scenică).

85 – Laertes: nersonaj din *Hamlet* de William Shakespeare.

86 – grota lui Fingal: grotă de bazalt aflată într-una dintre insulele grupului Hebridelor (insula Staffa). A fost descoperită în anul 1772.

87 – înţeleptul la lacul Geneva: Voltaire; după alţi exegeţi, ar fi vorba despre Rousseau.

88 – Holofemis: asirian, comandant de oşti.

89 – Judita: eroină naţională a evreilor (secolul al VII-lea î.e.n.); l-a ucis pe Holofernes.

90 – Barbă Albastră: personaj din basmul lui Charles Pprrault (1628 – 1703); ucigaş al soţiilor sale.

91 – bruderşaft: folosit în expresia „a bea bruderşaft cu cineva”= „a fraterniza” (de la Br*uder* – germ… frate”).

92 – Carnetul diavolului: *Veghile de noapte* au apărut cu acest *Carnet al diavolului* în anexă; între textul principal şi această scriere există numeroase contingenţe.

308

93 – Jean Paul: Jean Paul Friedrich Richter (1763 – 1825) — Scriitor german, precursor al romantismului. 94 – Styx şi Phlegeton: râuri ale lumii subterane.

96 – *aqua toffana* (1.): lichide otrăvitoare, extrase din corp.

97 – Mieris, Franz wan (6135 – 1681): cunoscut pictor olandez.

98 – Clemens din *Octavian*: aluzie la comedia lui Ludwig Tieck *Kaiser Octavianus* (Împăratul Octavian – 1801/02).

99 … un om foarte înalt şi zvelt – este vorba de eroul principal al basmului despre omul care şi-a vândut umbra, intitulat *Peter Schlemihis wundersame* ge*schichte* (Istoria stranie a lui Peter Schlemihl – 1813) de Adelbert von Chamisso (1781 – 1838).

Chimborazo: vulcan stins, în lanţul vestic al munţilor Cordilieri, din Ecuador, 6310 m. Înălţime. Suvorov, Aleksandr Vasilievici (1729 – 1800): mare conducător de oşti rus, comandant suprem al armatelor aliate împotriva Franţei.

Mina, Raskal: personaje din *Istoria stranie a lui Peter Schlemihl*.

donnă it. *donna*: „femeie”.

mauvais sujet (în): „derbedeu”, „element rău”.

homo neias (1.): „om nelegiuit, monstruos”.

„Non gridate per ajuto / U’lo faro sens ogn ajuto”.

(în italiană, în originla): „Nu strigaţi după ajutor, /
O voi face fără niciun fel de ajutor".
„God save the king" (în engleză, în original): „Ocroteşte-l, doamne, pe rege" – imnul naţional englez.
„And dam me" (în engleză, în original): „să mă ia naiba".
100 – 101 – 102.
103
104 – 105 – 106 – 107 – 108 – 109 – 309
SUMAR
Bonaventura
Veghile de noapte…5
Jean Paul (*1763 – 1825*)
Cuvântarea lui Cristos cel mort, cocoţat pe clădirea lumii, precum că nu există dumnezeu – Prima „piesă florală" din *Siebenkăs*…175
Ernest Theodor Amadeus Hoffmann (*1776-1822*)
Aventurile nopţii de revelion…183
Clemens Brentano (*1778-1842*) Povestea mamei lui Godwi şi a surorii ei… 231
Posfaţă…273
Note…303
EDITURA JUNIMEA IAŞI
Printr-o geniala Împletire de planuri reale şi fantastice, cu referiri ţi aii la realităţile societăţii germane a vremii sale. autorul realizează o veritab cionică a epocii, un spectaculos roman-sinteză. Identitatea „misteriosului Gonaventura n-a fost încă descoperită – şi poate e mai bine –, romanul ruminind în continuare o tentanta enigma nedezlegata şi, prin asta. aureolându-se încă o dată. *Veghile de noapte* rămâne incontestabil o carte cu un sunet inefabil, rezonând unic în ansamblul literaturii germane şi universale.